

Nr 5

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 11 december 1959 dagtecknad proposition, nr 10/1960, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag); samt
- 2) lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp.

I samband med propositionen har utskottet behandlat vissa motioner, nämligen

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner:

- 1) de likalydande motionerna I: 17 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 25 av herr *Hjalmarson m. fl.*,
- 2) de likalydande motionerna I: 45 av herr *Källqvist* och II: 52 av herr *Hammar*,
- 3) de likalydande motionerna I: 213 av fröken *Mattson m. fl.* och II: 252 av fru *Wallerius-Gunne m. fl.*,
- 4) de likalydande motionerna I: 442 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 561 av herr *Hedlund m. fl.*,
- 5) de likalydande motionerna I: 443 av fru *Gärde Widemar m. fl.* samt II: 566 av fröken *Höjer* och herr *Rimmerfors*.
- 6) de likalydande motionerna I: 444 av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, och II: 567 av herr *Lundkvist* i Eskilstuna *m. fl.*,
- 7) motionen II: 92 av herrar *Nyberg* och *Nelander*,
- 8) motionen II: 253 av fru *Sjöqvist m. fl.*,
- 9) motionen II: 548 av herr *Braconier*;

dels ock följande motioner:

- 10) de likalydande motionerna I: 6 av herr *Lundström m. fl.* och II: 9 av herr *Ohlin m. fl.*, om inrättande av undomsdomstolar,
- 11) de likalydande motionerna I: 15 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 23 av herr *Hjalmarson m. fl.*, om inrättande av ungdomsdomstolar,
- 12) de likalydande motionerna I: 16 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 24 av herr *Hjalmarson m. fl.*, angående införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

För yrkandena i motionerna redogöres i det följande vid de avsnitt, till vilka motionerna efter sitt innehåll hör.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att den nuvarande barnavårdslagen av år 1924 skall ersättas med en ny lag i ämnet.

Enligt förslaget skall barnavården liksom f. n. i första hand vara en kommunal angelägenhet. I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd med i princip samma ställning som enligt gällande barnavårdslag.

Betydelsen av en allmänt förebyggande verksamhet understrykes starkt i förslaget. I enlighet med den utveckling som ägt rum på detta område avses att särskilda kommunala organ även i fortsättningen skall kunna tillsättas för att handlägga frågor rörande allmän ungdomsvård.

I fråga om barnavårdsnämndens inre organisation föreslås regler som nära ansluter sig till socialhjälpslagets bestämmelser om socialnämnd. Särskilda föreskrifter ges i förslaget om utnyttjande av juridisk sakkunskap i barnavårdsarbetet samtidigt som nuvarande rekommendation om inval av jurist i barnavårdsnämnd bibehålles.

Proceduren i barnavårdsärenden har i förslaget blivit föremål för en fyligare och mer allmängiltig reglering än vad som är fallet i gällande barnavårdslag. Det främsta syftet med de föreslagna bestämmelserna är att skapa bättre garantier för att utredningen i sådana ärenden blir fullständig och tillförlitlig. Särskilt har eftersträfvats att ytterligare tillgodose rättsskyddet för de personer som beröres av barnavårdsnämndernas verksamhet.

Ramen för samhällets barnavård vidgas enligt förslaget genom att den nuvarande 16-årsgränsen i fråga om skyddsuppfostran och samhällsvård höjts till 18 år. I övrigt ansluter sig förslaget såvitt gäller förutsättningarna för ingripanden nära till gällande rätt. I terminologiskt avseende föreslås den nyheten, att beteckningen skyddsuppfostran skall utbytas mot samhällsvård. När det gäller ingripanden i de nuvarande skyddsuppfostringsfallen, effektiviseras verksamheten enligt förslaget genom att de förebyggande åtgärderna byggs ut och möjlighet öppnas till provisoriska omhändertaganden under utredningstiden. Vidare föreslås, att polismyndigheterna skall få vidgade befogenheter att ta kriminella eller eljest asociala ungdomar i tillfälligt förvar.

Vad angår de omhändertagnas behandling innebär förslaget främst den nyheten, att vård i enskilt hem skall ha principiellt företräde framför anstaltsvård oavsett anledningen till omhändertagandet. I förslaget kommer till uttryck vilka befogenheter barnavårdsorganen har att vid behov begränsa de omhändertagnas rörelsefrihet. Bestämmelserna om de omhändertagnas behandling har därjämte i hög grad förenklats.

Förslagets bestämmelser om upphörande av samhällsvård ansluter sig i sak tämligen nära till gällande rätt. Även på detta område innebär förslaget

emellertid en stark förenkling av lagregleringen genom att åtskilliga föreskrifter som ansetts praktiskt betydelselösa utmönstrats ur lagstiftningen.

I syfte att få till stånd en effektivare förhandsprövning av tilltänkta fosterhem föreslås, att barnavårdsnämndens tillstånd alltid skall krävas för rätt att mottaga fosterbarn. Frågan om att bereda fosterbarnen ökat skydd mot skadliga förflyttningar skall enligt förslaget lösas på det sättet, att barnavårdsnämnderna får befogenhet att förbjuda föräldrar att återtaga sitt barn från fosterhem, om det skulle vara till avsevärd skada för barnet att skiljas från fosterhemmet.

Enligt förslaget blir vissa elevhem att hänföra till barnavårdsanstalter och alltså underkastade tillsyn av barnavårdsorganen. I övrigt föreslås inte några större förändringar av de nuvarande bestämmelserna om barnavårdsanstalter.

Rätten att besluta om inskrivning av elever vid ungdomsvårdsskolorna föreslås skola överflyttas till socialstyrelsen som centralmyndighet för skolorna. Reformen äger samband med att staten helt övertagit ansvaret för skolorna. I fråga om elevernas behandling föreslås, att begreppen utackordering och villkorlig utskrivning skall slopas samt de skilda vårdformerna i stället betecknas som vård inom och vård utom skolan.

Beträffande kommuns rätt till ersättning av annan kommun eller staten för vissa vårdkostnader ansluter sig förslaget nära till gällande rätt. Inte heller i fråga om enskildas ersättningsskyldighet föreslås någon väsentlig omdaning av gällande bestämmelser. Befogenheten för barnavårdsnämnd att omhändertaga underårigs egendom föreslås dock skola utbytas mot en begränsad ersättningsrätt.

I avbidan på resultatet av utredningen om administrativa frihetsberövanden har de nuvarande reglerna om tvångsåtgärder mot försumliga försörjare som ett provisorium överflyttats till den föreslagna nya lagen utan några större ändringar.

Den nya barnavårdslagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1961.

Härjämte föreslås vissa ändringar i socialhjälpslagen, vilka sammanhänga med förslaget till ny barnavårdslag.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)

Härigenom förordnas som följer.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §.

Samhällets vård av barn och ungdom (barnavård) har till syfte att främja en gynnsam utveckling av de unga och goda uppväxtförhållanden i övrigt för dem.

2 §.

Varje kommun skall sörja för sin barnavård enligt vad nedan stadgas samt även i övrigt genom lämpliga anordningar och åtgärder verka för det i 1 § angivna syftet.

I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd, som vid befattningsmed ärenden rörande ungdom över femton år må kalla sig ungdomsnämnd.

3 §.

Barnavårdsnämnden har

att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen samt därvid särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i övrigt kunna anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt,

att verka för önskvärda förbättringar i fråga om kommunens barnavård samt därvid i mån av behov och möjligheter främja anordningar för bättre fritidsförhållanden för barn och ungdom,

att lämna allmänheten råd och upplysningar i frågor som äga samband med nämndens verksamhet,

att förvalta egendom som hör till kommunens barnavård, i den mån ej förvaltningen uppdragits åt annan nämnd eller åt särskild styrelse,

att själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden som angå nämndens verksamhet samt

att även i övrigt ombesörja sådana angelägenheter som avse kommunens barnavård och äro att hänföra till förvaltning och verkställighet.

4 §.

Varje länsstyrelse skall inom sitt län noga följa tillämpningen av denna lag samt tillse, att barnavården ordnas och handhaves ändamålsenligt.

Finns länsstyrelsen att barnavårdsnämnd i länet försummat att vidtaga erforderliga åtgärder beträffande underårig, skall länsstyrelsen ålägga nämnden att fullgöra sin skyldighet. Om eljest missförhållande yppas rörande barnavård, för vilken kommun i länet är ansvarig, har länsstyrelsen att vidtaga den åtgärd som erfordras för att vinna rättelse.

5 §.

Socialstyrelsen har att följa barnavårdsverksamheten i riket, att genom råd och anvisningar verka för att den ordnas och utvecklas ändamålsenligt samt att öva tillsyn över barnavårdsanstalter som avses i 8 kap.

6 §.

Medicinalstyrelsen har att meddela råd och anvisningar av medicinsk natur rörande vård av barn och ungdom.

2 kap. Barnavårdsnämnd

7 §.

Ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden.

Valet skall vara proportionellt, om det begäres av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles, då samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall den ordning bestämmas, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

8 §.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om kommunens styrelse äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänstställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

9 §.

Barnavårdsnämnden skall hos kommunens fullmäktige och styrelse göra erforderliga framställningar och äger att från kommunens styrelse och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Nämnden bör samarbeta med myndigheter, institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör barnavården.

Finner nämnden att åtgärd bör vidtagas beträffande vårdnad eller förmynderskap för underårig, har den att göra anmälan eller ansökan där om hos vederbörande domstol.

10 §.

Barnavårdsnämnden äger vid behov tillkalla särskilda sakkunniga att delta i nämndens överläggningar samt tillsätta befattning hos nämnden och anlita det biträde i övrigt som erfordras.

Är behovet av juridisk sakkunskap icke tillgodosett inom nämnden, bör den anlita biträde av lagfaren person.

Har kommunen beslutat inrätta befattning, som skall vara gemensam för barnavårdsnämnden och annat kommunalt förvaltnings- eller verkställighetsorgan, må befattningen tillsättas i den särskilda ordning kommunen bestämmer.

11 §.

Kan barnavårdsnämndens prövning icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande

1. vidtaga åtgärd som enligt 4 eller 5 kap. ankommer på nämnden,
2. meddela beslut enligt 43 § om att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 § samt
4. förordna barnavårdsman.

Beslut som ordföranden fattat med stöd av första stycket länder omedelbart till efterrättelse och gäller tills vidare i avbidan på nämndens prövning. Det skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Avser beslutet omhändertagande enligt 29 eller 30 § eller förbud enligt 50 §, skall ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för att besluta i ärendet. Nämndens sammanträde skall i sådant fall hållas utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

12 §.

Om kommunens fullmäktige så bestämma, äger barnavårdsnämnden uppdraga åt särskild inom nämnden bildad avdelning eller åt ledamot i nämnden eller åt befattningshavare i kommunens tjänst att på nämndens vägnar avgöra vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges beslut. Nämnden må dock icke annorledes än genom samfällt beslut

1. utdöma förelagt vite,
2. vidtaga åtgärd enligt 26 § 2., 3. eller 4. eller enligt 29 eller 30 § eller göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 50 eller 51 §,
4. meddela föreläggande enligt 100 §,
5. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken, enligt 4 § andra stycket eller 5 § lagen om allmänna barnbidrag eller enligt 11 § 1 eller 3 mom., 12 § 2 mom. eller 17 § andra stycket bidragsförskottslagen eller
6. göra framställning eller avgiva yttrande till kommunens fullmäktige.

Beslut som fattats på grund av uppdrag enligt första stycket skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

13 §.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke Stockholms stad. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av stadsfullmäktige fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av kommunens fullmäktige medgiva undantag.

3 kap. Förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd

14 §.

Äligger det barnavårdsnämnd enligt denna lag eller annan författning att i anledning av ansökan eller eljest pröva viss fråga eller har nämnden genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om fall, där åtgärd som ankommer på nämnden kan antagas vara påkallad, skall erforderlig utredning inledas utan dröjsmål.

Utredningen skall åsyfta att allsidigt klarlägga de omständigheter som äro av betydelse för ärendets bedömning. Den skall genomföras så skyndsamt som förhållandena betinga och bedrivs på sådant sätt, att obehag, olägenhet eller kostnad icke i onödan vållas någon.

Vad som framkommit vid utredningen av betydelse i ärendet skall upptecknas i protokoll eller tillvaratagas på annat betryggande sätt.

15 §.

Envar som ärendet rör eller som antages kunna lämna upplysningar av betydelse må höras under utredningen.

Den som skall höras må kallas att inställa sig inför barnavårdsnämnden eller särskilt utsett ombud för nämnden.

Skall barn under femton år kallas, bör kallelse med föreläggande att inställa barnet delgivvas föräldrarna eller annan som har barnet i sin vård.

16 §.

Om det erfordras för utredningen, bör yttrande inhämtas av läkare eller annan sakkunnig.

Gäller ärendet ingripande med stöd av 25 § eller förbud som avses i 50 §, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordna att läkarintyg angående den underårige skall anskaffas. Sådant intyg skall, om ej särskilda skäl föranleda annat, föreligga, innan nämnden beslutar att omhändertaga underårig för samhällsvård enligt 29 § eller meddelar förbud som avses i 50 § första stycket.

I fall som avses i andra stycket må den underårige kallas till undersökning hos anvisad läkare. Skall barn under femton år kallas, gäller vad som är stadgat i 15 § tredje stycket.

17 §.

I kallelse enligt 15 eller 16 § må föreskrivas vite av högst etthundra kronor.

Har kallelse delgivits så tidigt att den kallade åtnjutit skäligt rådrom och uteblir han utan anmält laga förfall, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordna att han skall hämtas genom polismyndighets försorg. Inställes han icke samma dag genom hämtning, må nämnden i fall av tredska utdöma det vite som kan ha föreskrivits i kallelsen.

Vad i denna paragraf stadgas skall dock icke gälla, då person som skall höras upplysningsvis kallats att inställa sig på plats utanför den kommun, där han bor eller eljest uppehåller sig.

18 §.

Utredning i ärende enligt 4 eller 7 kap. bör omfatta hembesök.

Är fråga om ingripande med stöd av 25 § och kan ärendet icke nöjaktigt utredas utan besök i den underåriges hem, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande vid behov påkalla polishandräckning för att vinna tillträde till hemmet.

19 §.

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende som rör enskild person, skall tillfälle beredas honom att yttra sig, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Begär den som är berättigad att yttra sig att bli muntligen hörd inför nämnden, skall förhör med honom anordnas, om ej särskilda skäl föranleda

annat. Den som beredes tillfälle att yttra sig skall erinras om rätten att påkalla sådant förhör.

Den ärendet rör äger att utveckla sin talan och förebringa bevisning. Begär han att upplysning skall inhämtas eller att annan utredning skall förebringas, skall begäran efterkommas, om det kan antagas att åtgärden skulle äga betydelse.

Är fråga om barn under femton år, skall vad i denna paragraf stadgas endast gälla föräldrarna.

20 §.

Den ärendet rör må anlita biträde, när han höres av barnavårdsnämnden eller företrädare för denna.

Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller befinnes han eljest vara olämplig, må han avvisas.

Är den ärendet rör under aderton år, böra hans föräldrar vara närvarande, när han höres, om det kan ske utan men för utredningen.

21 §.

Beslut som barnavårdsnämnden meddelar skall, i den mån så icke befinnes obehövt, innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundas.

Om talan mot beslutet må fullföljas enligt denna lag, skall det innehålla fullföljdshänvisning.

22 §.

Av barnavårdsnämnden meddelat beslut, mot vilket talan må fullföljas enligt denna lag, skall, såvitt det icke avser utdömande av vite, lända till efferrättelse utan hinder av att det ej äger laga kraft. Beslut enligt 30 § angående omhändertagande för utredning skall även lända till omedelbar efterrättelse.

Nämnden äger förordna att beslut angående omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § skall gå i verkställighet utan hinder av att beslutet ej vunnit laga kraft.

23 §.

När barnavårdsnämnden meddelat beslut, mot vilket talan må fullföljas enligt denna lag, skall beslutet skyndsamt skriftligen delgivas den det rör. Är fråga om barn under femton år, behöver beslutet såvitt barnet angår endast delgivas föräldrarna.

Tillkännagives beslut som avses i första stycket vid förhör inför nämnden i närvaro av den som skall erhålla del av beslutet, må skriftlig delgivning med honom underlätas. Han skall då anses ha fått del av beslutet vid förhöret. På begäran skall nämnden dock tillhandahålla utskrift av beslutet.

24 §.

Har barnavårdsnämnden enligt 29 eller 30 § beslutat att någon skall omhändertagas för samhällsvård eller utredning, skall beslutet ofördröjligen på sätt som stadgas i 23 § delgivas honom själv, om han fyllt femton år, och hans föräldrar. Den som delgives beslutet skall samtidigt anmodas att skriftligen förklara, huruvida han samtycker till att det verkställs.

Lämnas icke av envar som enligt första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet ingivas till länsstyrelsen.

4 kap. Barnavårdsnämnds ingripanden m. m.

25 §.

Barnavårdsnämnd har att vidtaga åtgärder enligt 26—29 §§

a) om någon, som ej fyllt aderton år, misshandlas i hemmet eller eljest där behandlas på sådant sätt, att hans kroppsliga eller själsliga hälsa utsättes för fara, eller om hans utveckling äventyras på grund av föräldrarnas eller annan fostrares olämplighet som fostrare eller bristande förmåga att fostra honom samt

b) om någon, som ej fyllt tjuugoett år, på grund av brottslig gärning, sedslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig, missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel eller av annan jämförlig anledning är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder från samhällets sida.

Har någon som avses i b) gjort sig skyldig till brottslig gärning, må ingripande enligt denna lag dock ej ske efter det att han fyllt aderton år, såvida icke hans livsföring i övrigt utgör tillräcklig anledning därtill eller sådant ingripande med hänsyn till pågående behandling enligt denna lag eller av annan särskild anledning måste anses lämpligast för hans tillrättaförande.

26 §.

Föreligger sådant förhållande som avses i 25 §, skall barnavårdsnämnden söka att såvitt möjligt åstadkomma rättelse genom en eller flera förebyggande åtgärder, nämligen

1. hjälpåtgärder, innefattande råd och stöd,
2. förmaning och varning,
3. föreskrifter rörande den underåriges levnadsförhållanden samt
4. övervakning.

Nämnden äger för genomförande av vad från dess sida tillrätts eller föreskrivits bestrida kostnader för rådfrågning, undersökning, behandling, utbildning och dylikt samt lämna bidrag till resor, kläder, annan utrustning och omkostnader i övrigt.

27 §.

Föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden må meddelas den underårige, hans föräldrar eller annan fostrare. Sådan föreskrift kan gälla anlitande av barnavårdsanstalt, behandling för sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, sysselsättning, arbetsanställning, vistelseort eller bostad, förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar eller förbud att använda rusdrycker eller narkotiska medel. Annan liknande föreskrift må även meddelas.

På barnavårdsnämnd som meddelat föreskrift ankommer att ändra eller upphäva denna, när så är påkallat. Behörigheten att ändra eller upphäva föreskrift må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

Föreskrift upphör att gälla senast då den underårige fyller tjuugoett år.

28 §.

Förordnar barnavårdsnämnden om övervakning, skall nämnden till övervakare utse lämplig person.

Övervakaren har att fortlöpande följa den underåriges utveckling och uppmärksamma hans levnadsförhållanden samt att söka befordra vad som kan vara till gagn för honom.

Övervakning skall stå under tillsyn av den barnavårdsnämnd som beslutat därom. Tillsynen må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

Beslut om övervakning gäller tills vidare men skall omprövas med högst ett års mellanrum. Övervakning upphör senast då den underårige fyller tjuugoett år.

29 §.

Om förebyggande åtgärder bedömas vara gagnlösa eller om sådana åtgärder vidtagits utan att medföra rättelse, skall den underårige omhändertagas för samhällsvård.

30 §.

Föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat, må barnavårdsnämnden i avbidan på att ärendet kan slutligt avgöras omhändertaga den underårige för utredning, om detta anses nödvändigt på grund av förefintliga risker för den underåriges hälsa eller utveckling eller för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida eller med hänsyn till att eljest den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Omhändertagande för utredning må bestå högst fyra veckor.

Beslut om sådant omhändertagande förfaller, om den underårige häktas.

31 §.

Om någon som ej fyllt aderton år behöver vård och fostran på grund av att föräldrarna avlidit eller övergivit honom, skall barnavårdsnämnden, om behovet icke tillgodoses på annat sätt, omhändertaga honom för samhällsvård.

Är någon som ej fyllt aderton år, utan att fall som avses i 25 § föreligger, i behov av specialvård eller annan vård och fostran utom hemmet på grund av att föräldrarna icke kunna bereda honom sådan vård eller eljest underlåta att tillfredsställande sörja för honom, skall nämnden, om behovet ej tillgodoses på annat sätt, på begäran av föräldrarna eller med deras samtycke omhändertaga honom för samhällsvård.

Den som fyllt femton år må, om ej särskilda skäl föranleda annat, endast efter eget samtycke omhändertagas enligt denna paragraf.

32 §.

Beslut angående omhändertagande för samhällsvård förfaller, om beslutet icke börjat verkställas inom sex månader från den dag då det vann laga kraft.

Sådant beslut förfaller även, om det icke börjat verkställas innan den underårige fyllt aderton år eller, i fall som avses i 25 § b), innan han fyllt tjuugoett år.

33 §.

Innebär underårigs uppträdande eller levnadssätt fara för allmän ordning eller säkerhet och föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § är påkallat mot den underårige, äger polismyndighet på lämpligt sätt taga honom i förvar i avbidan på barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig sålunda tagits i förvar, skall anmälan därom ofördröjligen göras hos barnavårdsnämnden, som har att skyndsamt besluta, om han skall omhändertagas eller frigivas. I sistnämnda fall må han enligt näm-

dens bestämmande kvarhållas till dess han avhämtas av föräldrarna eller annan fostrare.

34 §.

Ingripande enligt detta kapitel skall göras av barnavårdsnämnden i den kommun, där den underårige vistas, om ej annat följer av andra stycket. Lämnar han kommunen efter det att fråga om ingripande väckts, är nämnden skyldig att fullfölja ärendet, såvida icke annan barnavårdsnämnd ingriper.

Då barn som vårdas på anstalt, där modern intagits, bör omhändertagas för samhällsvård enligt 31 §, skall åtgärden vidtagas, om modern är omhändertagen för samhällsvård, av den barnavårdsnämnd som har befattningen med henne samt i annat fall av barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är mantalsskrivet eller, om det till följd av sin ålder ej blivit mantalsskrivet, där det har sin födelsehemort.

Ärende som avses i denna paragraf må överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

5 kap. De omhändertagnas behandling

35 §.

Den som omhändertagits för samhällsvård skall erhålla god vård och fostran samt den utbildning som hans personliga förutsättningar och övriga omständigheter påkalla.

Den som omhändertagits för utredning skall, i den mån förhållandena medgiva och med beaktande av skälen för ingripandet, erhålla sådan behandling som avses i första stycket.

I detta kapitel angivna åtgärder som ankomma på barnavårdsnämnd skola vidtagas av den nämnd som beslutat omhändertagandet, om ej annat är särskilt stadgat. Befattningen med den omhändertagne må dock överflyttas till annan barnavårdsnämnd, om denna samtycker.

36 §.

Den omhändertagne skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt. Har han omhändertagits för samhällsvård eller utredning av anledning som avses i 25 § b), må han intagas i ungdomsvårdsskola.

Den vårdform skall väljas som med hänsyn till den omhändertagnes ålder, utveckling och egenskaper får anses bäst främja hans väl och tillgodose behovet av uppsikt över honom. Är han omhändertagen för samhällsvård, bör vård i enskilt hem i första hand komma i fråga.

37 §.

Har barnavårdsnämnd genom beslut, som omedelbart skall gå i verkställighet, av anledning som avses i 25 § b) omhändertagit underårige för samhällsvård eller utredning, eller har sådant omhändertagande beslutats av nämndens ordförande, ankommer det på polismyndighet att, om den omhändertagne på grund av sitt uppträdande eller levnadssätt är farlig för allmän ordning eller säkerhet, efter framställning av nämnden eller dess ordförande på lämpligt sätt förvara den omhändertagne till dess länsstyrelsen eller nämnden meddelat slutligt beslut i ärendet eller annan placering ordnats.

Den som sålunda tages i förvar må ej kvarhållas längre än en vecka. Om synnerliga skäl föreligga, må dock länsstyrelsen på framställning av nämnden

den eller dess ordförande medgiva förlängning av tiden med ytterligare högst en vecka.

38 §.

Lider den omhändertagne av sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, skall barnavårdsnämnden bereda honom erforderlig vård och behandling.

39 §.

Barnavårdsnämnden skall noggrant följa den omhändertagnes utveckling och uppmärksamma, huruvida de krav som angivas i 35 § äro uppfyllda. Om så erfordras, skall nämnden bereda den omhändertagne ny placering i samma eller annan vårdform. Särskilt skall prövas, om det är möjligt att utbyta anstaltsvård mot vård i enskilt hem.

Vad i denna paragraf stadgas har ej avseende på elev vid ungdomsvårdsskola.

40 §.

Finner barnavårdsnämnden att sådan omhändertagen, som placerats inom kommunen eller eljest vistas där och ej är elev vid ungdomsvårdsskola, icke erhåller tillfredsställande vård, fostran och utbildning eller icke står under erforderlig uppsikt, och tillkommer befattningen med den omhändertagne annan barnavårdsnämnd, skall denna nämnd ofördröjligen underrättas. Leder underrättelsen ej till åsyftad verkan, skall förhållandet anmälas hos länsstyrelsen.

Om åtgärd av den barnavårdsnämnd som har befattningen med den omhändertagne icke utan fara kan avvaktas, skall barnavårdsnämnden i den kommun, där den omhändertagne finnes, tills vidare sörja för hans vård. För sådant ändamål må han vid behov skiljas från hem, anstalt eller anställning, vari han placerats, och erhålla annan placering.

Föreligger beträffande elev vid ungdomsvårdsskola sådant förhållande som avses i första stycket, skall skolans styrelse ofördröjligen underrättas.

41 §.

Är den omhändertagne icke elev vid ungdomsvårdsskola, ankommer det på barnavårdsnämnden att själv eller genom den åt vilken nämnden anförtrott vårdens öva uppsikt över honom samt att, i den mån behandlingen så kräver, bestämma rörande hans person och personliga förhållanden. Den omhändertagne må underkastas den begränsning i rörelsefriheten som betingas av syftet med omhändertagandet.

Föräldrarna äro i fråga om rätt till umgänge med sådan omhändertagen som avses i första stycket underkastade de bestämmelser som nämnden med hänsyn till hans vård och fostran samt omständigheterna i övrigt finner skäligt meddela. Föräldrar till den som omhändertagits enligt 31 § må dock ej betagas tillfälle till umgänge med den omhändertagne, såvida icke särskilda skäl föreligga.

6 kap. Samhällsvårdens upphörande

42 §.

Barnavårdsnämnden skall förklara samhällsvården avslutad, så snart ändamålet med vården får anses uppnått. Beträffande den som omhändertagits enligt 31 § skall samhällsvården även förklaras avslutad, om föräld-

rarna begära det, eller om den omhändertagne begär det efter det att han fyllt femton år och särskilda skäl ej föranleda annat.

Samhällsvården skall upphöra senast då den omhändertagne fyller aderton år eller, om han omhändertagits enligt 29 § efter det att han fyllt femton år, senast tre år efter omhändertagandet.

Finner nämnden att samhällsvård enligt 31 § icke kan upphöra utan sådan fara för den omhändertagne som avses i 25 § a), skall nämnden omhändertaga honom för fortsatt samhällsvård enligt 29 §. Fortsatt omhändertagande må även beslutas, om sådant fall föreligger som avses i 25 § b).

43 §.

Beträffande den som omhändertagits enligt 29 § må barnavårdsnämnden, om så anses lämpligt, meddela beslut om villkorligt upphörande av samhällsvården. Sådant beslut innebär att samhällsvården försöksvis avslutas. Efter beslutet må vården när som helst återupptagas, om så erfordras för att uppnå dess syfte.

I samband med villkorligt upphörande av samhällsvård må nämnden meddela en eller flera sådana föreskrifter som avses i 27 § samt förordna om övervakning. Föreskrift eller förordnande varom här stadgas skall ej gälla för längre tid än till dess samhällsvården slutligt upphör.

44 §.

Vid beslut om slutligt eller villkorligt upphörande av samhällsvård skall barnavårdsnämnden tillse, att den omhändertagne kommer i tillfredsställande levnadsförhållanden. Nämnden bör vid behov föranstalta om att den omhändertagne får lämpligt arbete och tillfälle till utbildning samt erhåller utrustning och erforderliga medel för resa och särskilda omkostnader.

45 §.

Bestämmelserna i detta kapitel ha icke avseende på elev vid ungdomsvårdsskola. Om upphörande av samhällsvården beträffande sådan omhändertagen stadgas i 9 kap.

7 kap. Fosterbarnsvård m. m.

46 §.

I denna lag förstås med

fosterbarn barn under sexton år, som vårdas och fostras i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet,

fosterföräldrar de som i sitt hem mottagit fosterbarn samt med *fosterhem* hem vari fosterbarn mottagits.

Då särskilda skäl föreligga, äger barnavårdsnämnden besluta, att barn under sexton år, som vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare men ej är att hänföra till fosterbarn, tills vidare skall anses såsom sådant.

Nämnden må, om särskilda skäl det påkalla, beträffande barn som avses i första eller andra stycket besluta, att nämndens tillsyn enligt bestämmelserna i detta kapitel skall fortsätta under viss tid, högst tre år, efter det att barnet fyllt sexton år.

47 §.

Den som önskar mottaga fosterbarn har att inhämta tillstånd av barnavårdsnämnden i den kommun, där han har sitt hem.

Sådant tillstånd må lämnas endast om nämnden finner, att barnet hos sökanden kommer att erhålla god vård och fostran samt i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden.

Vad i första stycket stadgas har icke avseende på barn som är omhändertaget enligt denna lag och av barnavårdsnämnden placeras i fosterhem inom kommunen. Vid sådan placering skall dock vad i andra stycket sägs om förutsättningar för tillstånd äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Fosterföräldrar äro skyldiga att till barnavårdsnämnden eller dess företrädare lämna önskade upplysningar om barnet, dess vård och fostran samt därmed sammanhängande förhållanden.

Om fosterföräldrarna flytta, skola de anmäla detta hos nämnden inom en vecka. Sker flyttningen till annan kommun, har nämnden att, så snart den erhåller kännedom om avflyttningen, underrätta barnavårdsnämnden i denna kommun.

Har fosterbarnet avlidit eller har fosterbarnsförhållandet eljest upphört av annan anledning än att barnavårdsnämnden ingripit, skola fosterföräldrarna anmäla detta hos nämnden inom en vecka.

49 §.

Barnavårdsnämnden har att öva noggrann tillsyn över alla fosterhem inom kommunen i syfte att trygga, att varje fosterbarn erhåller god vård och fostran samt i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden. Nämnden skall även verka för att fosterbarn får den utbildning som anses lämplig med hänsyn till barnets anlag och övriga omständigheter.

Nämnden har att lämna råd åt fosterföräldrar som äro i behov därav.

50 §.

Om det skulle vara till avsevärd skada för ett fosterbarn att skiljas från fosterhemmet, äger barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet finnes, för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att taga det från fosterhemmet.

Är förbud som avses i första stycket av sannolika skäl påkallat men har erforderlig utredning icke hunnit slutföras, må nämnden meddela förbud att gälla i avbidan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor.

51 §.

Om det erfordras ur barnavårdssynpunkt, må barnavårdsnämnden förbjuda person som har sitt hem inom kommunen att utan nämndens medgivande mottaga annans barn under sexton år för vistelse i hemmet annat än tillfälligt.

Förbud som meddelats enligt första stycket äger giltighet även om den det gäller flyttar till annan kommun. Den barnavårdsnämnd som meddelat förbudet skall, så snart den erhåller kännedom om avflyttningen, underrätta barnavårdsnämnden i den kommun, dit flyttningen sker. Denna nämnd skall på motsvarande sätt vidarebefordra underrättelsen vid ny flyttning till annan kommun.

Förbud må av barnavårdsnämnden återkallas. När den förbudet gäller

flyttat till annan kommun, ankommer det på barnavårdsnämnden i denna kommun att besluta i frågan.

52 §.

Om barnavårdsnämnd prövas ha vidtagit fullt betryggande anordningar för tillsyn över omhändertagna barn som av nämnden överlämnas till fosterhem i annan kommun, må Konungen medgiva befrielse tills vidare under högst tio år från tillämpningen av bestämmelserna i 47—49 §§. Nämnden är dock skyldig att, sedan omhändertaget barn överlämnats till fosterhem i annan kommun, ofördröjligen anmäla förhållandet hos barnavårdsnämnden i denna kommun.

53 §.

Barnavårdsnämnd må på synnerliga skäl medgiva befrielse tills vidare från tillämpningen av bestämmelserna i 47—49 §§ beträffande visst hem inom kommunen. Sådant medgivande skall avse bestämd bostad och må förbindas med erforderliga villkor. I medgivande skall föreskrivas, att anmälan ofördröjligen skall göras hos nämnden, om fosterbarn mottages i hemmet.

54 §.

Enskild person eller sammanslutning må ej utan tillstånd av socialstyrelsen bedriva förmedlingsverksamhet beträffande fosterbarn.

8 kap. Barnavårdsanstalter

55 §.

Med barnavårdsanstalt förstås i denna lag sådan för vård och fostran av barn och ungdom under aderton år avsedd anstalt som ej är att hänföra till sjukvårdsanstalt, till hem för psykiskt efterblivna, blinda, döva eller vanföra eller till sådant elevhem som står under tillsyn av central skolmyndighet. Vad i lagen stadgas om barnavårdsanstalt äger ej tillämpning på ungdomsvårdsskola.

Särskilda former av barnavårdsanstalter äro

- a) *barnhem* av olika slag, såsom spädbarnshem, mödrahem, upptagningshem och specialhem,
- b) *barnkolonier*, vilka mottaga barn för vistelse under begränsad del av året,
- c) *barnstugor*, vilka regelbundet mottaga barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskolor, daghem och fritidshem, samt
- d) *elevhem*, vilka äro knutna till skolor och ha till ändamål att underlätta elevernas skolgång.

56 §.

För varje landstingskommun skall Konungen, efter förslag av landstinget, fastställa barnhemsplan, i vilken skola upptagas barnhem till sådant antal och av sådan art, att behovet av olika slags barnhemsvård blir ändamålsenligt tillgodosett. Även ändring av planen fastställas av Konungen.

Landstingskommun har att inrätta och driva de barnhem som finnas upptagna i barnhemsplanen, i den mån annan icke drager försorg därom. Det åligger även landstingskommunen att, om erforderliga medel icke på annat sätt tillhandahållas, bestrida kostnaderna för inrättande och drift av annan tillhöriga barnhem som upptagits i planen, försåvitt deras vårdplatser äro avsedda för landstingskommunens gemensamma behov.

Vad i denna paragraf stadgas om landstingskommun skall äga motsvarande tillämpning på stad som ej tillhör landstingskommun.

57 §.

Om kommun eller landstingskommun ämnar inrätta barnhem, skall plan för hemmet och dess verksamhet underställas Konungen eller, om Konungen så bestämmer, socialstyrelsen. Önskar annan än kommun eller landstingskommun inrätta barnhem, skall tillstånd sökas hos Konungen eller, om Konungen så bestämmer, hos socialstyrelsen.

När verksamheten påbörjas vid annan barnavårdsanstalt än barnhem, skall anmälan därom göras hos socialstyrelsen eller, om Konungen så bestämmer, hos vederbörande länsstyrelse.

Vad i första och andra styckena stadgas skall äga motsvarande tillämpning, när den som driver barnavårdsanstalt vill flytta eller utvidga anstalten eller vidtaga större förändring beträffande dess anordningar, personal eller verksamhet eller när ombyte av innehavare skall ske.

58 §.

Socialstyrelsen äger beträffande varje barnavårdsanstalt meddela föreskrift om det högsta antal barn och unga som samtidigt må vårdas där.

59 §.

Medgivande till intagning i barnhem lämnas av dess innehavare eller ledning eller av den, till vilken beslutanderätten överlämnats. Är barnhemmet upptaget i barnhemsplan skall, om så kan ske, samråd om önskad intagning äga rum med länsstyrelsen. Befrielse från skyldighet att iakttaga denna föreskrift må meddelas av Konungen.

Angående dem som vårdas i barnhem skola uppgifter lämnas till länsstyrelsen enligt vad därom är särskilt stadgat.

Länsstyrelsen äger förordna, att den som intagits eller avses bli intagen i visst barnhem icke må vårdas där.

60 §.

Barnavårdsnämnd har att öva tillsyn över varje barnavårdsanstalt inom kommunen.

Finner nämnden att för barnavårdsanstalt gällande bestämmelser åsidosättas eller att anledning eljest föreligger till anmärkning mot anstalten, dess anordningar, personal, verksamhet eller förhållanden i övrigt, skall anmälan ofördröjligen göras hos länsstyrelsen.

61 §.

Finner länsstyrelsen att missförhållande föreligger vid barnavårdsanstalt inom länet, skall den ålägga anstaltens ledning eller innehavare att vidtaga tjänliga åtgärder för att avhjälpa missförhållandet. Länsstyrelsen skall underrätta socialstyrelsen om dylikt åläggande.

62 §.

Om åläggande som avses i 61 § bedömes vara gagnlöst eller om sådant åläggande meddelats utan att medföra nöjaktig rättelse, ankommer det på socialstyrelsen att återkalla lämnat tillstånd eller att meddela förbud mot fortsatt verksamhet.

63 §.

Myndighet som avses i 60, 61 eller 62 § äger att efter anfordran erhålla de upplysningar som erfordras för sin tillsyn över barnavårdsanstalt.

Den som har att utöva tillsynen skall äga tillträde till anstalten samt rätt att göra sig underrättad om förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter. Handräckning av polismyndighet må begäras, om tillträde vägras utan godtagbart skäl.

9 kap. Ungdomsvårdsskolor

64 §.

Staten inrättar och driver ungdomsvårdsskolor, vilka ha till ändamål att bereda vård, fostran och utbildning åt dem som omhändertagits för samhällsvård och inskrivits som elever vid skolorna.

Socialstyrelsen är centralmyndighet för skolorna och beslutar om inskrivning av elever vid dessa.

Om skolornas organisation, om grunder för elevernas fördelning på olika skolor och avdelningar samt om verksamheten och ordningen vid skolorna förordnar Konungen.

65 §.

Ungdomsvårdsskola skall stå under ledning av en styrelse, vilken det åligger

att över eleverna utöva den bestämmanderätt som enligt 41 § tillkommer barnavårdsnämnd i fråga om andra omhändertagna,

att besluta om val av vårdform enligt 66 § samt

att besluta om utskrivning av elever.

Under styrelsen beslutar skolans rektor om vården av eleverna och förbereder deras utskrivning.

66 §.

Vården av de elever som äro inskrivna vid ungdomsvårdsskola äger rum inom eller utom skolan.

Vård inom skolan bör vara så anordnad att den skapar förutsättningar för att överföra eleven till friare vård. Om så befinnes lämpligt, må elev beredas arbete eller utbildning annorstädes än i skolan.

Vård utom skolan skall anlitas så snart det kan ske. För sådan vård må eleven överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt.

67 §.

Elev skall utskrivas, när

a) ändamålet med vården får anses uppnått,

b) eleven behöver vård, fostran eller utbildning, som bättre kan beredas på annat sätt än genom ungdomsvårdsskolas försorg, eller

c) eleven enligt dom, som vunnit laga kraft mot honom, intagits i fångvårdsanstalt.

Utskrivning skall ske senast när eleven fyller tjuogoett år eller, om han omhändertagits för samhällsvård efter det att han fyllt aderton år, senast tre år efter omhändertagandet.

68 §.

Genom beslut om utskrivning upphör samhällsvården. Om hinder ej möter på grund av vad som stadgas i 42 § andra stycket, må dock i sådant beslut förordnas att samhällsvården skall bestå.

Meddelas ej förordnande om att samhällsvården skall bestå, skall skolans styrelse tillse, att eleven vid utskrivningen kommer i tillfredsställande förhållanden. Styrelsen bör vid behov föranstalta om att eleven får lämpligt arbete och tillfälle till utbildning samt erhåller utrustning och erforderliga medel för resa och särskilda omkostnader.

69 §.

Misstänkes det att den som inskrivits vid ungdomsvårdsskola begått brott före utskrivningen och hör brottet under allmänt åtal, ankommer det på statsåklagaren att sedan han hört skolans styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

70 §.

Om domstol eller annan myndighet begär att elev vid ungdomsvårdsskola skall inställas inför myndigheten, har skolans rektor att föranstalta därom.

Finner skolans rektor att inställelsen skulle vara uppenbart olämplig ur vårdsynpunkt eller att hinder eljest möter för inställelsen, skall han omedelbart anmäla detta hos myndigheten.

10 kap. Kommuns rätt till ersättning för vissa vårdkostnader

71 §.

Vad i 22—24 §§ lagen om socialhjälp är stadgat om rätt för kommun att av annan kommun eller av staten erhålla ersättning för socialhjälp, som lämnats enligt 12 § nämnda lag, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommuns rätt att erhålla ersättning för utgift, som föranletts av att någon omhändertagits för samhällsvård.

Beträffande sådan ersättning skall i tillämpliga delar gälla vad som för motsvarande fall är stadgat i 25—29, 31 och 32 §§ lagen om socialhjälp.

72 §.

När någon omhändertagits för samhällsvård, äger kommunen att som ersättning för vårdkostnaden uppbära underhållsbidrag eller annan periodiskt utgående förmån, som tillkommer honom och belöper på vårdtiden. Kommun är även berättigad att utfå ersättning för sagda kostnad av egen- dom, som tillhör den underårige vid omhändertagandet eller som tillfaller honom medan han är omhändertagen.

För kostnad, som kommun haft för någon som omhändertagits för samhällsvård och ej fyllt sexton år, äro föräldrarna ersättningsskyldiga. Beträffande omfattningen av ersättningsskyldigheten samt om undantag från denna skall vad som är stadgat i 36 § andra, tredje och fjärde styckena samt 38 § lagen om socialhjälp äga motsvarande tillämpning.

Ersättningsskyldighet enligt denna paragraf må eftergivnas av barnavårdsnämnden. Om det högsta ersättningsbelopp som må uttagas förordnar Konungen.

73 §.

Vill kommun erhålla ersättning enligt 72 § och sker betalning icke godvilligt, äger kommunen föra talan om ersättningen hos länsstyrelsen i det län, där den som sökes har att vid domstol svara i tvistemål. I fråga om

sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.

74 §.

Ersättning som avses i 72 § andra stycket bör, om ej omständigheterna föranleda annat, bestämmas att utgå såsom bidrag på lämpliga tider, så länge omhändertagandet består.

Bidragsskyldigheten må fastställas genom avtal, vilket skall upprättas skriftligen och vara bevittnat av två personer. Kan avtal ej träffas, bestämmes bidragsskyldigheten av länsstyrelsen på talan av kommunen. Angående sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.

På yrkande av kommunen eller den ersättningsskyldige äger länsstyrelsen, utan hinder av förut träffat avtal eller meddelat beslut, upptaga fråga som här avses till ny prövning.

11 kap. Förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål

75 §.

I fråga om förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål skola bestämmelserna i 14—16 §§, 17 § första och andra styckena samt 19—21 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Vid förhör inför länsstyrelsen skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det länsstyrelsen att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

76 §.

Finner länsstyrelsen erforderligt, att någon höres såsom vittne vid domstol, eller bor den som skall höras upplysningsvis så avlägset, att det är förenat med oskäligen omgång eller kostnad att höra honom vid länsstyrelsen, äger denna förordna att förhör angående uppgivna omständigheter skall äga rum vid den underrätt som prövas lämplig med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden. På framställning av länsstyrelsen skall rätten låta inkalla dem som skola höras samt underrätta barnavårdsnämnden och dem som enligt länsstyrelsens beprövande böra berättigas närvara vid förhöret.

Om det befinnes lämpligt, må rätten förordna att förhöret skall hållas inom stängda dörrar.

77 §.

I fråga om ersättning till den, som enligt förordnande av länsstyrelse inställt sig inför länsstyrelsen eller domstol för att höras upplysningsvis eller såsom vittne, skall vad som finnes stadgat angående ersättning av allmänna medel till vittne äga motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid stanna på statsverket.

Om ersättning som avses i denna paragraf beslutar länsstyrelsen. Ersättning till den som höres enligt 76 § bestämmes dock av rätten.

78 §.

Innan underställningsmål slutligt avgöres, bör länsstyrelsen infordra yttrande från barnavårdsnämnden, om utredningen föranleder det.

79 §.

Finner sig länsstyrelsen icke kunna fastställa underställt beslut, enligt vilket någon omhändertagits för samhällsvård, äger länsstyrelsen i stället förordna om en eller flera förebyggande åtgärder eller uppdraga åt barnavårdsnämnden att föranstalta därom.

12 kap. Besvär

80 §.

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden utdömt förelagt vite, avvisat av enskild anlitat biträde, med stöd av 26 § meddelat föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden eller förordnat om övervakning, avslagit framställning om ändring eller upphävande av föreskrift eller övervakning som beslutats enligt nämnda paragraf, träffat avgörande i ärende angående samhällsvård enligt 31 §, meddelat bestämmelse enligt 41 § andra stycket om rätt till umgänge med någon som är omhändertagen, träffat avgörande i ärende angående samhällsvårds upphörande eller beslutat att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande, meddelat beslut som avses i 46 § andra eller tredje stycket, avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn eller träffat avgörande i ärende angående förbud som avses i 50 eller 51 §. Ändring sökes genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen äger att i avvaktan på slutligt avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av överklagat beslut som skall lända till efterrättelse oberoende av laga kraft.

81 §.

I beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till denna.

Om talan mot beslut av styrelse för ungdomsvårdsskola i andra fall är särskilt stadgat.

82 §.

Av länsstyrelse meddelat beslut eller utslag i mål eller ärende som avses i denna lag skall genom länsstyrelsens försorg skyndsamt delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

83 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i mål eller ärende angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed föras talan även mot utslag eller beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant utslag eller beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

84 §.

I länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av denna lag än som angivas i 83 § må ändring sökas hos Konungen genom besvär.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap. länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

85 §.

Besvär över länsstyrelses beslut eller utslag skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten eller, om besvären skola prövas av Konungen, till socialdepartementet.

86 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan icke föras.

87 §.

I beslut av socialstyrelsen må ändring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Av socialstyrelsen enligt 58 eller 62 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

13 kap. Ansvarsbestämmelser och särskilda föreskrifter

88 §.

Försumma fosterföräldrar att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 48 § andra eller tredje stycket eller underlåter annan än kommun eller landstingskommun att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrives i 57 § andra eller tredje stycket, straffes med dagsböter.

Med dagsböter eller fängelse i högst sex månader straffes den som

1. utan tillstånd, då sådant enligt 47 § kräves, i sitt hem mottager fosterbarn,

2. överträder förbud som meddelats enligt 50 eller 51 §,

3. utan tillstånd, då sådant enligt 54 § kräves, bedriver förmedlingsverksamhet beträffande fosterbarn,

4. utan tillstånd, då sådant enligt 57 § kräves, driver barnhem eller beträffande sådant hem vidtager åtgärd som avses i tredje stycket av nämnda paragraf eller

5. i strid mot förbud som meddelats enligt 62 § fortsätter verksamheten vid barnavårdsanstalt.

89 §.

Har någon genom att bortföra eller dölja underårig eller genom att medverka till att han avviker eller genom att lämna vilseledande uppgifter hindrat eller försvårat utredning i ärende som avses i 4 eller 7 kap.,

eller har någon genom dylikt förfarande hindrat eller försvårat verkställighet av beslut, som avses i 4 kap. eller rör behandlingen av den som omhändertagits, eller medverkat till att den omhändertagnes vård i hem eller anstalt, dit han överlämnats, avbrytes eller efter avbrott icke återupptages,

straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, om ej gärningen eljest är i lag belagd med strängare straff.

Detsamma skall gälla, om någon lämnar alkoholhaltiga drycker åt sådan omhändertagen, som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom ungdomsvårdsskola, eller eljest hjälper den omhändertagne att åtkomma dylika drycker eller om någon förleder sådan omhändertagen till könsligt umgänge.

90 §.

Den som överträder av barnavårdsnämnd eller av styrelse eller rektor för ungdomsvårdsskola meddelat förbud mot att besöka någon som är omhändertagen straffes med dagsböter, om ej gärningen eljest är i lag belagd med strängare straff.

91 §.

Den som är eller varit verksam inom samhällets barnavård må ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit rörande enskilds personliga förhållanden. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Alla handlingar i förekommande mål och ärenden skola så förvaras, att de icke äro tillgängliga för obehöriga.

92 §.

Gärning som är belagd med straff enligt 88, 89 eller 90 § må ej åtalas av allmän åklagare, om ej gärningen anmäles till åtal av vederbörande barnavårdsnämnd eller styrelse för ungdomsvårdsskola eller av tillsynsmyndighet.

Brott som avses i 91 § första stycket må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsägande.

93 §.

Myndigheter vilkas verksamhet berör barnavården samt befattningshavare hos sådana myndigheter ävensom i allmän tjänst ej anställda läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor ha att ofördröjligen till barnavårdsnämnd anmäla sådant som de i sin verksamhet erhållit kännedom om av beskaffenhet att föranleda nämndens ingripande.

94 §.

Polismyndighet har att på begäran av barnavårdsnämnd eller dess ordförande eller, efter nämndens bemyndigande, av annan ledamot i nämnden eller befattningshavare i kommunens tjänst lämna handräckning för att efterforska underårig som är föremål för utredning i ärende enligt 25 §, för att verkställa beslut angående omhändertagande, för att efterforska och återhämta sådan omhändertagen som avvikit från hem eller anstalt, dit han överlämnats, samt för att ombesörja annan förflyttning av någon som är omhändertagen.

Handräckning skall även lämnas styrelse eller rektor för ungdomsvårdsskola för att efterforska och återhämta elev som avvikit samt för att ombesörja annan förflyttning av elev.

95 §.

Delgivning av kallelser, beslut eller andra meddelanden enligt denna lag skall ske genom posten, såvida icke vederbörande myndighet finner den böra verkställas på annat sätt. Om postdelgivning ej användes, må biträde för delgivningen påkallas hos polismyndigheten.

I övrigt skall beträffande delgivning i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat i 33 kap. 6, 7, 14, 23 och 25 §§ rättegångsbalken.

96 §.

Handräckning eller annat biträde av polismyndighet lämnas kostnadsfritt.

97 §.

Vad i denna lag stadgas angående föräldrar skall i fråga om adoptivbarn gälla adoptanten eller, om make adopterat andra makens barn, båda makarna.

Tillkommer vårdnaden om underårig endast den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, skall vad i 3, 4 och 6 kap. är stadgat med avseende på föräldrarna gälla om den som har vårdnaden.

98 §.

Konungen äger med främmande makt träffa överenskommelse om behandlingen i barnavårdshänseende av dess undersåtar här i riket och om gottgörelse för därvid uppkommen kostnad.

99 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

14 kap. Åtgärder mot försumlig försörjare

100 §.

Skyldig att efter föreläggande av barnavårdsnämnden efter sin förmåga utföra arbete i arbetshem, som avses i lagen om socialhjälp, är

a) den som av lastbarhet, vårdslöshet, lättja eller liknöjdhet så försummar sina skyldigheter mot sitt barn, som ej fyllt sexton år, att samhällsvård måste beredas detta, och tillika undandrager sig att fullgöra honom härför åliggande ersättningsskyldighet samt

b) den som enligt dom, vilken vunnit laga kraft, eller enligt skriftligt, av två personer bevittnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sitt barn, som ej fyllt sexton år, men av lättja eller liknöjdhet underlåter att fullgöra denna plikt och härigenom föranleder sådan försämring av det uppehälle och den uppföstran som lagligen tillkomma barnet, att särskild åtgärd mot den försumlige prövas påkallad för att framtvunga underhållsskyldighetens fullgörande.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt tjugoett år.

Den som intagits i arbetshem må kvarhållas där till dess grundad anledning föreligger till antagande att han skall söka efter förmåga fullgöra sina skyldigheter mot barnet. Han må dock icke kvarhållas i oavbruten följd under längre tid än ett år.

Vad i 42, 43, 48—51, 55—57, 61 och 62 §§ lagen om socialhjälp är stadgat om delgivning av föreläggande, om handräckning, varning och tvångsarbete samt om besvär skall åga motsvarande tillämpning.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

Genom lagen upphäves lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest föreskrift, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället lända till efterrättelse.

2. Val av ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd skall med tillämpning av denna lag första gången äga rum i december månad 1960. Valet skall avse tiden intill utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunens fullmäktige första gången ägt rum efter lagens ikraftträdande.

3. Beträffande dem som vid ingången av år 1961 äro enligt äldre barnavårdslagen omhändertagna för skyddsuppfostran eller samhällsvård skola efter ingången av år 1961 i denna lag meddelade bestämmelser om behandlingen av dem som omhändertagits för samhällsvård samt om upphörande av sådan vård tillämpas. Härvid skall anses, *att* den som omhändertagits enligt 22 § a) eller b) äldre barnavårdslagen blivit föremål för samhällsvård av anledning som avses i 25 § a) denna lag, *att* den som omhändertagits enligt 22 § c) eller d) äldre barnavårdslagen blivit föremål för samhällsvård av anledning som avses i 25 § b) denna lag *samt att* den som är omhändertagen för samhällsvård blivit föremål för sådan vård enligt 31 § denna lag.

4. Beträffande ersättningsskyldighet för kostnad, vilken belöper på tid före den 1 januari 1961, samt i fråga om underställning och överklagande av beslut, som meddelats före sagda dag, skola bestämmelserna i äldre barnavårdslagen äga tillämpning.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp**

Härigenom förordnas, att 7, 12, 23, 35, 41, 48, 52, 53, 55 och 64 §§ lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7 §.

Socialnämnden bör — — — — — berör nämndens.

I kommun, där särskild barnavårdsnämnd är tillsatt, böra socialnämnden och barnavårdsnämnden eller representanter för dem i den mån så finnes påkallat sammankomma för rådplägning om angelägenheter, som beröra båda nämnderna.

Då i kommun, som avses i andra stycket, socialnämnden vid prövning av fråga om socialhjälp finner skäl till anlagande att någon, som ej fyllt 21 år, bör bliva föremål för åtgärd av barnavårdsnämnden, bör socialnämnden skyndsamt genom den ledamot, som är ledamot jämväl i barnavårdsnämnden, inhämta dess uppfattning i ärendet. Av socialnämnden införskaffad utredning bör därvid tillhandahållas barnavårdsnämnden jämte förslag till den åtgärd, som socialnämnden finner lämpligen böra vidtagas. Råda olika meningar mellan nämnderna, bör ärendet överlämnas till en tremannanämnd, bestående av den gemensamma ledamoten jämte ytterligare en ledamot av socialnämnden, vald av denna för ett år i sänder, och en ledamot av barnavårdsnämnden, vald av denna för motsvarande tid. Tremannanämnden har att skyndsamt avgöra, huruvida socialnämnden eller barnavårdsnämnden skall taga befattning med ärendet. Finner socialnämnden tre-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

skyldighet föreligger ej heller för socialhjälp, som utgått till make för tid, då andra maken åtnjutit socialhjälp enligt 12 §.

ger ej heller för socialhjälp, som utgått till make för tid, då andra maken åtnjutit socialhjälp enligt 12 §.

41 §.

Den som — — — — — i arbetshem.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt 18 år.

Föreläggande att utföra arbete i arbetshem må dock icke meddelas den som ej fyllt 21 år.

48 §.

Därest någon, som intagits i arbetshem, undandrager sig att utföra anvisat arbete eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande som strider mot sedlighet eller god ordning eller utan tillstånd lämnar arbetshemmet, äger hemmets styrelse, *under förutsättning att han fyllt 21 år*, tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som kan inträda jämlikt 49 §.

Därest någon, som intagits i arbetshem, undandrager sig att utföra anvisat arbete eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande som strider mot sedlighet eller god ordning eller utan tillstånd lämnar arbetshemmet, äger hemmets styrelse tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som kan inträda jämlikt 49 §.

Över beslut — — — — — den felande.

52 §.

Länsstyrelserna hava, var inom sitt län, att *med biträde av socialvårdskonsulenter* noga följa tillämpningen av denna lag samt därvid tillse, att socialhjälpssverksamheten ordnas och handhaves på ett ändamålsenligt sätt.

Länsstyrelserna hava, var inom sitt län, att noga följa tillämpningen av denna lag samt därvid tillse, att socialhjälpssverksamheten ordnas och handhaves på ett ändamålsenligt sätt.

Underlåter kommun — — — — — skyldighet härutinnan.

Yppas eljest — — — — — dess avhjälpande.

Instruktion för socialvårdskonsulenterna fastställas av Konungen.

53 §.

Socialstyrelsen har att *med biträde av statens socialhjälpssinspektör* genom råd och upplysningar verka för att socialhjälpssverksamheten ordnas och utvecklas på ett ändamålsenligt sätt samt att öva uppsikt över arbetshemmen.

Socialstyrelsen har att genom råd och upplysningar verka för att socialhjälpssverksamheten ordnas och utvecklas på ett ändamålsenligt sätt samt att öva uppsikt över arbetshemmen.

Det ankommer på Konungen att fastställa instruktion för socialhjälpssinspektören.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

55 §.

Är någon — — — — — hos länsstyrelsen.
Besvär, varom — — — — — viss tid.

*Beslut av länsstyrelsen i fråga om
handräckning som nu avses länder
till efter rättelse utan hinder därav,
att beslutet ej äger laga kraft.*

64 §.

Vad hos socialnämnd förekommit rörande enskilds personliga förhållanden må ej yppas för obehörig. Bryter någon häremot straffes med dagsböter eller fängelse. Å brott som nu sagts må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

Den som är eller varit verksam vid behandlingen av frågor enligt denna lag må ej obehörigen yppa vad han därvid erfarit rörande enskilds personliga förhållanden. Bryter någon häremot straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Å brott som nu sagts må allmän åklagare talan allenast efter angivelse av målsäganden.

Alla handlingar i förekommande ärenden skola så förvaras, att de icke åtkommas av obehöriga.

Alla handlingar i förekommande ärenden skola så förvaras, att de icke äro tillgängliga för obehöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1961.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 juni 1950 tillkallade dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, särskilda sakkunniga för att biträda med utredning rörande översyn av barnavårdslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga¹, vilka antog benämningen barnavårdskommittén, har avgivit tre betänkanden: betänkande I den 30 september 1955 med förslag angående utredningshem (SOU 1955: 37), betänkande II den 27 oktober 1956 med förslag till ny barnavårdslag (SOU 1956: 61) och betänkande III den 25 november 1957 med förslag till följdförfattningar till ny barnavårdslag m. m. (SOU 1957: 49). Med sistnämnda betänkande avslutades de sakkunnigas arbete. I det följande är, om ej annat anges, endast fråga om kommitténs betänkande II.

Kommitténs förslag bygger på samma huvudprinciper som gällande barnavårdslag — BvL — i fråga om den samhälleliga barnavårdens organisation, verksamhetens inriktning och utformning samt kostnadernas fördelning. Förslaget innebär emellertid att ramen för samhällets barn- och ungdomsvård i viss mån vidgas samt att verksamheten, bl. a. genom öppnande av nya åtgärdsomöjligheter, på olika sätt effektiviseras. Rättsskyddet för de personer, vilka beröres av barnavårdsorganens verksamhet, tillgodoses ytterligare. De ändringar i gällande rätt, vilka kommittén funnit erforderliga, är så många och vittgående, att desamma enligt kommittén icke kan inarbetas i BvL med bibehållande av denna lags systematik och med bevarande av vissa avsnitt. Kommittén framlägger därför förslag till helt ny barnavårdslag. — Genom de ändringar i BvL, som vidtogs i samband med tillblivelsen av lagen om socialhjälp (SochjL), har bestämmelserna om ersättning av stat, landsting, kommun eller enskilda för barnavårdskostnad ändrats på sätt, som bl. a. innebär viss förenkling samt minskning av antalet föreskrifter. I fråga om sådan ersättning innebär förslaget ytterligare förenkling och viss begränsning av antalet lagregler. Vad angår bestämmelser om barnavårdsnämnden, dess verksamhetsområde och uppgifter, sammansättning och tjänstgöringstid, dess arbetssätt m. m. föreslås i syfte att vinna anslutning till SochjL och kommunallagen (KL) en mindre omfattande lagreglering än gällande lags. Samtidigt som förslaget i fråga om åtskilliga avsnitt eller särskilda stadganden kunnat göras enklare och mindre omfattande än gällande lag, har strävandena till förbättrad barnavårdslagstiftning lett till ett ökat antal bestämmelser om åtgärder, som ankommer på barnavårdsorganen, samt om behandling av barnavårdsärenden.

I förslaget saknas stadganden om åtgärder mot försumliga försörjare. Kommittén, som i annat sammanhang yttrat sig över vad i socialvårdskommitténs betänkande angående socialhjälp m. m. anförts och föreslagits be-

¹ Generaldirektören E. Bexelius, ordförande, socialläkaren A. Bursell, ledamoten av riksdagens andra kammare E. Ewerlöf, advokaten H. Lindberg, filosofie licentiaten K. Lindegren, borgarrådet H. Mehr, ledamoten av riksdagens andra kammare H. Sjöstrand, ledamoten av riksdagens första kammare A. Sjöström-Bengtsson och rektorn H. Törnquist.

träffande sådana åtgärder, har därvid uttalat sin anslutning till socialvårdskommitténs mening, att erforderliga bestämmelser på området borde meddelas i en särskild lag.

I fråga om länsstyrelsernas organisation för handhavandet av barnavårdsverksamheten inom länen har kommittén övervägt mera vittgående åtgärder syftande till att länsstyrelsens beslutanderätt i betydelsefulla barnavårdsärenden, vilka rör enskilds personliga förhållanden, skulle utövas av ett kollegium med starkt lekmannainslag. Samtidigt har framhållits, att frågan om länsstyrelsens sammansättning vid handläggning av barnavårdsärenden äger samband med andra utredningsuppdrag, avseende dels det administrativa besvärsinstitutet, dels frågan om ökade rättsliga garantier vid administrativa frihetsberövanden. Kommittén inskränker sig därför till att redovisa sin principiella inställning till förevarande spörsmål.

Vad angår socialvårdskonsulentorganisationen ansluter sig kommittén till socialvårdskommitténs och 1948 års länsstyrelseutrednings förslag, att socialvårdskonsulenterna knytes till länsstyrelserna såsom dessas tjänstemän, och förutsätter därvid att det, kanske på något undantag när, behövs en konsulent för varje län.

Genom brev den 5 november 1954 anbefallde Kungl. Maj:t kommittén ävensom de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande enhetsskolans ledning och lokala organisation m. m. (1951 års skolstyrelseutredning) att till närmare övervägande upptaga det i Kungl. Maj:ts proposition den 19 februari 1954, nr 156, angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. berörda spörsmålet om den kommunala handläggningen av vissa ungdomsfrågor och att efter samråd framlägga de förslag, vartill övervägandena kunde föranleda. Kommittén och skolstyrelseutredningen har icke kunnat enas i denna fråga utan framlägger vardera sitt förslag.

Över kommitténs betänkande jämte därvid fogade lagförslag ävensom över skolstyrelseutredningens nyss berörda förslag har efter remiss yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen (med bifogande av yttranden från socialvårdskonsulenter, ungdomsvårdsskolornas rektorsförening samt styrelserna för ungdomsvårdsskolorna), arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, kammarrätten, skolöverstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser (med bifogande av yttranden från ca 200 kommunala organ, landsfogdar, förste provinsialläkare, barnavårdsassistenter och föreningar), domkapitlet i Uppsala ärkestift, domkapitlet i Lunds stift, domkapitlet i Göteborgs stift, besvärssakkunniga, utredningen om administrativa frihetsberövanden, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges polismästare, Sveriges advokatsamfund, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska lands-

tingsförbundet, svenska läkaresällskapet, svenska barnpsykiatriska föreningen, svenska psykologförbundet, högerns kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, socialdemokratiska kvinnoförbundet, Fredrika-Bremerförbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges förskollärares riksförbund, målsmännens riksförbund, riksförbundet för sexuell upplysning, mentalsjukvårdsdelegationen, kyrkliga kvinnorådet, svenska barnpsykologiska föreningen, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges småskolläraryrkesförbund och publicistklubben. Därjämte har flertalet landstings förvaltningsutskott avgivit yttranden.

Förutom remissvaren har i ärendet inkommit skrivelser dels från riksdagens justitieombudsman angående inställelse av elev å skola tillhörande barna- och ungdomsvården, dels från den sjunde ungdomsrådskonferensen i Kvarnsveden angående den kommunala organisationen av allmänt förebyggande barna- och ungdomsvård.

Kungl. Maj:t har därefter förordnat byråchefen Torsten Eriksson och hovrättsassessorn Holger Romander att såsom sakkunniga inom socialdepartementet biträda med överarbetning av kommitténs lagförslag. Under detta arbete har de sakkunniga, vilka biträts av förbundssekreteraren i svenska socialvårdsförbundet Bertil Grönlund och hovrättsassessorn Åke Widding, i studiesyfte besökt vissa barnavårdsnämnder, bl. a. i de fem största städerna, samt hållit överläggningar med cheftjänstemännen hos barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Gävle, Eskilstuna och Östersund. De sakkunniga har därjämte under hand samrått med representanter för olika myndigheter, främst socialstyrelsen.

Under ett senare skede av departementsarbetet med lagförslaget har under ledning av föredragande statsrådet fru Lindström överläggningar hållits dels med riksåklagaren samt företrädare för socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, svenska socialvårdsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och svenska landstingsförbundet, dels med landshövdingarna Bergquist, Nyström och Eckerberg. Särskilda överläggningar har därjämte ägt rum med svenska socialvårdsförbundet.

Slutligen har från utredningen om administrativa frihetsberövanden inkommit en promemoria med vissa synpunkter på ett som ett led i departementsarbetet upprättat utkast till ny barnavårdslag i de avseenden som berör utredningens uppdrag.

Vad angår de av kommittén berörda organisatoriska frågorna beträffande länsstyrelserna och socialvårdskonsulenterna erinrar föredragande statsrådet om att de till en del aktualiserades redan i samband med tillkomsten av SochjL och att chefen för socialdepartementet i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag (V lt p. 7) förklarade sig ha för avsikt att, sedan arbetet med översyn av barnavårdslagstiftningen avslutats, ta upp frågan om konsulentorganisationen till omprövning. Föredraganden har uttalat att, då ifrågakommande frågor icke äger omedelbart samband med det nu fram-

lagda lagförslaget, de torde få upptagas till behandling i annat sammanhang.

Vid remissen till lagrådet av ett inom socialdepartementet med biträde av nämnda sakkunniga utarbetat förslag till *lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)* — s. 397—418 i propositionen — lämnade föredraganden först en översikt av den nordiska barnavårdslagstiftningen. Därefter behandlade hon vissa allmänna och betydelsefulla frågor, och slutligen gick hon närmare in på de särskilda bestämmelserna i förslaget.

Lagrådet hemställde i yttrande över det remitterade förslaget, att detta icke utan ytterligare utredning lades till grund för lagstiftning. Emellertid framlade lagrådet även vissa vid detaljgranskningen framkomna speciella erinringar.

Vid anmälan i statsrådet av lagrådets yttrande uttalade statsrådet Lindström, att vad lagrådet anfört till stöd för sin ståndpunkt enligt hennes mening icke motiverade att reformen uppsköts.

Samtidigt anmälde statsrådet Lindström ett på grundval av barnavårdskommitténs betänkande III utarbetat förslag till ändringar i *lagen om socialhjälp*. Förslaget var av samma lydelse som det ovan intagna.

Med iakttagande av de flesta erinringar, som framkommit vid lagrådets detaljgranskning av förslaget till barnavårdslag, hemställde föredraganden med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, att till riksdagen skulle avlätas proposition innefattande de båda ovan intagna lagförslagen. Denna hemställan bifölls.

Den följande framställningen begränsas i huvudsak till en redogörelse för huvuddragen av den svenska barnavårdslagstiftningen samt för föredragande statsrådets och lagrådets egna uttalanden i de ovan avsedda allmänna frågorna samt för motionerna. I anslutning till motionerna lämnas på vissa punkter en fylligare redogörelse för förarbetena och dessutom en sammanfattning av de skäl som anförts för motionsyrkandena. De motioner som inte omedelbart hänger samman med propositionen — 10)—12) i förteckningen — behandlas förhållandevis utförligt. I övrigt hänvisas till propositionen och till motionerna II: 25, II: 52, I: 213, II: 561, I: 443, II: 567, II: 92, II: 253, II: 548, II: 9, II: 23 och II: 24.

Huvuddragen av den svenska barnavårdslagstiftningen

De äldsta bestämmelserna om beredande av vård och skydd åt barn genom samhällets försorg gavs i förordningar angående kommunernas fattigvård. I första hand inriktades samhällets hjälpverksamhet, såvitt rörde barn, på de föräldralösa och dem som övergivits av sina föräldrar. När dylika barn icke av anhöriga eller andra bereddes vård, måste samhället ta hand om dem. Det vanligaste sättet härför var utackordering i enskilda hem. Även omhändertagande i fattigstugor och fattiggårdar förekom.

Genom lagar den 6 juni 1902 om fosterbarns vård samt den 13 juni samma år angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn fick samhällets barnavårdande verksamhet en betydligt vidgad ram.

1902 års fosterbarnslag innehöll bestämmelser om övervakning av den vård, som bereddes sådana barn under 7 års ålder vilka mot ersättning fosterades hos andra än sina föräldrar, styvföräldrar, far- eller morföräldrar eller förmyndare. Tillsynen skulle utövas av hälsovårdsnämnden eller, där sådan ej fanns, av kommunalnämnden eller av särskilt tillsatt fosterbarnsnämnd.

Lagen om uppfostran åt vanartade och försummade barn möjliggjorde ingripande från samhällets sida beträffande sådana barn under 15 — i vissa fall 16 — års ålder. Ingripandet skulle gå ut på att åvägabringa rättelse, i sista hand genom att barnet skildes från hemmet och bereddes vård och uppfostran genom samhällets försorg i enskilt hem, barnhem eller skyddshem. För tillämpning av lagen skulle i varje skoldistrikt finnas en barnavårdsnämnd, särskilt tillsatt eller ock identisk med folkskolestyrelsen eller skolrådet.

Genom lagen den 14 juni 1918 om fattigvården (FvL) vidgades samhällets skyldigheter gentemot vårdbehövande och nödlidande barn. Fattigvård åt minderårig, varmed förstods den som ej fyllt 16 år, skulle enligt lagen utgå i samtliga de fall, där ett faktiskt nödläge förelåg, oavsett orsaken härtill, och hjälpen skulle omfatta underhåll, vård och uppfostran. Hjälpen skulle givas genom understöd i hemmet eller vård utom detsamma. För vård utom hemmet fick minderåriga över 2 års ålder endast under vissa betingelser intagas i fattigvårdsanstalt. Utackordering av minderåriga fick endast ske till därför lämpade personer och det skulle särskilt övervakas, att fostrarna fullgjorde sina skyldigheter. Då omhändertagen minderårig hunnit den ålder samt nått den utveckling och stadga, att han kunde anses i stånd att försörja sig, skulle såvitt möjligt åt honom beredas lämplig tjänst eller anställning samt tillses, att han erhöll nödig utrustning. Verksamheten ankom på fattigvårdsstyrelsen i varje kommun (fattigvårdssamhälle).

Dessa tre lagar, vilkas innehåll nu i korthet berörts i vad det är av intresse i detta sammanhang, reglerade i det väsentliga den samhälleliga verksamhet, som kunde betecknas som offentlig barnavård i trängre mening. Det var alltså de egentliga barnavårdslagarna före tillkomsten den 6 juni 1924 av den ännu gällande lagen om samhällets barnavård, vars beteckning sedermera ändrats till lag om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Genom 1902 års barnavårdslagar hade en i och för sig värdefull grund lagts för en samhällelig barnavårdsverksamhet utanför fattigvårdens ram. Nämnas må, att den 27 juni samma år sådana förändringar i strafflagen vidtogs, att 15 år blev ovillkorlig straffmyndighetsålder, samt att minderårighet, varmed avsågs uppnådd ålder av 15 men ej 18 år, blev allmän straffminskningsgrund och, under vissa betingelser, kunde föranleda att straff

ersattes av tvångsuppfostran. Om sådan fostran samt om förfarandet i brottmål rörande minderåriga utfärdades samtidigt vissa lagbestämmelser.

I praktiken kom emellertid 1902 års barnavårdslagar att få tämligen begränsad betydelse. Fattigvårdslagstiftningskommittén anför därom i sitt betänkande av år 1921 med förslag till lag om den offentliga barnavården m. m. (FvLK IV motiv s. 32 o. f.), att i det stora flertalet kommuner de ärenden, som avsågs i lagen om uppfostran åt vanartade m. fl. barn, icke övertagits av därför avsedd myndighet eller över huvud taget framkallat någon som helst åtgärd, medan fosterbarnslagen, fränsett en del släder och större landskommuner, icke blivit tillämpad i någon större utsträckning. I 1924 års proposition med förslag till lag om samhällets barnavård m. m. (nr 150) heter det, att den då gällande barnavårdslagstiftningen till stor del blivit en lag på papperet (prop. s. 47). En av anledningarna till nu berörda förhållande fann fattigvårdslagstiftningskommittén däri, att genom 1902 års lagar två grenar av barnavårdsverksamheten anförtroddes åt skilda kommunala organ, vilka ej heller hade befattning med den i fattigvårdslagen reglerade hjälpverksamheten för nödställda barn, vilken senare verksamhet fått stor omfattning.

Genom lagar den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap samt om äktenskaplig börd, om adoption, om införsel i avlöning, pension eller livränta samt om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, ävensom lagar den 11 juni 1920 om barn i äktenskap samt om makes underhållsskyldighet mot andra makens barn, blev barnens rättsställning i förhållande till föräldrarna, adoptivföräldrarna och styvföräldrarna fixerad och barnens intressen i olika hänseenden tryggade. Barnavårdsmannainstitutionen infördes genom nämnda lag om barn utom äktenskap och betydande uppgifter tilllades barnavårdsnämnderna. Detta ledde till att särskild barnavårdsnämnd tillsattes i många kommuner, där sådan förut ej funnits, och denna utveckling medförde en viss förbättring med avseende på verksamheten till skydd för vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

I 1924 års barnavårdslag sammanfördes bestämmelser om de förut i skilda lagar reglerade tre barnavårdsuppgifterna, tillsyn av fosterbarnsvård, ingripande beträffande vanartade barn och barn i fara att bli vanartade samt hjälp åt nödställda och vårdbehövande barn genom vård utom hemmet. Fattigvårdsstyrelsernas befattning med nödställda och vårdbehövande barn inskränktes till att omfatta de fall, då enbart understöd i hemmet, ej omhändertagande, behövdes. De till barnavården hörande kommunala uppgifterna centraliserades till ett enda organ, barnavårdsnämnden. Lagen medförde vidare, att den offentliga barnavården fick ett vidgat verksamhetsfält samt en fastare och utförligare lagreglering. Till barnavårdsnämndens uppgifter lades att ingripa även beträffande barn, som i föräldrahemmet utsattes för misshandel, vanvård eller annan fara till liv eller hälsa. Nämndens uppgifter vidgades vidare genom höjning av de med hänsyn till barnens ålder dragna gränserna för fosterbarnstillsyn och för åtgärder i anledning av missförhållanden. Nämnden anbefalldes att genom åtgärder av allmän art verka för

förbättrad barn- och ungdomsvård. I fråga om verksamhetens bedrivande, omhändertagna barns behandling samt upphörande av befattningen med omhändertagen lämnades utförliga föreskrifter, som ställde skärpta anspråk på barnavårdsorganen. I lagen gavs vidare bestämmelser bl. a. om uppsikt över samhällets barnavård, om barnhem och skyddshem samt, i viss anslutning till fattigvårdslagen, om fördelning av det allmännas barnavårdskostnader och om enskildas ersättnings- och arbetsskyldighet.

Barnavårdslagen har, utan att dess huvudinnehåll rubbats, undergått åtskilliga ändringar, vilka bl. a. inneburit att lagens tillämpningsområde vidgats.

Särskilt betydelsefulla ändringar gjordes genom lagar den 31 maj 1934, den 12 juni 1936 och den 22 juni 1945. Genom den förstnämnda av dessa tre lagar tillades barnavårdsnämnden uppgifter att ingripa även beträffande personer i åldern 18—21 år med förebyggande åtgärder eller skyddsuppföstran. Samtidigt erhöll lagens rubrik sin nuvarande lydelse. 1936 års lagändring gav uttryck för en omläggning av skyddshemsorganisationen. Lagändringen den 22 juni 1945 gällde barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. Den gick beträffande barnavårdsanstalterna i allmänhet ut på att åvägabringa förbättrad tillsyn samt beträffande barnhemmen på att skapa en fastare organisation och trygga ekonomin. Fosterbarnsbegreppet utvidgades och fosterbarnskontrollen effektiviserades. Härjämte må nämnas, att i samband med att socialhjälpslagen satts i fattigvårdslagens ställe väsentliga ändringar genom lag den 4 januari 1956 vidtagits i barnavårdslagen, särskilt beträffande ersättning för kommuns kostnader för omhändertagna. Ändringslagen trädde liksom socialhjälpslagen i kraft den 1 januari 1957.

Till barnavårdslagen ansluter sig ett antal författningar, upptagande bestämmelser vilka kompletterar barnavårdslagens regler eller innefattar i lagen för vissa fall möjliggjorda undantag o. s. v. Av dessa författningar kan särskilt nämnas kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen, stadgorna den 22 juni 1945 om barnavårdsanstalter samt om fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll ävensom stadgan den 28 juni 1946 för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Propositionen och motionerna

Allmänna synpunkter på frågan om ny barnavårdslagstiftning

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

Det är ett allmänt erkänt förhållande, att samhällets barna- och ungdomsvård på grundval av 1924 års lag utvecklats väl och att verksamheten i stort sett löper i goda banor. Det råder dock knappast några delade meningar om att ramen för den offentliga barna- och ungdomsvården i viss mån bör vidgas och verksamheten på olika sätt effektiviseras för att ännu bättre tillgodose de syften, som uppbär samhällets insatser på detta

område. Det av kommittén framlagda lagförslaget är byggt på samma huvudprinciper som gällande lag i fråga om ansvar och organisation, verksamhetens art och inriktning m. m. Samtidigt innefattar emellertid förslaget en tämligen långt gående omgestaltning av barnavårdslagstiftningen i riktning mot vidgade befogenheter för de barnavårdande organen att kontrollera och ingripa i de enskildas personliga förhållanden samt mot ökat ansvarstagande från samhällets sida beträffande barns och ungdoms vård och fostran. Vad kommittén sålunda föreslagit har ingalunda saknat stöd vid remissbehandlingen. Åtskilliga remissinstanser har lämnat huvudgrunderna i förslaget utan erinran, och andra, bl. a. socialstyrelsens majoritet, har givit dem sin positiva anslutning. Den alldeles övervägande inställningen till lagförslaget i vad det innefattar reformer i nyss angiven riktning är dock kritisk. Man anser sålunda förslaget vara präglad av över-skattning av samhällets möjligheter att garantera, att barn och ungdom får lämplig vård och fostran, samt av en häremot svarande brist på tilltro till föräldrars och andra fostrares vilja och förmåga att med egna resurser och på eget ansvar lösa uppkommande problem. Vidare framhålles att man i förslaget saknar ett tillräckligt framhävande av den biologiska familjen såsom den primära enhet, vilken det i främsta rummet gäller att stödja och bygga på. Till dessa kritiska synpunkter kan jag i många stycken ansluta mig.

Såsom närmare utvecklas i senare avsnitt har jag sålunda funnit mig böra förorda en väsentligt mindre genomgripande omgestaltning av gällande BvL än som föreslagits av kommittén. De sakliga ändringar, som — huvudsakligen i enlighet med kommitténs förslag — befunnits påkallade, har likväl blivit av den omfattning, att de berör nära nog alla avsnitt av lagen. Här-till kommer att en allmän formell revision av denna måste anses i hög grad önskvärd. Ehuru jag hyser förståelse för de i vissa yttranden anförda skäl, som talar för att man med bibehållande av gällande lag bör gå fram med partiella reformer, har jag därför i likhet med kommittén funnit ofrån-komligt att framlägga förslag till helt ny barnavårdslag.

Vid utformningen av en sådan lag måste beaktas, att den i stor utsträckning kommer att tillämpas av lekmän, som saknar större förtrogenhet med lagläsning och lagtolkning. Stora krav måste därför ställas på att lagen är lättläst, lättbegriplig och överskådlig. Såsom framhållits i ett stort antal yttranden företer kommitténs lagförslag i detta hänseende påtagliga brister. Förslaget är sålunda präglad av en alltför långt gående detaljreglering till följd av kommitténs strävan efter fullständighet. Vidare har den begagnade metoden att dela upp sammanhörande bestämmelser på mindre omfattande paragrafer lett till en avsevärd ökning av antalet paragrafer och till att talrika hänvisningar måst göras från en paragraf till annan. Lika med kommittén anser jag önskvärt, att paragraferna i ny barnavårdslag blir mindre omfångsrika än vad förhållandet i BvL ofta är. Detta bör emellertid enligt min mening åstadkommas genom att ur lagstiftningen utmönstras sådana detaljföreskrifter, som lika gärna kan upptagas i tillämpningsföreskrifter till lagen eller i anvisningar från socialstyrelsen. Till andra spørsmål, som

sammanhänger med lagens allmänna uppställning och utformning i övrigt, återkommer jag i senare sammanhang.

Vid remissbehandlingen har man på sina håll — även där man i princip ställer sig positiv till tanken på en helt ny barnavårdslag — velat ifrågasätta, huruvida en sådan lagstiftning bör genomföras i nuvarande läge. Det är härvid två olika synpunkter som anförts. Sålunda har hävdats, att resultatet av vissa pågående utredningar — utredningen om administrativa frihetsberövanden samt besvärssakkunnigas arbete på en allmän besvärslag — borde avvaktas, innan en ny barnavårdslag antages. Vidare har framhållits, att en upprustning av samhällets resurser på de områden som beröres av lagen måste ske före lagens ikraftträdande.

Själva proceduren vid samhällliga ingripanden beträffande barn och ungdom är ett av de problem, som träder i förgrunden vid revision av barnavårdslagstiftningen. Såväl i fråga om det i första instans beslutande organet som beträffande rättsmedlen ansluter sig kommitténs förslag till rådande ordning. Kommittén har emellertid vid utformningen av sitt förslag lagt vikt vid att söka förbättra barnavårdsorganens möjligheter att vinna tillförlitlig och allsidig utredning samt i detta syfte och för att stärka garantierna för den enskildes rättssäkerhet föreslagit åtskilliga ändringar i och tillägg till vad gällande lag innehåller om barnavårdsärendens behandling, fullföljdsrätt m. m. Det gäller här spörsmål, som i hög grad äger samband med de berörda utredningarna, varför det givetvis varit önskvärt, att resultatet av deras arbete kunnat avvaktas. Emellertid torde det ännu dröja avsevärd tid, innan de förslag, som är att vänta från dessa utredningar, kan antagas leda till lagstiftning. Då vissa reformer — som inte direkt sammanhänger med procedurreglerna — på barnavårdslagstiftningens område framstår som synnerligen angelägna, bör det enligt min uppfattning icke ifrågakomma att hela lagstiftningsfrågan av nu berörda skäl skulle uppskjutas på obestämd tid. För att inte föregripa resultatet av det pågående utredningsarbetet torde det emellertid vara nödvändigt att i större utsträckning anknyta till gällande procedurregler än som föreslagits av kommittén. Härvid kan inte undvikas, att lagförslaget i dessa delar kommer att framstå som ett provisorium. Jag har emellertid varit angelägen om att rättssäkerhetens krav även under provisorietiden skall tillgodoses i så vid utsträckning som av antytt skäl varit möjligt och lagförslaget har utformats i enlighet härmed.

Barnavårdsnämnderna har att fullgöra en samhällsuppgift som ställer stora krav på det handlande organet. Nämnderna har att självständigt tilllämpa en i viss mån komplicerad lagstiftning av betydande omfattning. Såsom jag i ett senare sammanhang återkommer till föreslår jag, att det i fortsättningen inte skall uppställas några speciella kvalifikationsvillkor för valbarhet till ledamot av barnavårdsnämnd. Barnavårdsnämnderna kommer alltså enligt förslaget att i ännu högre grad än för närvarande få karaktär av rena lekmanorgan. Det är med hänsyn härtill uppenbart att nämnderna i inte ringa omfattning behöver bistånd utifrån. Nämnderna kan

för sådant ändamål anlita tjänstemän eller biträden med speciell utbildning för barnavårdsarbete eller med ingående erfarenhet av dylikt. Med anledning av vad i yttrandena anförts om behovet av förstärkning av barnavårdsnämndernas personella resurser vill jag framhålla, att den begränsade reform jag avser att föreslå knappast i och för sig bör medföra, att barnavårdsnämnderna behöver öka sin personal. I detta hänseende råder dock på sina håll redan nu mindre tillfredsställande förhållanden. Vad som härutinnan brister är dock inte av den beskaffenhet, att det rimligen bör föranleda uppskov med ikraftträdandet av ny barnavårdslag.

Emellertid är det tydligt, att barnavårdsnämnderna — även bortsett från att det kan brista i fråga om de personella resurserna — i stor utsträckning står dåligt rustade att handlägga sådana ärenden av invecklad eller känslig beskaffenhet, som kan förekomma i såväl små som stora kommuner. Som exempel må nämnas ärenden angående åtgärder för att tillrättaföra och i samhället återanpassa kriminell eller eljest asocial ungdom samt ärenden om ingripande för att hindra en skadlig förflyttning av fosterbarn. Många kommuner har ännu inte tillgång till erfarna socialutredare. Ofta saknas den medicinska och psykologiska expertis, som erfordras i dylika ärenden. Även behovet av juridiskt skolat biträde kan framhållas.

I viss mån kan barnavårdsnämnderna erhålla hjälp av de myndigheter och befattningshavare, på vilka det ankommer att öva uppsikt över samhällets barnavård. Såsom redan tidigare berörts har kommittén föreslagit en förstärkning av länsstyrelserna och konsulentorganisationen. Förslaget innebär i stort sett, att särskild socialsektion inrättas vid varje länsstyrelse och att i varje län skall finnas en till länsstyrelsen knuten socialvårdskonsulent. Utan att ta ställning till detta förslag vill jag endast framhålla, att den föreslagna förstärkningen blott i ringa mån skulle kunna avhjälpa det behov av bistånd varom här är fråga. Kommittén har även diskuterat en mer omvälvande nyhet, nämligen att införa länsbarnavårdsnämnder, men själv avvisat tanken därpå. En annan tanke, som framförts reservationsvis inom kommittén, är att kommunalförbund skulle bildas för att handha utrednings-, rådgivnings-, förmedlings- och verkställighetsuppgifter på barnavårdens område samt på närstående arbetsfält. Inte något av dessa båda reformförslag har vunnit anslutning vid remissbehandlingen, och för egen del anser jag att väsentliga resultat bör kunna uppnås utan dylika organisatoriska nyskapelser.

Av vissa sammanslutningar göres redan nu en betydelsefull insats för att stärka den enskilda kommunens och barnavårdsnämndens resurser. Jag åsyftar här svenska socialvårdsförbundet med dess länsförbund, svenska landskommunernas förbund och dess länsavdelningar samt svenska stadsförbundet. För mera kvalificerad kursverksamhet må erinras om Kommunskolan, i vars styrelse nämnda tre förbund är representerade. Riksförbundens verksamhet är främst inriktad på direkt serviceverksamhet genom att tillhandagå medlemmarna med råd och upplysningar, utge tidskrifter och särskilda publikationer. Länsförbundens och länsavdelningarnas informa-

tionsverksamhet utövas däremot genom kursverksamhet. I detta sammanhang är allmänna barnhusets bidragsgivning av stor betydelse.

Då den sålunda bedrivna serviceverksamheten allmänt erkännes vara av stort värde för barnavården, har jag funnit anledning överväga, huruvida det inte skulle vara möjligt att gå vidare på denna väg och genom en förmedlingsverksamhet tillgodose barnavårdsnämndernas behov av sakkunnigt bistånd. För uppgiften såsom förmedlingsorgan torde svenska socialvårdsförbundet såsom kommunernas egen sammanslutning på det sociala området i främsta rummet ifrågakomma. Jag har sålunda tänkt mig, att detta förbund — centralt eller genom lokala kontakter t. ex. i varje län — skulle till barnavårdsnämnderna förmedla erforderlig assistens av läkare, psykologer, socialutredare för komplicerade ärenden och jurister samt helst också personer med sakkunskap rörande allmänt förebyggande åtgärder och anordningar, såsom experter i fråga om inrättande av ungdomskolor och initiativmän för ungdomsledning. Sedan jag i denna angelägenhet hänvänt mig till förbundet, har jag därifrån erhållit det beskedet, att förbundet är villigt att åtaga sig ifrågavarande verksamhet. Denna betydelsefulla verksamhet kan därför väntas komma att — till en början försöksvis och i begränsad omfattning — igångsättas inom en nära framtid. Det är avsett att kostnaden för experternas arbete skall betalas av vederbörande kommun. Då förmedlingen av expertisen förutsättes skola ingå i förbundets allmänna serviceverksamhet, torde särskild förmedlingsavgift däremot enligt vad som uppgivits knappast behöva komma i fråga.

När man yrkat på en upprustning av resurserna har man på vissa håll även åsyftat de möjligheter, som står till buds för behandling av barn och ungdom, särskilt sådana som omhändertagits av barnavårdsnämnd på grund av kriminalitet eller annan asocialitet. Vad som här i främsta rummet krävts, är en utökning av antalet platser vid ungdomsvårdsskolorna samt inrättande av sådana utredningshem, som föreslagits av kommittén i dess betänkande I. Därjämte har bl. a. också framhållits bristerna på den psykiska barna- och ungdomsvårdens område.

Vad angår ungdomsvårdsskolor och utredningshem må här allenast hänvisas till proposition nr 88/1959 angående anslag för budgetåret 1959/60 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m. I denna proposition redogöres för de åtgärder, som på grund av det starkt ökade platsbehovet vid ungdomsvårdsskolorna vidtagits för att säkerställa ett maximalt utnyttjande av skolorganisationens nuvarande resurser samt för att genom provisoriska åtgärder öka platstillgången vid skolorna. Vidare redovisas i propositionen av kommittén för ungdomsvårdsskolorna framlagda förslag angående utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna samt föreslås förstärkning av organisationen bl. a. genom inrättande av sex mottagningsavdelningar och en specialavdelning vid olika skolor. Syftet med mottagningsavdelningarna är i första hand att möjliggöra ett effektivt omhändertagande av s. k. utredningsfall, främst för brott misstänkta ungdomar under 18 år. På grund av tidigare av riksdagen fattade beslut samt de genom ifrågavarande pro-

position föreslagna åtgärderna beräknas skolorganisationen komma att tillföras ca 215 mer permanenta platser utöver de ca 750 platser, som var tillgängliga den 1 mars 1959. Vid sidan av denna utbyggnad kommer inom den närmaste tiden ca 70 platser att färdigställas vid provisoriska förläggningar. Slutligen föreligger planer på att upprätta en ny ungdomsvårdsskola på Gotland för psykiskt abnorma manliga elever. De i propositionen framlagda förslagen har bifallits av riksdagen.

Den psykiska barna- och ungdomsvården har ännu inte tillnärmelsevis nått fullständig utbyggnad. Organisationen utvecklas emellertid efter hand så långt tillgängliga resurser förslår. I detta sammanhang må erinras om att mentalsjukvårdsdelegationen i två betänkanden (SOU 1957: 40 och 1958: 20) framlagt förslag till ny organisation för den psykiska barna- och ungdomsvården och därvid bl. a. föreslagit inrättandet av två olika typer av behandlingshem för barn och ungdomar. Detta förslag prövas för närvarande inom inrikesdepartementet.

Lagrådet

Barnavården, som historiskt sett framvuxit ur fattigvården, rörde sig ursprungligen inom en ram, som nära svarade mot vad som förekom på andra kommunala områden. Redan genom nu gällande barnavårdslag har emellertid ramen vidgats till uppgifter, som sakna dylik motsvarighet, och förslaget innefattar ytterligare utvidgningar. Här må endast framhållas att enligt förslaget barnavården utsträcker till högre åldersgrupper samt att barnavårdsmyndigheterna skola erhålla vidgade möjligheter att omhändertaga kriminell eller eljest svårt missanpassad ungdom.

Lagrådet har vid sin granskning av det remitterade förslaget funnit, att vägande skäl föreligga för att låta lagstiftning i ämnet anstå i avvidan på ytterligare utredning. Till en början må framhållas, att det nära sambandet med utredningen om administrativa frihetsberövanden föranleder att dess inom kort väntade betänkande bör avvaktas. Anledning finnes vidare att avvakta det förslag om det allmänna påföljdssystemet, som för närvarande utarbetas inom justitiedepartementet på grundval av strafflagberedningens slutbetänkande. Avgöranden i dessa viktiga frågor synas böra ske före eller samtidigt med en barnavårdsreform och icke bli beroende av vilken ståndpunkt som intagits vid en tidigare lagstiftning på barnavårdens område.

Föredragande statsrådet har framhållit, att det givetvis varit önskvärt om man kunnat avvakta resultatet av utredningen om administrativa frihetsberövanden och besvärssakkunnigas utredning, men funnit vissa reformer på barnavårdslagstiftningens område framstå som så angelägna, att det icke kunde ifrågakomma att uppskjuta lagstiftningsfrågan. Vad sålunda anförts synes snarare innefatta skäl för ändringar på särskilda punkter i gällande lag än för antagande av en helt ny lag av delvis provisorisk karaktär.

Barnavårdskommitténs betänkande, som ligger till grund för det remitterade förslaget, avsåg i stor utsträckning att länka utvecklingen in på nya banor, vilka måste verka mer eller mindre bestämmande även på andra om-

råden än barnavårdens. Kommittéförslaget, som under remissbehandlingen blivit utsatt för skarp kritik i många hänseenden från olika håll, har inom departementet gjorts till föremål för en genomgripande omarbetning. Departementsförslaget, som mera ansluter sig till gällande rätt, upptager på flera punkter lösningar i syfte att möjliggöra vidareutveckling efter olika linjer med ledning av kommande ståndpunktstaganden i andra sammanhang. I en enligt lagrådets mening mycket viktig fråga, nämligen att vidgade befogenheter skola anförtros barnavårdsnämnderna utan erforderlig ökning av ledamöternas kvalifikationer, överensstämmer emellertid det remitterade förslaget med kommitténs.

Vad som framkallat önskemålen om en barnavårdsreform torde främst vara, att barnavårdsnämndernas verksamhet visat sig alltför litet effektiv. Härpå söker förslaget råda bot genom att tillerkänna barnavårdsnämnderna ökade befogenheter. Någon motsvarande ökning av deras kvalifikationer föreslås däremot icke. Fastmera skola gällande lags regler om särskilda kvalifikationer för vissa nämndledamöter enligt förslaget borttagas.

Det är enligt lagrådets mening icke uteslutet, att den påtalade ineffektiviteten i barnavårdsnämndernas verksamhet delvis haft sin grund i en känsla av otillräckliga kvalifikationer. Erfarenheten utvisar också att nämnder stundom vid försök att lösa mera vanskliga uppgifter brustit i omdöme. Därest det allmännas befogenheter att ingripa i barns och ungdoms fostran utvidgas — något som otvivelaktigt i viss utsträckning ligger i utvecklingens linje — anser lagrådet det ofrånkomligt att dessa vidgade uppgifter anförtros därför kvalificerade organ. Härvid förtjäna övervägas lösningar, som hittills icke blivit närmare utredda, exempelvis att hänskjuta vissa frågor till organ med större judiciell kompetens.

Under återopande av det anförda får lagrådet hemställa, att det remitterade förslaget icke utan ytterligare utredning lägges till grund för lagstiftning. Denna utredning bör särskilt inriktas på frågan om stärkande av de beslutande organens kvalifikationer. Vad angår övriga frågor märkes, att departementets förslag i så hög grad skiljer sig från kommitténs att det kan sägas vara någonting helt nytt, som bort bli föremål för remissbehandling före lagrådsremissen. Även ur denna synpunkt är därför ytterligare utredning påkallad.

Det bör även erinras, att den föreslagna barnavårdslagens antagande nödvändiggör ändringar i flera andra lagar och författningar. Frågan härom har icke upptagits till behandling i nu förevarande sammanhang. Däremot har barnavårdskommittén avgivit ett särskilt betänkande rörande följdåtgärder till ny barnavårdslag m. m. (SOU 1957: 49), beträffande vilket tiden för avgivande av remissyttranden nyligen utgått. Då vissa följdändringar äro av beskaffenhet att böra behandlas samtidigt med frågan om nya barnavårdslagens antagande, föreligger här enligt lagrådets mening ett ytterligare skäl att låta sistnämnda fråga anstå.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

Som framgår av den lämnade redogörelsen har lagrådet hemställt, att det remitterade förslaget inte utan ytterligare utredning lägges till grund för lagstiftning. De skäl som föranlett mig att i nuvarande läge framlägga förslag till en helt ny barnavårdslag har jag redovisat i remissprotokollet. Vad lagrådet anfört till stöd för sin ståndpunkt i denna fråga motiverar enligt min mening inte att reformen uppskjutes. Lagrevisionen har förberetts genom omfattande förarbeten, vilka pågått i nära ett decennium. I det betänkande av barnavårdskommittén, vilket ligger till grund för lagförslaget, har de olika frågorna gjorts till föremål för inträngande undersökningar och problemen har därefter blivit ytterligare belysta vid den omfattande remissbehandlingen. Härvid har endast ett mycket litet antal remissinstanser intagit den ståndpunkten, att reformen bör uppskjutas. Den överarbetning av kommitténs förslag som slutligen skett inom socialdepartementet har i huvudsak inneburit, att önskemål och synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen blivit beaktade. Resultatet har blivit ett lagförslag vilket, såsom lagrådet självt framhåller, företer väsentligt mindre avvikelser från gällande barnavårdslag än vad kommitténs förslag gjorde. I stort sett har andra lösningar inte föreslagits än sådana som diskuterats av kommittén eller vid remissbehandlingen eller eljest varit föremål för särskild utredning vid sidan om beredningen inom departementet. Med hänsyn härtill har jag inte ansett det motiverat att betunga myndigheter och andra med ett nytt remissförfarande. Som framgår av remissprotokollet har emellertid under departementsarbetet överläggningar angående lagförslaget ägt rum med ett flertal myndigheter och organisationer. Då lagrådet som ett skäl för att låta lagstiftning i ämnet anstå i avbidan på ytterligare utredning framhållit det nära sambandet med utredningen om administrativa frihetsberövanden, vill jag erinra om att denna utredning, som avgivit remissyttrande över kommitténs lagförslag, därvid i allt väsentligt godkänt förslaget ur de synpunkter som utredningen har att företräda och att utredningen även beretts tillfälle att granska ett inom departementet upprättat lagförslag. De påpekanden utredningen i anledning härav gjort i den i remissprotokollet omnämnda promemorian har i nästan alla hänseenden blivit beaktade. Under dessa förhållanden kan jag inte finna, att nämnda utredning bör föranleda att nu ifrågavarande reform uppskjutes, i synnerhet som det för närvarande inte är möjligt att bedöma när utredningens blivande förslag kan bli föremål för statsmakternas prövning. Inte heller kan jag dela lagrådets uppfattning att det finns anledning att avvakta det förslag om det allmänna påföljdssystemet, som för närvarande utarbetas inom justitiedepartementet på grundval av strafflagberedningens slutbetänkande. Tvärtom torde det vara till fördel, om de regler om barnavårdsnämnds ingripanden och om de omhändertagnas behandling som är av betydelse för brottsbekämpandet blir fastlagda, innan ställning tages till frågan hur de straffrättsliga bestämmelserna om unga lagöverträdare bör utformas. Hur gränsen bör

öragas mellan barnavård och kriminalvård, synes nämligen i hög grad vara beroende av bl. a. vilka åtgärder som inom barnavårdslagstiftningens ram skall kunna vidtagas mot unga lagöverträdare.

Som ytterligare ett skäl att låta frågan om den nya barnavårdslagens antagande anstå har lagrådet åberopat, att vissa följdändringar till lagen är av den beskaffenhet att de bör provas samtidigt med nämnda fråga. Med anledning härav må framhållas, att jag i det följande kommer att föreslå vissa med den nya barnavårdslagen sammanhängande ändringar i lagen om socialhjälp och att de följdändringar i annan lagstiftning, som kan finnas erforderliga, avses skola föreläggas riksdagen vid 1960 års vårsession. Möjlighet kommer följaktligen att öppnas att, om så anses önskvärt, pröva frågorna i ett sammanhang.

Slutligen må framhållas, att ett bifall till lagrådets hemställan endast skulle medföra att den nuvarande barnavårdslagen skulle bestå i ytterligare ett antal år med de brister som detta skulle innebära i form av bl. a. både otillräckliga möjligheter att ingripa och ett otillfredsställande rättsskydd för dem som beröres av ingripanden. Att bota dessa brister genom begränsade ändringar i lagen torde nämligen inte vara möjligt.

Allmänt förebyggande verksamhet

Gällande bestämmelser

Att kommunen har ansvar för allmänt stödjande och främjande anordningar och åtgärder kommer i BvL till uttryck i 1 § första stycket jämfört med 2 § 1 mom. första punkten och särskilt med 2 mom. I sistnämnda lagrum heter det, att »barnavårdsnämnden bör verka för förbättrad barn- och ungdomsvård och i sådant syfte, i den mån förhållandena därtill föranleda, söka främja tillkomsten och utvecklingen av barnavårdsanstalter ävensom andra åtgärder till barns och ungdoms välfärd».

Såsom framgår av citatet har åt 2 § 2 mom. givits en icke tvingande utformning, och i propositionen 150/1924 (s. 79) sägs, att barnavårdsnämndens arbetsuppgifter enligt 2 mom. kan betecknas såsom fakultativa. Såväl fattigvårdslagstiftningskommitténs uttalanden (se särskilt FvLK IV Avd. 2 s. 102—104) som propositionens innehåll (se särskilt s. 40) ger dock vid handen, att samhällets barnavård ansetts självfallet omfatta en allmän verksamhet för att befordra de ungas väl från födelsen och till vuxen ålder, fastän man funnit överflödigt eller vanskligt att låta denna uppfattning komma till klart och bjudande uttryck i lagbestämmelserna angående barnavårdsorganens uppgifter.

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

I den proposition, som ligger till grund för BvL, uttalas, att samhällets barnavård i vidsträckt mening omfattar ett mycket stort socialt arbetsfält, nämligen hela den samhälleliga verksamhet som har till syfte att befordra

de ungas väl från födelsen och till vuxen ålder. Denna definition torde alltså kunna betecknas som adekvat och uttömmande. Liksom inom socialvården i övrigt har man på barna- och ungdomsvårdens område alltmer insett betydelsen av mera generellt förebyggande åtgärder, d. v. s. sådana åtgärder till barns och ungdoms välfärd som siktar till att över huvud taget förebygga uppkomsten av åtminstone vissa mera allmänt förekommande missförhållanden. Det bör emellertid fasthållas, att i begreppet barna- och ungdomsvård även ingår omsorgen om den normala, den friska ungdomen eller vad som brukar gå under benämningen allmän ungdomsvård. Såsom gemensam beteckning för de mera allmänt inriktade insatserna från samhällets sida till barns och ungdoms bästa må här — i enlighet med den av kommittén begagnade terminologien — användas uttrycket allmänt förebyggande verksamhet, ehuru denna beteckning särskilt i fråga om ungdomsvårdsarbetet i och för sig kan anses mindre lämplig.

I stort sett torde numera inte råda några delade meningar om den allmänt förebyggande verksamhetens stora betydelse för samhället. I likhet med kommittén anser jag därför, att i ny barnavårdslag bör upptagas bestämmelser av mera förpliktande karaktär än i gällande lag. Såsom kommittén föreslagit torde det därvid vara lämpligt att lägga ansvaret för den allmänt förebyggande verksamheten på primärkommunen, medan övriga bestämmelser liksom i gällande lag bör vara riktade till barnavårdsnämnden. Innan jag närmare går in på bestämmelserna om verksamhetens innebörd, torde det vara lämpligt att till behandling uppta frågan om den kommunala organisationen för allmän ungdomsvård.

Enligt min mening talar beaktansvärda skäl för kommitténs förslag att ungdomsvårdsarbetet skall vara en obligatorisk uppgift för barnavårdsnämnden. Särskilt må framhållas, att barnavårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg nedlagt ett omfattande arbete på allmän förbättring av barns och ungdoms villkor i samhället och att deras verksamhet på området nått en rik utveckling. Betydande insatser har även gjorts av åtskilliga andra barnavårdsnämnder. Det synes med hänsyn härtill knappast kunna betvivlas, att barnavårdsnämnderna i gemen äger förutsättningar att bedriva denna verksamhet på tillfredsställande sätt. Såsom kommittén särskilt betonat synes det allmänt förebyggande arbetet för barns och ungas bästa också vara ett värdefullt, delvis nödvändigt komplement till nämndens individuellt inriktade verksamhet. När det gäller att ta ställning till ifrågavarande organisatoriska frågor, måste man emellertid även beakta, hur utvecklingen på den allmänna ungdomsvårdens område hittills faktiskt gestaltat sig. Såsom berörts i den föregående redogörelsen har det samhälleliga ungdomsvårdsarbetet på senare tid i ett stort antal städer och andra kommuner — enligt uppgift i mer än 300 — centraliserats till en kommunal myndighet kallad ungdomsstyrelse, ungdomsvårdsstyrelse, nämnd för ungdomsvårdsfrågor eller ungdomsdelegation. Som motivering för denna organisationsform, för vilken gällande BvL inte lägger hinder i vägen, har anförts nödvändigheten att sammanföra de olika verksamhetsgrenarna, att få en överblick över hela

fältet av stödåtgärder och kunna anpassa dessa till varandra och göra dem så effektiva som möjligt. Även andra skäl torde stundom ha medverkat till att sådant särskilt organ tillsatts för ungdomsvårdsarbetet. Hur önskvärt det i och för sig än må vara, att de allmänt förebyggande uppgifterna läggs på barnavårdsnämnderna, lär det inte kunna bestridas, att den berörda utvecklingen varit till fördel för ungdomsvården i stort sett. Den av kommittén förordade anordningen med ett berednings- och samarbetsorgan, utan egen beslutanderätt, synes inte innebära någon tillfredsställande ersättning för de nuvarande särskilt tillsatta myndigheterna. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med ett stort antal remissinstanser att man inte bör bryta den hittillsvarande utvecklingen. Det bör sålunda enligt min mening även framdeles stå varje kommun fritt att, om den så finner lämpligt, uppdra åt ett särskilt organ att handlägga frågor rörande allmän ungdomsvård. Beträffande denna organisationsform torde några särskilda bestämmelser lika litet som i gällande BvL behöva införas i ny barnavårdslag. Härav följer att ifrågavarande organ i kommunalrättsligt hänseende blir att hänföra till s. k. oreglerade nämnder. Barnavårdslagens bestämmelser om den allmänt förebyggande verksamheten torde böra ges samma innebörd som för närvarande. Barnavårdsnämnden bör sålunda åläggas att tillse att vad som bör göras för ungdomen också blir gjort, antingen genom att stimulera andra kommunala organ att vidtaga åtgärder eller också genom att göra det själv. Om ungdomsstyrelse eller motsvarande organ tillsättes i en kommun, medför detta, att barnavårdsnämndens arbetsbörda lättas, men det innebär inte att nämnden befrias från allt ansvar för den allmänna ungdomsvården inom kommunen. Barnavårdsnämnden såsom det centrala organet för samhällets barna- och ungdomsvård har alltid ytterst ansvaret för att erforderliga åtgärder och anordningar inom kommunen vidtages till främjande av goda uppväxtförhållanden för ungdomen.

En särskild fråga är vilket organ inom kommunen som bör utöva de uppgifter, som avses i 1954 års kungörelser angående statsbidrag till ungdomens förenings- och fritidsverksamhet (nr 575) samt om statsbidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler (nr 615). Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen är ifrågavarande organisatoriska uppgifter för kommunerna mycket begränsade. De inskränker sig sålunda till att mottaga vissa anmälningar och avge vissa yttranden. Med hänsyn till det nära sambandet mellan de olika statsbidragsformerna torde annat knappast kunna ifrågasättas än att berörda uppgifter bör ankomma på ett och samma organ. De organ som härvid kommer i fråga är — förutom ungdomsstyrelser eller motsvarande, där sådana finnes — barnavårdsnämnder och skolstyrelser. I denna fråga har kommittén och skolstyrelseutredningen stannat i olika uppfattningar. Medan kommittén anser, att uppgiften bör tillkomma barnavårdsnämnderna, menar skolstyrelseutredningen, att det här gäller en lämplighetsfråga, som bör överlämnas till varje kommuns praktiska bedömande med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Ehuru jag lyser den uppfattningen, att barnavårdsnämnden med hänsyn till dess verksamhets-

fält måste anses ligga närmast till för uppgiften, ansluter jag mig till skolstyrelseutredningens berörda slutsats, att kommunerna bör ha frihet att själva avgöra organisationsfrågan. Jag kan härvid stödja mig på en övervägande opinion bland remissinstanserna.

Vad härefter beträffar den allmänt förebyggande verksamheten i vidsträckt bemärkelse utgör en allmän tillsyn från barnavårdsnämndens sida självfallet en nödvändig förutsättning för att nämnden skall kunna uppdaga behov av allmänna stödåtgärder och välja lämpliga dylika eller ta erforderliga initiativ. Liksom hittills bör det därför — i nära överensstämmelse med vad kommittén föreslagit — även enligt ny barnavårdsdag åligga barnavårdsnämnden att göra sig väl förtrogen med barns och ungdoms levnadsförhållanden inom kommunen. Då det torde vara självklart, att barnavårdsnämnden alltid bör bedriva sin verksamhet på sådant sätt, att missförhållanden i fråga om barns och ungas behandling och utveckling såvitt möjligt förebygges, synes någon uttrycklig föreskrift om att verksamheten skall ha en sådan inriktning inte vara erforderlig.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen hade kommittén enligt sina direktiv att pröva, huruvida inom barnavårdsdagstiftningens ram åtgärder kan vidtagas, som är lämpliga för att åstadkomma ett förbättrat skydd för skilsmässobarn och styvbarn, varjämte kommittén erhållit särskilt uppdrag att utreda frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman bör utses för barn i äktenskap och adoptivbarn samt därmed sammanhängande spörsmål. I anledning av sistnämnda uppdrag har kommittén i sitt slutbetänkande framlagt förslag till sådana ändringar i 8 kap. föräldrabalken, att barnavårdsman i vidgad utsträckning skall utses för barn i äktenskap och adoptivbarn. Samtidigt har kommittén föreslagit även andra ändringar i föräldrabalken, i synnerhet i balkens 6 kap. om vårdnad och umgängesrätt. Ifrågavarande ändringsförslag, som bör prövas inom justitiedepartementet, skall här inte upptagas till behandling. Vad angår spörsmålet, huruvida skilsmäso- och styvbarn bör beredas förbättrat skydd inom barnavårdsdagstiftningens ram, har kommittén funnit, att ett för dessa kategorier särskilt avsett skydd knappast kan anordnas på annat sätt än genom att en obligatorisk tillsyn av sådan art som fosterbarnstillsynen införes. Kommittén har själv ställt sig avvisande till tanken på en sådan tillsyn, och införande därav har inte påyrkats i något yttrande. Inte heller jag finner mig böra framlägga förslag till bestämmelser av denna innebörd.

I likhet med kommittén anser jag vidare, att stadgandet om allmän tillsyn från barnavårdsnämndernas sida över barns och ungdoms levnadsförhållanden bör kompletteras med en anvisning för nämnden att särskilt uppmärksamma vissa grupper av underåriga. Kommittén har i detta sammanhang framhållit bl. a. hjälpklassbarnen och barn i hem, där någon av föräldrarna eller annan är alkoholmissbrukare eller psykiskt abnorm. Härtill kan läggas fall, där kriminalitet eller annan bristande samhällsanpassning yppats i den underåriges miljö, ehuru sådana omständigheter inte föreligger att direkt ingripande är påkallat. Genom att ägna särskild uppmärk-

samhet åt sådana underåriga bör barnavårdsnämnderna kunna göra betydande insatser inom ramen för den allmänt förebyggande verksamheten. Uppgiften kommer visserligen att ställa ökade krav på barnavårdsnämnderna. Om tillgängliga resurser utnyttjas på ett rationellt sätt, bör dock nämnderna enligt min mening kunna gå i land därmed. De invändningar mot kommitténs förslag som framförts i vissa yttranden kan jag därför inte tillmäta avgörande betydelse.

Såväl den föreslagna lagtexten som den anförda motiveringen ger vid handen, att kommittén avsett att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt sådana underåriga, som kan befaras inte få god vård och fostran, även i fall, där fara för deras gynnsamma utveckling eller samhällsanpassning inte föreligger. Ett sådant stadgande måste anses vara alltför vittsyftande. Enligt min mening är det uppenbart, att många barnavårdsnämnder inte kommer att vara tillräckligt rustade för att bemästra en så långt gående tillsynsplikt. Stadgandet är därjämte alltför vagt till sin innebörd. Jag föreslår därför att anvisningen om särskild uppmärksamhet begränsas till sådana fall, där ogynnsam utveckling kan befaras. Härigenom framhäves också starkare barnavårdsnämndens skyldighet att genom allmänt inriktade åtgärder verka till förebyggande av kriminalitet eller annan asocialitet hos de unga.

Jag delar kommitténs uppfattning, att det bör överlåtas åt barnavårdsnämnderna att själva på sätt som befinnes lämpligt — genom överenskommelser med myndigheter och andra eller annorledes — säkerställa att de får reda på sådana underåriga, beträffande vilka särskild uppmärksamhet från nämndens sida är påkallad.

I viss anslutning till gällande BvL har kommittén föreslagit, att lagen skall ge anvisning på vissa uppgifter, som barnavårdsnämnden i sin allmänt förebyggande verksamhet främst bör inrikta sig på. Dessa uppgifter hänför sig enligt förslaget till ungdomens fritidsförhållanden, anordnande av god familjevård samt inrättande av barnavårdsanstalter och ungdomshem. Jag är ense med kommittén om att åtgärder för att förbättra barns och ungdoms fritidsförhållanden är en så central uppgift för barnavårdsorganen, att de särskilt bör framhållas i lagtexten. Vad angår de övriga i förslaget angivna uppgifterna torde det inte råda några delade meningar om att barnavårdsnämnderna i dessa avseenden kan göra särskilt betydelsefulla insatser. Andra uppgifter synes emellertid kunna vara väl så viktiga. Behoven varierar på detta område starkt från kommun till kommun, och ändrade förhållanden kan också förmodas komma att medföra att man i denna verksamhet bör söka sig nya vägar. Då angivandet av exempel lätt kan komma att binda verksamheten inom vissa utstakade gränser, anser jag att det är lämpligast att i ny barnavårdslag inte upptaga någon motsvarighet till gällande lags exemplifiering. Erforderliga anvisningar för hur den allmänt förebyggande verksamheten bör bedrivas får i stället lämnas i andra former främst genom vägledning av tillsynsorganen.

Det kan i många fall vara önskvärt och värdefullt, att barnavårdsnäm-

den genom kurser, föredrag eller på annat sätt upplyser om de möjligheter som finns till rådgivning och undersökning och ekonomiskt stöd härför samt till utbildning. Då en upplysningsverksamhet av denna art emellertid synes ingå som ett naturligt led i nämndens insatser för förbättring av kommunens barna- och ungdomsvård, torde någon uttrycklig anvisning därom i lagen — i enlighet med vad jag nyss anfört — icke vara erforderlig eller lämplig.

Däremot torde — efter förebild av bl. a. lagen om nykterhetsvård och SochjL — i ny barnavårdslag böra införas ett stadgande om skyldighet för barnavårdsnämnden att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar i frågor, som äger samband med nämndens verksamhet.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

Det är mig angeläget att i detta sammanhang framhålla betydelsen av att barnavårdsnämnderna i sin allmänt förebyggande verksamhet samarbetar med hem, skola och lokala ungdomsorganisationer samt tager väl vara på de erfarenheter och frivilligkrafter som dessa organisationer förfogar över och ger organisationslivet ett praktiskt stöd. Detta innebär självfallet inte, att ungdomsorganisationerna i sin allmänna verksamhet skulle stå under barnavårdsnämndens tillsyn. Särskilt om en speciell ungdomsstyrelse eller liknande inrättas, såsom jag i remissprotokollet förutsatt liksom hittills skall kunna ske, bör det i första hand vara genom denna styrelse som kommunens ansvar för den allmänt förebyggande ungdomsverksamheten och samarbetet i detta hänseende med organisationerna kommer till uttryck.

Motionerna I: 444 och II: 567 samt II: 92

I de likalydande motionerna I: 444 av herr Larsson, Lars, m. fl., och II: 567 av herr Lundkvist i Eskilstuna m. fl. ävensom i motionen II: 92 av herrar Nyberg och Nelander har yrkats ändring av 3 § förslaget till barnavårds- lag av sådan innebörd, att det klarare skulle framgå, att kommun själv skall kunna avgöra, vilket kommunalt organ som skall kunna utöva de med ungdomens förenings- och fritidsverksamhet förenade uppgifterna. Ändringen skulle få den formen, att uttrycket »att verka för önskvärda förbättringar i fråga om kommunens barnavård samt därvid i mån av behov och möjligheter främja anordningar för bättre fritidsförhållanden för barn och ungdom», skulle bytas ut mot två uttryck. Det första av dessa skulle enligt alla motionerna lyda: »att verka för önskvärda förbättringar i fråga om kommunens barnavård,»; det andra skulle lyda, enligt motionerna I: 444 och II: 567: »att, i den mån detta icke tillkommer ungdomsstyrelse eller annat kommunalt organ, genom stöd åt frivilliga organisationer samt genom särskilda anordningar verka för bättre fritidsförhållanden för ungdom,» samt enligt motionen II: 92: »att försåvitt icke annan nämnd eller styrelse av kommunen erhållit detta åläggande främja bättre fritidsförhållanden för ungdomen, bl. a. genom att stödja de frivilliga organisationernas strävanden i denna riktning,».

Yrkandet i *motionerna I: 444 och II: 567* motiveras på följande sätt.

Motionärerna anser att stödet till ungdomsföreningar är motiverat av organisationernas värde i sig som betydelsefulla organ till fostran för samhället och demokratien. Motionärerna hyser den principiella uppfattningen att studiecirkel-, ungdomscirkel-, fritidsgruppsverksamhet och idrottslig verksamhet bland ungdom bör följas och främjas av särskilda kommunala organ, som är specialiserade på att handlägga med det allmänt ungdomsfostrande arbetet sammanhängande frågor. Vi finner det därför angeläget att de av statsrådet åberopade ungdomsstyrelsernas ställning och karaktär av organ för hithörande uppgifter framgår av lagtexten.

I *motionen II: 92* understrykes den stora betydelsen av att kommunerna — i enlighet med propositionens ståndpunkt — själva skall få avgöra vilket kommunalt organ som skall ha hand om den kommunala verksamheten inom det frivilliga ungdomsarbetet. Motionärerna menar, att föredragande statsrådets uttalanden i frågan är tacknämliga men att det borde framgå även av lagtexten, att kommunerna har fria händer på området. I motionen anföres också, att motionärernas önskemål kan tillgodoses även genom andra tillägg till eller ändringar i lagtexten än den i motionen angivna ändringen av 3 §.

Om juristmedverkan i barnavårdsnämnd och om ungdomsdomstolar

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

Kraven på obligatorisk juristmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete har framkommit i den allmänna diskussionen om rättssäkerhet vid s. k. administrativa frihetsberövanden, och den synpunkt som här anlagts har varit nödvändigheten att stärka rättssäkerhetsgarantierna för de enskilda, såväl de unga själva som deras föräldrar. När det gäller barnavårdsnämndernas befattning med unga lagöverträdare, har även en annan synpunkt trätt i förgrunden. Man har nämligen hävdad, att barnavårdsnämnderna måste organiseras med domare eller annan jurist som ledamot för att bekämpandet av ungdomsbrottsligheten skall bli tillräckligt effektivt och behovet av samhällsskydd tillfredsställande tillgodosett.

Allmänt sett torde inte kunna göras gällande, att barnavårdsnämnderna visat benägenhet att vidtaga obefogade eller otillräckligt grundade ingripanden. Enstaka fall av sådana ingripanden torde dock ha förekommit. Omständigheterna kan också i undantagsfall vara särskilt ägnade att vilseleda bedömningen, den allmänna meningen kan vara mycket bestämd och för ett lokalt organ svår att helt frigöra sig från, personer utanför nämnden kan engagera sig i strävanden att obehörigen påverka ett ärendes undersökning och bedömning etc. Det torde vidare knappast kunna bestridas, att ingripanden mot unga lagöverträdare inte alltid skett med önskvärd effektivitet. Den av riksåklagarämbetet i detta hänseende framförda kritiken kan sålunda inte anses obefogad. Med hänsyn till det nu anförda står det enligt min mening fullt klart, att ett ökat utnyttjande av juridisk sakkunskap skulle

stärka rättssäkerheten och främja effektiviteten i barnavårdsnämndernas arbete. Härigenom skulle nämndernas ställning allmänt sett också förbättras.

Om man skulle vilja föreskriva obligatorisk medverkan av jurist i barnavårdsnämndernas arbete, anser jag övervägande skäl tala för en sådan lösning, som ifrågasatts av kommittén, d. v. s. att en kvalificerad domare skulle inträda som ledamot av nämnden vid handläggning företrädesvis av ärenden rörande omhändertagande. En sådan ordning, som i princip överensstämmer med den som gäller enligt den nya norska barnavårdslagen, är ur flera synpunkter tilltalande. De praktiska erfarenheterna av denna organisationsform i Norge lär i stort sett vara goda. De organisatoriska och andra olägenheter som framhållits av kommittén torde vidare vara betydligt överdrivna. Emellertid skulle — såsom kommittén också framhållit — ett genomförande av den ifrågasatta reformen innebära en principiell nyhet, som skulle bryta mot hittillsvarande uppfattning om lämpliga former för det kommunala socialvårdsarbets bedrivande. I likhet med kommittén, vars ståndpunkt godtagits av flertalet remissinstanser, finner jag, att de skäl som talar för obligatorisk medverkan av jurist i barnavårdsnämnds arbete inte är av den styrka, att de kan motivera att en så genomgripande reform nu genomföres.

Det är vidare tydligt, att frågan om obligatorisk juristmedverkan inte bör ses som ett isolerat problem utan sättas in i ett större sammanhang, nämligen spørsmålet om det vid administrativa frihetsberövanden verksamma organet i första instans. Med ett slutligt ställningstagande till ifrågavarande organisationsproblem torde därför under alla förhållanden böra anstå i avbidan på prövningen av de förslag, som är att vänta från utredningen om administrativa frihetsberövanden.

Nämnda utredning — som biträdd kommitténs ståndpunkt i förevarande fråga — har uttalat, att rättssäkerhetsgarantierna huvudsakligen bör knytas till handläggningen på länsstadiet av sådana ärenden angående omhändertagande, där verklig tvist föreligger rörande det berättigade i en viss åtgärd. Detta betraktelsesätt synes mig i stort sett vara realistiskt. Dock får detta inte undanskymma, att det givetvis är angeläget att i möjligaste mån även förbättra förfarandet hos barnavårdsnämnderna, bl. a. genom att tillgodose behovet av juridisk sakkunskap.

Enligt gällande BvL bör sådan sakkunskap, där så lämpligen kan ske, vara företrädd inom nämnden. Eftersom övriga speciella kvalifikationsvillkor för ledamotskap i barnavårdsnämnd slopas, kan jag inte tillstyrka, att denna föreskrift bibehålles i ny barnavårdslag. Även om inval av domare eller annan jurist i barnavårdsnämnd i många fall kan vara ett lämpligt sätt att tillgodose nämndens behov av juridisk sakkunskap, kan detta tillgodoses också på andra vägar. I likhet med kommittén föreslår jag, att nämnden skall få tillkalla särskilda sakkunniga att delta i sina överläggningar samt anlita det biträde i övrigt som erfordras. Med stöd av denna befogenhet äger nämnden tillförsäkra sig bl. a. erforderligt juridiskt biträde. Jag kan i detta

sammanhang nämna, att den engelska ungdomsdomstolen normalt består av tre lekmän med en juridiskt utbildad sekreterare. Utan att i någon mån förringa betydelsen för barnavårdsarbetet av annan sakkunskap kan emellertid med fog sägas att behovet av juristmedverkan ligger på ett särskilt plan. Juristens uppgift är att vaka över att de i lagen föreskrivna formerna och anvisade utvägarna anlitas. Sålunda har han bl. a. att tillse, att speciell sakkunskap, såsom medicinsk och psykologisk sådan, i erforderlig omfattning anlitas i nämndens arbete. Kraven på ökad rättssäkerhet talar också för att den juridiska sakkunskapen bör i viss mån inta en särställning. Jag har med hänsyn härtill funnit mig böra föreslå, att i lagen införes en direkt anmaning till barnavårdsnämnderna att — om behovet av juridisk sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden — anlita biträde av lagfaren person. Närmare föreskrifter om på vilket sätt eller i vilken omfattning detta skall ske synes inte vara nödvändiga eller ens önskvärda.

Ätminstone i de största städerna torde det vara mest naturligt att knyta en jurist till nämnden såsom heltidsanställd befattningshavare. För det stora flertalet nämnder kan emellertid knappast ifrågakomma annat än att vid uppkommande behov anlita jurist från fall till fall. En lämplig ordning synes därvid vara, att avtal träffas med lämplig jurist om att denne skall stå till nämndens förfogande i den omfattning, som påkallas. För uppgiften synes kunna ifrågakomma såväl domare och andra domstolsjurister som advokater och förvaltningsjurister. Några svårigheter att finna en lämplig jurist, vilken givetvis inte behöver vara bosatt inom kommunen, torde i allmänhet inte behöva uppstå. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört räknar jag med att juridisk expertis vid behov skall kunna förmedlas till nämnderna av svenska socialvårdsförbundet.

Medverkan av jurist erfordras självfallet inte i alla slags ärenden. Behov av juridisk sakkunskap föreligger främst i ärenden, som avser ingripande i sådana fall som anges i 22 § BvL. Enligt föreliggande lagförslag skall barnavårdsnämnderna kunna hindra skadliga fosterbarnsflyttningar. Även i dessa fall måste juristmedverkan anses särskilt påkallad. Alla ärenden av angiven art är emellertid inte invecklade eller svårbedömda, utan i många fall är utgången mer eller mindre självklar. I dylika fall kan juristens medverkan göras mycket begränsad eller måhända helt avvaras. I allmänhet torde juristen dock behöva följa handläggningen av ifrågavarande ärenden mer kontinuerligt. Han bör därvid särskilt kontrollera, att utredningen blir fullständig, lämna anvisningar om de kompletteringar som krävs, tillse att bestämmelserna om rätt för den enskilde att yttra sig m. m. blir vederbörligen iakttagna, på nämndens uppdrag leda förhör samt ge vägledning för nämndens avgörande. Slutligen bör han också i erforderlig omfattning biträda med beslutens avfattning.

Lagrådet

Vid sitt övervägande av den föreliggande frågan har lagrådet ansett stort avseende böra fästas vid det förhållandet att barnavårdsnämnderna ha att

fullgöra uppgifter, vilka äro av mycket ingripande beskaffenhet för de enskilda och i många fall jämväl av stor betydelse för samhällsskyddet. I betydande utsträckning har denna verksamhet anknytning till rättsliga förhållanden, där tillgången till juridisk sakkunskap och erfarenhet ur olika synpunkter måste anses nödvändig både för berörda parter och för nämnden själv. Lagrådet vill i detta sammanhang särskilt framhålla hurusom, på sätt riksåklagarämbetet påpekat, värden av kriminell ungdom under 18 år alltmer anförtrotts åt socialvårdsmyndigheterna, så att barnavårdsnämnderna i realiteten kommit att fungera som en sorts barndomstolar. Om strafflagberedningens förslag till skyddslag i vad det avser lagöverträdare under 18 år antages, kommer detta antagligen att medföra en ökad verksamhet för barnavårdsnämnderna på sagda område. Då enligt den föreslagna nya barnavårdslagen åldersgränsen för vissa fall höjts från 16 till 18 år kommer barnavårdsnämndernas klientel att utvidgas. Därjämte innebär förslaget i flera avseenden väsentligt ökade befogenheter för nämnderna, varav måste följa skärpta krav på dessa ur såväl effektivitets- som rättssäkerhetssynpunkt. Bland de i förslaget upptagna ökade befogenheter, vilka måste anses i hög grad aktualisera behovet av juristmedverkan, förtjäna följande att särskilt framhållas, nämligen att omhändertaga underårig för utredning (30 §), att i tveksamma fall avgöra frågan om tillstånd att taga fosterbarn även då det gäller barn i åldern över ett år (47 §) samt att beträffande fosterbarn meddela förbud för föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att skilja det från fosterhemmet (50 §). Hänvisas må även till de allmänt ökade utredningsbefogenheterna, till bestämmelserna om rätt att påkalla polis- handräckning i 18 och 94 §§ samt till vad statsrådet anfört om innebörden av nämndens befogenheter enligt 41 §. Det förtjänar att i detta sammanhang erinras om att åtskilliga åtgärder, som kunna vara av beskaffenhet att på ett allvarligt sätt ingripa i den enskildes rätt och frihet, enligt förslagets 11 § kunna komma att beslutas av nämndens ordförande. Det är angeläget att för dylika fall någon representant för juridisk sakkunskap finnes bland nämndens ledamöter. Detsamma gäller utan tvivel när inom nämnden skall hållas förhör eller upptagas bevisning. Enligt föredragande statsrådets uppgifter ha, såsom redan antytts, barnavårdsnämnderna visat sig icke alltid vara vuxna sina uppgifter, bl. a. då det gällt ingripanden mot unga lagöverträdare. Denna omständighet måste mot bakgrunden av förslaget att anförtro nämnderna väsentligt ökade befogenheter av nu angivet slag anses tala för skärpta krav i fråga om ledamöternas kvalifikationer.

På nu anförda skäl finner lagrådet, att det obestriddliga behovet av juridisk sakkunskap icke kan anses tillräckligt tillgodosett genom förslagets stadgande i detta avseende utan att — såvitt ej för vissa ärenden mera kvalificerade organ tillskapas eller anvisas — obligatorisk juristmedverkan i barnavårdsnämnderna är ett ofrånkomligt krav. Lagrådet saknar underlag för ett bedömande av hur sådan medverkan lämpligast bör och kan anordnas i organisatoriskt avseende. I den delen torde erfordras ytterligare ut-

redning. Enligt lagrådets mening är det emellertid att föredraga att en jurist är ansvarig ledamot av nämnden framför ett anlitande av sakkunnig från fall till fall, detta ej minst med hänsyn till önskvärd likformighet och kontinuitet i avgörandena. Även andra jurister än domare synas därvid kunna komma i fråga, exempelvis advokater och förvaltningsjurister. Önskvärt är att juristen har erfarenhet i frågor som falla inom området för barnavårdsnämndernas verksamhet. Att juristen är ordförande torde ej vara ofrånkomligt.

I vad mån juristens medverkan bör begränsas till allenast vissa slag av ärenden synes i och för sig närmast vara en praktisk fråga. Kommittén har befarat att en dylik anordning skulle kunna föranleda att vid val mellan olika åtgärder sådan åtgärd med förkärlek väljes, som icke kräver juristmedverkan. Om dylika farhågor verkligen äga fog för sig, vilket undandrar sig lagrådets bedömande, synes någon begränsning icke böra ske i fråga om de ärenden i vilka juristen äger medverka.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer lagrådet att, i avbidan på slutförd utredning om det vid administrativa frihetsberövanden verksamma organet i första instans, ändring nu icke vidtages i gällande lags bestämmelser om juristmedverkan i barnavårdsnämnd. Om denna hemställan bifalles, bör i 7 § införas en bestämmelse av innehåll, att där så lämpligen kan ske, juridisk sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

Den ytterligare utredning som lagrådet enligt vad nyss nämnts ansett erforderlig skulle särskilt inriktas på frågan om stärkande av de beslutande organens kvalifikationer. Härvid har lagrådet åsyftat bl. a. sådana lösningar som exempelvis att hänskjuta vissa frågor till organ med större judiciell kompetens. Ehuru synpunkten inte närmare utvecklats i lagrådets yttrande, vill jag erinra om att vissa sådana lösningar övervägts av kommittén men avvisats av såväl denna som flertalet remissinstanser. Särskilt har lagrådet emellertid anmärkt, att barnavårdsnämnderna enligt förslaget inte fått en tillräckligt kvalificerad sammansättning med tanke på de ökade befogenheter av olika slag som tillägges nämnderna. Lagrådet har sålunda funnit att behovet av juridisk sakkunskap inte kan anses tillräckligt tillgodosett genom det remitterade förslagets stadgande i detta avseende utan att — såvitt inte för vissa ärenden mera kvalificerade organ tillskapas eller anvisas — obligatorisk juristmedverkan i barnavårdsnämnderna är ett ofrånkomligt krav. Hur sådan medverkan lämpligast kan och bör anordnas i organisatoriskt avseende, bör enligt lagrådet närmare utredas.

Med anledning härav vill jag till en början hänvisa till mitt uttalande vid lagrådsremissen, att ställningstagandet till berörda organisationsproblem — som endast är ett led i det större spörsmålet om det vid administrativa frihetsberövanden verksamma organet i första instans — bör anstå i avbidan på prövningen av förslag i denna del från utredningen om administrativa frihetsberövanden. Att vid sidan om denna utredning göra en särskild undersök-

ning på ett område, som måste anses falla inom den angivna utredningens uppdrag, kan knappast i dagens läge komma i fråga.

Som framgår av remissprotokollet har jag starkt understrukt betydelsen av att juridisk sakkunskap kommer att utnyttjas i barnavårdsnämndernas arbete. I likhet med kommittén och flertalet remissinstanser har jag emellertid intagit den ståndpunkten, att barnavårdsnämnderna bör bibehållas vid sin karaktär av kommunala nämnder och att man inte för närvarande bör genomföra en så genomgripande reform som att föreskriva att domare eller annan jurist obligatoriskt skall ingå som ledamot av barnavårdsnämnd över huvud taget eller vid handläggning av vissa slags ärenden. I stället har som redan antytts i det remitterade förslaget intagits ett stadgande om att barnavårdsnämnd bör anlita biträde av lagfaren person, om behovet av juridisk sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden. Som det föreslagna stadgandet utvisar har det härvid förutsatts att det kan visa sig lämpligt att tillföra en barnavårdsnämnd erforderlig sakkunskap på detta område genom att i nämnden invälja domare eller annan jurist. Lagrådets yttrande i frågan om juristmedverkan i barnavårdsnämnd har utmynnat i hemställan, att ändring inte nu vidtages i gällande lags bestämmelser härom. Ehuru stadganden som endast innebär en rekommendation om inval i kommunala nämnder av personer med särskilda kvalifikationer synes kunna ge anledning till invändningar från såväl praktiska som principiella synpunkter, har jag velat gå lagrådet till mötes i detta hänseende. I enlighet med vad lagrådet föreslagit torde sålunda i 7 § böra införas en bestämmelse av innehåll att, där så lämpligen kan ske, juridisk sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden. Bestämmelsen synes lämpligen kunna fogas som en ny punkt till paragrafens första stycke. Det må framhållas, att en sådan bestämmelse inte medför att andra stycket i förslagets 10 § blir överflödigt. De båda stadgandena kommer i stället att komplettera varandra. En rekommendation om inval av jurist är i och för sig mindre väl förenlig med den proportionella valmetoden. Något avgörande hinder torde likväl inte föreligga mot att bibehålla de föreslagna bestämmelserna om tillämpning av denna valmetod.

Vad nu sagts utesluter inte att frågan om obligatorisk juristmedverkan kan komma i ett annat läge, därest utredningen om administrativa frihetsberövanden inte föranleder att för vissa ärenden mera kvalificerade organ än barnavårdsnämnderna tillskapas eller anvisas. I en sådan situation får hela spörsmålet självfallet omprövas.

Motioner

I de likalydande *motionerna I: 17* av herr Ewerlöf m. fl. och *II: 25* av herr Hjalmarson m. fl. framställs i denna del intet yrkande. I *motiveringen till yrkandena* anför emellertid motionärerna, att de anser det med hänsyn till rättssäkerheten betänkligt att ge administrativa organ med ringa juridisk kompetens så stora befogenheter som barnavårdsnämnderna enligt lagförslaget skulle få med avseende på rätten att ingripa i enskilda människors liv. De fortsätter:

Vi finner det särskilt märkligt, att man vill väsentligt vidga gränserna för barnavårdsnämndernas inflytande utan att samtidigt tillförsäkra nämnderna en juridiskt betryggande sammansättning. I propositionen ägnar föredragande statsrådet ett helt kapitel åt frågan om juristmedverkan i barnavårdsnämnd, men den omfångsrika diskussionens ringa resultat är att någon mera betydande ändring i förhållande till nuvarande ordning icke befunnits påkallad. På framsättning av lagrådet har i lagtexten upptagits en motsvarighet till den i gällande lag intagna rekommendationen att juridisk sakkunskap, där så lämpligen kan ske, bör vara företrädd i nämnden. Vidare finns i lagförslaget 10 § en passus av innebörd att, därest behovet av juridisk sakkunskap icke är tillgodosett inom nämnden, denna bör anlita biträde av lagfaren person. Dessa rekommendationer må i och för sig vara värdefulla, men de kan inte anses tillfredsställande svara mot det starka krav på juridiskt kompetenta nämnder, som hör samman med de förutsatta nytillkommande eller vidgade uppgifterna. Man måste räkna med att ett stort antal barnavårdsnämnder varken kommer att ha någon jurist som ledamot eller annat än undantagsvis kunna utnyttja de servicemöjligheter i fråga om juridisk sakkunskap som propositionen ställer i utsikt. Likafullt skulle de betros med ökade fullmakter att träffa avgöranden i frågor av delvis komplicerad juridisk karaktär och av största betydelse för berörda parter.

Hyste vi uppfattningen att barnavårdsnämnderna borde handlägga alla de kategorier av ärenden som förutsätts i propositionen, skulle vi icke tveka att föreslå obligatorisk juristmedverkan. Då vi emellertid, såsom framgår av det följande, finner det riktigast att nämndernas verksamhetsområde icke vidgas i den omfattning och på det sätt som föreslås i propositionen, anser vi att det är till fyllest med de i lagförslaget intagna rekommendationerna. Vi understryker att vårt ställningstagande i denna både principiellt och praktiskt betydelsefulla fråga måste ses i sammanhang med de förslag och synpunkter som i övrigt framförs i denna motion.

Även i de likalydande *motionerna I: 442* av herr Bengtson m. fl. och *II: 561* av herr Hedlund m. fl. beröres frågan om juristmedverkan i barnavårdsnämnderna endast i motiveringen. Motionärerna yttrar, att det enligt deras mening kan befaras, att nämnderna icke skall kunna tillfredsställande fylla uppgiften att resocialisera kriminella ungdomar under 18 år. I fortsättningen yttrar motionärerna bl. a.:

Nämndernas konstruktion såsom förtroendevalda barnavårdande organ synes icke särskilt väl lämpa sig för vidtagande av tillrättaförande åtgärder mot kriminell ungdom. Detta gäller särskilt olika former av frihetsberövanden. För de nämndledamöter vilka är personligt bekanta med den underåriges föräldrar och övriga släktingar kan ett beslut att beröva den unge friheten ofta framstå som så obehagligt att beslutet, trots att det borde fattas, fördröjes — med de risker för fortsatt brottslig verksamhet och skadligt inflytande på den underåriges kamrater som detta för med sig. Det nu sagda talar enligt vår mening närmast för att i vart fall alla ärenden rörande tvångsomhändertagande för skyddsuppfostran och för i 30 § nämnd utredning obligatoriskt skulle hänskjutas till domstol för avgörande. Vi håller också före, att ur rättssäkerhetssynpunkt domstol skulle vara mer lämpad än barnavårdsnämnd att avgöra sådana ärenden. Behov av att kunna vidtaga sådana åtgärder föreligger emellertid. Då vi emellertid förväntar att bestämmandet av reaktion mot grova brott av ungdomar under 18 år även

i framtiden skall åvila domstolarna, och då vi är förvissade om att barnavårdsnämnderna i fortsättningen liksom hittills kommer att noga söka beakta rättssäkerhetskravet, finner vi oss böra godtaga förslaget i denna del. Vi förutsätter dock att frågan om domstols medverkan i nämnda ärenden icke anses slutgiltigt löst utan att frågan, sedan erfarenheter av lagens tillämpning vunnits, måtte göras till föremål för nya överväganden.

I de likalydande *motionerna I: 6* av herr Lundström m. fl. och *II: 9* av herr Ohlin m. fl. hemställs, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära tillsättande av en utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt organ (ungdomsdomstolar, socialdomstolar)».

Ett likartat yrkande framställs i de likalydande *motionerna I: 15* av herr Ewerlöf m. fl. och *II: 23* av herr Hjalmarson m. fl. Där hemställs nämligen, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning beträffande frågan om att anförtro i vart fall vissa tvångsingripanden mot unga lagöverträdare åt särskilda ungdomsdomstolar».

I *motionerna I: 6* och *II: 9* erinras om att barnavårdsnämndernas uppgifter och befogenheter att ingripa i den enskildes förhållanden i betydande grad utvidgas genom propositionens förslag till barnavårdslag. Här om yttrar motionärerna:

En barnavårdsnämnd har således vid sidan av sina förebyggande och övervakande uppgifter även vittgående befogenheter i fråga om administrativa frihetsberövanden. I detta avseende intar de svenska barnavårdsnämnderna en särställning så till vida som beslut om sådana frihetsberövanden — skyddsuppfostran — kan företagas utan judiciellt inslag. Även i Norge och Danmark kan motsvarigheter till våra barnavårdsnämnder visserligen besluta om sådana ingripanden, men då skall domare deltaga i förhandlingarna. Dessutom kan i dessa länder frågan om rättsenligheten i sådana ingripanden prövas av allmän domstol.

Efter en redogörelse för vissa uttalanden under förarbetena till propositionen om värdet av juristmedverkan i barnavårdsnämnderna fortsätter motionärerna:

För vår del kan vi helt ansluta oss till den uppfattningen, att rättssäkerhetskravet skulle gagnas av att avgörandena i de frågor som gäller tvångs-ingripanden mot barn och ungdom skedde under medverkan av juridisk sakkunskap. Samtidigt talar emellertid enligt vår mening många skäl emot införandet av tvingande bestämmelser om obligatorisk juristmedverkan i barnavårdsnämnderna. Utöver de redan anförda vill vi bl. a. betona svårigheten för nämnderna att få tillgång till för dessa uppgifter erfarna och lämpade jurister.

Motionärerna erinrar därefter om att rättssäkerhetssynpunkterna vid beslut om frihetsberövande i administrativ ordning är under utredning och uttalar den förmodan, att utredningsförslaget kommer att gå ut på att prövningen även framdeles skall göras hos barnavårdsnämnderna som första instans och att rättssäkerhetsgarantierna kommer att förläggas till ett prövningsorgan. I anslutning härtill anför motionärerna:

Enligt vår mening bör emellertid övervägas om ej det tänkta judiciella organet även bör handlägga barnavårdsärenden i första instans. Det kan även ifrågasättas, om man bör bibehålla det nuvarande systemet, att beslut av barnavårdsnämnd om frihetsberövande kan verkställas utan prövning i annan instans om det medgives av vederbörande själv. Det kan nämligen dragas i tvivelsmål, att dylika medgivanden alltid tillkommer med full insikt om vad medgivandet innebär.

Flera möjliga utformningar bör därvid kunna tänkas. Med hänsyn till att den ovan nämnda utredningen har att utreda frågan om rättssäkerhetsgarantier vid alla former av administrativa frihetsberövanden får det förutsättas att utredningen kommer att föreslå att prövningen förläggas till organ med karaktär av »socialdomstol». Om detta organ i enlighet med vad vi här föreslagit beredes möjlighet att handlägga barnavårdsärenden även i första instans bör organet därvid kunna fungera som särskild »ungdomsdomstol» och även benämnas så.

Med hänsyn till den karaktär av »prövningsinstans» för barnavårdsnämnderna som det av utredningen förordade organet väntas få, kan det också förutsättas att man är inne på tanken att inordna organet i någon redan befintlig *administrativ* instans.

Enligt vår mening bör det emellertid övervägas att förlägga ett eventuellt organ med uppgift att vid sidan av barnavårdsnämnderna handlägga ärenden inom barna- och ungdomsvården till det nuvarande domstolsväsendet.

Vad vi härmed åsyftar är ett organ liknande de i många utomnordiska länder förekommande s. k. ungdomsdomstolarna.

En omprövning av barnavårdsnämndernas uppgifter i dessa avseenden skulle möjliggöra, att tyngdpunkten i deras verksamhet förskjutes mot den vårdande, stödjande och hjälpande verksamheten, vilket enligt vår uppfattning bör eftersträvas.

Därest ett sådant särskilt organ tillskapas bör barnavårdsnämnderna kunna befrias från uppgiften att tillrättaföra det mest kriminellt belastade ungdomsklientelet.

Men även andra fördelar torde stå att vinna med införandet av ett judiciellt organ på barna- och ungdomsvårdens område.

Både enligt nu gällande ordning och enligt departementsförslaget saknar barnavårdsnämnderna i stort sett reaktionsformer som är lämpade beträffande ungdom vars brott ej tyder på vanart, såsom detta begrepp tolkats i nuvarande BvL. Med ett judiciellt, för behandling av barn och ungdom lämpligt sammansatt organ skulle man utan de uppenbara olägenheter av psykologisk art, som är förenade med att ställa unga människor inför allmän domstol ändå kunna använda sig av sådana reaktionsformer, som t. ex. böter och skadestånd, vilka i många fall sannolikt kan vara mera verkningsfulla än de åtgärder som nu står till en barnavårdsnämnds förfogande. Det är främst åtgärder av förebyggande, övervakande, rådgivande och vårdande art för vilka barnavårdsnämnderna är väl kvalificerade och som också utgör den övervägande delen av deras arbete. Om en sådan ordning genomfördes skulle ej längre betänkligheter möta att låta kravet på medverkan av jurist i nämnden falla. En ytterligare fördel med en sådan ordning skulle med skäl kunna förväntas ligga däri att proceduren och atmosfären i en ungdomsdomstol — även om den komme att bli betydligt mindre formell än den som följes inom en allmän domstol — liksom också de påföljdsregister, som en sådan domstol kunde tänkas förfoga över, skulle vara ägnade att bland ett yngre kriminellt klientel ingjula större respekt än vad en barnavårdsnämnd kan göra och klargöra det allvar med vilket samhället betraktar kriminella handlingar.

I detta sammanhang bör även uppmärksammas, att frågan om kompetenskonflikten mellan domstolarna och barnavårdsnämnderna i fråga om åtgärder mot unga lagöverträdare icke är löst på tillfredsställande sätt. Å ena sidan har man i princip fastslagit, att barnavårdsnämnderna skall ha ansvaret för tillrättaförandet av lagöverträdare under 18 år, men å andra sidan ankommer det på åklagaren att avgöra huruvida åtal vid domstol skall ske, och den reaktionsform, bötesstraff, som är lämplig för många lindrigare fall, kan endast tillämpas av domstol. Den oklarhet och kompetensblandning, som här föreligger, är till stort men för bekämpandet av ungdomsbrottsligheten.

Avslutningsvis yttrar motionärerna, att de i motionen nämnda problemen bör bli föremål för särskild utredning, oberoende av om den föreslagna barnavårdslagen antages och oberoende av det väntade förslaget rörande förfarandet i ärenden om administrativa frihetsberövanden.

I motionerna I: 15 och II: 23 åberopas såsom motivering innehållet i en vid motionerna fogad promemoria angående barnavårdsnämnd/ungdomsdomstol, författad av lektor Ola Nyqvist. Vidare anföres i motionerna:

Den på senare år starkt stigande ungdomskriminaliteten har uppenbarligen gjort frågan om de lämpligaste formerna för samhällets ingripanden mot unga lagöverträdare i hög grad aktuell. I anledning härav synes det fullt befogat att närmare låta undersöka huruvida de i vårt land hittills gällande eller nu föreslagna reglerna för dylika ingripanden icke skulle kunna förbättras. Bland annat synes härvid böra övervägas om icke det nuvarande av justitieombudsmannen påtalade dualistiska systemet, varigenom rätten till ingripanden uppdelats mellan barnavårdsnämnderna å ena samt de allmänna domstolarna å andra sidan, skulle kunna ersättas med något mera enhetligt. Härvid inställer sig tanken på inrättande av s. k. ungdomsdomstolar.

Genom inrättandet av dylika skulle såsom framhålls i promemorian under avsnittet C. åtskilliga fördelar kunna vinnas, varvid vi särskilt betonar en ökad rättssäkerhet.

Det synes därför väl värt att utredas huruvida icke ett system med ungdomsdomstolar borde införas även för vårt lands del liksom redan skett i de flesta andra länder. Att i denna motion ingå på hur ett dylikt system lämpligast bör utformas kan givetvis icke komma i fråga. Såsom framgår bland annat av den i promemorian gjorda internationella översikten är emellertid många lösningar härvid tänkbara.

De under avsnittet C. i promemorian anförda synpunkterna stämmer i stor utsträckning överens med innehållet i motionerna I: 6 och II: 9. Utskottet hänvisar till promemorian.

Förfarandet hos barnavårdsnämnd m. m.

Gällande bestämmelser

Regler om förfarandet hos barnavårdsnämnd är i BvL samlade främst i 18, 24, 25 och 75 §§. Även 52 § 1 mom. och 81 § 1 och 5 mom. BvL bör emellertid beaktas i sammanhanget.

Ett »ingripande» av barnavårdsnämnd skall alltid föregås av en undersökning rörande förhållandena. Då barnavårdsnämnden (eller dess ordförande) genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om fall, där åtgärd som ankommer på nämnden synes påkallad, skall ordföranden för ärendets beredande oförtövat söka inhämta noggrann kännedom om de omständigheter, som kan inverka på bedömningen av fallet. (18 § första stycket BvL.)

För det särskilda fall, att barnavårdsnämnd genom ansökan eller anmälan eller annorledes fått kännedom om att någon ämnar i sitt hem mottaga eller redan mottagit fosterbarn — då ärendet alltså gäller prövning och eventuell åtgärd jämlikt bestämmelserna om fosterbarnsvård — är stadgat, att nämnden ofördröjligen skall låta verkställa undersökning av hemmets beskaffenhet, såframt nämnden icke redan äger noggrann kännedom om hemmet (52 § 1 mom. BvL). Liknande undersökningsskyldighet föreligger för barnavårdsnämnd, som fått kännedom om att barn under omständigheter, som avses i 59 § BvL, utan att vara fosterbarn vistas i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare (59 § 4 mom. BvL).

Under vissa betingelser skall eller bör barnavårdsnämnd i förekommande ärenden anlita speciell sakkunskap eller bereda personer, som sitter inne med särskild kännedom och erfarenhet, tillfälle att lämna upplysningar och anföra sin mening.

Rätt för dem saken angår att yttra sig i ärende, som barnavårdsnämnd förehar, är i BvL endast i så måtto erkänd, att nämnden — enligt 24 § 2 mom. första stycket — icke må besluta omhändertagande för skyddsuppfostran med mindre tillfälle att muntligen eller skriftligen yttra sig beretts den underåriges föräldrar, om de vistas på känd ort inom riket, samt honom själv, om han fyllt 15 år.

Med avseende å inställelseplikt och beträffande barnavårdsnämndens befogenhet att framtvinga pliktuppfyllelse ger BvL olika regler för olika fall (24 § 2 mom. andra stycket ävensom 75 § 1 mom. första och andra styckena samt 2 mom.).

Barnavårdsnämnds beslut är i regel omedelbart verkställbara, även om de ej vunnit laga kraft; har besvär anförts, där sådant är tillåtet, äger dock länsstyrelsen förbjuda verkställighet (81 § 1 mom.). En annan regel gäller för beslut om att någon skall omhändertagas för skyddsuppfostran. För att verkställighet skall ske, innan vederbörligt samtycke erhållits eller fastställelse meddelats, förutsättes, att nämnden — med hänsyn till att uppskov funnits förbundet med våda — förordnat om omedelbar verkställighet (25 § 3 mom.).

Protokollsutdrag skall utan avgift tillhandahållas den som är i behov därav för klagan över nämndens beslut (81 § 5 mom.). Delgivning är däremot föreskriven endast i fråga om beslut om någons omhändertagande för skyddsuppfostran. Sådant beslut skall ofördröjligen skriftligen delgivas föräldrarna samt, där saken gäller person, som avses i 22 § d) BvL, jämväl denne. Avser beslutet barn under 18 år, skall dessutom ofördröjligen skriftlig förklaring avfordras föräldrarna, huruvida de samtycker till beslutets verkställande.

Lämnar föräldrarna inte sådant samtycke som nyss sagts eller kan de inte anträffas, skall nämnden underställa beslutet länsstyrelsens prövning. Avser beslutet person i åldern 18—21 år, skall förklaring som nyss sagts inte avfordras hans föräldrar, utan beslutet skall alltid underställas länsstyrelsens prövning. (Vad här sagts om föräldrar gäller enligt 78 §, om vårdnaden om underårig tillkommer allenast den ene av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, den som har vårdnaden.) Underställning skall göras så snart ske kan och senast två veckor efter det beslutet om omhändertagande fattats. Vid underställning skall till länsstyrelsen överlämnas redogörelse för vad i ärendet förekommit. (25 § 2 mom.)

Slutligen är att nämna, att barnavårdsnämnd och dess ordförande äger att — även i andra fall än de förut angivna — där de så prövar nödigt för vidtagande av åtgärd, som enligt BvL ankommer på dem, utan kostnad för nämnden erhålla handräckning av polismyndighet (77 §). Särskilda bestämmelser gäller för anlitan av polismyndighets bistånd i ärende angående arbetsföreläggande (72 § BvL med hänvisning till SochjL).

Föredragande statsrådet

Gällande BvL innehåller spridda föreskrifter om beredning av ärende hos barnavårdsnämnd, om utredningsåtgärder, som nämnden må eller skall vidtaga, samt om nämndens befogenheter, när det gäller att införskaffa utredning. Vidare meddelas vissa bestämmelser om beslut, delgivning, verkställighet och underställning. Kommittén har funnit lämpligt, att reglerna om ärendes behandling hos barnavårdsnämnden samlas och systematiseras samt kompletteras och ges mera allmän giltighet. Bestämmelserna om förfarandet har upptagits i ett särskilt kapitel av lagförslaget.

Liksom flertalet remissinstanser anser jag, att de av kommittén föreslagna bestämmelserna — i vilka givits uttryck för de viktiga och vedertagna principerna om att utredning skall utföras objektivt, taktfullt och så att de berörda personerna får sina önskemål i fråga om utredningen såvitt möjligt beaktade och inte i onödan åsamkas olägenhet eller kostnad — innefattar en i stort sett ändamålsenlig reglering av förfarandet. Jag förordar även, att bestämmelserna om förfarandet samlas i ett särskilt kapitel, vilket principiellt bör äga tillämpning på alla slags ärenden. Jag har sålunda inte ansett det vara att anbefalla, att procedurreglerna — såsom ifrågasatts i vissa yttranden — begränsas till att avse endast ärenden av särskild vikt ur rättssäkerhetssynpunkt. Även beträffande andra slags ärenden måste det anses vara av inte ringa betydelse bl. a. för att säkerställa riktiga avgöranden, att förfarandet är till sina huvuddrag reglerat i lagen. Inte minst utgör en reglerad procedur stöd och hjälp för barnavårdsnämnderna själva. Samtidigt måste som kommittén framhållit förfarandet i barnavårdsärende självfallet vara avpassat efter nämndens sammansättning, inre arbetsformer m. m. Sådana krav på handläggningen får inte ställas, som i onödan skulle tynga nämnden och ogynnsamt påverka dess förmåga till aktiva insatser. Detta är enligt min mening inte heller fallet med de regler som föreslagits.

Det är inte min avsikt att här gå in på alla frågor som rör förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd, utan jag kommer att begränsa mig till vissa betydelsefulla spörsmål. Härvid avser jag att först något uppehålla mig vid en del viktigare nyheter i kommitténs förslag. Vidare skall jag också beröra underställningsinstitutet och en av kommittén diskuterad fråga om rätt för barnavårdsnämnd att hänskjuta beslutanderätten i ett ärende till länsstyrelsen.

Barnavårdsnämnderna får i sin verksamhet en ganska omfattande utredningshjälp från polismyndigheternas sida. Även när det inte gäller befattningen med unga lagöverträdare, som efter åtalseftergift eller beslut av domstol överlämnas för barnavårdsåtgärd, kan barnavårdsnämnderna sålunda i inte ringa utsträckning bygga på rapporter och förhörsprotokoll från polismyndighet. Sådan utredningshjälp kommer barnavårdsnämnderna självfallet att behöva också framdeles. Jag kan emellertid inte tillstyrka kommitténs förslag, att barnavårdsnämnd skall få lita till polismyndighets bistånd på det sättet att polismyndigheten har att bedriva utredningsverksamhet för nämndens räkning. De utredningar som skall ligga till grund för avgöranden i barnavårdsärenden bör nämligen enligt min mening även i fortsättningen i princip utföras med anlitan av barnavårdsnämndernas egna resurser. Detta förutsätter dock givetvis, att ett intimt och fortlöpande samarbete upprätthålles mellan barnavårdsnämnderna och polismyndigheterna. I huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt torde barnavårdsnämnd alltså enligt den nya barnavårdslagen endast böra få rätt att påkalla hjälp av polismyndighet med att efterforska underårig och göra det möjligt för nämnden att vidtaga viss utredningsåtgärd, t. ex. hembesök.

Enligt min uppfattning måste det anses riktigt och skäligt, att personer som höres för att lämna upplysningar i barnavårdsärende och fördenskuil får vidkännas utgifter eller går miste om inkomst bör kunna få ersättning härför. Man kan i så fall med mindre betänklighet kalla personer till inställelse, och ersättningsrätten blir härigenom också till direkt fördel för barnavårdsarbetet. Inställelseersättning torde inte kunna medföra omkostnader av större betydelse för kommunerna, och inte heller i övrigt synes några vägande invändningar kunna göras mot rätt till sådan ersättning. Kommitténs förslag i denna del torde sålunda vara välmotiverat, och det har också allmänt godtagits vid remissbehandlingen. Frågan om ersättning för inställelse berör emellertid inte enbart barnavårdsnämnderna utan även andra kommunala nämnder, och en lösning av frågan för barnavårdsnämndernas del kan inte sägas vara särskilt angelägen. Att personer kallas för att höras upplysningsvis inför barnavårdsnämnd eller företrädare för denna förekommer inte i någon större utsträckning, och omständigheterna torde för övrigt oftast vara sådana att den som inställt sig knappast har några befogade ersättningsanspråk. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med länsstyrelsen i Kopparbergs län, att frågan inte bör lösas isolerat för barnavårdsnämndernas del utan att den bör upptagas i ett större sammanhang. Härvid får man även ta ställning till spörsmålet om i vilken utsträckning ersättning skall

kunna utgå till dem som ärendet närmast rör. I detta sammanhang må erinras om att det enligt gällande lag (18 § andra stycket BvL) åligger barnavårdsnämnd att vid behov medverka till att inställelse kommer till stånd, när det gäller läkarundersökning, och att nämnden alltså kan få bestrida olika utgifter som är förenade med sådan undersökning. Detsamma bör uppenbarligen gälla även i fortsättningen. Någon uttrycklig bestämmelse om skyldighet för nämnden att medverka till att inställelsen kommer till stånd torde dock inte behöva upptagas i den nya lagen.

Innan jag lämnar frågan om inställelseersättning, vill jag något beröra förfarandet i barnavårdsärenden på länsstadiet. Enligt gällande lag kan personer som höres upplysningsvis i underställt mål angående skyddsuppföstran få ersättning för inställelsen endast om förhöret på länsstyrelsens begäran äger rum inför domstol. Däremot gäller enligt 30 § lagen om nykterhetsvård, att sådan person får ersättning även för inställelse inför länsstyrelsen i ärende rörande tvångsintagning. De skäl som talar för att rätt till ersättning skall föreligga gör sig självfallet gällande med en helt annan styrka i fråga om förfarandet på länsstadiet än när det gäller utredningen hos barnavårdsnämnderna. Frånvaron av en sådan rätt enligt gällande lag torde inte sällan innebära en allvarig olägenhet såväl för den som kallas till förhör som med hänsyn till utredningen i dessa mål. Såsom framgår av redogörelsen för remissyttrandena har utredningen om administrativa frihetsberövanden att ta ställning till frågan om ersättning för inställelse, i varje fall i vad avser ersättning för inställelse inför länsstyrelse eller annat länsorgan. Trots detta har jag funnit mig böra föreslå, att den som höres upplysningsvis inför länsstyrelsen i underställningsmål skall få ersättning för inställelsen i överensstämmelse med vad som gäller enligt nämnda stadgande i lagen om nykterhetsvård.

Kommitténs förslag att de som ett barnavårdsärende rör skall få lagfäst rätt att anlita biträde, när de höres av barnavårdsnämnden eller av företrädare för denna, har godtagits i nära nog alla yttranden, och även jag delar uppfattningen att en sådan rätt bör införas. Som kommittén föreslagit måste den som anlitas som biträde givetvis kunna avvisas, om han visar sig olämplig. Justitiekanslersämbetet har förordat, att biträde skall kunna avvisas i något större omfattning än som följer av förslaget. Biträdets närvaro vid förhöret kan onekligen i vissa fall innebära en belastning för utredningsarbetet. Trots detta anser jag mig inte kunna tillstyrka någon begränsning av rätten att anlita biträde. Vid remissbehandlingen har framställts yrkanden om komplettering av det föreslagna stadgandet också i andra avseenden. I ett yttrande har sålunda uttalats, att bestämmelserna om biträde borde utformas i analogi med vad som gäller om försvarare i brottmål. Detta innebär bl. a. att föreskrift skulle meddelas om att vederbörande skall underrättas om sin rätt att anlita biträde och att biträde under vissa förutsättningar skulle förordnas för honom. Vidare skulle regleras i vilken utsträckning biträde skall kallas till och vara berättigad att närvara vid förhör även med annan än den saken rör. I andra yttranden har särskilt efterlysts bestämmelser

om rätt att få biträde på allmän bekostnad. Det gäller här genomgående frågor av väsentlig betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Problemen kräver dock uppenbarligen närmare överväganden. De är vidare inte speciella för barnavårdsärenden utan har aktualitet också på flera andra områden av samhällsverksamheten. Det är därför inte möjligt eller lämpligt att ta ställning till dem i detta sammanhang, utan prövningen torde böra anstå i avbidan på de lagförslag som är att vänta från besvärssakkunniga och utredningen om administrativa frihetsberövanden.

En grundläggande princip för handläggningen av barnavårdsärenden liksom för det administrativa förfarandet i övrigt måste vara, att den saken rör regelmässigt skall ha rätt att yttra sig i ärendet. Denna regel kräver som ett nödvändigt komplement, att den saken rör även skall få ta del av all utredning av betydelse i ärendet. Om någon väsentlig del av utredningen hemlighålles för honom, blir nämligen rätten att yttra sig mer eller mindre illusorisk. Att kommunikationsprincipen iakttages är därjämte av betydelse ur den synpunkten, att det hos den enskilde lätt kan uppstå misstro mot nämndens avgörande, om utredning undanhållits honom. Regeln om delgivning av utredningsmaterial kan dock inte upprätthållas utan undantag. Kommittén har ansett behov föreligga av fastare normer på detta område och föreslagit, att vissa riktlinjer skall fastslås i lagen. För egen del har jag i likhet med flera remissinstanser funnit lämpligast att man avstår från en sådan lagreglering.

Om i lagen inte regleras under vilka förutsättningar utredningsmaterial får hemlighållas för den ärendet gäller, bortfaller det viktigaste skälet för det av kommittén föreslagna stadgandet om bedömningen av visst material. Detta stadgande, som för övrigt ger anledning till kritik ur olika synpunkter, bör därför enligt min mening utgå ur förslaget.

I detta sammanhang vill jag något uppehålla mig vid det av kommittén berörda spørsmålet om hur man bör förfara, när den som kan lämna upplysningar i ärendet begär att hans namn inte skall utlämnas till den saken rör. Såsom kommittén framhållit är möjligheterna att till skydd för sagesmannen hemlighålla dennes namn enligt sekretesslagen mycket begränsade. Någon bindande utfästelse att namnet inte skall utlämnas kan aldrig lämnas vid förhöret. Kommittén har särskilt uppmärksammat det fall, att den som skall höras förklarar att han inte är villig att lämna upplysningar under annan förutsättning än att hans namn inte kommer att yppas för den som upplysningarna rör. För sådant fall har kommittén rekommenderat, att förhöret hålles men att uppteckningen över förhöret uteslutes ur materialet och därmed undandrages såväl från att utlämnas som från att beaktas vid ärendets prövning, om barnavårdsnämnden eller annan myndighet som har att pröva ärendet finner sig inte kunna respektera viljeyttringen. Ett sådant förfaringssätt, som torde vara svårt att tillämpa på ett ur alla synpunkter godtagbart sätt, kan jag inte förorda, utan jag anser liksom justitiekanslersämbetet och hovrätten över Skåne och Blekinge, att man hellre bör avstå från att höra den som uppställer ett ovillkorligt förbehåll om att

hans namn inte skall utlämnas. Jag vill slutligen även framhålla, att om anteckning göres om att en sagesman önskar få sitt namn hemlighållet en sådan anteckning inte får tilläggas annan betydelse än som ett påpekande om att namnet inte bör utlämnas utan att frågan därom övervägts i enlighet med de grundsatser som gäller enligt sekretesslagen. En sådan anteckning får däremot inte i och för sig inverka på själva bedömningen av om namnet skall utlämnas eller inte.

Underställningsinstitutet var, när det infördes i barnavårdslagstiftningen, utan tvivel starkt motiverat ur rättssäkerhetssynpunkt. Förhållandena har emellertid sedan dess på olika sätt förändrats. Barnavårdsnämnderna har sålunda på det hela taget blivit väl förtrogna med lagstiftningen, något som visar sig däri att underställda beslut till övervägande del blir fastställda, och vidare torde de enskilda nu på ett helt annat sätt än tidigare vara medvetna om sina rättigheter och äga förmåga att bevaka sina intressen i förhållande till samhällsorganen. Enligt min uppfattning kan det därför ifrågasättas, om det inte skulle vara möjligt att ersätta underställningsinstitutet med regler om besvärsmått. Då frågan om erforderliga rättssäkerhetsgarantier beträffande omhändertaganden enligt barnavårdslagstiftningen är ett av de spörsmål som är föremål för prövning av utredningen om administrativa frihetsberövanden har jag dock funnit, att en sådan reform inte bör genomföras i nuvarande läge.

Det förhåller sig utan tvivel så, att barnavårdsnämnderna stundom ställes inför uppgifter, som de har svårt att bemästra. Kommittén har med tanke på sådana fall övervägt att föreslå, att möjlighet öppnas för barnavårdsnämnd att i undantagsfall hänskjuta ärende till länsstyrelsens omedelbara upptagande. Sådan möjlighet skulle endast gälla vissa ärenden av särskild vikt och vara beroende av olika förutsättningar. Kommittén har emellertid funnit tillräckliga skäl inte föreligga för att föreslå, att denna nyhet infördes på barnavårdslagstiftningens område. I likhet med de remissinstanser som uttryckligen avvisat den ifrågasatta reformen anser jag, att denna väcker betänkligheter ur såväl principiella som praktiska synpunkter. I stället bör man enligt min mening inrikta sig på att förbättra barnavårdsnämndernas möjligheter att komma till rätta med svårigheterna. I detta syfte kan olika åtgärder vidtagas. Särskilt må framhållas den förmedling av olika slags expertis genom svenska socialvårdsförbundet som jag tagit initiativ till samt förslaget om ökad juristmedverkan i barnavårdsnämndernas arbete.

Vissa åldersgränser i barnavårdslagen

Föredragande statsrådet

Enligt nu gällande lagstiftning är gränsen för barnavårdsnämnds rätt och plikt att ingripa för att åvägabrinda eller bevara tillfredsställande levnadsförhållanden för underåriga — fränsett fall, där ingripande är föranlett av den underåriges eget beteende — dragen vid 16 år. Kommitténs förslag

att denna åldersgräns höjes till 18 år har vunnit anslutning i nära nog samtliga yttranden. Som skäl för reformen har främst anförts, att många ungdomar i åldern mellan 16 och 18 år med hänsyn till den utökade skolgången och strävan efter bättre yrkesutbildning inte kan försörja sig själva samt att det blivit alltmera vanligt att underhållsbidrag i domar och avtal bestämmes att utgå tills barnet fyllt 18 år. Vad särskilt angår ingripande för att skydda barn och unga mot undermålig uppväxtmiljö har framhållits bl. a., att fall i praktiken förekommit, där svaga, sent utvecklade eller psykiskt särpräglade barn, som fyllt 16 år, blivit utsatta för misshandel eller olämpliga inflytelser eller inte fått tillbörlig omvårdnad i föräldrahemmet, att åldern mellan 16 och 18 år för många unga är en kritisk period samt att ett ingripande under detta skede av de ungas uppväxttid inte sällan torde kunna förebygga och onödiggöra senare ingripande i anledning av deras eget beteende. Även enligt min uppfattning föreligger bärande skäl för att vidga ramen för samhällets verksamhet till de ungas bästa genom en höjning av ifrågavarande åldersgräns till 18 år. Framhållas må, att kommitténs förslag i denna del nära ansluter sig till vad som gäller enligt såväl dansk som norsk barnavårdslagstiftning.

Vad angår samhällsvård i fall, motsvarande de i 29 § BvL avsedda, må understrykas, att fråga endast är om att höja den åldersgräns, som för närvarande avskär möjligheten att ingripa med omhändertagande samt att låta samhällsvård fortgå. För omhändertagande skall även i fortsättningen alltid krävas ett vårdbehov, som inte avhjälpes på annat sätt, och samhällsvården skall inte heller fortsätta längre än behovet verkligen påkallar.

Vad slutligen angår kommitténs förslag om höjning även av åldersgränsen för fosterbarnsbegreppet kan det visserligen synas önskvärt, att nuvarande 16-årsgräns genomgående ersättes av en 18-årsgräns. De skäl, som anförts för höjning av gränsen när det gäller samhällsvård, talar onekligen i viss mån för att 16-årsgränsen i nuvarande läge är för låg också beträffande stödet till fosterbarnen. Emellertid förhåller det sig enligt min uppfattning otvivelaktigt så, att flertalet fosterbarn knappast är i behov av fortsatt stöd från samhällets sida, sedan de uppnått 16 års ålder. Vidare skulle ett genomförande av den föreslagna reformen komma att medföra ett avsevärt merarbete för barnavårdsorganen till men för andra, mera angelägna uppgifter. Vid övervägande av denna fråga har jag därför i likhet med ett antal remissinstanser kommit till den uppfattningen att de fördelar, som står att vinna genom en högre åldersgräns, inte uppväger de med denna förenade olägenheterna. Jag föreslår alltså, att åldersgränsen för att någon skall kunna anses som fosterbarn även i fortsättningen bestämmes till 16 år. De skäl, som talar för en höjning av denna gräns, särskilt önskemålet att kunna stödja fosterbarnens fortsatta utbildning efter avslutad obligatorisk skolgång, synes väsentligen kunna tillgodoses genom utnyttjande av möjligheten att i särskilda fall besluta förlängning av tillsynen. En sådan möjlighet bör nämligen stå till buds även framdeles. Då det synes vara av värde att kunna

stödja de unga under något längre tid än som är möjligt enligt gällande lag, föreslår jag att maximitiden för den utsträckta tillsynen ökas från två till tre år.

Barnavårdsnämnds ingripanden i enskilda fall

Gällande bestämmelser

Enligt 22 § BvL har barnavårdsnämnden att skrida till förebyggande åtgärder eller till omhändertagande för skyddsuppfostran beträffande

a) barn under 16 år, som i föräldrahemmet misshandlas eller utsättes för allvarlig vanvård eller annan fara till sin kroppsliga eller själsliga hälsa;

b) barn i sagda ålder, som på grund av föräldrarnas lastbarhet, vårdslöshet eller oförmåga att fostra barnet är i fara att bli vanartat;

c) barn under 18 år, som befinnes vara så vanartat, att särskilda uppfostringsåtgärder krävs för dess tillrättaförande; samt

d) person i åldern mellan 18 och 21 år, som befinnes föra ett oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller eljest visat svår oart och beträffande vilken särskilda åtgärder från samhällets sida krävs för hans tillrättaförande.

BvL utgår från att barnavårdsnämnden i första hand skall, om det icke framstår som utsiktslöst, söka komma till rätta med sådana missförhållanden som sägs i 22 § genom att inskrida med en eller flera av de i 23 § angivna förebyggande åtgärderna.

När det gäller missförhållanden, som avses i 22 § a)—c), och det alltså är fråga om underåriga, som ej fyllt 18 år, har nämnden enligt 23 § att lita till följande förebyggande åtgärder, nämligen att antingen inför nämnden eller genom utsett ombud tilldela föräldrarna en allvarlig förmaning att bättre uppfylla sina förpliktelser mot barnet samt erinra dem om de påföljder, som kan inträda om rättelse ej sker, att ge vanartat barn en allvarlig varning, om så finnes lämpligt förenad med erinran om risken för ytterligare påföljder, samt att föreskriva anlitande av lämplig anstalt, inrättad till stöd för hemuppfostran (barnavårdscentral, lekskola, ungdomsgård o. d.), eller att barnet skall hållas till av nämnden bestämd, lämplig sysselsättning. Vidare kan beslutas övervakning.

Är det däremot fråga om underårig, som fyllt 18 år, skall barnavårdsnämnden tillhålla honom att föra ett ordentligt liv samt allvarligt erinra honom om de påföljder, som annars kan inträda. Där det kan vara till gagn för den unges tillrättaförande, skall nämnden vara honom behjälplig med anskaffande av arbete eller vidtaga annan lämplig åtgärd. För ändamålet bör nämnden vända sig till arbetsförmedling, myndighet som handhar ledningen av allmänt arbetsföretag, annan offentlig eller enskild institution, hans anhöriga eller andra, som kan finnas lämpliga och villiga att taga hand om honom eller att eljest bereda tillfälle att efter förmåga ärligen försörja sig och föra ett ordentligt liv. Nämnden må ock, när omständigheterna det påkallar, uppmana den unges föräldrar att tillse, att han för ett ordentligt liv. Jämväl beträffande de unga, som fyllt 18 år, kan övervakning beslutas.

Övervakning »av den, mot vilken åtgärden skall vidtagas», bör enligt BvL läggas till, då annan förebyggande åtgärd beslutats, men nämnden kan också förordna om övervakning såsom fristående förebyggande åtgärd. Övervakningen bör av nämnden uppdragas åt någon av nämndens ledamöter, åt bi-träde eller tjänsteman hos nämnden, åt annan lämplig person eller åt förening eller stiftelse. Närmare föreskrifter angående övervakares befogenheter och den övervakades skyldigheter skall enligt lagen meddelas av Kungl. Maj:t. Så har skett genom kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen.

Lagen utsäger intet om giltighetstiden för föreskrift om anlitande av anstalt eller hållande till viss sysselsättning eller för sådan övervakning, som avses i 23 §.

Prövar barnavårdsnämnden de i 23 § anvisade åtgärderna vara gagnlösa eller har sådana förgäves anlitats, bör nämnden enligt 24 § 1 mom. BvL omhändertaga den underårige för att bereda åt honom en efter hans egenskaper och utveckling lämpad behandling — skyddsuppfostran — enligt i 4 kap. BvL meddelade bestämmelser.

Ingripande kan ej grundas på 22 § a) eller b), när det gäller fosterbarn.

Finner barnavårdsnämnden, att fosterbarn med hänsyn till barnafostrarens personliga egenskaper eller förhållandena i övrigt icke hos honom erhåller tillfredsställande vård och uppfostran, skall nämnden genom lämpliga föreställningar söka åstadkomma rättelse. Då omständigheterna i det särskilda fallet ger anledning därtill, äger nämnden föreskriva, att barnafostraren skall anlita lämplig, till stöd för barns hemuppfostran inrättad anstalt eller ock att barnet skall hållas till av nämnden bestämd, lämplig sysselsättning. (54 §.)

Anser nämnden föreställningar eller föreskrifter gagnlösa eller har sådana prövats utan att rättelse vunnits, skall nämnden förelägga barnafostraren att inom viss bestämd tid lämna barnet ifrån sig till den som är skyldig att taga vård om detsamma. Befinnes detta ej lämpligt, eller kan barnet ej utan allvarlig våda kvarbli i hemmet till dess det kan överlämnas till någon, som är skyldig taga vård om det, har nämnden att omhändertaga barnet och därmed förfara såsom med barn, som omhändertagits för samhällsvård. Då åtgärd vidtagits, som innebär att barnet skall skiljas från fosterhemmet, skall den, som är skyldig att taga vård om barnet, ofördröjligen underrättas. (55 §.)

Underlåter barnafostrare att söka tillstånd att mottaga fosterbarn under ett år eller att göra förhandsanmälan om avsett mottagande av äldre fosterbarn, må barnavårdsnämnden, där den finner omständigheterna föranleda därtill, skilja barnet från fosterhemmet — med eller utan omhändertagande. (56 §.)

Samhällsvård, som regleras i 29 § BvL, är en hjälpform, avsedd för barn under 16 års ålder, vilka

1) lider nöd i föräldrahemmet på grund av föräldrarnas sjukdom, liknöjdhet eller oförmåga eller i anledning av förhållandena i övrigt i hemmet (1 mom.), eller

2) till följd av sjukdom, brist eller svaghet är i behov av särskild vård utom hemmet, vilken ej kan beredas av föräldrarna (2 mom.), eller

3) behöver vård i anledning av att föräldrarna avlidit eller övergivit barnet (3 mom.).

Dessa barn skall, om behovet icke annorledes avhjälpes och — beträffande de i 1 och 2 mom. avsedda barnen — under den ytterligare förutsättningen, att föräldrarna lämnar sitt medgivande, omhändertagas av barnavårdsnämnden för samhällsvård enligt i 4 kap. BvL meddelade behandlingsbestämmelser. I syfte att draga en gräns mot skyddsuppfostringsfallen stadgas i 29 § 1 och 2 mom. också, att för samhällsvård förutsättes, att fall som i 22 § avses icke föreligger.

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

Till grund för kommitténs förslag, såvitt avser förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande i enskilda fall för att skydda barn och unga mot olämplig uppväxtmiljö eller för att tillrättaföra ungdomar, som visat betederubbningar, ligger den uppfattningen, att sådant ingripande bör komma till stånd på ett tidigare stadium än vad som är medgivet enligt gällande BvL. Den starka kritik, som förslaget mött såväl inom kommittén själv som i ett stort antal yttranden, riktar sig huvudsakligen mot att kommittén avsett att inte blott förebyggande åtgärder utan även omhändertagande skall tillgripas i vidgad omfattning. Att ingripande med förebyggande åtgärder, åtminstone sådana av rent hjälpande karaktär, bör ske på ett tidigt stadium, understrykes däremot både av reservanter inom kommittén och av flera mot kommitténs förslag i övrigt kritiskt inställda remissinstanser.

Såsom kommittén funnit nödgas man konstatera, att barnavårdsnämnds ingripande ofta sker på ett alltför sent stadium, sedan den unge tillbringat en stor del av sin uppväxttid i högst ogynnsamma förhållanden och själv blivit märkt av dem. Det säger sig självt, att utsikterna att avhjälpa otillfredsställande förhållanden i den unges miljö och att bota uppkommen skada är gynnsammare ju tidigare samhället griper in. Den rätta vägen att lösa detta problem är emellertid enligt min mening inte att vidga barnavårdsmyndigheternas befogenheter att ingripa tvångsvis. Det är av rättssäkerhetsskäl nödvändigt att göra en noggrann avvägning mellan å ena sidan samhällets intresse av att främja de ungas personliga och sociala utveckling samt å andra sidan de enskildas anspråk på att få ordna sina personliga förhållanden utan inblandning från det allmännas sida. Den avvägning, som i detta hänseende ligger till grund för gällande BvL, är enligt min mening i stort sett riktig. Någon väsentlig utvidgning av indikationerna för ingripande kan jag därför inte förorda.

Det nu anförda gäller i främsta rummet om tvångsomhändertagande. I fråga om förebyggande åtgärder kan läget delvis sägas vara ett annat. Ju mindre ingripande en åtgärd är, desto mindre träder självfallet rättssäkerhetssynpunkten i förgrunden. Kommitténs förslag att i fråga om indikationerna frigöra de förebyggande åtgärderna från den nuvarande sammankopp-

lingen med skyddsuppfostran är därför i och för sig rimligt. Det kan erinras om att förebyggande åtgärder enligt den danska barnavårdslagstiftningen må vidtagas vid mindre allvarliga missförhållanden än dem som krävs för omhändertagande. Även vissa förebyggande åtgärder kan dock vara mycket kända bara för den enskilde, vilket synes böra leda till att — såsom kommittén föreslagit — olika förutsättningar skall gälla för olika förebyggande åtgärder, beroende på ingripandets art m. m. Emellertid är det förenat med stora svårigheter att med en sådan konstruktion utforma indikationerna på ett sätt som är förenligt med kravet på att lagtexten skall vara lättläst, lättbegriplig och överskådlig. Den kritik, som framförts mot kommitténs förslag i formellt avseende, torde också främst vara riktad mot de bestämmelser, som anger förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande med olika åtgärder. Enligt min mening är det därför lämpligast att även i ny barnavårdslag uppställa samma förutsättningar för förebyggande åtgärder som för omhändertagande. Liksom i gällande lag bör bestämmelserna därvid utformas på sådant sätt, att omhändertagande närmast framstår som en nödfallsåtgärd, vilken får tillgripas endast om förebyggande åtgärder prövats utan verkan eller på förhand bedömes vara gagnlösa.

Önskemålet om tidigare ingripanden bör alltså enligt min mening inte tillgodoses genom vidgade indikationer. Lösningen bör i stället sökas i effektivisering av barnavårdsverksamheten och utbyggnad av de allmänt förebyggande åtgärderna. Vad det i främsta rummet gäller är att barnavårdsmyndigheterna söker att på ett tidigt stadium få kännedom om rådande missförhållanden. Intimt samarbete måste upprätthållas med andra sociala organ, polismyndigheter, skolor m. fl. I olika former kan ett givande samarbete också etableras med föräldrar. När något missförhållande kommer till barnavårdsnämndens kännedom, får nämnden inte tveka att ingripa. Målet måste därvid vara att om möjligt vinna rättelse utan att skilja den unge från hans miljö. Genom de olika familjesociala anordningar som står till buds i dagens samhälle är förutsättningarna för att lyckas härmed numera väsentligt större än vid BvL:s tillkomst. Här må endast erinras om socialhjälp, om den psykiska barna- och ungdomsvården samt om daghems- och feriebarnsverksamheten. Det är barnavårdsnämndens sak att vid behov medverka till att sådana och andra sociala hjälpmöjligheter utnyttjas.

Vad angår de i barnavårdslagen reglerade förebyggande åtgärderna kommer den av kommittén föreslagna befogenheten att lämna ekonomiskt stöd för rådfrågning, undersökning och behandling m. m. att bli till stort värde för barnavårdsverksamheten. Förslaget har i denna del genomgående fått ett gott mottagande och tillstyrkes också av mig. Med hänsyn till det bestämda syftet med ifrågavarande bidragsgivning och den begränsning både i fråga om stödets karaktär och dess omfattning som ligger häri torde det i regel inte bli så svårt att avgränsa denna stödjande verksamhet från socialhjälp. Jag vill emellertid framhålla vikten av att ett intimt samarbete på detta område upprätthålles mellan barnavårdsnämnden och socialnämnden. I vad förslaget eljest avser hjälpåtgärder samt föreskrifter rörande underårigs lev-

nadsförhållanden finner jag det även i huvudsak välbetänkt. Däremot anser jag i likhet med barnavårdsnämnden i Stockholm, att några bärande skäl inte föreligger för att såsom kommittén föreslagit uppdelade övervakning på två särskilda institut. Sagda barnavårdsnämnd har förordat, att beteckningen övervakning utbytes mot tillsyn. Då en sådan ändrad terminologi inte synes mig vara tillräckligt motiverad, har jag stannat vid att den hittills använda beteckningen bör bibehållas. Angående värdet av sådana tillrättavisa åtgärder som varning och förmaning råder delade meningar. Åtgärder av denna art har kommit att få allt mindre betydelse i barnavårdsnämndernas verksamhet. Självfallet kan det i det praktiska arbetet ofta vara lämpligt, att barnavårdsnämndens representant under ärendets behandling uttalar förmaningar och varningar. Jag delar emellertid den uppfattning som kommit till uttryck i vissa yttranden, att varning som ett särskilt institut är tämligen verkningslöst. Det för dessutom med sig vissa formella olägenheter. Jag förordar därför, att detta institut slopas. Däremot kan det enligt min mening vara lämpligt, att förmaningar skall kunna meddelas som en av olika tänkbara hjälpåtgärder.

I likhet med kommittén anser jag, att barnavårdsmyndigheterna bör få befogenhet att ingripa för att hindra skadliga fosterbarnsförflyttningar. Såsom utvecklas i nästföljande avsnitt har jag emellertid funnit mig böra föreslå, att denna fråga löses på ett annat sätt än enligt kommitténs förslag.

Vad angår frågan om ingripande vid missförhållanden i fosterhem innebär kommitténs förslag, att barnet skall kunna skiljas från fosterhemmet vid mindre allvarliga missförhållanden än som krävs för att barnavårdsnämnden skall äga omhändertaga barn som vistas i föräldrahemmet. För egen del har jag funnit mig böra föreslå att ingripanden vid missförhållanden i fosterhem skall följa samma regler som gäller beträffande andra ingripanden för att skydda barn och unga mot en olämplig uppväxtmiljö.

Vid utformningen av ny barnavårdslag bör den tidigare berörda förskjutningen av gränsen mellan kriminalvårdens och socialvårdens områden komma till uttryck. Den nuvarande gränsdragningen innebär, att behandlingen av lagöverträdare under 18 år i många fall ankommer på barnavårdens organ. I kommitténs förslag har som exempel på anledning till varning eller omhändertagande uttryckligen nämnts sådan lagöverträdelse från den unges sida som visar allvarlig missanpassning. Vidare innebär förslaget, att sådan underårig, som fyllt 18 år och som gjort sig skyldig till brott, får omhändertagas inom barna- och ungdomsvården endast om hans livsföring i övrigt ger anledning härtill eller omhändertagandet eljest av något speciellt skäl, såsom förut viddagen barnavårdsåtgärd beträffande honom, är lämpligast för hans tillrättaförande. Vad kommittén sålunda föreslagit synes mig i huvudsak välbetänkt. Dock torde den angivna regeln böra gälla inte blott omhändertagande utan varje form av ingripande. Det torde i detta sammanhang böra understrykas, att den starkt stigande ungdomskriminaliteten ställer krav på effektiva åtgärder från barnavårdsmyndigheternas sida. Såsom tidigare berörts har barnavårdsnämnderna många gånger inte ingripit

tillräckligt snabbt mot kriminell ungdom. Orsaken härtill torde delvis vara, att nämnderna är obenägna att handla så länge det är ovisst, om den unge slutligen skall omhändertagas inom kriminalvården. Med hänsyn till vikten av att reaktionen på brottet följer så snart som möjligt är det dock angeläget, att barnavårdsnämndens ingripande inte uppskjutes i avvaktan på eventuella judiciella åtgärder mot den unge. Dömes denne sedermera till frihetsstraff eller ställes han under övervakning i samband med villkorlig dom, torde nämnden böra taga sin åtgärd under omprövning. Jag har övervägt, huruvida i ny barnavårdslag bör införas bestämmelser för att förebygga, att någon på grund av samma gärning drabbas av såväl brottspåföljd som barnavårdsåtgärd, men funnit att något behov av sådana bestämmelser knappast föreligger. I fråga om barnavårdsnämndernas befattning med kriminell ungdom kan jag i övrigt ansluta mig till de synpunkter som framhållits av första lagutskottet vid innevarande års riksdag (utlåtande nr 25: 1959).

Beträffande frågan, huruvida möjlighet bör införas att i fall, motsvarande skyddsuppfostringsfallen i gällande BvL, besluta omhändertagande med villkorligt anstånd i fråga om verkställigheten, går meningarna starkt isär i yttrandena. Institutet villkorligt omhändertagande är inte helt okänt inom sociallagstiftningen; det förekommer enligt lagen om nykterhetsvård. Säkertligen skulle en motsvarande ordning på barnavårdens område kunna medföra vissa fördelar. Förhållandena är dock inte alldeles jämförliga, och de antydda fördelarna torde knappast vara av den betydelse, att de förmår uppväga de olägenheter, som måste antagas bli en följd av att förslaget genomföres. Såsom bl. a. socialstyrelsen framhållit föreligger sålunda risk för att omhändertagande skulle komma att beslutas utan fullgiltiga skäl, därest beslutet förbindes med villkorligt anstånd. Utvecklingen skulle också lätt kunna gå i den riktningen, att ett villkorligt anstånd komme att av såväl barnavårdsnämnder som allmänheten uppfattas som ett normalt led i den förebyggande verksamheten. Härigenom skulle de egentliga förebyggande åtgärderna kunna få minskad verkan, samtidigt som det skulle bli svårare att omedelbart få till stånd ett omhändertagande, där sådant är påkallat. Ett stadgande om villkorligt anstånd låter sig för övrigt svårigen förena med förutsättningarna för beslut angående omhändertagande. Såsom framgår av det nyss anförda skall för sådant beslut krävas, att rättelse inte kan vinnas på annat sätt än genom att den underårige skiljes från sin vanliga miljö och blir föremål för behandling i särskild ordning. Jag har på grund härav inte velat föreslå, att institutet villkorligt anstånd med omhändertagande införas i ny barnavårdslag.

Enligt BvL får i princip omhändertagande inte företagas provisoriskt med verkan tills vidare på svagare skäl än som krävs för definitivt ingripande. Visserligen äger barnavårdsnämndens ordförande, annan ledamot av nämnden eller tjänsteman hos denna i vissa fall vid trängande behov besluta omhändertagande tills vidare, men bestämmelserna härom avser endast att möjliggöra snabbare handläggning. Den som beslutar måste stödja sig på full bevisning om behov av slutgiltigt omhändertagande. Ofta är det emeller-

tid med hänsyn till ett barns hälsa eller utveckling önskvärt att kunna ordna för barnet under det att utredning pågår. Det kan också vara angeläget att söka hindra, att underårig under utredningstiden fortsätter brottslig eller annan skadlig verksamhet eller håller sig undan så att utredningen försvåras eller vidare åtgärder från samhällets sida hindras. Även om utredningen bedrivs skyndsamt, kan det inte alltid undvikas, att missförhållande uppstår eller förvärras under den tid, som åtgår för utredningen, om inte tillfälliga ingripanden får vidtagas utan den utredning som krävs för definitivt beslut. I själva verket lär också dylika preliminära ingripanden förekomma. Att sådana åtgärder, hur nödvändiga de än må vara, företages utan stöd av lag är naturligtvis otillfredsställande. I enlighet med vad kommittén föreslagit torde därför i ny barnavårdslag böra upptagas ett stadgande angående omhändertagande för utredning.

Enligt kommitténs förslag skall möjlighet vidare finnas att ingripa provisoriskt med bl. a. föreskrifter rörande underårigs levnadsförhållanden. Förutsättning därför skall vara, att ingripandet prövas nödigt för att tillvarata den underåriges bästa eller därför att senare meddelad föreskrift skulle bli verkningslös. Något verkligt behov av att kunna ingripa med sådana provisoriska åtgärder har enligt min mening inte blivit ådagalagt. Jag har därför inte funnit skäl tillstyrka förslaget i denna del.

Det har inte från något håll ifrågasatts annat än att möjlighet även i fortsättningen bör stå till buds att såsom en form av hjälp omhändertaga barn och unga i fall, ungefärligen motsvarande dem som avses i 29 § BvL.

Vad beträffar spørsmålet, huruvida två till namnet åtskilda omhändertagandeinstitut bör bibehållas i ny barnavårdslag, hyser jag i likhet med kommittén den uppfattningen, att den nuvarande åtskillnaden mellan skyddsuppfostran och samhällsvård är förenad med övervägande olägenheter för barnavårdsverksamheten. De betänkligheter, som i ett flertal yttranden anförts mot kommitténs förslag att i terminologiskt avseende sammanföra de två formerna av omhändertagande, finner jag å andra sidan avsevärt överdrivna. Såsom kommittén framhållit är en terminologisk åtskillnad mellan de båda omhändertagandeinstituten inte erforderlig för att framhäva skillnaden i fråga om förutsättningar m. m., och den får slutligen enligt föreliggande förslag lika litet som i BvL täckning i reglerna för omhändertagnas behandling. En tänkbar lösning av förevarande problem skulle vara att slopa beteckningarna skyddsuppfostran och samhällsvård utan att ersätta dem med någon annan benämning. Då det emellertid ur lagteknisk synpunkt torde vara svårt att avvara en sådan benämning — med hänsyn bl. a. till det nya institutet omhändertagande för utredning — har jag funnit mig inte böra förorda en dylik lösning. Jag biträder därför kommitténs förslag om en enhetlig beteckning för ifrågavarande åtgärd. Lika med kommittén anser jag samhällsvård vara den lämpligaste sammanfattande benämningen.

Lagrådet

Enligt gällande rätt kan domstol, om tilltalad tillhör sådan åldersgrupp att skyddsuppfostran kan förekomma och han övertygas om brott som kan medföra fängelse eller straffarbete, i stället för att döma till straff överlämna till barnavårdsnämnd eller, beträffande elev vid skola tillhörande barna- och ungdomsvården, till skolans styrelse att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostran. Stadgandet härom är upptaget i 1 § lagen den 30 december 1952 med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig. Ett domstolsbeslut av nu angivet innehåll innebär icke i och för sig att barnavårdsnämnden eller skolstyrelsen är skyldig att vidtaga åtgärd beträffande den sakfällde, utan nämnden eller skolstyrelsen har att på eget ansvar bedöma huruvida så bör ske. Vid lagrådsgranskningen av 1952 års lag uttalades, att med en sådan ordning garantier saknades för att domstolsdomen verkställdes på sätt domstolen avsett.

Strafflagberedningen har i sitt slutbetänkande om skyddslag i förevarande avseende föreslagit en bestämmelse av innehåll att, därest den som begått brottslig gärning kan bli förordnad för vård enligt barnavårdslagen, rätten må, efter hörande av barnavårdsnämnd eller, i fråga om den som är elev i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, skolans styrelse, överlämna åt nämnden eller styrelsen att föranstalta om erforderlig vård. I strafflagberedningens förslag förutsattes att sådant överlämnande till barnavård skall kunna ske oberoende av vilken form av barnavård som må finnas motiverad, och av betänkandet framgår, att med förslaget icke avses någon ändring av nuvarande ordning i fråga om kompetensfördelningen mellan domstolar och barnavårdsnämnder. Domstolens beslut skulle endast innebära ett avgörande att den sakfällde icke med anledning av det påtalade brottet skall underkastas någon behandling inom kriminalvården och att ansvaret för att erforderliga åtgärder vidtagas lägges på barnavårdsmyndigheterna, som således skulle ha att avgöra icke blott vilken form av barnavård som vore lämpligast utan om överhuvudtaget något ingripande från deras sida vore påkallat.

I anledning av förenämnda lagrådsyttrande rörande 1952 års lag uttalade departementschefen, att möjligheten av en meningsskiljaktighet mellan domstol och barnavårdsnämnd som skulle medföra en fara för samhällsskyddet finge anses vara av huvudsakligen teoretisk art. Risk föreligger dock att avsaknaden av bestämmelser, som skulle innebära garantier för att ett domstolsbeslut av omförmäld innebörd blir verkställt såsom domstolen avsett, verkligen kan leda till ytterst otillfredsställande förhållanden såväl ur samhällets synpunkt som för den unges egen del. I samband med sitt nyssnämnda uttalande angående 1952 års lag erinrade departementschefen om att de påtalade formella bristerna dittills icke lett till några allvarliga olägenheter. Numera kan påvisas fall då så skett. Lagrådet får i detta avseende hänvisa till justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1959 s. 207 ff.

Med hänsyn till det anförda äro bestämmelser otvivelaktigt påkallade för närmare reglering av samordnandet av domstolarnas och barnavårdsnämndernas verksamhet, då det gäller unga lagöverträdare. Dessa bestämmelser

behöva emellertid ej nödvändigt meddelas inom barnavårdslagstiftningens ram. Behovet kan tillgodoses i samband med den allmänna översynen av det straffrättsliga reaktionssystemet. Under förutsättning att bestämmelser i ämnet meddelas inom en snar framtid vill lagrådet icke motsätta sig att frågan nu lämnas öppen.

Vad vidare angår institutet varning ha enligt lagrådets mening tillräckliga skäl icke anförts för att utmönstra denna förebyggande åtgärd, helst som myndigheterna i allmänhet icke framställt någon erinran mot kommitténs förslag om dess bibehållande. Med hänsyn till det svårbehandlade klientel av kriminell och missanpassad ungdom, som kommer att bli föremål för barnavårdsnämndernas verksamhet, kan det enligt lagrådets mening icke vara välbetänkt att avstå från en så betydelsefull förebyggande åtgärd som varningsinstitutet, rätt använt, måste anses utgöra. Det kan även framhållas, att frågan om bibehållande av detta institut kan anses äga ett visst samband med det av kommittén framlagda förslaget angående omhändertagande med villkorligt anstånd. Detta förslag har med fog avstyrkts av flertalet remissmyndigheter och därvid ha bl. a. besvärssakkunniga framhållit, att man i barnavårdsprocessen för samma syfte som den villkorliga domen har förmaning och varning. Även föredragande statsrådet har ställt sig avvisande mot berörda förslag och därvid framhållit, att de egentliga förebyggande åtgärderna eljest skulle kunna få minskad verkan. Det synes lagrådet jämväl ur nu antydda synpunkter angeläget att bland de förebyggande åtgärderna även bibehålla barnavårdsnämndernas möjlighet att kunna tilldela varning.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

I samband med granskningen av de i 25 § upptagna bestämmelserna har lagrådet uppmärksammat frågan om samordnandet av domstolarnas och barnavårdsnämndernas verksamhet med avseende på unga lagöverträdare. Lagrådet har ansett att lagbestämmelser på detta område otvivelaktigt är påkallade men inte velat motsätta sig att frågan nu lämnas öppen under förutsättning att sådana bestämmelser meddelas inom en snar framtid. Erfarenheterna från tillämpningen av 1952 års lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig ger enligt min mening vid handen att ett i stort sett gott samarbete rått mellan domstolar och barnavårdsnämnder. I vissa fall har emellertid inträffat, att sedan domstol överlämnat en lagöverträdare till barnavårdsnämnd med stöd av nämnda lag, åtgärd enligt barnavårdslagen inte ansetts indicerad. Det har härvid gällt personer i åldern mellan 18 och 21 år och missförhållandet sammanhänger med att stadgandet i 22 § d) barnavårdslagen inte är tillämpligt på person, vars asociala beteende enbart eller till övervägande del utgöres av kriminalitet. Ifrågasvarande problem torde därför i praktiken komma att få mindre omfattning, om vidgad möjlighet i enlighet med det remitterade förslaget öppnas för barnavårdsnämnd att ingripa även beträffande lagöverträdare i nämnda ålder. Jag vill dock inte bestrida, att ett behov av bestämmelser för att sam-

ordna domstolarnas och barnavårdsnämndernas verksamhet likväl kan komma att föreligga. Denna reglering bör emellertid inte ske inom barnavårdslagstiftningens ram, utan frågan torde såsom också lagrådet synes ha avsett böra beaktas vid utformningen av det straffrättsliga påföljdssystemet. Spörsmålet överväges för närvarande inom justitiedepartementet.

Vid 26 § har lagrådet hemställt, att även varning upptages bland de förebyggande åtgärderna. Som remissprotokollet utvisar har det avsetts, att förmaningar som nämns i paragrafen skall kunna riktas inte blott till föräldrar och andra fostrare utan även till de underåriga. Förslaget innebär alltså inte att möjligheten att meddela de underåriga tillrättavisningar utmönstras, endast att varning inte bibehålles som ett särskilt institut. Vad som motiverat den föreslagna omläggningen är vissa negativa erfarenheter från tillämpningen av gällande barnavårdslag. Det har nämligen visat sig att formella varningar som fristående åtgärder är tämligen verkningslösa men att deras betydelse på sina håll överskattas, med påföljd att erforderliga ingripanden försenas. Med insikt om varningsinstitutets svagheter har man på andra håll, såsom i Stockholm, helt eller delvis upphört att meddela formella varningar och övergått till att varna och förmana under hand i eller utan samband med andra åtgärder. Som jag framhållit vid lagrådsremissen kan tillrättavisningar vara verkningsfulla åtgärder, men endast om de utformas på ett positivt och uppbyggande sätt. Huruvida varning uttryckligen bör omnämnas i lagtexten eller inte, är enligt min mening dock en fråga av underordnad betydelse. Jag vill därför inte motsätta mig den av lagrådet föreslagna ändringen men är angelägen att understryka, att varningar utformas på ett sådant sätt som jag nyss antytt. Ofta torde det vara lämpligt att förbinda dem med andra förebyggande åtgärder.

Motioner

Under rubriken »Barnavårdens otillräcklighet» anföres i de likalydande *motionerna I: 17* av herr Ewerlöf m. fl., och *II: 25* av herr Hjalmarson m. fl., att, som en konsekvens bl. a. av 1944 års lag om åtalseftergift och 1952 års lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, tillrättaförande av unga lagöverträdare som regel skall ske inom barnavårdens ram. Motionärerna fortsätter:

Någon ändring i nämnda huvudregel övervägs veterligen icke av Kungl. Maj:t. Från och med innevarande år har visserligen öppnats en möjlighet för domstol att kombinera villkorlig dom med böter — riksåklagaren har också fäst åklagarnas uppmärksamhet på den villkorliga domens till följd härav ökade användbarhet — men generellt har ingen rubbning inträffat i gällande princip att barnavården, icke rättsväsendet, skall svara för samhällsreaktionen mot unga lagöverträdare. Snarast har principen ytterligare accentuerats genom föreliggande förslag till ny barnavårdslag. Det faktum att brottsfrekvensen är ojämförligt större inom de yngre åldersskikten än bland de vuxna ger särskild skärpa åt kravet på att barnavården verkligen svarar mot de väldiga uppgifter den anförtrotts.

Motionärerna uttalar uppfattningen, att detta icke är fallet. Till utveckling av påståendet om det nuvarande reaktionssystemets svagheter anför motionärerna:

1. Samhället har inom barnavårdens ram icke tillräckliga möjligheter att i ett tidigt skede ingripa med åtgärder som av de lagbrytande ungdomarna verkligen uppfattas som stoppsignaler.

Många ungdomar tar icke rättelse av de råd, förmaningar och varningar som i regel är samhällets första svar på brottslig aktivitet. När de ertappade finner att det icke blir någon menlig påföljd, drar de därav slutsatsen att den beträdda vägen är riskfri. I fortsättningen kan det bli fråga om övervakning, men som nämnts blir denna ofta i realiteten en formsak, och i sådant fall styrks de unga ytterligare i sin föreställning att samhället icke på allvar ingriper mot brott. På så sätt kan de komma att sjunka allt djupare ner i kriminalitet, utan att barnavårdsmyndigheterna förmår stoppa utvecklingen. Slutligen återstår endast intagning på ungdomsvårdsskola, d. v. s. långvarigt frihetsberövande. Men då är den unge i regel redan så förkommen, att utsikterna till resocialisering är starkt begränsade.

Slutsats: Reaktionssystemet måste ges större spärrverkan och framför allt utformas så, att det möjliggör ett effektivare ingripande på tidigt stadium.

2. Behandlingen svarar i det enskilda fallet icke alltid mot den föreliggande situationen.

Särskilt de primära ingripandena är ofta föga adekvata. Hela behandlingsregistret kan karakteriseras som variationer på vårdtemat. Lagöverträdaren blir, oavsett hur han är beskaffad och oavsett arten av hans kriminalitet, föremål för vård — i ordets vida mening — antingen det är fråga om hjälpåtgärder, föreskrifter, övervakning eller anstaltsvård. Ingen förutsätter att alla vuxna lagöverträdare är vårdfall. Varför skulle man då utgå från att alla lagbrytande personer under ett visst åldersstreck är det? Lika väl som vuxna människor utan att ha djupare karaktärsdefekter kan falla för frestelser och överträda lagen, kan ungdomar göra sig skyldiga till brott utan att vara i egentlig mening missanpassade. Sannolikt är ett mycket stort antal av de underåriga, som någon gång begår brott av icke alltför grav karaktär, i allt väsentligt normala och i grunden sunda ungdomar som av en eller annan orsak — kanske just vetskapen om att gärningen inte bestraffas — faller för frestelsen. Den rätta behandlingen vid sådan kriminalitet är förvisso inte vård, vare sig av ena eller andra slaget. Där behövs, precis som i motsvarande situation för vuxna, ett mot förseelsen svarande straff, t. ex. böter.

Slutsats: Reaktionssystemet måste innefatta vidgade möjligheter till annan behandling än vård med hänsyn till de många fall, där uppenbarligen intet vårdbehov föreligger.

3. De moralbildande faktorerna är otillräckligt beaktade.

Genom att straffbelägga vissa handlingar markerar samhället sitt ogillande av dessa handlingar. Straffets storlek utgör ett mått på det samhällsliga ogillandet och blir på så sätt också normerande för medborgarnas rättsuppfattning. Omvänt gäller att i den mån sambandet mellan brott och straff upplöses riskerar man en uttunning av moralbegreppen. För vuxna människor är väl risken inte så stor, då hos dem i allmänhet vissa normer hunnit stabiliseras. För ungdomen är faran desto mer uppenbar. Ändå är det främst på ungdomsbrottslighetens område som den graderade påföljden avskaffats och därmed ett viktigt normbildande element försvunnit.

I själva verket har inom ungdomssektorn inte bara straffgraderingen utan straffet som sådant i det stora hela avvecklats. Djupast motiveras detta med att det är olyckliga omständigheter utom den unges egen kontroll som förorsakat hans kriminella aktivitet och att det rimligtvis icke kan ifrågakomma att man straffar en sålunda moraliskt skuldlös person. En sådan grundsyn beträffande den moraliska ansvarigheten torde få anses rimlig i vissa fall, då det är fråga om psykiskt eller fysiskt defekta eller svårt miljöskadade ungdomar, men det finns ingen anledning förutsätta att det stora flertalet unga lagöverträdare skulle genom miljö eller på annat sätt vara till den grad predestinerade att begå brott att de inte kan göras moraliskt ansvariga för sina gärningar. Dessvärre torde det förhålla sig så att ett reaktionssystem som det nuvarande, baserat på den visserligen icke alldeles klart uttalade förutsättningen om de ungas reella skuldlöshet, verkar moraliskt försvagande på ungdomar, som ännu inte är så förkomna att de förlorat all känsla av egen skuld och eget ansvar. Samhället gör dem en otjänst genom att behandla dem som om de vore utan skuld och därmed undergräva den motståndskraft mot fortsatta oarter som ett icke alldeles nedsovt samvete dock inrymmer.

Slutsats: Reaktionssystemet måste utformas på sådant sätt, att det i stället för att försvaga tvärtom stärker den enskildes känsla av eget ansvar.

4. De allmänpreventiva synpunkterna är otillräckligt tillgodosedda.

Behandlingen av unga lagöverträdare har så gott som helt inriktats på individualprevention, d. v. s. den enskilde lagöverträdarens återanpassning. Enligt själva sin natur är samhällets nuvarande barnavård exklusivt individualpreventiv. Vi anser att också allmänpreventionen, d. v. s. vad som i strafflagen kallas hänsyn till allmänna laglydnaden, måste tillmätas betydelse. Självfallet är det inte tal om en återgång till ofructbara vedergällningsprinciper eller ett betraktelsesätt enligt vilket beivran av själva brottet är viktigare än resocialiseringen av den brottslige. Inte heller kan det vara fråga om att av allmänpreventiva skäl ge t. ex. vården vid ungdomsvårdsskolorna karaktären av bestraffning. I all synnerhet vid behandlingen av den för vård omhändertagna ungdomen — i regel fall med miljöskador eller defekter i personligheten — måste de individualpreventiva synpunkterna vara vägledande. Allmänpreventionen tillgodoses för övrigt vad denna sektor beträffar automatiskt, eftersom ungdomen i regel hyser stor respekt för den långa vårdtiden.

Kravet på större hänsyn till allmänpreventionen avser framför allt reaktionen gentemot den jämförelsevis lindriga brottsligheten. Genom att det stora flertalet ungdomsbrott inte medför någon mer ingripande samhällsreaktion än förmaning och varning eller en knapp förnummen övervakning bibringas inte bara de lagbrytande ungdomarna själva utan också deras kamrater i riskzonen uppfattningen att kriminell aktivitet är en tämligen oskyldig och för utövarna ofarlig sysselsättning. Om överträdelserna i större utsträckning ledde till någon form av faktisk beivran är det sannolikt, att detta skulle ha en på samma gång individual- och allmänpreventiv effekt.

Slutsats: Reaktionssystemet måste utformas så, att respekten för samhället och dess lagar på ett effektivare sätt än nu kan upprätthållas.

I samma motioner hemställes, att 30 § första stycket i förslaget till barnavårdslag måtte erhålla följande lydelse:

Föreliggande sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § a) är påkallat, må barnavårdsnämnden i avvidan på att ärendet kan slutligt avgöras omhändertaga den underårige för utredning, om detta anses nödvändigt på grund av förefintliga risker för den underåriges hälsa eller utveckling.

Vidare yrkas vissa i samband härmed stående ändringar i 36 och 37 §§.

Såsom motivering för sin hemställan uttalar motionärerna, att de accepterar lagförslagets 30 § så långt den hänför sig till 25 § a) men anser den svårförenlig med rättssäkerheten i den mån den hänför sig till 25 § b), alltså i den mån den gäller ungdomar som missköter sig och ungdomar som gör sig skyldiga till brottsliga gärningar. Motionärerna utvecklar sin uppfattning härom på följande sätt.

Vad först beträffar ungdomar, som är oordentliga men icke brottsbelastade, äro ingripanden med olika åtgärder från barnavårdsnämndernas sida i icke så få fall påkallade. Understundom föreligger också behov av omhändertagande. Inte minst gäller detta unga flickor om hemfallit åt ett asocialt levnadssätt. Det skall inte ifrågasättas att ett provisoriskt omhändertagande i avvaktan på utredning och definitiva åtgärder därvid understundom kan vara värdefullt. I regel torde man dock kunna nå det med provisoriskt omhändertagande åsyftade resultatet på annat sätt. Det förefaller oss rimligt, att man i första hand inskrider med hjälp utan anlitande av tvångsåtgärder samt att fallet i samband med detta inskridande skyndsamt utreds.

Omhändertagande för utredning på indikationerna i 25 § b skulle uppenbarligen främst komma att gälla ungdomar som gjort sig skyldiga till lagöverträdelser. Lagförslaget syftar sålunda i denna del till att ge barnavården ökade möjligheter att snabbt bryta en ung persons brottsaktivitet och samtidigt betaga honom möjligheterna att försvåra utredningen. I princip är det alltså ett ingripande som motsvarar häktning.

Vi understryker det angelägna i skyndsamt ingripande från samhällets sida i sådana fall varom här är fråga men anser samtidigt att så starka ingivningar måste resas mot den föreslagna metoden för provisoriskt omhändertagande av unga lagöverträdare att denna bör avvisas. Redan den omständigheten att man skulle för utredning få omhändertaga personer utan att det förutses att dessa, sedan deras fall prövats, kommer att omhändertas för samhällsvård, förefaller oss ytterligt betänklig. Förutsätter man att väsentligen endast s. k. förebyggande åtgärder behövs, synes det icke påkallat att skrida till så drastisk provisorisk åtgärd som omhändertagande under en tid av upp till fyra veckor. Enligt vår mening skulle lagen här ge samhället rätt att bruka mera våld än nöden kräver.

Men även från andra synpunkter finner vi förslaget mindre lyckligt. Det är sålunda enligt vår mening icke tillrådligt med hänsyn till rättssäkerheten att man åt ett administrativt organ överlämnar uppgifter av så ingripande karaktär som frihetsberövande, när dessa med fördel kan anförtröas åt domstol. Visserligen förutsätts (24 §) att den som delgivits beslut om omhändertagande skall skriftligen deklarerat, huruvida han samtycker till beslutet eller icke. I senare fallet skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning. Här ligger dock ingen garanti mot otillräckligt underbyggt ingripande, då barnavårdsnämndens beslut i regel omedelbart går i verkställighet. Handlingarna i saken behöver inte ingivas till länsstyrelsen förrän inom tio dagar, och även om länsstyrelsen, såsom förutsättes i propositionen, handlägger ärendet utan tidsomgång, kan sålunda den omhändertagne få vänta på eventuell rättelse av felaktigt beslut.

I praktiken torde ofta barnavårdsnämndens ordförande komma att fatta det primära beslutet om omhändertagande med stöd av 11 §. Han kan enligt denna paragraf självständigt besluta om ingripande, ehuru nämnden skall sammankallas omedelbart och hålla sammanträde inom 10 dagar i och för beslutets konfirmering. Man skulle alltså här ge en icke rättsbildad per-

son befogenhet att helt efter eget bedömande beröva en för brott misstänkt person under 18 år, i vissa fall under 21 år, hans frihet i 10 dagar. En sådan anordning kan vi icke biträda.

I de likalydande *motionerna I: 443* av fru Gärde Widemar m. fl. samt *II: 566* av fröken Höjer och herr Rimmerfors riktas kritik mot propositionens ståndpunkt, att samma förutsättningar skall gälla för förebyggande åtgärder som för omhändertagande. Motionärerna anför:

Föredragande statsrådet behandlar i propositionen på s. 135 ff frågan om förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande i särskilda fall. Förebyggande åtgärder äro att föredraga framför sådana som äro av tvångskaraktär. Det framhålles att de för att bliva så effektiva som möjligt böra vidtagas på ett tidigt stadium. Statsrådet har dock, närmast av lagtekniska skäl, icke funnit det möjligt att lösa denna fråga på annat sätt än att samma relativt stränga indikationer krävas för förebyggande åtgärder av lindrigare slag som för tvångsingripanden. Denna ståndpunkt ger det nya lagförslaget faktiskt mindre utrymme för de förebyggande åtgärderna än den praxis, som för närvarande tillämpas med stöd av gällande lag. Vi anse, att den nya lagen, såsom även barnavårdskommittén i princip föreslagit, bör i så stor utsträckning som möjligt understödja och befrämja ett tidigt ingripande med milda medel.

Detta kan enligt motionärerna åstadkommas genom ett på visst sätt formulerat tillägg till 25 § i lagförslaget, varom hemställan väckes i motionerna.

Frågan, om två skilda omhändertagandeinstitut bör behållas i den nya lagen, har tagits upp i de likalydande *motionerna I: 442* av herr Bengtson m. fl. och *II: 561* av herr Hedlund m. fl. Motionärerna yrkar, att för sådan behandling som avses i 29 § i lagförslaget måtte införas beteckningen samhällsfostran. De åberopar, att barnavårdskommitténs förslag, som i denna del stämde överens med propositionen, härvidlag avstyrkts av de flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan. Motionärerna fortsätter:

Vi finner också starka skäl tala för att bibehålla två begrepp i fråga om nu avsedda omhändertaganden, och vi vill framhålla att det förefaller oss synnerligen olustigt om ett litet barn, som måste tagas om hand exempelvis därför att dess föräldrar plötsligt avlidit, skulle omhändertagas under samma namn som kriminella ungdomar. Såsom medicinalstyrelsen framhållit skulle nämnda sammanförande av instituten ofta kunna föranleda irritationsskapande missförstånd och medföra icke obetydliga olägenheter för den som skall handha bestämmelsernas tillämpning. Kommitténs mening att särskiljandet av de två instituten övervägande varit till olägenheter för barnavårdsverksamheten i stort synes icke heller ha fått något avsevärt stöd från remissinstanserna. Enär, såsom barnavårdsnämnden i Stockholm framhållit, den principiella gränslinjen bibehållits såväl i fråga om indikationerna för omhändertagande som beträffande reglerna för vårdens upphörande, torde det bidra till klarhet i lagen att även den terminologiska uppdelningen bibehålles. Om emellertid genomförande sker av strafflagberedningens förslag att införa beteckningen skyddsfostran för det nuvarande begreppet ungdomsfängelse, bör namnet skyddsuppfostran icke kvarstå, och vi vill med hänsyn härtill föreslå att institutet skyddsuppfostran i den nya lagen erhåller namnet samhällsfostran och att beteckningen samhällsvård bibehålles för att beteckna de fall av omhändertagande som avses i förslagets 31 §.

Kortvarigt frihetsberövande

Strafflagberedningen

I sitt år 1956 avlämnade slutbetänkande »Skyddslag» (SOU 1956: 55), som för närvarande är under prövning inom justitiedepartementet, föreslog strafflagberedningen, närmast med avseende på åldersgruppen 18—20 år, en form av korttidsbehandling i vad beredningen kallade tillsynsanstalter med efterföljande vård i frihet. Beredningen anför i sina motiv, att ett frihetsberövande av ungdomar i denna ålder ibland är påkallat icke så mycket för att under anstaltstiden bereda den brottslige en uppfostran och utbildande behandling — även om tiden naturligen i görligaste mån bör utnyttjas härför — som för att bryta den brottsliga aktiviteten och förmå den brottslige att inse allvaret i sin situation. För detta ändamål räcker det enligt beredningen i allmänhet med en relativt kort tids omhändertagande. Beredningen anser emellertid, att tillsyn icke i något fall bör utebli efter frigivning av unga brottslingar, som tagits in på anstalt. Enligt strafflagberedningens förslag skall behandling i tillsynsanstalt pågå i två månader. Behandlingen skall ingå såsom ett led i skyddstillsyn och därvid i regel inleda denna. Domstolen skall kunna besluta, att förordnande om behandling i tillsynsanstalt skall gå i verkställighet utan hinder av att förordnandet ej har vunnit laga kraft. Behandling i tillsynsanstalt får emellertid ej tillämpas å den som är under 18 år.

1958 års B-riksdag

I motioner till 1958 års B-riksdag yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl Maj:t hemställa om förslag till åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande efter de riktlinjer som angivits i motionerna. Motionärerna uttalade sig bl. a. för att påföljdssystemet skulle kompletteras med ett frihetsstraff på högst tre månader, som skulle avtjänas på anstalt avsedd uteslutande för ungdom. Motionärerna åberopade såsom förebild för en sådan reaktionsform det brittiska systemet med »detention centres», vilket enligt motionärerna visat sig ha positiv verkan på ungdomsbrottslingar.

Motionerna behandlades av allmänna beredningsutskottet, som inhämtade yttranden däröver från vissa myndigheter, däribland fängvårdsstyrelsen, riksåklagaren och socialstyrelsen. Dessa myndigheter avstyrkte alla motionerna i förevarande del. Riksåklagaren åberopade därvid, att korttidsbehandlingen, sådan den tillämpades i Storbritannien — och f. ö. även i Västtyskland under beteckningen Jugendarrest — inte är förenad med någon eftervård. Från olika håll hänvisades vidare till strafflagberedningens ovan nämnda förslag angående korttidsbehandling i tillsynsanstalter med efterföljande vård i frihet.

Allmänna beredningsutskottet tog i sitt utlåtande i ämnet (B 4/1958) avstånd från tanken på korttidsbehandling i enlighet med vad motionärerna förordat. Utskottet anförde:

Utskottet vill här endast framhålla, att det icke delar motionärernas uppfattning om värdet av en sådan straffform som detention centre. Utskottet vill ansluta sig till de kritiska synpunkter härå som anförts i remissmyndigheternas svar, av vilka även framgår att straffformen icke visat sig effektiv när det gäller att motverka återfallsbrottsligheten. Utskottet kan ej heller rekommendera införande av ett straff av typen Jugendarrest, vilket torde te sig ganska främmande för vårt rättssystem. En påtaglig brist i motionärernas förslag är vidare att det, som riksåklagaren påpekat, icke beaktat frågan om eftervården.

Försöksverksamhet med korttidsbehandling inom socialvården

På senare tid har fråga uppkommit om korttidsbehandling inom ungdomsvårdsskolornas ram av en viss del av deras klientel, och socialstyrelsen har under den allra senaste tiden inlett försöksverksamhet med sådan behandling vid Hammargårdens yrkesskola strax utanför Stockholm. Vad gäller riktlinjerna för behandlingen har i det i november 1959 framlagda betänkandet »Ungdomsbrottslighet, överväganden och förslag av parlamentariska sakkunniga» (SOU 1959: 37) uppgivits, att några sådana inte offentliggjorts men att från socialstyrelsen upplysts, att tanken på korttidsbehandling borde ses mot bakgrunden av att barnavårdsnämnderna under senare år — särskilt sedan 1952 års lagstiftning om unga lagöverträdare trätt i kraft — i allt större utsträckning fått att göra med ungdomar, framförallt pojkar i åldern 15—17 år, med någorlunda normal uppväxt och personlighetsutrustning, vilka under puberteten gjort sig skyldiga till plötsligt insättande kriminalitet. För dessa hade, enligt vad som upplysts från socialstyrelsen, placering vid ungdomsvårdsskola blivit ett alternativ till kortvarigt fängelsestraff. På allra senaste tiden hade skolorna också fått ett antal elever som under arbetslöshet missbrukat sprit, gjort lagbrott och måst omhändertagas. På skolorna var dessa elever enligt vad som uppgavs från styrelsen lättskötta och de kunde snart skrivas ut. För båda dessa kategorier anses anstaltsbehandling om tre månader vara tillräcklig, åtföljd av effektiv eftervård. Behandlingens innehåll och syfte skall i princip inte skilja sig från de grundsatser som nu tillämpas på ungdomsvårdsskolorna.

Korttidsbehandling utomlands

Utom de två ovan angivna typerna av korttidsbehandling, som tillämpas i Storbritannien och Västtyskland, förekommer sådan behandling även i Amerikas förenta stater. — I det ovan angivna betänkandet om ungdomsbrottsligheten (SOU 1959: 37) lämnas en redogörelse för korttidsbehandlingen utomlands av unga lagöverträdare. Utskottet hänvisar till denna redogörelse.

1959 års betänkande angående ungdomsbrottsligheten

Redogörelsen i nyssnämnda betänkande för olika typer av ingripanden mot unga lagöverträdare och för pågående reformer på området mynnar ut i följande uttalanden:

Av den ovan lämnade redogörelsen för de åtgärder som i vårt land beslutats eller planerats i syfte att effektivisera samhällsinslagandena mot unga lagöverträdare torde framgå huruvida stora delar av det straffrättsliga reaktionssystemet och motsvarande sektor inom den samhällsliga barnvården ligger i stöpsleven. Det är av stor betydelse att detta reformarbete resulterar i ett tillräckligt differentierat system som erbjuder möjlighet till såväl korttids- som långtidsbehandling av unga lagöverträdare. Ett kriminalpolitiskt system är emellertid aldrig en gång för alla färdigt; det måste kunna smidigt anpassas efter växlande förhållanden inom samhällslivet. Härvid bör också de erfarenheter som vunnits i andra länder noga tillvaratagas. Vad särskilt angår inslaganden i form av kortare frihetsberövanden pågår på olika håll i utlandet experiment och diskussioner som är förtjänta av uppmärksamhet även från vår sida. Denna fråga har bl. a. behandlats vid sammanträden åren 1957 och 1959 i Strasbourg med en arbetsgrupp inom FN:s europeiska konsultativa grupp för brottsprevention och behandling av lagöverträdare. Den står också på dagordningen för den kongress angående brottsprevention och behandling av lagöverträdare som FN skall hålla i London år 1960. Det torde således inom en relativt nära framtid bli möjligt att med material och erfarenheter från andra länder få ett säkrare underlag för ett ställningstagande till hithörande frågor. Att följa utvecklingen på detta område och till Kungl. Maj:t göra de framställningar som härav föranledes utgör otvivelaktigt en av de viktigare uppgifterna för det rådgivande organ som föreslås i ett följande avsnitt.

Uttalandet i sista punkten åsyftar ett av de sakkunniga i betänkandet framlagt förslag om inrättande av ett statens ungdomsråd.

Motionerna I: 16 och II: 24

I motionerna I: 16 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 24 av herr Hjalmarson m. fl. yrkas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att en utredning skyndsamt tillsättes för att med stöd även av erfarenheter från andra länder allsidigt och förutsättningslöst snarast utreda frågan om införandet i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande».

Såsom motivering för sin hemställan anför motionärerna bl. a.:

En allmän tendens i den nu härskande riktningen vad angår behandlingen av kriminalitetens problem är att brottsligheten nästan uteslutande betraktas som en funktion av miljöfaktorer. Av uttalanden från extrema företrädare för individualpreventionen, d. v. s. den enskilde lagöverträdarens återanpassning, får man ofta det intrycket att uppfattningen om straffets allmänpreventiva effekt, d. v. s. vad som i strafflagen kallas hänsyn till allmänna laglydnaden, skulle kunna vederläggas med hänvisning till att brottsligheten uppkommer som en följd av komplicerade miljöförhållanden, vilka ej nämnvärt kan påverkas med straffrättsliga medel.

Givetvis vill ingen förneka att miljön är av den största betydelse, men ofta synes man under senare decennier ha förbiset att medvetandet om risken för straff ingår som en viktig faktor i den för brottslighetens uppkomst och omfattning relevanta miljön. Det är givetvis riktigt, att t. ex. den fortskridande industrialiseringen och urbaniseringen, upplösningen av familjebanden, den alltmer ökade frestelsemängden liksom över huvud taget de alltmer komplicerade samhällsförhållandena i negativ riktning påverkar brottslighetskurvans utveckling. Det är likaledes självklart att effektiva

brottsförebyggande åtgärder — särskilt sådana som insättes vid mycket unga år — är av den största betydelse.

Enligt vår mening har emellertid det straffrättsliga reaktionssystemet en långt större betydelse än man på många håll under senare år velat tillerkänna detsamma.

Att risken för straff *påverkar* brottslighetens omfattning kan beträffande vissa viktiga former av brottslighet icke av någon bestridas. Man kan som exempel ta bilkörning efter spritförtäring. Bland de faktorer som verkar återhållande på omfattningen av detta brott är uppenbart straffet bland de viktigaste, och ingen tvekan råder väl om att sådan bilkörning skulle förekomma väsentligt oftare än nu är fallet om straffet för rattfylleri mildrades. Som ett annat lika belysande exempel kan nämnas deklaraionsbrotten, som otvivelaktigt väsentligt skulle öka om risken för straff bortföll.

Enligt vår mening har således miljöbegreppet, fattat i snäv bemärkelse, tillmätts alltför stor betydelse. Det måste emellertid starkt understrykas att motsättningen mellan den allmänpreventiva uppfattningen och vad man kan kalla miljötänkandet i vad avser kriminaliteten i själva verket är skenbar, då medvetandet om hur samhällets reaktion är utformad ingår i den miljö som påverkar brottsligheten.

I fortsättningen i frågasätter motionärerna, om det svenska reaktionssystemet — vare sig sådant det är eller sådant det blir om strafflagberedningens förslag genomföres — är tillräckligt effektivt och om det inte skulle vara lämpligt att i systemet infoga ett kortvarigt frihetsberövande för personer som ännu icke hunnit fixeras i djupare kriminalitet och som därför kan tänkas bli påverkade av en både för dem och omgivningen påtaglig reaktion. Motionärerna gör gällande, att åtalseftergift och villkorlig dom kommit till alltför vidsträckt användning och därför icke blivit så effektiva hjälpmedel i kampen mot brottsligheten som man hade hoppats. Efter en redogörelse för korttidsbehandling av unga lagöverträdare utomlands i huvudsaklig överensstämmelse med de uppgifter som lämnats i nämnda betänkande om ungdomsbrottsligheten yttrar motionärerna, att det givetvis är omöjligt att göra mera bestämda uttalanden om olika former av kortvarigt frihetsberövande utan ingående utredning. Motionärerna framhåller vidare, att deras avsikt ingalunda är att personer som redan är fixerade i grav asocialitet eller kriminalitet skall behandlas med kortvarigt frihetsberövande utan att de i stället åsyftar att många av dem som nu får den ena åtalseftergiften efter den andra och på så sätt glider in i allvarlig kriminalitet genom en tillräckligt effektiv varning i tid skall hejdas i sin utveckling. I det följande understryker motionärerna, att där så anses nödvändigt eller lämpligt ett kortvarigt frihetsberövande bör kunna förenas med eftervård.

Avslutningsvis återoppar motionärerna de ovan återgivna uttalandena i betänkandet om ungdomsbrottsligheten och yttrar att, oavsett vilket resultat de pågående övervägandena utomlands får, en grundlig utredning måste göras i varje land där frågan aktualiserats. Enligt motionärerna är det därför av vikt att utredningen påbörjas utan dröjsmål.

Skadliga fosterbarnsförflyttningar

Rådande förhållanden

I detta sammanhang är fråga endast om fosterbarn, vilka överlämnats till fosterhem av föräldrarna eller annan vårdnadshavare och som icke därefter omhändertagits och placerats i fosterhemmet. Med förflyttning åsyftas åtgärd, som innebär att barnet toges från fosterföräldrarna med verkan att deras vård och fostran av barnet avslutas.

Vårdnadshavare — regelmässigt föräldrarna eller en av dem — måste för att kunna bereda barnet uppehälle, uppfostran och utbildning samt vård och skydd i övrigt äga rätt att bestämma över barnets person, således bl. a. över dess vistelseort. Teoretiskt sträcker sig denna bestämmanderätt lika långt som vårdnaden över huvud taget, d. v. s. till dess barnet fyllt 21 år eller ingått äktenskap. *Rättsligt* sett föreligger blott den inskränkningen, som följer av att barnet i viss mån efter fyllda 16 år och i högre grad efter fyllda 18 år äger själv sluta arbetsavtal. Men *faktiskt* blir självfallet möjligheterna att utöva bestämmanderätt över barnets person, oavsett eventuellt arbetsavtal, allt svagare ju mer barnet närmar sig myndighetsåldern.

Att barnet vårdas och eventuellt även fostras hos annan än vårdnadshavaren, står icke i strid med vårdnadshavarens plikter och inverkar i och för sig ej på vårdnadshavarens rätt. Han kan ej avhända sig sina befogenheter. Har barn överlämnats till fosterhem, äger följaktligen vårdnadshavaren att, oavsett avtal, när som helst återkräva barnet från fosterföräldrarna, om barnet ej omhändertagits av barnavårdsnämnd.

Vårdnadshavaren äger regelmässigt få annan person, som icke vill foga sig i vad vårdnadshavaren beslutat angående barnets vistelseort, förpliktad att respektera detta. Har den fastställda förpliktelsen gått ut på barnets överlämnande till vårdnadshavaren, kan fullgörande vid behov framtingas i exekutiv väg. Vårdnadshavaren äger för ändamålet vända sig till allmän domstol med yrkande om åläggande för den andre att utlämna barnet. Vårdnadshavaren har också i regel ansetts berättigad anlita handräckning enligt 191 § utsökningslagen.

Beträffande rättspraxis och rådande förhållanden i övrigt på detta område må härutöver hänvisas till framställningen i betänkandet på s. 403—409.

Frågan om åtgärder från statsmakternas sida för att förhindra olämpliga förflyttningar av fosterbarn har länge varit aktuell. För framställda ändringsförslag m. m. redogöres i propositionen på s. 141—143.

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

Frågan om åtgärder för att hindra skadliga förflyttningar av fosterbarn har såsom framgår av den lämnade redogörelsen länge varit aktuell. I stort sett torde enighet numera råda om att behov föreligger av en lagstiftning till skydd för fosterbarnen mot sådana förflyttningar. Meningarna bryter sig däremot beträffande det lämpligaste sättet att lösa detta lagstiftnings-

problem. Under den tidigare förda diskussionen har för frågans lösning anvisats två olika vägar, antingen att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden eller att genom en utvidgning av barnavårdsmyndigheternas befogenheter inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnaden. Av skäl som förut redovisats har statsmakterna i samband med antagandet av föräldrabalken avvisat alternativet att lösa problemet genom en utvidgning av möjligheterna att entlediga vårdnadshavare. Då det inte varit möjligt att finna någon lämplig form för att överflytta prövningen till allmän domstol, anser jag i likhet med kommittén ofrånkomligt att bereda ökat skydd för fosterbarnen genom en utvidgning av barnavårdsmyndigheternas befogenheter. Denna ståndpunkt har även vunnit anslutning i det övervägande flertalet yttranden.

I tekniskt avseende kan den av kommittén föreslagna lösningen av förevarande problem sägas innebära en utvidgning av institutet skyddsuppföstran. Barnavårdsnämnden skall sålunda ha att välja mellan förebyggande åtgärder — i sista hand föreskrift att barnet inte må tagas från fosterhemmet — samt omhändertagande. Denna konstruktion äger samband med förslaget, att nämnden skall kunna ingripa på ett tidigare stadium än för närvarande för att förebygga att ogynnsamma förhållanden uppstår. Då jag såsom framgår av det tidigare anförda funnit, att ny barnavårds lag beträffande förutsättningarna för ingripanden bör bygga på samma principer som gällande lag, följer härav att skyddet mot skadliga förflyttningar av fosterbarn enligt min mening inte bör åstadkommas genom en utvidgning av institutet skyddsuppföstran. Problemet bör i stället lösas så att barnavårdsnämnden får befogenhet att hindra en ifrågasatt skadlig förflyttning av fosterbarn genom ett till föräldrarna eller annan vårdnadshavare riktat förbud däremot. Ur systematisk synpunkt måste det vidare anses riktigtast, att detta institut regleras i anslutning till övriga bestämmelser om vården av fosterbarn. Det må framhållas, att den sålunda förordade lösningen ganska nära ansluter sig till vad som gäller enligt dansk och norsk barnavårds lagstiftning.

Såsom antytts i den förut lämnade redogörelsen har vårdnadshavare i åtskilliga fall fränkänts samhällets stöd — i form av handräkningsutslag eller dom jämte verkställighet under exekutiv myndighets medverkan — för att få barn tillbaka från fosterhem. Barn har dock i stor utsträckning vid prövning i högsta instans befunnits böra återlämnas. De dominerande skälen för ett avgörande till vårdnadshavarens förmån i tveksamma fall torde vara följande: Familjerätten och i mycket även andra delar av rättsordningen bygger på de naturliga föräldrarnas rätt och plikt att utöva vårdnaden och bestämma över barnet. Utövningen av föräldramyndigheten bör därför få samhällets stöd mot utomstående, om ej mycket starka skäl talar för undantag. Barnets framtid är mera oviss hos annan barnaföstrare, som ej är på jämförligt sätt förpliktad. Blodsbandet får anses ha stor betydelse. Det finns särskilda förutsättningar för samförstånd och samhörighetskänsla mellan nära befryndade. Barnet bör hållas samman med sina syskon. Barn visar i regel — även efter mycket kraftig reaktion mot ifrågasatt eller vid-

tagen förändring — stor förmåga att anpassa sig i nya förhållanden, förutsatt att miljön är god.

Att avgöra, i vilka fall det är med barnets sanna bästa mest förenligt, att det får bli kvar i fosterhemmet, är en utomordentligt svår och grannliga uppgift. Vid prövningen torde i allt väsentligt de nyss berörda synpunkterna böra vara vägledande. I likhet med ett flertal remissinstanser hyser jag den uppfattningen, att ingripande till förhindrande av en ifrågasatt flyttning av fosterbarn bör förekomma endast i undantagsfall. De i kommitténs förslag angivna förutsättningarna för ingripande och särskilt den därför anförda motiveringen synes ge vid handen, att kommittén åsyftat att stadgandet skulle komma att tillämpas i en omfattning, som måste anses gå alltför långt. Endast om det föreligger risker för allvarlig skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa eller för dess utveckling, bör barnavårdsnämnden kunna hindra förflyttningen. En mera måttlig risk för psykisk skada bör sålunda exempelvis inte utgöra tillräckligt skäl för att meddela förbud. Såsom förutsättning för att förbud mot barns skiljande från fosterhem skall få meddelas bör därför enligt min mening krävas, att det skulle vara till avsevärd skada för barnet att bli förflyttat från fosterhemmet.

Vid prövningen av ifrågavarande ärenden skall enligt kommitténs förslag särskilt beaktas barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar, förhållandena i fosterhemmet och den tid barnet fostrats där, de förhållanden, vartill barnet vid ifrågasatt skiljande från fosterhemmet skulle överföras, samt skälen för sådan förändring i barnets levnadsförhållanden, den tid barnet vårdats annorstädes än hos föräldrarna samt dess befattning med barnet under samma tid. Vad kommittén sålunda föreslagit torde i och för sig inte ge anledning till erinran, även om värderingen av de angivna omständigheterna på grund av kravet på avsevärd skada blir en annan. I likhet med vissa remissinstanser anser jag dock mindre lämpligt att upptaga anvisningar av denna beskaffenhet i lagtexten. Uppenbart är att avgörandet — vilket måste grundas på allmänmänsklig erfarenhet samt beprövad medicinsk och annan vetenskap — skall träffas under beaktande av samtliga för prövningen betydelsefulla omständigheter. Önskvärt är att den psykiska barna- och ungdomsvårdens resurser kan utnyttjas som ett väsentligt led i bedömningen.

Såsom kommittén berört är det praxis i handräcknings- och tvistemål om överföring av fosterbarn, att överflyttning inte får ske i strid med barnets bestämda vilja under förutsättning att barnet nått en ålder av ungefär 15 år eller en utveckling, jämförlik med 15-åringens. Enligt kommitténs åsikt bör avgörande vikt i regel läggas vid barnets vilja redan då barnet nått 12-årsåldern eller motsvarande utveckling. Vilken ålder eller grad av utveckling barnet bör ha nått för att dess inställning till den ifrågasatta flyttningen skall tillmätas betydelse torde vara en fråga, som bör överlämnas åt den praktiska tillämpningen, varför någon rekommendation i ena eller andra riktningen inte lämpligen synes böra lämnas. Det bör emellertid betonas, att avgörande vid bedömningen endast skall vara, huruvida flyttningen

skulle lända barnet till avsevärd skada. Barnets egen inställning är givetvis betydelsefull men utgör endast en bland olika omständigheter som skall beaktas vid prövningen. Till det nu anförda torde ytterligare böra fogas det påpekandet, att största omsorg och försiktighet är på sin plats, när det gäller att fastställa vad som är ett barns verkliga viljeinriktning.

Om förut angivna förutsättning — avsevärd skada — är för handen, bör barnavårdsnämnden äga meddela förbud, så snart anledning därtill förekommer. Härmed äsyftas i första hand, att en förflyttning över huvud taget är att räkna med. Däri kan emellertid även anses ligga en anvisning för nämnden att inte skrida till ett förbud, om en tillfredsställande lösning kan åstadkommas utan att anlita maktmedel. Frågan om förbud torde i regel uppkomma genom att fosterföräldrarna fäster nämndens uppmärksamhet på att föräldrarna fordrar barnet åter. Det är emellertid önskvärt, att nämnden själv såvitt möjligt för att förebygga allvarliga konflikter håller sig informerad om vårdnadshavarens planer beträffande barnet.

Är det redan från början klart, att förflyttning av fosterbarnet bör hindras endast under viss begränsad tid, såsom till dess visst förhållande inträffat i föräldrahemmet eller till dess barnet hunnit avsluta pågående skoltermin eller liknande, bör förbudet begränsas i enlighet härmed. I andra fall bör förbudet gälla tills vidare. Oavsett förbudets innebörd måste det givetvis när som helst kunna upphävas, när anledning förekommer därtill.

När fråga uppkommit om meddelande av förbud mot barns skiljande från fosterhem, torde det många gånger föreligga behov av ett provisoriskt ingripande, innan utredningen slutförts. Nämnden kan i annat fall riskera att bli ställd inför fullbordad flyttning. I anslutning till kommitténs förslag föreslår jag därför, att möjlighet skall finnas för nämnden att vid behov meddela tillfälligt förbud under förutsättning att definitivt förbud är av sannolika skäl påkallat.

Den rättsliga innebörden av ett förbud mot barns skiljande från fosterhem är — liksom beträffande omhändertagande — att den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort suspenderas. Om befogenhet införes för barnavårdsnämnd att meddela dylika förbud, kommer alltså behovet av överexekutors prövning av yrkande om fosterbarns återlämnande att minska. Sådana fall kan dock tänkas inträffa, där fosterföräldrarna, fastän förbud inte ansetts motiverat, vägrar att återlämna barnet till vårdnadshavaren. I dylika fall måste denne tydligen även i fortsättningen kunna lita till de exekutiva myndigheternas bistånd. Utvägen att erhålla handräckning enligt utsökningslagen kan därför inte, såsom kommittén synes ha avsett, i nuvarande läge helt stängas. En sådan åtgärd torde för övrigt, med hänsyn till rådande rättspraxis, inte kunna genomföras utan lagändring. Jag delar emellertid kommitténs uppfattning att nuvarande ordning i fråga om exekution för överflyttning av barn ur flera synpunkter är otillfredsställande och i behov av revision. Införandet av befogenhet för barnavårdsmyndigheterna att förbjuda förflyttning av fosterbarn skapar också samordningsproblem, som kräver närmare överväganden. Samtliga hithö-

rande spörsmål torde lämpligen böra upptagas till behandling under den pågående översynen av utsökningslagstiftningen.

Lagrådet

Lagrådet delar uppfattningen, att fosterbarn böra skyddas mot olämpliga förflyttningar. Frågor av detta slag ägnas stor uppmärksamhet när de föreligga i rättegång eller uppkomma genom att någon, med stöd av sin i lag eller på domstols avgörande grundade vårdnadsrätt, söker på exekutiv väg framtvinga barnets utlämnande. Vanligen förebringas därvid ingående utredning och bevisning, och domstolarna ha sökt att beakta erfarenhetsmässiga och av den psykologiska sakkunskapen anförda skäl mot barns förflyttning; när frågan uppkommit handräckningsvis har i tveksamma fall handräckning vägrats.

Det är uppenbarligen icke rimligt, att om domstol i rättegång träffat avgörande i en dylik fråga, barnavårdsnämnd skulle äga förbjuda verkställighet av domen, därför att nämnden finner själva avgörandet olämpligt. Om efter domen nya omständigheter tillkommit som kunna innebära hinder för verkställigheten, bör däremot nämnden äga hos verkställighetsmyndigheten hemställa om uppskov med verkställigheten. I detta hänseende torde nämnden kunna stödja sig på bestämmelserna i cirkuläret den 15 april 1955 till de exekutiva myndigheterna angående förfarandet vid verkställighet av beslut om överlämnande av barn.

Vidare är att märka, att förslaget skulle få än längre gående verkningar. Tvister om fosterbarns förflyttning skulle i viss omfattning för framtiden komma att undandragas domstols prövning och det verkliga avgörandet i stället tillkomma barnavårdsnämnden i barnets vistelsekommun genom att nämnden ägde att efter omständigheterna meddela respektive underlåta att meddela förbud mot förflyttningen. Möjligheten att få saken allsidigt prövad vid domstol skulle i sådana fall ersättas av ett avgörande hos nämnden med dess långt mera begränsade utredningsmöjligheter och ur rättssäkerhetssynpunkt svagare sammansättning.

Lagrådet finner, att även denna anordning måste avvisas. Att nämnden på något sätt bör kunna taga initiativ för att hindra en olämplig förflyttning skall däremot icke bestridas. En tänkbar utväg vore att nämnden, när saken uppkommer annorledes än i rättegång, ägde hos allmän domstol göra framställning om förbud mot förflyttningen, varvid domstolen även skulle ha befogenhet att interimistiskt meddela förbud. Detta är emellertid en fråga som skulle kräva särskild lagstiftning av mera central karaktär; även andra frågor angående barns förflyttning kunde därvid böra uppmärksammas. Lagrådet erinrar också om att barnavårdskommittén i sitt betänkande rörande följdförfattningar föreslagit vissa ändringar i föräldrabalkens vårdnadsregler.

På grund av det anförda har lagrådet i nuvarande läge endast att hemställa om att de i 50 § upptagna stadgandena måtte utgå.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

Lagrådet har motsatt sig att frågan om skydd för fosterbarn mot olämpliga förflyttningar löses i enlighet med det remitterade förslaget. Till grund för lagrådets ståndpunkt ligger uppfattningen, att de avgöranden varom här är fråga bör ankomma på de allmänna domstolarna och att barnavårdsnämnd endast bör berättigas att hos domstol göra framställning om förbud mot en ifrågasatt förflyttning. Jag har i viss mån förståelse för de betänkligheter lagrådet anförts men anser mig likväl böra vidhålla den lösning som valts i det remitterade förslaget. Som remissprotokollet utvisar överensstämmer denna lösning med vad som förordats av chefen för justitiedepartementet i samband med föräldrabalkens tillkomst. Den prövning som enligt förslaget skall tillkomma barnavårdsnämnderna ingår som redan kommittén framhållit som ett naturligt led i tillsynen över fosterbarnsvården och ligger sålunda väl i linje med nämndernas traditionella uppgifter. Ett av barnavårdsnämnd meddelat förflyttningsförbud kommer att medföra den verkan, att handräckning eller domsverkställighet för barnets utlämnande hindras så länge förbudet gäller. Även om det får anses oundvikligt, att meningsbrytningar mellan domstolar och barnavårdsnämnder stundom kan uppkomma vid bedömanden av den vanskliga natur varom här är fråga, torde man i praktiken inte behöva befara några sådana komplikationer som lagrådet antytt. Självfallet bör det inte få förekomma, att om domstol i rättegång träffat avgörande i en fråga om utlämnande av fosterbarn, barnavårdsnämnd förbjuder verkställighet av domen, därför att nämnden finner själva avgörandet olämpligt. Med hänvisning till det nu anförda finner jag de i 50 § upptagna stadgandena böra bibehållas i förslaget. Jag vill emellertid framhålla, att denna omstridda och komplicerade fråga icke härmed torde få anses slutgiltigt löst. Anledning att ytterligare pröva frågan och bl. a. överväga den av lagrådet skisserade lösningen föreligger i samband med den pågående revisionen av utsökningslagstiftningen. En av huvudfrågorna vid denna översyn gäller, huruvida exekutionsgöromål i större omfattning bör överflyttas till domstolarna.

Motioner

I de likalydande *motionerna I: 17* av herr Ewerlöf m. fl. och *II: 25* av herr Hjalmarson m. fl. hemställles, att 50 § i lagförslaget måtte utgå samt att vissa därav föranledda ändringar måtte vidtagas i 11, 12, 16, 80 och 88 §§ i förslaget. Vidare yrkas, att riksdagen måtte hemställa om skyndsamt utredning i syfte att öppna möjlighet för allmän domstol att på framställning av barnavårdsnämnd meddela förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning.

I motiveringen för sin hemställan uttalar motionärerna, att de kan instämma i föredragande statsrådets uttalanden om behovet av föreskrifter på området och godtaga hennes avvägning — att endast sådan förflyttning som kan väntas medföra avsevärd skada för barnet bör hindras. Motionärerna fortsätter:

Om vi kan instämma i föredragande statsrådets allmänna synpunkter på frågan, kan vi emellertid icke dela hennes mening att regleringen i huvudsak skall ske inom ramen för barnavårdslagstiftningen. Vid tillkomsten av gällande föräldrabalk avvisades tanken på att regleringen skulle ske genom utvidgade möjligheter att överflytta vårdnadsrätten. Detta betyder emellertid icke, såsom statsrådet synes förutsätta, att därmed endast vägen med utsträckta befogenheter för barnavårdsnämnderna återstår. Vi håller före att man bör söka en lösning av innebörd att institutet förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning i enlighet med intentionerna i propositionen införs, att barnavårdsnämnd får befogenhet att interimistiskt meddela sådant förbud samt att det definitiva avgörandet förläggs till allmän domstol. Denna lösning överensstämmer i fråga om första och tredje leden med synpunkter som antytts av lagrådet vid dess granskning av lagförslaget.

Motionärerna förklarar, att även enligt deras mening vissa skäl talar för att befogenheten att meddela förflyttningsförbud tillerkännes barnavårdsnämnderna. Vidare anför motionärerna:

Man kan emellertid å andra sidan inte bortse från risken av ensidighet i bedömningen. Det ligger i sakens natur att den lokala nämnden blir mer förtrogen med den miljö, vari barnet vistas (fosterhemmet), än med den ofta på annan ort belägna miljö till vilken barnet skulle förflyttas. En korrekt uppfattning om den senare miljön är emellertid av största betydelse för bedömningen av den eventuella skadligheten av en förflyttning. Man måste också räkna med möjligheten av att nämnden genom den lokala anknytningen kan ta särskilt starkt intryck av påverkan från fosterhemmet. En domstol har genom själva sin karaktär större förutsättningar att värja sig mot sidoinflytelser.

Till förmån för avgörande genom domstol talar också den omständigheten att de allmänna domstolarna är väl förtrogna med spörsmålets problematik i och med att de har att träffa beslut i frågor om handräckning och vårdnadsrätt. Ett avgörande i ärendet om förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning torde icke sällan förutsätta överväganden likartade dem som förekommer t. ex. vid mål om frångående av vårdnadsrätt enligt föräldrabalken 6 kap. 6 §. I båda fallen är det djupast hänsyn till barnet som bestämmer avgörandet. Men i båda fallen finns också den föräldrarättsliga aspekten. En formellt bibehållen vårdnadsrätt blir självfallet illusorisk om den inte får utövas, och ett varaktigt förbud mot förflyttning blir vad beträffar den fundamentala frågan om barnets placering liktydigt med fränkänd vårdnadsrätt. Det synes därför konsekvent att bestämmanderätten i bägge avseendena ligger hos en och samma instans, nämligen allmän domstol. På så sätt kan man också undvika de kompetenskonflikter som skulle uppstå i fall, där såväl domstol som barnavårdsnämnd är inkopplade och där domstolens och nämndens uppfattning går isär.

Att barnavårdsnämnd bör kunna meddela provisoriskt förflyttningsförbud i avvaktan på domstolens avgörande finner vi naturligt. Då denna möjlighet inte kan öppnas förrän frågan om institutet i dess judiciella del är löst, får vi här begränsa oss till att föreslå *dels* att den i 50 § föreslagna ordningen icke blir föremål för lagstiftning samt *dels* att frågan i dess helhet skyndsamt utreds med sikte på en lösning enligt ovan skisserade riktlinjer.

I de likalydande *motionerna I: 443* av fru Gärde Widemar m. fl. och *II: 566* av fröken Höjer och herr Rimmerfors hemställes om sådana ändringar i lagförslaget, att beslut om förbud mot att skilja barn från fosterhem skall fattas i samma ordning som beslut jämlikt 29 eller 30 § angående omhänder-

tagande för samhällsvård eller utredning, d. v. s. underställas länsstyrelsens prövning, om vederbörliga samtycken inte erhålles.

Motionärerna anför, att vissa skäl talar för propositionens ståndpunkt att förbud som här är i fråga skall kunna meddelas. Motionärerna fortsätter:

Det måste emellertid framhållas, att en sådan åtgärd är av synnerligen ingripande karaktär i förhållande till de naturliga föräldrarna. På ansvarigt barnavårdshåll befaras, att svårigheter kunna uppstå att bereda barn till ensamstående mödrar vård i lämpliga fosterhem. Mödrarna torde bli mindre villiga att — trots bristande möjlighet att själva taga hand om barnen — lämna ifrån sig dessa, om det icke kan garanteras, att de själva åter kunna få hand om sina barn, då deras förutsättningar härför förbättrats. Med hänsyn till den ingripande karaktären av beslut som dessa, bör förbud för föräldrar att återtaga sina barn från fosterhem föregås av en noggrann och kvalificerad prövning.

Vissa andra frågor rörande fosterbarnsvård m. m.

De frågor som här avses gäller främst fosterbarnsbegreppets omfattning, införande av koncessionssystem beträffande fosterbarn samt anmälningsplikt och tillsyn i fråga om s. k. vistelsebarn.

Föredragande statsrådet

Beträffande innebörden av begreppet fosterbarn innebär kommitténs förslag i förhållande till gällande lag, fränsett den i tidigare sammanhang berörda höjningen av åldersgränsen från 16 till 18 år, endast den sakliga ändringen, att till fosterbarn hänföres även sådant barn, som vårdas och fostras hos särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen övervägdes ett motsvarande reformförslag i samband med 1945 års ändringar i BvL. De skäl som föranledde att detta förslag avvisades äger i huvudsak alltjämt giltighet. Då vårdnadsuppdraget direkt eller indirekt bygger på ett av domstol träffat avgörande, kan det nämligen inte anses lämpligt, att förmyndaren skall vara beroende av barnavårdsnämndens tillstånd för att få vårda och fostra barnet i sitt hem. Av denna anledning finner jag mig inte kunna biträda kommitténs ifrågavarande förslag. Med hänsyn härtill och då jag såsom förut nämnts föreslår, att berörda åldersgräns bibehålles oförändrad, bör fosterbarnsbegreppet följaktligen enligt min uppfattning i ny barnavårdslag bestämmas på i sak samma sätt som i gällande lag.

I samband med 1945 års lagstiftning behandlades även ett förslag om införande av anmälningsplikt för vårdnadshavare, som överlämnar barnet till fosterhem. Beträffande detta förslag anförde chefen för socialdepartementet, att det visserligen är angeläget att barnavårdsnämnden äger kännedom om alla de fall, då fosterbarn mottages inom kommunen, men att det var tvivel underkastat, huruvida de ökade garantier härför, som kunde vinnas genom förslaget, övervägde den tunga, som den dubbla anmälningsplikten skulle innebära för allmänheten. Inte heller i denna fråga föreligger enligt min mening sådana omständigheter, att ett ändrat ställningstagande kan anses

motiverat. Jag avstyrker därför kommitténs förslag om införande av anmälningsplikt för vårdnadshavare.

Såsom kommittén framhållit nödgas man konstatera, att bestämmelserna i BvL om ordningen för att mottaga fosterbarn — enligt vilka barnavårdsnämndens tillstånd krävs för mottagande av barn under ett års ålder, medan äldre barn som regel får mottagas en vecka efter gjord anmälan hos nämnden, om nämnden inte meddelar förbud — inte har visat sig effektiva. I inte ringa utsträckning mottages sålunda barn såsom fosterbarn i enskilda hem utan att tillstånd inhämtats eller föreskriven anmälan gjorts, och det är inte heller ovanligt att förhandsgranskning av hemmet underlåtes i fall, där anmälan om mottagande av barn över ett år skett i vederbörlig ordning. En enhetlig regel om att barnavårdsnämndens tillstånd alltid fordras för rätt att mottaga fosterbarn torde ha större utsikter än det nuvarande blandade systemet att tränga igenom i det allmänna medvetandet, och en sådan regel tvingar barnavårdsnämnderna att verkligen i förväg undersöka hemmen, när tillståndsansökan göres. Då en noggrann förhandsgranskning utgör en nödvändig förutsättning för en tillfredsställande fosterbarnsvård, föreslår jag därför, att tillstånd alltid skall krävas för rätt att mottaga fosterbarn. Härvid kan jag stödja mig på en stark opinion bland remissinstanserna. En sådan regel ställer såsom redan antytts större anspråk på barnavårdsnämndernas insatser. Däremot innebär kravet på tillståndsansökan inte någon ökad belastning för de enskilda, och ett koncessions tvång torde inte heller kunna betraktas som ett opåkallat ingrepp i de enskildas disposition beträffande barnen. Erinras må även att koncessions tvång är genomfört såväl i Danmark som i Norge.

Om koncessionstvång genomföres, saknas tydligen behov av befogenhet för barnavårdsnämnden att förbjuda att barn mottages såsom fosterbarn i visst hem, och inte heller erfordras något generellt förbud mot att mottaga fosterbarn i hem, där smittsam sjukdom av visst slag förekommer. Gällande lags bestämmelser om dylika förbud synes därför inte böra få motsvarighet i ny barnavårdslag.

Vad nyss sagts om lagstiftningens bristande effektivitet, när det gäller bestämmelserna om ordningen för att mottaga fosterbarn, äger i ännu högre grad tillämpning i fråga om reglerna om anmälningsplikt och tillsyn beträffande s. k. vistelsebarn. Det torde i själva verket förhålla sig så, att dessa regler kommit att i det närmaste helt stanna på papperet. Enligt min mening är de skäl, som ligger till grund för dessa bestämmelser, numera inte särskilt starka. Det typiska för de situationer det här är fråga om är att föräldrarna för någon tid behöver hjälp med den omedelbara vården av barnet utan att avsikten är att den som mottager barnet helt skall övertaga ansvaret för barnets vård och fostran. Den personliga kontakten mellan föräldrar och barn upprätthålles på ett helt annat sätt än vad som brukar vara fallet, när föräldrarna överlämnat barnet till ett fosterhem. Det kan därför inte utan fog hävdas, att det här gäller angelägenheter som de enskilda bör få ordna utan inblandning från det allmännas sida. Även om det i och för sig skulle vara önskvärt, att föräldrarna i dessa fall finge åtnjuta sam-

hällets bistånd med kontroll av barnens vård, förhåller det sig för övrigt så, att barnavårdsnämndernas resurser inte tillnärmelsevis förslår för att utöva en allmän tillsyn över vistelsebarnen. Splittringen av de tillgängliga resurserna är också till men för fosterbarnsvården, där det allmännas stöd verkligen är påkallat. Barn, som vistas i annat enskilt hem än föräldrarnas eller särskild förmyndares utan att dock vara fosterbarn i egentlig mening, bör enligt min uppfattning framdeles liksom hittills på särskilda skäl kunna förklaras vara att anse som fosterbarn. Vidare bör såsom kommittén föreslagit i ny barnavårdslag föreskrivas befogenhet för barnavårdsnämnd att meddela förbud mot att någon i sitt hem mottager annans barn för vistelse annat än tillfälligt. Genom bestämmelser av nu angiven innebörd torde vistelsebarnens behov av skydd från samhällets sida tillgodoses i erforderlig utsträckning. Jag har därför stannat vid att föreslå, att man i ny barnavårdslag helt avstår från bestämmelser om anmälningsplikt och generell tillsyn beträffande vistelsebarn.

Barnavårdsanstalter m. m.

Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet

Kommitténs förslag innebär inte någon omdaning i väsentliga hänseenden av vad i 5 kap. BvL sägs om barnavårdsanstalter. Emellertid har kommittén föreslagit, att med barnavårdsanstalter i viss mån skall jämföras vissa andra institutioner för barns vård och fostran, nämligen hem för barn med kroppsfel, d. v. s. blinda, döva och vanföra barn, samt vissa skolhem. Vidare har kommittén föreslagit, att sådana ungdomshem, som mottager underåriga, vilka inte fyllt 18 år, skall bli föremål för kontroll av barnavårdsmyndigheterna. Slutligen må nämnas, att förslaget också avser inrättandet av en ny typ av barnhem, betecknade specialbarnhem, avsedda främst för psykopatiska och nervösa samt gomdefekta och spastiska barn.

Det torde vara lämpligt att till behandling först upptaga frågan om ungdomshemmen.

Med ungdomshem förstås allmänt sådana av kommuner eller enskilda drivna institutioner, som har till syfte att bereda inackordering och viss tillsyn åt ungdom, företrädesvis i åldern 15—20 år. Utöver nämnda syfte tjäna ungdomshemmen i viss utsträckning också andra ändamål. Sålunda har somliga ungdomshem inordnats i den samhälleliga ungdomsvården, främst i den förebyggande och eftervårdande verksamheten. Ungdomshem har upprättats i första hand i de större städerna men också i vissa andra tätorter, huvudsakligen industriorter. De drives av barnavårdsnämnder samt av föreningar och stiftelser eller industrier. Vid samtliga hem gäller regeln, att de inackorderade av sina arbetsförtjänster eller på annat sätt i större eller mindre utsträckning bestrider kostnaderna för inackordering. Resterande belopp tillskjutes av huvudmannen för hemmet. Ett flertal ungdomshem har upprättats främst för ungdom med enbart bostadssvårigheter. Industriernas ungdomshem t. ex. avser sålunda att bereda bostadslösa ungdomar eller and-

ra ungdomar med speciella bostadsproblem lämplig inackordering under den tid, då de har arbetsanställning inom företaget. Andra ungdomshem har däremot omedelbar betydelse såsom hjälpmedel i den av barnavårdsnämnder bedrivna ungdomsvårdande verksamhet, som tar sikte på att bistå ungdomar, vilka lever i oordnade förhållanden eller redan visat beteenderubbningar i högre eller lägre grad. Ungdomshemmen utnyttjas därjämte i viss begränsad utsträckning också för den i högre grad missanpassade ungdomen i de fall, där placering på ungdomsvårdsskola eller liknande inte anses lämplig eller ännu inte kunnat komma till stånd. Ibland omhändertages dylika ungdomar för skyddsuppfostran i samband med intagningen i ungdomshemmet. Det förekommer också, att ungdomshemmen tas i anspråk för omhändertagen ungdom i avvaktan på nämndens beslut om definitiv placering.

Såsom av det nu anförda framgår har ungdomshemmen visserligen det gemensamt, att de främst syftar till att bereda bostad åt ungdomar, men skiljer sig i övrigt med hänsyn till ändamålet väsentligt från varandra. Industriernas och andra enskilda ungdomshem avviker endast så till vida från hotell eller pensionat, att ungdomarna även får ett visst mått av personlig omvårdnad. Detta förhållande bör enligt min mening inte föranleda att dessa ungdomshem ställas under en generell kontroll från barnavårdsmyndigheternas sida. Att införa bestämmelser om sådan kontroll beträffande inrättningar för våldartade ungdomar, som i allmänhet lämnat skolan och befinner sig ute i förvärvslivet eller i vart fall på lärlingsstadiet, skulle med fog kunna anses opåkallat inte blott för huvudmannen utan också för den som mottages vid hemmet. Att förhållandena vid ifrågavarande hem skulle vara sådana, att något behov av den föreslagna kontrollen kan anses föreligga, är inte heller ådagalagt. Härtill kommer — fränsett svårigheterna att avgöra när ett ungdomshem skall anses föreligga — att kommitténs förslag skulle kunna utgöra en frestelse för huvudmännen att upphöra med den personliga omvårdnaden och lägga om verksamheten till ren hotell- eller pensionatrörelse för att därigenom undgå kontrollen, en utveckling som givetvis inte är önskvärd. Tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida kan däremot väl anses befogad beträffande den kategori ungdomshem, som har till syfte att i större eller mindre utsträckning mottaga missanpassade eller av missanpassning hotade ungdomar. Dessa ungdomshem, vanligen kommunala, är emellertid inordnade i den samhälleliga barna- och ungdomsvården och står redan under betryggande tillsyn av barnavårdsmyndigheterna, i första hand vederbörande barnavårdsnämnd. Några särskilda föreskrifter i barnavårdslagen beträffande tillsynen av de nu avsedda ungdomshemmen kan av detta skäl inte anses behövliga. I likhet med reservanter inom kommittén har jag därför funnit mig inte kunna biträda kommitténs förslag till bestämmelser om kontroll över vissa ungdomshem. Härvid kan jag även stödja mig på en stark opinion bland remissinstanserna.

Enligt BvL förstås med barnavårdsanstalter sådana anstalter, som är avsedda för vård och fostran av barn, utan att någon åldersgräns för klientelet

angives. Med hänsyn till den åldersgräns, som gäller beträffande omhändertagande för samhällsvård, har det emellertid varit en utbredd uppfattning, att barnavårdsanstalterna inte är avsedda för ungdomar över 16 år. På grund av den innebörd begreppet barn har i kommitténs förslag innefattar detta, att en bestämd åldersgräns vid 18 år införes i det hänseende, varom här är fråga. Någon erinran häremot har inte framställts. Det torde också vara till fördel, att klarhet härutinnan skapas. Skäl kan visserligen anföras för att gränsen bör sättas högre än vid 18 år, men med hänsyn till den betydelse adertonårsgränsen i andra sammanhang har enligt lagförslaget och då en höjning av gränsen över 18 år skulle kräva ytterligare överväganden, har jag ansett mig böra åtminstone för närvarande godtaga kommitténs förslag. Härvid bör betonas, att syftet med den föreslagna åldersgränsen är att klarlägga förutsättningarna för att de i kapitlet meddelade bestämmelserna skall vara att tillämpa. Av stadgandet får alltså inte dragas den slutsatsen, att den som uppnått 18 års ålder under inga omständigheter får vara intagen på barnavårdsanstalt. Avgörandet av sådana frågor bör träffas med beaktande av vad som i det enskilda fallet är ur vårdsynpunkt lämpligast för den unge själv och för övriga intagna.

Då ifrågakvarande anstalter sålunda skall vara avsedda även för ungdomar över den egentliga barnåldern, kan benämningen barnavårdsanstalt sägas vara mindre adekvat. Det torde emellertid vara svårt att finna någon annan benämning, som är helt lämplig. Någon praktisk olägenhet av att bibehålla benämningen torde inte heller föreligga, i synnerhet som de anstalter, vilka i detta hänseende är av största intresse, nämligen upptagningshemmen, går under en benämning, som inte innehåller sammansättningsledet barn. Såsom jag strax återkommer till föreslår jag, att motsvarande skall gälla i fråga om de anstalter, vilka i BvL betecknas som barnhem för varaktig vård.

Från bestämmelserna om barnavårdsanstalter bör liksom hittills undantagas sjukvårdsanstalter, i BvL betecknade såsom sjukhus och sjukhem. Såsom kommittén funnit bör anstalterna för epileptiker — vilka enligt BvL:s terminologi utgör anstalter för abnorma — hänföras till sjukvårdsanstalt. Hit är emellertid också att hänföra vissa anstalter, som enligt kommitténs förslag skulle vara att betrakta som barnhem.

De i kommitténs förslag angivna specialbarnhemmen skulle såsom redan nämnts vara avsedda för bl. a. psykopatiska och nervösa barn. Frågan om anstaltsorganisationen för dessa barnkategorier har, sedan kommitténs förslag avlämnats, kommit i ett annat läge genom det förslag om behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar, vilket framlagts i mentalsjukvårdsdelegationens betänkande II (SOU 1958: 20). De i detta betänkande angivna behandlingshemmen av typ II är avsedda att i stort sett motsvara de nuvarande anstalterna för psykopatiska och nervösa barn. Enligt förslaget skall behandlingshemmen betraktas såsom tillhörande sjukvården och alltså organisatoriskt behandlas såsom sjukvårdsanstalter. Om detta förslag godtages, förfaller följaktligen grunden för kommitténs förslag om

inrättande av anstalter för psykopatiska och nervösa barn inom ramen för den sociala barnvården. Vad angår hemmen för gomdefekta och spastiska barn är de såsom medicinalstyrelsen anmärkt att anse som sjukvårdsanstalter och bör alltså också undantagas från tillämpningen av barnvårdslagens bestämmelser om barnvårdsanstalter.

Anstalter för psykiskt efterblivna barn faller under beteckningen anstalter för abnorma i BvL och skall enligt kommitténs förslag även i fortsättningen vara undantagna från barnvårdslagens tillämpningsområde. Lämpligheten härav har ifrågasatts av socialstyrelsen, som ansett det vara av vikt, att barnvårdsmyndigheterna får möjlighet att utöva tillsyn med avseende på de intagnas personliga omvårdnad i andra än rent medicinska hänseenden. Anstaltsorganisationen för de psykiskt efterblivna står emellertid under överinseende av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen, varför behovet av tillsyn torde vara väl tillgodosett. På grund härav och då frågan om tillsynen varit föremål för statsmakternas ställningstagande så sent som i samband med tillkomsten av 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, biträder jag kommitténs förslag.

Under beteckningen anstalter för abnorma faller — förutom anstalterna för epileptiker och psykiskt efterblivna — även hem för blinda och döva barn. Dessa hem liksom hemmen för vanföra — av kommittén sammanfattningsvis betecknade som hem för barn med kroppsfel — har lokala styrelser och är därjämte knutna till centrala tillsynsmyndigheter. Hemmen för blinda och döva barn står sålunda under tillsyn av skolöverstyrelsen, vilken som biträde anlitar en inspektör för vartdera vårdområdet. Ledamot i styrelsen för varje hem skall vara en läkare, som tillägges viktiga uppgifter med avseende på tillsyn över elevernas vård. Medicinalstyrelsen var tidigare huvudtillsynsmyndighet för vanförevården i dess helhet. Enligt en vid 1955 års riksdag (prop. 135/1955) beslutad omorganisation av vanförevården har emellertid tillsynen uppdelats på olika centrala myndigheter, så att de ortopediska klinikerna fortfarande står under medicinalstyrelsens tillsyn medan arbetsvård och yrkesutbildning ledes av de samhällsorgan, som finnes för dessa områden, och skolhemsorganisationen har ställts under skolöverstyrelsens tillsyn. Vid behov äger skolöverstyrelsen att hos vederbörande länsstyrelse påkalla biträde av barnvårdsassistent för fullgörande av den lokala inspektionen. Det har också förutsatts, att med hänsyn till skolhemsens speciella karaktär ett intimt samarbete skall komma till stånd med såväl socialstyrelsen som medicinalstyrelsen. Det torde sålunda vara väl sörjt för tillsyn över anstalter för blinda, döva eller vanföra barn. Det kan tilläggas, att skolöverstyrelsen, sedan en byrådirektörsbefattning i skolsociala frågor inrättats våren 1954, har tillgång till erforderlig sakkunskap på barnvårdsområdet och att överstyrelsen även förfogar över nödig pedagogisk och medicinsk-psykiatrisk expertis. Därest den nuvarande tillsynen likväl inte skulle anses fullt tillfredsställande ur barnvårdssynpunkt, bör detta inte föranleda att barnvårdsmyndigheterna i barnvårdslagen tillägges särskilda tillsynsuppgifter, utan tillsynen bör utövas med gällande kompetensfördelning men

med utnyttjande i ökad omfattning av barnavårdsmyndigheternas sakkunskap. Särskild föreskrift härom bör inte upptagas i barnavårdslagen. Jag biträder alltså i likhet med ett stort antal remissinstanser det av fyra reservanter inom kommittén framförda förslaget, att hemmen för blinda, döva eller vanföra barn även i fortsättningen skall lämnas utanför regleringen i barnavårdslagen.

Till barnavårdsanstalt är enligt BvL slutligen inte att hänföra skoldistrikt tillhörigt skolhem. Andra skolhem eller elevhem omnämnes inte särskilt och är alltså egentligen att anse som barnavårdsanstalter. I praktiken har dessa hem dock inte ansetts vara underkastade bestämmelserna om barnavårdsanstalter och deras verksamhet.

Folkskolans skolhem är underkastade tillsyn enligt stadgan den 8 juni 1928 angående statsunderstödda skolhem. Enligt denna stadga utövas den lokala tillsynen av vederbörande skolstyrelse. Skolhem står därjämte under tillsyn av skolöverstyrelsen. En ny stadga är för närvarande under utarbetande inom ecklesiastikdepartementet. Även andra skolhem, som åtnjuter statsbidrag till driften, står enligt särskilda föreskrifter under tillsyn av lokala styrelser och är underkastade överinseende av statliga myndigheter, skolöverstyrelsen resp. överstyrelsen för yrkesutbildning. För icke statsunderstödda skolhem — vissa privata internatskolor och elevhem i anslutning till privata skolor — förekommer däremot inte någon form av statlig tillsyn. Enligt folkskolestadgan står dock enskild skola för barn i skolpliktig ålder under vederbörande skolstyrelses tillsyn.

Kommitténs förslag innebär, att såväl de statsunderstödda som de icke statsunderstödda skolhemmen skall ställas under tillsyn ur barnavårdssynpunkt av vederbörande barnavårdsnämnd och länsstyrelse, däremot inte av socialstyrelsen.

Vad angår de statsunderstödda skolhemmen kan jag av motsvarande skäl, som jag nyss anfört beträffande hemmen för blinda, döva eller vanföra barn, inte godtaga kommittéförslaget. Något verkligt behov av den föreslagna kompletterande tillsynen över dessa skolhem kan inte anses vara ådagalagt, och förslaget skulle därjämte leda till en olycklig splittring av tillsynsuppgifterna. Erforderlig förbättring av tillsynen ur barnavårdssynpunkt bör i stället åstadkommas genom att skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning i ökad omfattning utnyttjar tillgänglig sakkunskap på detta område. Självfallet bör överstyrelserna sålunda äga rätt att påkalla biträde av vederbörande barnavårdsassistent, och jag förutsätter också, att ett intimt samarbete skall upprätthållas med socialstyrelsen. Ytterligare en omständighet som med styrka talar emot kommitténs ifrågavarande förslag utgör tillkomsten av länsskolnämnderna. Även i dessas uppgifter ingår att utöva tillsyn över skolhemmen. I denna tillsynsverksamhet är det naturligt att länsskolnämnden utnyttjar den inom länsstyrelsen tillgängliga barnavårdsexpertisen.

När det gäller de icke statsunderstödda skolhemmen eller, såsom de hellre bör betecknas, elevhemmen, har det i praktiken visat sig föreligga ett starkt

behov av kontroll över dem ur barnavårdssynpunkt. Härvid uppställer sig först spørgsmålet, på vilka myndigheter tillsynsuppgiften skall ankomma, barnavårdsmyndigheterna eller skolmyndigheterna. Skolöverstyrelsen har som sin mening uttalat, att tillsynen bör utövas av överstyrelsen i samarbete med de socialvårdande organen. För en sådan ordning kan andragas, att skolöverstyrelsen är tillsynsorgan för de statsunderstödda skolhemmen — bortsett från dem som hör under överstyrelsen för yrkesutbildning — och därför förvärvat förtrogenhet med denna speciella typ av anstalter. Å andra sidan talar emellertid också starka skäl för att tillsynen bör ankomma på barnavårdsmyndigheterna. För en lösning av frågan i denna riktning kan särskilt åberopas, att den utan svårighet kan åstadkommas inom ramen för barnavårdslagen och alltså inte kräver lagstiftning på ett nytt område. För egen del anser jag det lämpligast att sådana elevhem, som enligt nu rådande ordning inte är underkastade tillsyn av statlig myndighet, framdeles, åtminstone tills vidare, ställas under tillsyn av de barnavårdande organen. Härvid kan en tillsyn av den begränsade innebörd som kommittén föreslagit inte anses till fyllest. Jag finner det sålunda till en början uppenbart, att även den centrala sakkunniga myndigheten — socialstyrelsen — bör vara engagerad i denna tillsynsverksamhet på sätt nu gäller i fråga om barnavårdsanstalter. För en effektiv tillsyn torde det vidare vara en nödvändig förutsättning, att viss anmälningsplikt beträffande verksamheten vid elevhem införes samt att socialstyrelsen får befogenhet att såsom ett yttersta medel i händelse av missförhållanden förbjuda fortsatt verksamhet. Detta innebär, att ifrågavarande elevhem enligt min mening i fortsättningen bör vara att anse som barnavårdsanstalter. Såsom av det förut anförda framgår överensstämmer detta tämligen nära med gällande lags avfattning. Från tillämpningsområdet för bestämmelserna om barnavårdsanstalter bör dock i ny barnavårdslag undantag stadgas inte blott för skoldistriktens skolhem utan för alla sådana elevhem, som är underkastade tillsyn av central skolmyndighet, d. v. s. för närvarande skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning.

Att BvL:s bestämmelser om barnavårdsanstalter i praktiken inte tillämpats i fråga om elevhem torde till inte ringa del bero på att det ingalunda är givet, till vilken form av barnavårdsanstalt elevhem skall hänföras. Elevhem företer likheter med både barnhem och barnkoloni, för vilka mycket olika regler gäller. Att elevhem inte varit i åtanke vid utformningen av definitionen av barnkoloni är tydligt. Lika klart är det, att elevhemmen inte heller uppmärksamrats vid utformningen av de särskilda stadgandena om barnhem. Enligt min mening synes det lämpligt, att elevhemmen i den nya lagen upptages såsom en särskild form av barnavårdsanstalt vid sidan av barnhem, barnkolonier och anstalterna för halvöppen barnavård. Framför allt torde detta medverka till att bestämmelserna verkligen kommer att tillämpas. Såsom elevhem torde därvid bära betecknas sådana barnavårdsanstalter, som är knutna till skola och har till ändamål att underlätta elevernas skolgång. Härmed åsyftas såsom förut nämnts såväl elevhem vid internatskolor som andra elevhem.

I övrigt torde några större nyheter i fråga om barnavårdsanstalternas klassificering inte vara påkallade. De genom 1945 års lagstiftning införda normerna har sålunda visat sig i allt väsentligt motsvara det praktiska livets krav. I likhet med barnavårdsnämnderna i Stockholm och Göteborg anser jag dock, att vårdformen och inte vårdtiden bör vara det principiellt avgörande för differentieringen av barnhemmen. Det har sålunda förekommit, att de nuvarande föreskrifterna framtvingat omplaceringar, vilka inte varit motiverade ur vårdsynpunkter. Mindre strikta regler i detta hänseende torde därför vara att anbefalla. Emellertid anser jag, att bestämmelser av denna innebörd inte bör inflyta i ny barnavårdslag utan upptagas i tillämpningsföreskrifter till lagen. Jag föreslår därför, att de olika slagen av barnhem endast såsom en vägledning anges genom en exemplifiering, som upptar de nuvarande formerna av barnhem. Härvid bör benämningen barnhem för varaktig vård utbytas mot en beteckning, som inte pekar på vårdtiden. Såsom jag förut nämnt bör vidare sammansättningsledet barn inte ingå i benämningen på dessa anstalter, vilka kommer att få mottaga ungdomar upp mot 18 års ålder. I det tidigare omnämnda betänkandet av mentalsjukvårdsdelegationen har föreslagits inrättande av en ny typ av anstalter betecknade specialhem, i vilka skall placeras dels de ojämnt mogna ungdomarna, dels debila ungdomar, som ännu inte kan reda sig ensamma i förvärvslivet, dels slutligen vissa skolbarn i tonåren, som av olika skäl inte kan vistas i det egna föräldrahemmet men som inte heller lämpar sig för fosterhemsplacering eller är i behov av vård i behandlingshem. Mot detta förslag torde i och för sig inte finnas anledning till erinran. Då barnhemmen för varaktig vård över huvud taget tillgodoser speciella vårdbehov till skillnad från upptagningshemmen, vilka utgör så att säga de normala barnhemmen, synes beteckningen specialhem emellertid vara väl lämpad även för den förra gruppen av barnhem. Jag föreslår därför, att i ny barnavårdslag skall upptagas en ny form av barnhem med beteckningen specialhem, avsedda att ersätta barnhemmen för varaktig vård men också att tillgodose andra speciella vårdbehov, främst dem som avses med mentalsjukvårdsdelegationens förslag.

I likhet med kommittén anser jag att anstalterna för halvvöppen barnavård i den nya lagen bör benämnas barnstugor. De av kommittén använda definitionerna av begreppen barnkoloni och barnstuga har inte heller givit mig anledning till anmärkning. Det synes mig också vara lämpligt att i lagtexten exemplifiera olika slag av barnstugor. Härvid bör enligt min mening beteckningen eftermiddagshem, vilken förekommer i kommitténs förslag, utbytas mot fritidshem.

Kommitténs förslag att det skall tillkomma socialstyrelsen att med bindande verkan avgöra, huruvida i visst fall sådan institution föreligger, som avses med bestämmelserna i 10 kap. av kommitténs lagförslag, samt i så fall till vilken av de i kapitlet angivna anstaltsformerna institutionen är att hänföra, har i stort sett lämnats utan erinran. Emellertid begränsas behovet av dylika auktoritativa förklaringar starkt genom de väsentliga förenkling-

ar av ifrågavarande bestämmelser som jag nyss förordat. De avgöranden som behöver träffas torde i huvudsak endast komma att gälla frågorna, huruvida i visst fall en anstalt för barns och ungdoms vård och fostran föreligger — ett spörsmål som liksom hittills får avgöras med hänsyn tagen till olika förhandenvarande omständigheter — samt i så fall huruvida anstalten är att hänföra till någon av de särskilt undantagna kategorierna. Att träffa bindande avgöranden i frågor av denna innebörd bör enligt min mening icke ankomma på den centrala tillsynsmyndigheten själv. Däremot skulle det väl kunna tänkas att, såsom socialvårdskommittén föreslog i sitt år 1944 avgivna betänkande, socialstyrelsen skulle tilläggas befogenhet att med bindande verkan fastslå, till vilken av de särskilt angivna formerna en viss barnavårdsanstalt är att hänföra. Något större behov av en sådan befogenhet torde dock inte föreligga. Det av kommittén föreslagna stadgandet i 139 § har därför inte fått motsvarighet i departementsförslaget.

Lagrådet

Vad i remissprotokollet upptagits rörande elevhem, som äro knutna till skolor och ha till ändamål att underlätta elevernas skolgång, finner lagrådet innefatta avgörande skäl för att de icke skola hänföras till barnavårdsanstalter utan vara underkastade tillsyn av central skolmyndighet. Att dylik tillsyn saknas beträffande vissa elevhem bör avhjälpas genom lagstiftning i annat sammanhang och ej föranleda att dessa elevhem ens under en mellantid ställas under tillsyn av barnavårdsmyndigheterna. Lagrådet hemställer därför, att i första stycket orden »sådant elevhem som står under tillsyn av central skolmyndighet» utbytas mot »elevhem, varmed förstås anstalt som är knuten till skola och har till ändamål att underlätta elevernas skolgång» samt att i andra stycket punkten d) får utgå.

Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande

Innebörden av lagrådets hemställan vid 55 § är, att inte någon grupp bland elevhemmen skall stå under tillsyn av den sociala barnavårdens organ utan att alla elevhem bör underkastas tillsyn av central skolmyndighet. Som framgår av remissprotokollet har jag intagit den ståndpunkten, att de elevhem som inte står under tillsyn av statligt organ skall hänföras till barnavårdsanstalter och alltså komma under barnavårdsorganens tillsyn. Särskilt som det här gäller en mycket ringa del av alla elevhem — undantagna blir bl. a. sådana enskilda internatskolor som t. ex. Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Lundsbergs skola — talar onekligen i och för sig goda skäl för den av lagrådet förordade ordningen. Avsaknaden av varje tillsyn från det allmännas sida över vissa elevhem har emellertid i några fall visat sig innebära en allvarlig brist ur social synpunkt som snarast möjligt måste avhjälpas. Enligt min uppfattning är det för närvarande knappast möjligt att nå detta ändamål på annat sätt än genom en reglering inom barnavårdslagstiftningens ram. Några principiella eller systematiska synpunkter bör inte hindra en sådan lösning, då det här endast gäller att ta ställning i en ren lämplig-

hetsfråga. Lösningen får dock betraktas som ett provisorium. Det torde nämligen kunna förutsättas, att möjlighet i ett senare sammanhang kan öppnas att genom annan lagstiftning åstadkomma en enhetlig reglering av tillsynen över samtliga elevhem.

Motioner

I de likalydande *motionerna I: 45* av herr Källqvist och *II: 52* av herr Hammar samt i *motionen II: 253* av fru Sjöqvist m. fl. framställs yrkanden av samma innebörd, nämligen att bestämmelserna om tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida över elevhem som avses i 55 § d) måtte utgå.

Som motiv för yrkandet anföres i *motionerna I: 45* och *II: 52*, att det redan är sörjt för att dessa hem blir föremål för erforderlig tillsyn av myndigheter med fullt tillräcklig sakkunskap. Motionärerna utvecklar sin uppfattning på följande sätt:

Det måste betraktas som i hög grad otillfredsställande att kategorisera en och samma institution som skola, i och med att den får statsanslag, men såsom varande av icke-pedagogisk art, så länge den ej har statsanslag. Det måste vidare vara något avvita, att en pedagogisk institution ställs under en icke pedagogiskt sakkunnig myndighet. Dessutom är det att märka, att lagstiftningen i här berörda fall kommer att rikta sig mot endast ett fåtal skolor med ett mycket litet antal elever. Motivet till att propositionen undantar alla statsinspekterade skolhem är det att »förslaget skulle leda till en olycklig splittring av tillsynsuppgifterna». Men detsamma gäller dock även de få kvarvarande skolhemmen, då de mottager elever i skolpliktig ålder. Även de står ju under vederbörande skolstyrelses och folkskoleinspektörs tillsyn.

Motiveringen för yrkandet i *motionen II: 253* är i huvudsak av samma innebörd.

I de likalydande *motionerna I: 213* av fröken Mattson och *II: 252* av fru Wallerius-Gunne m. fl. hemställas, att riksdagen måtte uttala att av anslag för uppförande och drift av mottagningsavdelningar (utredningshem) statsbidrag må kunna utgå till kommuner, där särskilt behov av sådana avdelningar föreligger.

Motionärerna anför att den år 1959 beslutade utbyggnaden av ungdomsvårdsskoleorganisationen visserligen ökat möjligheterna att inom barna- och ungdomsvården omhänderta ungdomar, som är föremål för utredning i anledning av brott, men att de platser som ställts till förfogande likväl inte tillgodoser behovet för de största kommunerna, exempelvis Stockholm och Göteborg. Motionärerna fortsätter:

Den vid Fagareds yrkesskola föreslagna mottagningsavdelningen med 8 platser är främst avsedd för utredningsfall från göteborgsområdet. På liknande sätt avses de planerade mottagningsavdelningarna å vardera 8 platser vid Hamnargårdens yrkesskola respektive Bistagårdens yrkesskola i första hand för utredningsfall från stockholmsområdet.

Mottagningsavdelningarna vid nyssnämnda ungdomsvårdsskolor skall sålunda inte blott tillgodoser behovet för Stockholm och Göteborg utan även

kringliggande områden. Dessutom torde platserna inte komma att oreserverat kunna förbehållas dessa två angivna områden.

Härtill kommer att mottagningsavdelningarna inte endast är avsedda för »utredningsfallen» utan även för ungdomsvårdsskolornas »vanliga» elever, vilka vid intagningen kommer att först placeras på mottagningsavdelning för en tids observation.

Både Stockholm och Göteborg måste räkna med egna institutioner med hem för både manliga och kvinnliga elever. Denna typ av hem måste med hänsyn till klientelet, som oftast är mycket oroligt och labilt, ha speciell utrustning samt särskilt väl kvalificerad personal. Både investerings- och driftkostnader måste därför bli väsentligt högre för dessa hem än för ett upptagningshem för psykiskt och fysiskt friska barn. Som bekant utgår f. n. statsbidrag till uppförande eller inrättande av barnhem samt till driften av barnhem, som upptagits i sådan plan för barnhemsvårdens ordnande, varom omförmåles i 40 § i nu gällande barnavårdslag, så ock, där särskilda skäl föreligger, för annat barnhem som finnes tillgodose ett allmänt behov.

I första fallet utgår statsbidrag till nybyggnad med högst 9 000 kr. för varje vårdplats, som barnhemmet med normal beläggning beräknas rymma. Driftbidraget utgår med 1 krona 50 öre för dag och i barnhemmet intaget barn.

Med hänsyn till att byggnadskostnaderna under en följd av år stigit avsevärt, samtidigt som man måste ställa större fordringar på hemmens ändamålsenliga utrustning, har statsbidraget till uppförande av hemmen kommit att få allt mindre betydelse. Vad det statliga driftbidraget beträffar uppgår detta numera inte till 5 procent av kostnaderna vid hem av här ifrågasatt typ.

Kommunerna bör, i den mån de själva bidrar till att bestrida här ifrågasatt platsbehov genom inrättandet av egna anstalter, tillförsäkras statsbidrag, vilket i avsevärd grad täcker kostnaderna för dessa, såväl investering som drift.

Motionärerna nämner att Göteborgs barnavårdsnämnd planerar nya upptagningshem både för manliga och för kvinnliga elever och fortsätter:

Det kan ifrågasättas om inte för såväl staten som Göteborgs stad det skulle vara fördelaktigt om i anslutning till dessa nya hem mottagningsavdelningar (utredningshem) ordnades, till vilka staten lämnade bidrag till både investering och drift. Närheten till Göteborg gör det möjligt för barnavårdsnämndens assistenter, barnpsykiater och annan personal att följa fallen. Härigenom skulle säkerligen den eftersträfvade korttidsbehandling, som man avser för Hammargården, kunna ge resultat och de omhändertagna snabbare bringas till balans och hälsa. Trots de bristande resurserna på pojkhemmet Ivarsberg och flickhemmet Lilla Torp kan en del ungdomar efter relativt kort tid utskrivas därifrån.

En olägenhet med nuvarande vårdform är att barnavårdsnämnderna förlorar kontakten med de omhändertagna unga, då de sänds till ungdomsvårdsskolor. En genomgångsstation i utrednings- eller mottagningshemmen skulle göra det möjligt för barnavårdsnämnderna att med sina bättre insikter om de unga och den miljö, varifrån de kommer, ägna dem en behandling, som kan ge snabbare resultat och i varje fall möjlighet att skilja ut de lättare fallen och hastigare återföra dem till ett normalt liv.

Andra frågor rörande kommunala upptagningshem diskuteras — utan att något yrkande framställes — i de likalydande *motionerna 1: 17* av herr Ewer-

löf m. fl. och II: 25 av herr Hjalmarson m. fl. Motionärerna anför, att de för utredning omhändertagna enligt propositionen normalt kommer att placeras i kommunala upptagningshem eller — de svåraste fallen — på ungdomsvårdsskolornas mottagningsavdelningar. Om de senare säger motionärerna, att de, åtminstone vid skolorna för pojkar, får helt sluten karaktär. Enligt motionärerna lämnar propositionen beträffande de kommunala upptagningshemmen i denna fråga inte alldeles entydiga uppgifter. Motionärerna fortsätter:

Om dessa hem sägs att de icke bör ha en strängt sluten karaktär men att det icke desto mindre bör vara möjligt att vid dem anordna en för flertalet fall betryggande uppsikt. Den begränsning i de intagnas rörelsefrihet, som betingas av syftet med omhändertagandet, skall åstadkommas genom att hemmen förses med tillräcklig och välkvalificerad personal, genom att byggnaderna placeras på lämpligt sätt samt genom särskilda tekniska anordningar såsom rymningssäkra fönster.

Den föreslagna lösningen, ett mellanting mellan sluten och öppen anstalt, är att betrakta som resultatet av en kompromiss mellan två svårförenliga synpunkter. Å ena sidan är det ett starkt önskemål att ungdomar, som av samhället omhändertas på grund av kriminell aktivitet, placeras på ett ur säkerhetssynpunkt betryggande sätt. Detta talar för helt sluten placering. Å andra sidan är det principiellt betänkligt att ge kommunala organ med ringa eller ingen juridisk kompetens befogenhet att — t. o. m. innan utredning verkställt — förpassa lagöverträdare eller för brott misstänkta personer till helt slutna anläggningar. I verkligheten röjer sig här en svaghet i själva systemet med barnavårdsnämnder som utövare av samhällsreaktionen mot brottslighet. Man vill med hänsyn till kravet på effektivitet ge nämnderna vidsträckt befogenheter men har samtidigt en känsla av att dessa befogenheter icke väl låter sig förena med kravet på rättssäkerhet.

Det torde vara realistiskt att räkna med att upptagningshemmen, även om de utformas enligt av statsrådet angivna riktlinjer med avseende på möjligheterna att begränsa de intagnas rörelsefrihet, inte blir ens tillnärmelsevis rymningssäkra. Att placera byggnaderna så att rymning förhindras är nämligen i praktiken inte möjligt. Att genom intensiv uppsikt nå samma syfte är lika ogörligt, eftersom det skulle förutsätta ett uppbåd av kvalificerad personal som av både ekonomiska och andra skäl i praktiken icke kan väntas stå till förfogande. Inte heller s. k. rymningssäkra fönster utgör någon garanti mot avvikanden, i varje fall inte såsom isolerad teknisk skyddsanordning.

Enligt statsrådet kan omhändertagande för utredning i stor utsträckning komma att ersätta häktning av för brott misstänkta ungdomar. Det är därvid, såsom alltid när häktningsskäl eller motsvarande situation föreligger, fråga om jämförelsevis grav brottslighet. Av flera skäl är det angeläget att de omhändertagna effektivt hålls isolerade. Man måste befara att upptagningshemmen inte kommer att motsvara de krav som här bör ställas. Även om avsikten är att de svårare fallen skall placeras på sluten mottagningsavdelning vid ungdomsvårdsskola, är det sannolikt att platsbristen vid dessa skolor kan omöjliggöra sådan placering med påföljd att upptagningshemmen kommer att få mottaga ett allt allvarligare belastat klientel av typen häktningsfall. Visserligen förutsätts icke någon ändring i gällande regler beträffande häktning. Men kombinationen av institutet omhändertagande för utredning och i säkerhetsavseende något förstärkta upptagningshem kan medföra en ny och uppmjukad häktningspraxis med den här nämnda kon-

sekvensen. Vi vill fästa uppmärksamheten på möjligheten av denna med hänsyn till samhällsskyddets betänkliga utveckling.

Landstingskommuns befattning med fosterbarnsvård

Föredragande statsrådet

Enligt kommitténs förslag skall i ny barnavårdslag införas ett stadgande om att landstingskommun må ekonomiskt stödja förmedling av fosterbarn och fosterhem samt med bidrag främja fosterbarnsvården. Syftet med det föreslagna stadgandet är i första hand att klarlägga, att landstingskommun äger befogenhet att lämna bidrag till fosterbarnslegor beträffande såväl omhändertagna som icke omhändertagna barn, vilka överlämnas för vård i enskilda hem. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen lär det inte vara ovanligt att landstingen lämnar sådana bidrag. För egen del kan jag inte finna annat än att denna praxis är förenlig med kompetensregeln i 4 § av den nu gällande landstingslagen. Det finns sålunda enligt min mening inte tillräckliga skäl för att i barnavårdslagen införa en bestämmelse av föreslagen innebörd.

Med det föreslagna stadgandet har kommittén därjämte velat hindra, att från landstingskommuns sida bedrives någon självständig verksamhet, som innebär bl. a. förmedling av fosterbarn och fosterhem. Landstingskommun torde enligt gällande lagstiftning vara oförhindrad att bedriva sådan förmedlingsverksamhet, och jag finner i likhet med bl. a. svenska landstingsförbundet anledning inte föreligga att på föreslaget sätt begränsa landstingskommunernas befogenhet härutinnan.

Såsom berörts i åtskilliga yttranden skulle den föreslagna begränsningen och preciseringen av landstingskommuns befogenheter också lägga hinder i vägen för att landstingskommun driver eller understödjer annan för barna- och ungdomsvården betydelsefull verksamhet än den i stadgandet direkt angivna. För barna- och ungdomsvårdens utveckling är det utan tvivel av stort värde att möjligheten hålles öppen för nya insatser från landstingskommunernas sida. Ramen för dessas verksamhet bör därför inte underkastas annan begränsning än som följer av 4 § landstingslagen.

Av ovan anförda skäl har jag funnit mig inte kunna tillstyrka kommitténs ifrågavarande förslag.

Utskottet

Den nuvarande barnavårdslagen (BvL), som antogs år 1924, har länge ansetts vara i behov av översyn. Önskemålen därom har till stor del avsett särskilda frågor, såsom ungdomens fritidsverksamhet, ingripandena mot kriminell och asocial ungdom och skydd mot skadliga förflyttningar av barn från fosterhem. Man har emellertid även ansett, att nuvarande bestämmelser om barnavårdsnämndens organisation och förfarandet inför nämnden

inte ger tillräckliga garantier för riktiga avgöranden. Slutligen har anmärkningar framställts mot BvL i formellt avseende.

Betänkande med förslag till ny barnavårdslag framlades år 1956 av barnavårdskommittén. Efter en omfattande remissbehandling bearbetades förslaget inom socialdepartementet av experter. Ett därvid utarbetat lagförslag remitterades till lagrådet i juni 1959. I anledning av lagrådets utlåtande gjordes vissa ändringar i förslaget; detta har därefter upptagits i förevarande proposition. Samtidigt har vissa ändringar, huvudsakligen följdändringar, föreslagits i socialhjäpnslagen.

Förslaget till ny barnavårdslag söker avhjälpa de påtalade bristerna i BvL. Fritidsverksamhet bland ungdomen, som hittills ansetts vara en frivillig uppgift för kommunerna, blir enligt förslaget en obligatorisk uppgift såsom en del av den så kallade allmänt förebyggande verksamheten. I kampen mot brottslighet och asocialt levnadssätt i övrigt ger förslaget barnavårdsmyndigheterna nya hjälpmedel, bl. a. ett mera differentierat system av förebyggande åtgärder. Frågan om skydd mot skadliga förflyttningar av fosterbarn har fått en, låt vara provisorisk, lösning, och bestämmelserna om barnavårdsnämndernas organisation och om förfarandet hos nämnderna har omarbetats från grunden. Dessa ändringar har rört flera olika avsnitt av lagen och motiverat en allmän översyn av denna. En sådan, som även från andra synpunkter varit påkallad, har också gjorts; i själva verket företer förslaget i formellt avseende endast obetydliga överensstämmelser med BvL.

Lagrådet avstyrkte att lagförslaget framlades för riksdagen utan ytterligare utredning. Vad lagrådet främst vände sig mot var att förslaget i flera avseenden tillerkände barnavårdsnämnderna ökade befogenheter utan att på motsvarande sätt öka kraven på ledamöternas kvalifikationer. Den ytterligare utredningen borde särskilt inriktas på frågan om stärkande av de beslutande organens kvalifikationer. Enligt lagrådet borde reformen av barnavårdslagstiftningen anstå, så att den nya barnavårdslagen kunde samordnas med dels den väntade lagstiftningen om administrativa frihetsberövanden, dels den lagstiftning om det allmänna påföljdssystemet, som för närvarande förberedes inom justitiedepartementet.

Kungl. Maj:t har emellertid ansett övervägande skäl tala för att lägga fram lagförslaget nu, och under riksdagsbehandlingen har inte från något håll yrkats avslag på propositionen eller ytterligare utredning av dess huvudgrunder; de motionsyrkanden som väckts i anledning av propositionen syftar till ändringar av lagförslaget på särskilda punkter eller eljest till uttalanden i speciella frågor. I fristående motioner har dessutom framlagts krav på utredning av vissa frågor rörande ingripanden mot unga lagöverträdare, nämligen dels inrättande av ungdomsdomstolar, dels införande av ett kortvarigt ovillkorligt frihetsstraff för unga.

Såsom ovan antytts innefattar förslaget en grundlig omarbetning av reglerna om förfarandet inför barnavårdsnämnden. Med hänsyn därtill hade det givetvis varit önskvärt, att förslaget i enlighet med lagrådets uppfatt-

ning kunnat behandlas tillsammans med det lagförslag som kan väntas bli framlagt på grundval av utredningen om administrativa frihetsberövanden. Även besvärssakkunnigas arbete kan väntas leda till lagstiftning av stor betydelse för barnavården, särskilt för proceduren på länsplanet. Vissa skäl kan också anföras för att förslaget till barnavårdsdag borde invänta förslaget om det allmänna påföljdssystemet; de jämkningar i barnavårdsdagstiftningen, som kan föranledas därav, torde dock inte bli mera omfattande än att de kan göras såsom ändringar i den nya lagen.

Många av de föreslagna sakliga ändringarna är emellertid uppenbarligen angelägna, och det skulle sannolikt ha varit svårt att foga in dessa i BvL:s systematik. Ändringarna av föreskrifterna om förfarandet i barnavårdsärenden — vilka för övrigt i allt väsentligt godtagits av utredningen om administrativa frihetsberövanden — innebär vidare så stora förbättringar, framför allt från rättssäkerhetssynpunkt, att lagförslaget redan med hänsyn till dessa måste bedömas som ett klart framsteg. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det för riksdagen framlagda lagförslaget, i enlighet med vad lagrådet i andra hand förordat, behåller den nuvarande rekommendationen om att juridisk sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden, där så lämpligen kan ske, och att förslaget dessutom innehåller föreskrift att, om behovet av sådan sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden, denna bör anlita biträde av lagfaren person. Tack vare en serviceverksamhet, som under förarbetena ställts i utsikt av Svenska socialvårdsförbundet, finns anledning räkna med att även sådana kommuner, som eljest har svårt att få juridiskt biträde, genom förbundet skall få anvisning på lämpliga jurister, liksom för övrigt på andra sakkunniga, såsom läkare och psykologer. Vidare måste den föreslagna utförliga regleringen av förfarandet i och för sig innebära viss garanti för att nämnderna kommer att få tillförlitligt material såsom grund för sina avgöranden.

På grund av de nu redovisade övervägandena ansluter sig utskottet till propositionen i vad därigenom föreslås, att BvL skall ersättas med en ny barnavårdsdag.

Kommunernas allmänt förebyggande verksamhet bland ungdom är betydelsefull från olika synpunkter. Från barnavårdssynpunkt är syftet med denna verksamhet att, i enlighet med uttryckssättet i 1 § av den föreslagna lagen, »främja en gynnsam utveckling av de unga och goda uppväxtförhållanden i övrigt för dem». Redan detta syfte medger en vidsträckt tolkning av begreppet allmänt förebyggande verksamhet. Härunder kan sålunda rymmas främjande av goda fritidsförhållanden för ungdom, däribland inrättande av idrottsanläggningar och klubblokaler m. m., bevakande av särskilda barn- och ungdomsintressen vid stadsplanering, upplysningsverksamhet av skilda slag inom barnavårdens område m. m. Det kunde med hänsyn härtill synas naturligt, om barnavårdsnämnden alltid skulle vara kommunalt organ för den allmänt förebyggande verksamheten. Stundom har emellertid kommunernas hittills bedrivna verksamhet på området

gått utöver vad som varit motiverat enbart från barnavårdssynpunkt. Kommuner har exempelvis, med eller utan statligt stöd, understött studiecirklar, fritidsgrupper av skilda slag m. m. Denna verksamhet syftar ofta huvudsakligen till en allmän medborgerlig fostran. I åtskilliga kommuner har också befattningen med den verksamhet som brukar betecknas allmän ungdomsvård uppdragits åt annat organ än barnavårdsnämnden, exempelvis ungdomsstyrelse.

Enligt propositionen skall kommunerna även framdeles kunna anlita andra organ än barnavårdsnämnderna för den allmänna ungdomsvården. Här emot vill utskottet inte göra någon erinran; enligt utskottets mening är det lyckligast om kommunerna även i fortsättningen får behålla friheten att bestämma om organisationen för denna betydelsefulla verksamhet.

Lagtekniskt har frågan om kommunal organisation för ungdomsvård i propositionen fått den lösningen, att kommunens ansvar för verksamheten lagts på barnavårdsnämnden samt att förbud inte stadgats mot att uppdraga den åt annat bestående organ eller att tillsätta särskilt organ därför. Att kommun vid detta förhållande kan tillsätta särskild nämnd eller styrelse för ungdomsvården — liksom för andra förvaltningsuppgifter — följer av 44 § andra stycket kommunallagen och motsvarande stadgande i kommunallagen för Stockholm. Sådan nämnd eller styrelse blir att betrakta som s. k. oreglerad eller icke specialreglerad nämnd, vars organisation och verksamhetsformer har sin enda lagliga reglering i kommunallagen respektive kommunallagen för Stockholm.

För att framhäva ungdomsstyrelsernas ställning och karaktär av organ för studiecirkel-, ungdomscirkel-, fritidsgrupp- och idrottsverksamheten bland ungdomen samt deras betydelse för de ungas individuella och samhällsliga fostran föreslås i de likalydande *motionerna I: 444 och II: 567* viss ändring av 3 § av innebörd att, om kommun tillsatt ungdomsstyrelse eller annat särskilt organ för fritidsverksamheten, barnavårdsnämnden icke skall vara ansvarig härför. Liknande syfte har *motionen II: 92*.

Utskottet vill i anledning av motionsyrkandena understryka ett uttalande av föredragande statsrådet i propositionen om att, när kommun tillsatt särskild ungdomsstyrelse eller liknande, det i första hand bör vara genom denna styrelse som kommunens ansvar för den allmänt förebyggande ungdomsverksamheten kommer till uttryck. Något hinder föreligger uppenbarligen inte mot att ungdomsstyrelsen blir ansvarig direkt inför kommunens fullmäktige. Från kommunalrättslig synpunkt kan emellertid betänkligheter anföras mot den lösning som förordats i *motionerna*. Denna skulle nämligen ha till följd, att ungdomsstyrelsen såsom bärare av det kommunalrättsliga ansvaret för ifrågavarande verksamhet måste få ställning som specialreglerad nämnd, något som skulle medföra avsevärda lagtekniska svårigheter. På grund härav och då, särskilt med hänsyn till vad som förekommit i lagstiftningsärendet, tvekan inte kan råda om att kommunerna i enlighet med den allmänna grundsatsen inom kommunallagstiftningen får inrätta särskilda ungdomsstyrelser, kan utskottet inte tillstyrka motionsyr-

kandena. Utskottet har övervägt att genom en hänvisning i lagtexten införa en erinran om kommunernas behörighet härvidlag. En sådan erinran saknar emellertid motsvarigheter inom kommunallagstiftningen i övrigt och skulle möjligen kunna vara vilseledande.

BvL innehåller endast spridda och ofullständiga stadganden angående förfarandet hos barnavårdsnämnden. I motsats härtill föreslås i propositionen en tämligen utförlig och allmän reglering av förfarandet. Framför allt har vissa för rättssäkerheten betydelsefulla principer slagits fast i förslaget. Härvid vill utskottet i första hand framhålla stadgandena i 19 § om rätt att yttra sig, rätt att påkalla muntlig procedur inför nämnden, rätt att utveckla talan och att själv förebringa bevisning samt rätt att begära komplettering av utredningen. Vidare kan nämnas rätten att anlita biträde.

Vid jämförelse med förfarandet inför domstol träder vissa olikheter i dagen. Bland dessa kan framhållas, att nämnden — för övrigt i likhet med länsstyrelsen såsom besvär- eller underställningsinstans — inte skall kunna höra personer under vittnesed. En annan skillnad är, att det ej ansetts möjligt att i någon omfattning införa rätt till ersättning av allmänna medel för juridiskt biträde; detta kan leda till en viss olikhet mellan barn till väl-situerade föräldrar och andra barn, en olikhet som dock bör kunna motverkas genom den av landstingskommunerna lämnade utomprocessuella rätts-hjälpen. Vidare är att märka, att föreskrifterna i 19 § i allmänhet inte är villkorslösa. Exempelvis är rätten till yttrande för den ärendet rör — d. v. s. i allmänhet den underårige och hans föräldrar — i någon mån begränsad genom stadgande, att yttranderätt föreligger såvida inte yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande inte kan avvaktas.

Då det gäller att bedöma de föreslagna stadgandena om förfarandet vill utskottet till en början erinra om att lagförslaget i denna del i viss mån är ett provisorium, i vart fall såvitt gäller omhändertaganden tvångsvis. Då det förslag som väntas från utredningen om administrativa frihetsberövanden leder till lagstiftning, kan det visa sig erforderligt att gestalta förfarandet i barnavårdsärenden på annat sätt. Det är anledning att räkna med att, även om det inte då skulle bli fråga om någon mera djupgående reform, i varje fall vissa frågor kommer att tas under omprövning. En sådan fråga är just frågan om rätt till ersättning av allmänna medel för biträde. Skulle emellertid erfarenheten av den nya barnavårdslagens tillämpning ge vid handen, att det nu föreslagna förfarandet beträffande vissa slag av ärenden över huvud inte fungerar tillfredsställande, föreligger givetvis intet hinder mot mera genomgripande ändringar.

Då kritik riktats mot propositionens utformning i fråga om barnavårds-nämndernas organisation och förfarandet i barnavårdsärenden, torde man i första hand ha tänkt på ärenden om ingripande mot unga lagöverträdare. Härvidlag måste man hålla i minnet, att barnavårdsnämnderna inte i någon

större utsträckning har att pröva frågor, huruvida underårig gjort sig skyldig till brott. Då det gäller underårig som fyllt 15 år, kommer frågan om åtgärd i anledning av brottslig gärning under nämndens bedömande antingen i samband med att åklagare efterger åtal med stöd av 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga eller genom att domstol med stöd av 1952 års lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig överlämnar den underårige åt nämnden för skyddsuppfostran. I det senare fallet provas skuldfrågan av domstolen, och det torde inte kunna komma i fråga, att barnavårdsnämnden ingår i ny prövning därav. I det förra fallet kommer däremot skuldfrågan inte under domstols prövning. Emellertid är det en förutsättning för åtalseftergift enligt 1944 års lag, att den underårige begått brott; sådan eftergift kan därför inte meddelas annat än då utredningen otvetydigt visar att den underårige gjort sig skyldig till brott. Detta torde nästan undantagslöst innebära, att den underårige måste ha erkänt brottet. Men dessutom fordras, att ingenting förekommit, som är ägnat att rubba tilltron till erkännandet. I fråga om underåriga som fyllt 15 år torde alltså barnavårdsnämnderna över huvud inte behöva pröva skuldfrågor.

Beträffande underåriga som ej fyllt 15 år och som alltså ännu inte är straffmyndiga saknas däremot för närvarande möjlighet att få till stånd domstolsprövning. Är det fråga om ingripande mot sådan underårig med anledning av brottslig gärning, måste alltså barnavårdsnämnden enligt förslaget — liksom enligt BvL — själv pröva skuldfrågan. I praktiken inträffar det dock sällan att någon tvekan i sådana fall behöver råda i skuldfrågan; i inte ringa utsträckning klarlägges händelseförloppet genom polisutredning. Utskottet vill vidare erinra om att strafflagberedningen i sitt förslag till skyddslag förordat, att åklagare, om det finnes påkallat ur allmän synpunkt, efter framställning av barnavårdsnämnd eller länsstyrelse skall få begära domstols prövning huruvida barn under femton år begått brottslig gärning, s. k. bevistalan. Syftet med bestämmelserna härom är främst att åstadkomma en förbättring av barnavårdsorganens möjligheter att erhålla tillfredsställande underlag för sina beslut i barnavårdsärenden. Införes möjligheten till sådan bevistalan, kommer barnavårdsorganen inte heller beträffande barn under 15 år att behöva pröva skuldfrågor i någon större utsträckning.

Den del av barnavårdsnämndernas verksamhet som är av intresse från rättssäkerhetssynpunkt är i stället främst deras prövning av frågor huruvida de sociala indikationerna för ingripande är för handen, alltså om det föreligger annat förhållande som avses i 25 § lagförslaget än brottslig gärning. Av särskild vikt härvidlag är ärenden där nämnden överväger att skilja barn från deras fostrare. Beslut som innebär att barn skiljes från fostrare skall emellertid enligt propositionen i huvudsaklig anslutning till nu gällande ordning underställas länsstyrelsens prövning, såvida inte den underårige om han fyllt 15 år och hans föräldrar skriftligen samtycker till att beslutet verkställs. Den förbättrade proceduren inför barnavårdsnämnden innefattar enligt utskottets mening jämte förfarandet inför länsstyrelsen — vilket för övrigt får antagas bli omgestaltat genom lagstiftningen om administra-

tiva frihetsberövanden — tillfredsställande garantier för den enskildes rätts-säkerhet. Utskottet vill slutligen framhålla, att barnavårdsnämnderna hit-tills knappast visat benägenhet att företaga ogrundade ingripanden.

Med beaktande av vad nu anförts anser utskottet att det föreslagna för-farandet kan godtagas. I en detaljfråga vill utskottet dock förordna en mindre jämkning av Kungl. Maj:ts förslag. Såsom ovan framhållits, fastslås i 19 § bl. a. att den ärendet rör som regel skall erhålla tillfälle att yttra sig. Före-dragande statsrådet har vid remissen till lagrådet framhållit, att denna regel som ett nödvändigt komplement kräver, att den ärendet rör också skall få ta del av all utredning av betydelse i ärendet. Härvid har statsrådet framhål-lit dels att rätten att yttra sig blir mer eller mindre illusorisk, om någon väsentlig del av utredningen hemlighålles för honom, dels att det hos den enskilde lätt kan uppstå misstro mot nämndens avgörande, om utredning undanhållits honom. Att rätten att ta del av utredningen likväl inte slagits fast i lagtext torde bero på de svårigheter som uppkommer när utredningen omfattar handlingar, som med stöd av sekretesslagen kan undanhållas den ärendet rör. Enligt utskottets mening är emellertid principen om rätt att ta del av utredningen så viktig, att den bör framgå av själva lagtexten. Detta torde kunna åstadkommas genom ett tillägg till 19 § första stycket av inne-börd att den ärendet rör skall underrättas om vad som framkommit vid ut-redningen i samband med att tillfälle beredes honom att yttra sig. I den mån handlingarna i ärendet med stöd av sekretesslagen kan undanhållas den ärendet rör, bör tillvägagångssättet bli att nämnden eller den ledamot eller tjänsteman som ger den ärendet rör del av utredningsmaterialet föredrar handlingarna med utelämnande av sådana partier som inte får komma till dennes kännedom. — Utskottet förordar även i övrigt en viss jämkning av 19 § första stycket.

I *motionerna I: 6 och II: 9 samt motionerna I: 15 och II: 23* har framförts krav på utredning om inrättande av *ungdomsdomstolar*. Tanken på sådana domstolar har sin grund bl. a. i uppfattningen, att frågor om tvångs-ingripanden mot ungdom av rättssäkerhetsskäl borde avgöras under med-verkan av juridisk sakkunskap och lämpligen i ett annat organ än barna-vårdsnämnden, vilken i så fall skulle kunna förlägga tyngdpunkten i sin verksamhet till vård-, stöd- och hjälpåtgärder av olika slag. En ungdoms-domstol skulle enligt motionärerna också ha det företrädet framför barna-vårdsnämnden när det gällde att komma till rätta med kriminalitet bland de unga, att den skulle kunna tillämpa reaktionsformer lämpade för ung-domar som begått brott men inte är i behov av egentlig vård. Såsom sådana reaktionsformer har i *motionerna I: 6 och II: 9* nämnts böter och skadestånd. I en vid *motionerna I: 15 och II: 23* fogad promemoria, till vilken motionä-rerna hänvisat, har dessutom nämnts »korttidsarrest» och disciplinära åläg-ganden av olika slag. Vidare har motionärerna menat, att man med ung-domsdomstolar skulle undvika nackdelarna med det nuvarande »dualis-tiska» systemet, som enligt motionärerna inrymmer risker för kompetens-konflikter mellan domstolarna och barnavårdsnämnderna.

I det föregående avsnittet, om förfarandet hos barnavårdsnämnd, har utskottet uttalat uppfattningen, att det föreslagna förfarandet, bl. a. med hänsyn till att nämnderna i allmänhet inte torde behöva pröva skuldfrågor, är godtagbart. De brister som kan sägas vidlåda förfarandet bör för övrigt kunna avhjälpas genom den väntade lagstiftningen om administrativa frihetsberövanden och om det allmänna påföljdssystemet. Enligt utskottets mening kan därför rättssäkerhetskraven inte åberopas som stöd för införande av ungdomsdomstolar.

Vad gäller motionärernas uttalanden om att en ungdomsdomstol skulle kunna tillämpa vissa slag av påföljder lämpade för ungdomar som begått brott men inte är i behov av egentlig vård, vill utskottet till en början framhålla, att lagstiftningen inte uppställer några hinder mot att sådana ungdomar åtalas. Det finns i själva verket särskilda föreskrifter om rättegången i mål rörande brott av underåriga. Dessa föreskrifter, intagna i lag den 20 december 1946, innebär bl. a. att man då det gäller allvarligare brott för tjänstgöring i nämnden bör anlita nämndemän med insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom. Om den underårige i sådana fall saknar försvarare, skall domstolen i regel förordna offentlig försvarare för honom. Vidare skall mål mot underårig alltid behandlas skyndsamt; krav på särskild skyndsamhet uppställs för det fall att den tilltalade inte fyllt 18 år. Domstolen har också möjlighet att handlägga mål rörande brott av underårig inom stängda dörrar i större omfattning än eljest.

De grundläggande föreskrifterna om när underårig skall åtalas och när han utan åtal skall överlämnas till barnavårdsnämnden för åtgärd meddelas i den förut nämnda lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga. Åtal får jämlikt denna lag över huvud inte eftergivas, om åtal är påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest från allmän synpunkt. Lagstiftningen har alltså här lagt i åklagarens händer att beakta de allmänna synpunkterna. Bortsett från fall då brottet är ringa och uppenbarligen skett av okynne eller förhastande fordras dessutom för åtal eftergift, att den underårige omhändertages för skyddsuppfostran eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt det med skäl kan antagas att härigenom vad som är lämpligast för hans tillrättaförande vidtages. Härav framgår, att åklagare bör väcka åtal — utom i fall då det påkallas av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest ur allmän synpunkt — så snart han har anledning förmoda, att den påföljd domen kan innebära är lämpligare för att tillrättaföra den underårige än åtgärder som kan vidtagas med stöd av barnavårdslagen. Så kan vara fallet, utom i de sällsynta fall då åklagaren anser att brottet bör förskylla ovillkorligt frihetsstraff, exempelvis då åklagaren finner det lämpligt med villkorlig dom kombinerad med föreskrift om skadeståndsbetalning. Utskottet vill här också erinra om att domstol kan döma till böter för brott som begåtts av person under 18 år, även om eljest endast frihetsstraff ingår i straffskalan. Med verkan från och med den 1 januari 1960 har vidare införts möjlighet att kombinera villkor-

lig dom och ovillkorligt bötesstraff, en påföljd som i många fall för åklagarna torde framstå som lämpligare än åtgärder inom barnavårdens ram. Om statsmakterna i en framtid kommer att införa någon form av kortvarigt frihetsstraff eller andra disciplinära åtgärder för unga lagöverträdare, torde även sådana påföljder komma i betraktande.

Önskemålen om effektivare ingripanden mot sådana ungdomar som inte är i behov av egentlig vård torde således kunna tillgodoses lika väl inom nuvarande domstolssystem som inom ett system med ungdomsdomstolar. Inte heller dessa önskemål kan därför enligt utskottets mening åberopas till stöd för införande av ungdomsdomstolar. Härmed är dock icke sagt, att det inte kan vara lämpligt att införa ytterligare specialbestämmelser för rättegången i mål angående brott av underåriga.

Motionärerna syftar emellertid också till att vissa rena barnavårdsuppgifter skulle föras över till ungdomsdomstolar. Härvid torde man ha åsyftat i första hand sådana åtgärder som vidtages med anledning av den underåriges eget beteende, alltså i fall som avses i 25 § b) förslaget till barnavårdslag. Utskottet vill inte förneka, att man härigenom skulle kunna undvika vissa kompetenskonflikter mellan domstolarna och barnavårdsmyndigheterna vid behandlingen av lagöverträdare. Emellertid ifrågasätter utskottet, om en ungdomsdomstol skulle kunna anses bättre kvalificerad än ett barnavårdsorgan att avgöra frågor om behov av sådana tillrättaförande åtgärder som avhandlas i barnavårdslagen. Det är att märka, att ungdomsdomstolens prövning inte skulle inskränkas till fall då den underåriga förövat brottslig gärning utan också skulle gälla fall, då det är fråga om huruvida den underåriga av andra anledningar, såsom sedeslöst levnadssätt, underlåtenhet att efter förmåga ärligen försörja sig och missbruk av rusdrycker eller narkotiska medel, är i behov av sådana åtgärder. Det kan för övrigt antagas, att ett system med ungdomsdomstolar skulle ge upphov till nya kompetenskonflikter, dels mellan allmän domstol och ungdomsdomstol, dels mellan ungdomsdomstol och barnavårdsnämnd.

Enligt utskottets mening kan det däremot knappast uteslutas, att det från vissa synpunkter skulle vara till fördel för barnavårdsnämnderna, om de delvis befriades från att besluta om tvångsingripande mot ungdomar. Det kan dock här knappast bli fråga om andra ingripanden än omhändertaganden; även motionärerna tycks utgå från att barnavårdsnämnderna skall behålla befattningen med de förebyggande åtgärderna. Det kan emellertid ifrågasättas, om man ens i detta avseende skulle vinna något väsentligt genom att inrätta ungdomsdomstolar; de ovan anförda skälen talar enligt utskottets mening snarast för att befattningen med tvångsomhändertaganden, om än barnavårdsnämnderna befriades därifrån, även därefter borde åligga ett barnavårdsorgan.

Vid övervägande av vad nu anförts anser utskottet att det saknas anledning att begära utredning angående ungdomsdomstolar, och utskottet kan därför icke tillstyrka motionerna.

Som ett nytt medel i kampen mot ungdomsbrottsligheten har i *motionerna I: 16 och II: 24* förordats ett kortvarigt frihetsstraff. Motionärerna anser, att åtalseftergift och villkorlig dom inte varit så effektiva hjälpmedel mot brottsligheten som man hoppats. Orsaken härtill är enligt motionärerna att dessa åtgärder fått alltför vidsträckt användning. Det kortvariga frihetsstraff som motionärerna tänkt sig skulle tillämpas beträffande personer, som ännu inte hunnit fixeras i djupare kriminalitet och som därför kan tänkas bli påverkade av en både för dem och för omgivningen påtaglig reaktion. Beträffande utformningen av påföljden har motionärerna hänvisat till vissa utländska förebilder, bl. a. den i Storbritannien praktiserade behandlingen i detention centres och den i Västtyskland tillämpade straffformen Jugendarrest. Som en brist i dessa reaktionsformer har motionärerna emellertid betecknat, att de inte är förenade med någon form av eftervård.

Vid 1958 års B-riksdag väcktes motionsyrkanden, som bl. a. syftade till införande av kortvarigt frihetsstraff för unga lagöverträdare. Riksdagen tog då avstånd från tanken på sådana straff. Allmänna beredningsutskottet, som behandlade motionerna, anförde att det inte delade motionärernas uppfattning om värdet av en sådan straffform som detention centre; härvid åberopades bl. a. att denna straffform inte visat sig effektiv när det gällt att motverka återfallsbrottslighet. Angående Jugendarrest yttrade utskottet, att ett sådant straff torde te sig ganska främmande för vårt rättssystem. Utskottet framhöll vidare, att motionsförslaget inte beaktat frågan om eftervård.

Emellertid har tanken på ett kortvarigt frihetsberövande för ungdomsbrottslingar framförts i vårt land i andra sammanhang. Främst kan nämnas, att strafflagberedningen i sitt förslag till skyddslag upptagit behandling under två månader i s. k. tillsynsanstalt såsom ett led i vad beredningen kallat skyddstillsyn, närmast motsvarande s. k. kvalificerad villkorlig dom med övervakning och särskilda föreskrifter. Anstaltsbehandlingen är avsedd främst för unga i åldern 18—20 år och skall i allmänhet inleda skyddstillsynen. Skyddstillsynen skall enligt beredningen i undantagsfall få tillämpas även för unga i åldern 15—17 år, men för dessa skall behandling i tillsynsanstalt inte få komma i fråga.

Inom barnavården har försöksverksamhet med korttidsbehandling börjat under den senaste tiden. Verksamheten bedrivs vid Hammargårdens ungdomsvårdsskola i Stockholms-trakten. Behandlingen, som i likhet med annan behandling vid ungdomsvårdsskola skall kunna förenas med eftervård, är avsedd framför allt för den typ av ungdomar, som motionärerna tycks ha i tankarna, nämligen pojkar i åldern 15—17 år med någorlunda normal uppväxt och personlighetsutrustning som under puberteten gjort sig skyldiga till en plötsligt insättande kriminalitet och dessutom sådana som under arbetslöshet missbrukat sprit, förövat brott och måst omhändertagas. Avsikten är, att behandlingen på skolan normalt skall pågå högst tre månader.

Frågan om kortvariga frihetsberövanden har under senare år behandlats även i internationella sammanhang och står på dagordningen för en kongress angående brottsprevention och behandling av lagöverträdare som Förenta Nationerna skall hålla i London innevarande år.

Av vad nu anförts framgår, att spørgsmålet om brottspåföljder för unga lagöverträdare — liksom påföljdssystemet i sin helhet — för närvarande är under omprövning. Uppenbarligen kommer man härvid att beakta erfarenheterna både av försöksverksamheten vid Hammargården och av utomlands tillämpade metoder för korttidsbehandling. Beträffande ungdomar i åldern 18—20 år vill utskottet framhålla, att det inte torde ha ifrågasatts annat än att dessa även framdeles i allmänhet bör tas om hand inom kriminalvården; härvid bör korttidsbehandling i tillsynsanstalt i enlighet med strafflagberedningens förslag kunna innebära en avsevärd förstärkning av resurserna. När det gäller lagöverträdare i åldern 15—17 år finns möjligheten — om det skulle visa sig att korttidsbehandling vid ungdomsvårdsskolor inte lämpar sig för alla unga av ifrågavarande typ — att sänka eller avskaffa den av strafflagberedningen föreslagna åldersgränsen för behandling i tillsynsanstalt; förslag i denna riktning har för övrigt framförts från flera håll under remissbehandlingen av strafflagberedningens betänkande. Över huvud taget är det, såsom framhållits i det under hösten 1959 av parlamentariska sakkunniga framlagda betänkandet angående ungdomsbrottligheten, av stor betydelse att det pågående reformarbetet resulterar i ett tillräckligt differentierat system som erbjuder möjlighet till såväl korttids- som långtidsbehandling av unga lagöverträdare.

Då frågan om kortvarigt frihetsberövande av unga lagöverträdare således redan är under övervägande, anser utskottet icke nödvändigt att föreslå riksdagen att göra en framställning i ämnet. Utskottet kan alltså icke tillstyrka motionerna.

Vad gäller barnavårdsnämndernas ingripanden i enskilda fall innebär propositionen icke någon genomgripande reform. Viktigast av ändringarna torde vara att åldersgränsen för ingripande i fall, då ingripandet inte föranledes av den underåriges beteende, höjes från 16 till 18 år. Av stor vikt är också den föreslagna utbyggnaden av de förebyggande åtgärderna, främst genom stadganden om hjälpåtgärder och om föreskrifter rörande underårigs levnadsförhållanden. En annan nyhet — som emellertid redan torde ha tillämpats i barnavårdsnämndernas praxis — är provisoriskt omhändertagande i fall då fullständig utredning ännu icke föreligger; sådant omhändertagande benämnes i propositionen omhändertagande för utredning.

I den viktiga frågan om förutsättningar för ingripande ansluter sig förslaget nära till BvL. Detta anser utskottet lyckligt, i första hand därför att avvägningen i BvL mellan den privata sfären och samhälls-ingripanden måste antagas stämma överens med allmän rättsuppfattning. Därtill kommer, att barnavårdsorganen i väsentliga avseenden får bygga vi-

dare på den rättspraxis som utbildats under den tid BvL gällt. Den effektivering av barnavårdsverksamheten som kan erfordras bör åstadkommas dels genom utbyggnad av den förebyggande verksamheten, dels genom förstärkning av barnavårdsorganens resurser med avseende på personal, anstalter m. m.

Liksom hittills skall förutsättningarna för att barnavårdsnämnd skall få ingripa med förebyggande åtgärder — hjälpåtgärder, förmaning och varning, föreskrifter rörande den underåriges levnadsförhållanden samt övervakning — vara desamma som för omhändertagande. Givetvis är dock en gradering åsyftad, så att underårig som regel inte skall omhändertagas förrän andra åtgärder prövats. Denna gradering kommer till uttryck främst i ett i nära anslutning till en bestämmelse i BvL utformat stadgande, att, om förebyggande åtgärder bedöms vara gagnlösa eller om sådana åtgärder vidtagits utan att medföra rättelse, den underårige skall omhändertagas för samhällsvård.

I *motionerna I: 443 och II: 566* har yrkats sådan ändring av lagtexten, att det klart skulle framgå, att förebyggande åtgärder får vidtagas vid mindre allvarliga missförhållanden än dem som gäller för omhändertagande. Motionärerna har tänkt sig att ändringen kunde få den formen, att förebyggande åtgärder skulle kunna vidtagas icke endast då sådana förhållanden som beskrivs i 25 § föreligger utan dessutom då det är risk för att sådana förhållanden skall inträda om inga åtgärder vidtages. Till stöd för yrkandet åberopas, att propositionens ståndpunkt ger det nya lagförslaget mindre utrymme för de förebyggande åtgärderna än den praxis som utbildats med stöd av BvL. Detta uttalande torde inte vara hållbart. Såsom utskottet ovan anmärkt, är just en av fördelarna med den i propositionen valda konstruktionen att det blir möjligt att bygga vidare på hittills utbildad praxis. Snarare torde propositionen syfta till att den förebyggande verksamheten skall intensifieras. Detta skall dock inte i första hand ske genom att möjligheterna till tvångsingripande vidgas utan främst genom att hjälpåtgärderna och andra åtgärder som kan vidtagas i samråd med den underårige och hans föräldrar får större omfattning. Uppenbarligen kan hjälpåtgärder och liknande åtgärder med samtycke av den underårige och hans föräldrar vidtagas även om förhållande som avses i 25 § inte är för handen. Utskottet vill härvidlag vidare erinra om en föreskrift i förslagets 3 § av innebörd att barnavårdsnämnden under sin allmänt förebyggande verksamhet skall särskilt uppmärksamma sådana underåriga som med hänsyn till kroppslig eller själslig hälsa och utrustning, hem- och familjeförhållanden samt omständigheterna i övrigt kan anses vara särskilt utsatta för risk att utvecklas ogynnsamt. Utskottet kan av nu anförda skäl inte tillstyrka motionerna.

Såsom ovan antytts medger BvL ej omhändertagande för skyddsuppfost-
ran utan att fulla skäl förebringats. Barnavårdsnämndens ordförande kan emellertid vid trängande behov fatta provisoriskt beslut om omhändertagande. Det har uppgivits, att sådana beslut stundom fat-

tats innan utredningen till fullo klarlagt att de stadgade förutsättningarna förelegat.

Lagförslaget innebär, att omhändertagande för utredning skall få beslutas om sannolika skäl för ingripande med stöd av 25 § föreligger och om omhändertagandet dessutom kan anses nödvändigt 1) på grund av risker för den underåriges hälsa eller utveckling eller 2) på grund av risk för brottslig eller annan skadlig verksamhet från hans sida eller 3) med hänsyn till att eljest den fortsatta utredningen kan allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras. Omhändertagande för utredning må bestå högst fyra veckor. Beslut om omhändertagande för utredning skall, om den underåriga — då han fyllt 15 år — och hans föräldrar inte skriftligen samtycker till att det verkställs, utan dröjsmål och senast inom tio dagar underställas länsstyrelsens prövning. Interimistiskt beslut får meddelas av ordföranden. Sådant beslut skall underställas nämndens prövning. Även i detta fall skall underställningen ske utan dröjsmål och senast inom tio dagar.

I *motionerna I: 17 och II: 25* har yrkats sådan ändring, att omhändertagande för utredning skall få beslutas endast i det under 1) angivna fallet. I övrigt är enligt motionärerna institutet svärförenligt med rättssäkerheten. Härvid har motionärerna anfört bl. a. att man icke åt ett administrativt organ bör överlämna uppgifter av så ingripande karaktär som frihetsberövande när dessa uppgifter med fördel kan anföras åt domstol.

Betänkligheterna från rättssäkerhetssynpunkt mot det föreslagna institutet bör enligt utskottets mening ses mot bakgrund av nu rådande förhållanden. Institutet kan, såsom ovan antytts, väsentligen ses som kodifiering av praxis; de viktigaste skillnaderna torde vara, att förslaget i motsats till BvL dels stadgar vissa tidsgränser, dels föreskriver underställning, då samtycke ej lämnas. Skäl kan måhända anföras i synnerhet mot att anföras åt nämndens ordförande att interimistiskt besluta om omhändertagande för utredning. Icke heller härvidlag medför emellertid förslaget någon reell förändring i förhållande till BvL, och det torde knappast ha gjorts gällande, att rättssäkerheten äventyrats genom den möjlighet ordföranden enligt BvL har att fatta provisoriska beslut om omhändertagande för skydds-
uppfostran. För övrigt kan denna fråga liksom andra rättssäkerhetsfrågor i samband med omhändertagandeinstituten komma i annat läge som följd av utredningen om administrativa frihetsberövanden.

Av nu anförda skäl och på grund av att det uppenbarligen är nödvändigt för barnavårdsorganen att ha möjlighet till provisoriska omhändertaganden även i de under 2) och 3) ovan angivna fallen kan utskottet inte tillstyrka motionerna i denna del.

Av stor betydelse för effektiviteten hos institutet omhändertagande för utredning är givetvis att det finns möjligheter att med tillbörlig grad av säkerhet förvara de omhändertagna. Till denna fråga, som är av vikt även när det gäller omhändertagande för vård, återkommer utskottet i det följande.

Till frågan om den tid, varunder omhändertagande för utredning får bestå, återkommer utskottet i specialmotiveringen.

I BvL benämnes de former av omhändertagande som kan göras oberoende av inställningen hos den saken rör *skyddsuppfostran*. Omhändertagande som är beroende av samtycke kallas *samhällsvård*; till denna kategori hänföres också omhändertagande av barn, som är i behov av vård på grund av att föräldrarna övergivit barnet eller avlidit. Propositionen behåller i huvudsak skillnaden i förutsättningar mellan de två slagen av omhändertagande men sammanför dem under gemensam benämning, nämligen samhällsvård. Detta har motiverats främst med att den nuvarande terminologiska skillnaden är förenad med övervägande olägenheter för barnavårdsverksamheten och dessutom inte erforderlig för att framhäva skillnaden i fråga om förutsättningar m. m. Vidare har anförts, att den terminologiska skillnaden inte får täckning i reglerna för de omhändertagnas behandling.

I *motionerna I: 442 och II: 561* har yrkats, att för motsvarigheten till nuvarande skyddsuppfostran, d. v. s. samhällsvård jämlikt 29 § i lagförslaget, måtte införas beteckningen samhällsfostran. Yrkandet har motiverats framför allt med att det skulle vara otillfredsställande, om omhändertagandet av ett litet barn, som måste tas om hand exempelvis därför att dess föräldrar avlidit, skulle ha samma beteckning som omhändertagandet av kriminella ungdomar. Sammanförandet av instituten skulle enligt motionärerna ofta kunna föranleda irritationsskapande missförstånd och medföra olägenheter för dem som skall tillämpa bestämmelserna. Vidare skulle det, anför motionärerna, bidra till klarhet i lagen, om den terminologiska uppdelningen behålles, eftersom den principiella skiljelinjen finns kvar både i fråga om förutsättningarna för omhändertagande och beträffande vårdens upphörande.

Frågan om beteckningen på de skilda slagen av omhändertagande är enligt utskottets mening av underordnad vikt. Den är av rent lagteknisk natur, och anledning saknas att antaga att allmänheten skulle fästa nämnvärt avseende vid om ett omhändertagande får den ena eller den andra beteckningen. Skall man emellertid göra någon skillnad, bör denna rimligen göras mellan å ena sidan fall, då ingripandet föranledes av den underåriges beteende, d. v. s. fall enligt 25 § b), samt å andra sidan fall, där ingripandet beror på att barnet är i behov av skydd eller vård, alltså fall enligt 25 § a) och 31 §. Härigenom skulle emellertid lagtexten kompliceras i onödan, och utskottet kan inte tillstyrka en sådan ändring.

Frågan om skydd mot skadliga fosterbarnsförflyttningar har varit aktuell under lång tid. Många önskemål har framkommit om laglig reglering av frågan. I huvudsak har två utvägar diskuterats, nämligen dels att vidga möjligheterna att ta vårdnaden från vårdnadshavaren och överföra den till fosterföräldrarna, dels att ge barnavårdsmyndigheterna befogenhet att inskränka vårdnadshavarens rätt att ta barnet till

sig. Den först nämnda utvägen övervägdes under förarbetena till den år 1949 antagna föräldrabalken men avvisades då. Det avgörande skälet var, att överflyttning av vårdnaden i en del fall ansågs vara en alltför vittsyftande åtgärd för att hindra förflyttningen. I stället rekommenderades, att problemet skulle lösas efter det andra alternativet. I enlighet härmed har nu i propositionen (50 §) föreslagits, att barnavårdsnämnd skall kunna meddela förbud mot förflyttning av fosterbarn. För förbud skall fordras, att det skulle vara till avsevärd skada för fosterbarnet att skiljas från fosterhemmet. Angående innebörden av uttrycket »avsevärd skada» får utskottet hänvisa till föredragande statsrådets uttalanden i frågan (s. 85—87 ovan).

Föredragande statsrådets uttalanden om i vilken utsträckning förbud skall kunna meddelas har inte mött opposition vare sig under lagrådsbehandlingen eller i motionerna. Däremot har anmärkningar framställts mot vad som föreslagits rörande ärendenas handläggning. Lagrådet motsatte sig att beslutanderätten skulle tillkomma barnavårdsnämnden. En tänkbar lösning var enligt lagrådet att barnavårdsnämnden, när saken uppkommer annorledes än i rättegång, skulle äga göra framställning hos allmän domstol om förbud mot förflyttningen, varvid domstolen även skulle ha befogenhet att meddela förbud interimistiskt. Frågan krävde emellertid enligt lagrådet särskild lagstiftning av mera central karaktär; i nuvarande läge inskränkte sig lagrådet till att hemställa att stadgandena om förbud mot fosterbarnsförflyttning måtte utgå.

Även i *motionerna I: 17 och II: 25* hemställes, att ifrågavarande stadganden måtte utgå. Motionärernas ståndpunkt sammanfaller i huvudsak med lagrådets, men motionärerna tänker sig att barnavårdsnämnden själv skall kunna meddela beslut interimistiskt. Denna befogenhet kan dock enligt motionärerna inte fastslås i barnavårdslagen förrän frågan om domstolens medverkan är löst. Motionärerna har också hemställt om utredning angående formerna för domstols medverkan.

Om fosterföräldrarna till ett barn inte gått med på att lämna ut barnet till vårdnadshavaren, har denne varit oförhindrad att hos allmän domstol väcka talan om att få barnet utlämnat. En annan möjlighet har varit att hos överexekutor — som regel länsstyrelsen eller ledamot av magistraten — begära handräckning för att få ut barnet. Fullföljdsinstanser för handräckningsprocessen är — liksom för domstolsprocessen — hovrätterna och högsta domstolen. I avsaknad av bestämmelser har myndigheterna varit hänvisade till att själva utbilda praxis på området. Ätminstone under senare tid torde de härvid regelmässigt ha fäst avseende just vid sådana synpunkter som enligt propositionen skall vara avgörande vid barnavårdsorganens prövning av frågor om förbud att skilja barn från fosterhem, nämligen främst om förflyttningen kunnat antagas lända barnet till psykisk skada. I den mån kritik riktats mot hittills tillämpad procedur torde den framför allt ha avsett formerna för verkställighet av bifallande avgöranden. Även eljest kan givetvis proceduren ha varit upprivande både för barnet, för föräldrarna och för fosterföräldrarna.

Vad gäller verkställigheten vill utskottet erinra om att Kungl. Maj:t i ett cirkulär den 15 april 1955 fäst exekutionsmyndigheternas uppmärksamhet på angelägenheten av att verkställighet av beslut om överlämnande av barn sker under sådana former och vid sådan tidpunkt att fara ej uppstår för barnets hälsa; i den mån så kan anses behövt bör enligt cirkuläret barnavårdsnämnd och läkare höras i ärendet samt kallas till förrättningen. Det får antagas, att cirkuläret bidragit till att göra verkställigheten av de ifrågasvarande besluten så skonsam som möjligt. För övrigt ligger det i sakens natur, att frågor om skiljande av barn från fosterhem engagerar de inblandade personerna känslomässigt, oavsett hur förfarandet ordnas.

Det synes emellertid utskottet angeläget, att spörsmålet om skydd mot skadliga fosterbarnsförflyttningar, som länge varit föremål för uppmärksamhet från riksdagens sida, omsider blir lagligen reglerat. I och för sig hade det varit lyckligt, om prövningen kunnat anförtros åt de allmänna domstolarna. Dessa skulle ha kunnat bygga vidare på den praxis som redan utbildats hos dem; utskottet vill också hänvisa till att domstolarna har stor erfarenhet av liknande avgöranden från målen angående vårdnaden om barn. Emellertid har det enligt föredragande statsrådet inte varit möjligt att finna någon lämplig form för att förlägga prövningen till allmän domstol. I detta läge bör enligt utskottets mening de nu föreslagna bestämmelserna godtagas; utskottet understryker emellertid, i anslutning till vad föredragande statsrådet anfört vid anmälan av lagrådets utlåtande, att den föreslagna ordningen får anses som ett provisorium och att den bör omprövas i samband med den pågående översynen av utsökningslagstiftningen. Om erfarenheterna av det nya förfarandet ger anledning därtill, bör frågan enligt utskottets mening kunna brytas ut till särskild behandling.

Av vad nu anförts framgår, att utskottet inte kan tillstyrka yrkandet i motionerna I: 17 och II: 25 om att 50 § i lagförslaget måtte utgå. Eftersom den nu föreslagna ordningen under alla förhållanden får antagas komma under omprövning, saknas också anledning att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i ämnet.

Av barnavårdsnämnd meddelat förbud mot förflyttning av fosterbarn skall enligt propositionen inte bringas under länsstyrelsens prövning genom underställning utan endast om besvär anföres. I denna fråga har i *motionerna I: 443 och II: 566* hemställts om föreskrift att förbud skall underställas länsstyrelsens prövning, om vårdnadshavaren inte samtycker till förbudet. Yrkandet motiveras med att ett förbud är av synnerligen ingripande karaktär i förhållande till föräldrarna. Vidare framhålles att svårigheter kan uppstå att bereda barn till ensamstående mödrar vård i lämpliga fosterhem, eftersom mödrarna torde bli mindre villiga att lämna från sig barnen, om det inte kan garanteras att de själva åter kan få hand om dem då deras möjligheter därtill förbättrats.

Tanken att förbud mot att skilja barn från fosterhem skulle underställas länsstyrelsens prövning för att bli gällande har diskuterats av föredragande statsrådet vid lagrådsremissen. Statsrådet har därvid motiverat pro-

positionens ståndpunkt med att den enskildes rättssäkerhet kan tillgodoses lika väl med besvärsrätt som med underställning. Statsrådet har vidare uttalat bl. a., att man torde kunna utgå från att föräldrarna sannolikt endast sällan vill åtnöjas med ett av barnavårdsnämnden beslutat förbud. I denna fråga ansluter sig utskottet till propositionen. Med anledning av vad motionärerna anfört vill utskottet framhålla att varken nuvarande ordning, propositionen eller propositionen med den av motionärerna föreslagna ändringen kan utgöra underlag för någon av barnavårdsorgan lämnad garanti att ensamstående moder eller annan vårdnadshavare skall få tillbaka sitt barn då vårdnadshavarens möjligheter att ha hand om barnet förbättrats; frågan om återfående av barnet skall prövas enbart med hänsyn till de förhållanden som råder då frågan uppkommer. Utskottet kan alltså inte tillstyrka motionerna I: 443 och II: 566 i denna del.

Vad gäller fosterbarnsvården föreslås i propositionen i övrigt bl. a. att barnavårdsnämndens tillstånd alltid skall krävas för rätt att mottaga fosterbarn. För närvarande gäller ett blandat tillstånds- och anmälningssystem. I övrigt föreslås, att i BvL stadgad anmälningsskyldighet beträffande barn som vistas hos annan än vårdnadshavaren utan att vara fosterbarn — s. k. vistelsebarn — inte skall få motsvarighet i den nya lagen. Skyddet för sådana barn skall bestå i dels att de genom särskilt beslut kan jämföras med fosterbarn, dels att förbud kan meddelas för viss person att i sitt hem mottaga annans barn under 16 år annat än tillfälligt. I dessa delar har utskottet inte funnit anledning till erinran.

Beträffande barnavårdsanstalter innebär propositionen inga mera betydelsefulla ändringar. Diskussionen i förevarande del har framför allt rört två slags inrättningar, nämligen dels s. k. ungdomshem, dels elevhem.

Barnavårdskommittén föreslog i sitt betänkande bestämmelser om tillsyn över vissa typer av ungdomshem, men dessa bestämmelser har inte fått motsvarighet i propositionen. Föredragande statsrådet har i sin motivering härför anfört, att ungdomshemmen visserligen har det gemensamt att de främst syftar till att bereda bostad åt ungdomar men att de i övrigt med hänsyn till ändamålet skiljer sig väsentligt från varandra. En grupp är enligt statsrådet industriernas och andra enskilda ungdomshem. Beträffande dessa finns enligt statsrådets mening inte tillräckliga skäl för generell kontroll från barnavårdsmyndigheternas sida. En annan kategori är de ungdomshem, som har till syfte att i större eller mindre utsträckning mottaga missanpassade eller av missanpassning hotade ungdomar. Dessa är emellertid, anförde statsrådet, vanligen kommunala och inordnade i den samhälleliga barnavården och står redan under betryggande tillsyn av barnavårdsmyndigheterna, i första hand vederbörande barnavårdsnämnd. Därför är enligt statsrådet inga särskilda tillsynsföreskrifter i barnavårdslagen angående dessa anstalter behövliga.

Mot vad sålunda i propositionen föreslagits angående ungdomshem har

utskottet ingen erinran. Vad gäller ungdomshemmen för missanpassade elever av missanpassning hotade ungdomar vill utskottet tillägga, att vissa av dessa hem — nämligen de som är avsedda för dem som är under 18 år — enligt lagen är hänförliga till barnhem, närmare bestämt upptagningshem, även om de i någon omfattning nyttjas också för äldre ungdom. Övriga ungdomshem inom denna grupp — exempelvis sådana som inrättats särskilt för underåriga i åldern 18—20 år som kanske väntar på plats på ungdomsvårdsskola — är däremot inte hänförliga under lagens bestämmelser om barnhem eller barnavårdsanstalter i övrigt. I den mån dessa anstalter, som vanligen torde vara fallet, drivs av barnavårdsnämnd, står de givetvis ändå under nämndens tillsyn. Och eftersom socialstyrelsen och länsstyrelserna med stöd av de allmänna tillsynsbestämmelserna har att utöva uppsikt över barnavårdsnämndernas verksamhet i dess helhet, får det enligt utskottets mening anses vara tillfredsställande sörjt för kontrollen även över dessa ungdomshem.

Från tillsyn av barnavårdsmyndigheterna undantar förslaget i nära anslutning till BvL bl. a. eleverna som står under tillsyn av central skolmyndighet. Hit hör flertalet inrättningar där skolelever vistas i samband med undervisning, nämligen för det första alla elevhem som tillhör skoldistrikt och för det andra alla elevhem i anslutning till skolor som eljest har statsbidrag. Till den senare gruppen hör de allra flesta privata internatskolor, såsom Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Lundsbergs skola och Solbacka läroverk. Även internatskolor som har statsbidrag endast till vissa klasser torde få hänföras hit. Övriga elevhem, som är knutna till skolor och har till ändamål att underlätta elevernas skolgång, d. v. s. elevhemmen vid vissa privata skolor, främst internatskolor, anses däremot i förslaget som barnavårdsanstalter och blir därigenom underkastade tillsyn av barnavårdsorganen. Denna grupp är till antalet obetydlig, troligen högst tio inrättningar i riket. Under förarbetena till propositionen har rått delade meningar om denna grupp. Lagrådet ansåg att dessa elevhem borde vara underkastade tillsyn av central skolmyndighet, något som borde åstadkommas genom särskild lagstiftning. Föredragande statsrådet har funnit goda skäl tala för den av lagrådet förordade ordningen. Hon har emellertid ansett det nödvändigt att tillsyn över de ifrågavarande elevhemmen kommer till stånd snarast möjligt och funnit det omöjligt att för närvarande åstadkomma tillsynen på annat sätt än genom en reglering inom barnavårdslagstiftningens ram. Statsrådet har uttryckligen betecknat lösningen som ett provisorium.

En ståndpunkt likartad med lagrådets intages i *motionerna I: 45 och II: 52 samt II: 253*. I alla dessa motioner yrkas att bestämmelserna om tillsyn från barnavårdsmyndigheternas sida över här berörda elevhem måtte utgå ur lagförslaget. I de två förstnämnda motionerna anföres att det måste anses otillfredsställande att behandla samma institution som skola i och med att den får statsbidrag men såsom varande av icke-pedagogisk art så länge den inte får sådant bidrag. Enligt motionärerna är det vidare orim-

ligt att en pedagogisk institution ställes under tillsyn av en pedagogiskt icke sakkunnig myndighet. I alla motionerna anföres vidare, att förslaget skulle medföra en olycklig splittring av tillsynsuppgifterna; härvid har hänvisats till att de ifrågavarande privatskolorna, i den mån de mottager elever i skolpliktig ålder, jämlikt folkskolestadgan redan står under tillsyn av den lokala skolstyrelsen.

Även enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för att tillsynen över de ifrågavarande elevhemmen uppdrages åt undervisningsmyndigheterna; det måste, såsom påpekats i ett par av motionerna, anses oegentligt att frågan om tillsynsmyndigheten skall vara beroende av om statsbidrag utgår eller ej. Behovet av tillsyn över vissa av elevhemmen lär emellertid vara *trängande* — utskottet vill härvid framhålla att elevhem vid skolor som inte mottager elever i skolpliktig ålder över huvud taget inte står under tillsyn — och det torde inte vara möjligt att under detta år åstadkomma den erforderliga författningsmässiga regleringen, om tillsynen skall anförtros undervisningsväsendet. Tillsynen måste därför enligt utskottets mening i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag under en övergångstid ombesörjas inom barnvården. Utskottet kan således inte för närvarande biträda motionsyrkandena.

I detta sammanhang behandlar utskottet *motionerna I: 213 och II: 252*, i vilka hemställes att riksdagen måtte uttala att statsbidrag för uppförande och drift av mottagningsavdelningar (*utredningshem*) må utgå till kommuner, där särskilt behov av sådana avdelningar föreligger. Vidare ämnar utskottet här ta upp vissa uttalanden i *motionerna I: 17 och II: 25* angående kommunala upptagningshem.

I anledning av motionerna vill utskottet till en början erinra om att riksdagen år 1959 i samband med behandlingen av proposition om utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna godtog ett i propositionen framlagt förslag att vissa av dessa skolor skulle kompletteras med särskilda mottagningsavdelningar, avsedda framför allt för s. k. utredningsfall, d. v. s. främst unga i åldern 15—17 år som misstänks för brott. För sådana fall skulle också specialavdelningar vid andra av ungdomsvårdsskolorna kunna tas i anspråk. Riksdagsbeslutet innebar, att det under tiden fram till mitten av år 1960 skulle inrättas sammanlagt sex mottagningsavdelningar, fyra vid pojkskolor och två vid flickskolor. Varje avdelning skulle innehålla åtta platser. Av mottagningsavdelningarna avses en pojkaavdelning — vid Hammargården — och en flickavdelning — vid Bistagården i Bålsta i Uppsala län — för Stockholms-området samt en pojkaavdelning — vid Fagared i Lindome i Hallands län — för Göteborgs-området. För Malmö och närliggande område skall en nyinrättad specialavdelning vid Råby i Lund fylla motsvarande ändamål.

Vad gäller vården av dem som omhändertages för utredning på grund av sitt eget beteende innebär nu förevarande proposition, att de i första hand skall placeras i kommunala upptagningshem. Barnavårdsnämnderna skall ha befogenhet att underkasta de omhändertagna den begränsning av rörel-

sefriheten som betingas av syftet med omhändertagandet. För detta ändamål krävs enligt föredragande statsrådet främst att hemmen förses med tillräcklig och välkvalificerad personal. Vidare bör uppsikten kunna underlättas genom lämplig placering av byggnaderna och genom särskilda tekniska anordningar, såsom rymningssäkra fönster. De i det föregående nämnda mottagningsavdelningarna vid ungdomsvårdsskolorna skall enligt statsrådet anlitas för sådana utredningsfall, för vilka intagning i anstalt av mera sluten typ erfordras.

I motionerna I: 213 och II: 252 göres gällande, att det antal platser staten ställer till förfogande genom mottagningsavdelningarna är otillräckligt; både Stockholm och Göteborg måste räkna med egna institutioner med hem både för manliga och för kvinnliga elever. Dessa institutioner måste, anför motionärerna, med hänsyn till att klientelet oftast är mycket oroligt ha speciell utrustning samt särskilt väl kvalificerad personal, och därför blir både investerings- och driftskostnaderna väsentligt högre för dem än för upptagningshem för psykiskt och fysiskt friska barn. Motionärerna nämner, att Göteborgs barnavårdsnämnd planerar nya upptagningshem både för manliga och för kvinnliga elever. De ifrågasätter, om det inte skulle vara fördelaktigt såväl för staten som för Göteborgs stad, om man i anslutning till hemmen kunde inrätta mottagningsavdelningar, till vilka staten lämnade bidrag för både investering och drift. En sådan anordning skulle också, menar motionärerna, ha gynnsamma verkningar för behandlingen av de unga.

I motionerna I: 17 och II: 25 — där inte något yrkande framställs i denna del — anläggs vissa synpunkter på kommunala upptagningshem såsom anstalter för placering av dem som omhändertagits för utredning i anledning av misstanke om brott. Motionärerna betecknar den föreslagna lösningen som ett mellanting mellan sluten och öppen anstalt och uttrycker farhågor för att upptagningshemmen, även om de utformas i enlighet med de av statsrådet angivna riktlinjerna, inte blir ens tillnärmelsevis rymningssäkra. Visserligen är avsikten, anför motionärerna, att de svårare fallen skall placeras på sluten mottagningsavdelning vid ungdomsvårdsskola, men det är sannolikt att platsbristen vid dessa kan göra sådan placering omöjlig med påföljd att upptagningshemmen kommer att få mottaga ett allt allvarligare belastat klientel av typen häktningsfall.

Utskottet vill, från de synpunkter utskottet har att företräda, uttala uppfattningen, att det för en riktig tillämpning av den nya barnavårdslagen är av yttersta vikt att tillräckligt många vårdplatser med erforderlig utrustning ställs till förfogande för sådana unga som på grund av eget beteende omhändertagits för utredning eller samhällsvård. En möjlig väg är att ytterligare bygga ut den statliga ungdomsvårdsskoleorganisationen med avdelningar för mera permanent vård och med specialavdelningar och mottagningsavdelningar. En annan väg är att genom ökat statligt stöd stimulera kommunerna att inrätta upptagningshem, något som i enlighet med vad som anföres i motionerna I: 213 och II: 252 möjligen kan medföra vissa fördelar med avseende på behandlingen. Utskottet vill här erinra om att de parla-

mentariska sakkunniga i det förut nämnda betänkandet om ungdomsbrottsligheten framhållit att, i den mån barnavårdsnämnderna skulle behöva anordna särskilda hem för omhändertagande av unga under utredningstiden, fråga kan uppkomma om fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för inrättande av dessa hem. Vad särskilt gäller uttalandena i motionerna I: 17 och II: 25 vill utskottet erinra om att det stadgande i lagförslaget som handlar om barnavårdsnämndens uppsikt över omhändertagna (41 §) inte drar några bestämda gränser för de åtgärder som får vidtagas för att förebygga rymningar. Det i stadgandet använda uttrycket, »den omhändertagne må underkastas den begränsning i rörelsefriheten som betingas av syftet med omhändertagandet», synes medge en nyanserad tillämpning.

Vad utskottet här anfört i anledning av motionerna I: 213 och II: 252 bör riksdagen enligt utskottets mening giva Kungl. Maj:t till känna som sin uppfattning.

Specialmotivering

Här beröres endast vissa stadganden som i anledning av motioner tilldragit sig utskottets särskilda uppmärksamhet. I övrigt hänvisas till propositionen.

Förslaget till barnavårdslag

7 §.

Gällande bestämmelser. Enligt 3 § BvL skall barnavårdsnämnden bestå av a) en ledamot av kommunens socialnämnd, b) en i församlingstjänst inom kommunen anställd ordinarie präst, c) en vid kommunens folkskolor eller fortsättningsskolor anställd lärare eller lärarinna eller för kommunen anställd folkskolinspektör, d) minst två andra för nit och intresse för barn- och ungdomsvård kända män eller kvinnor samt e) i vissa fall en läkare. De under a)—d) angivna ledamöterna väljes av kommunens fullmäktige, men om endast en präst eller en representant för skolväsendet finnes, är denne eller hans ställföreträdare utan val ledamot. Minst en ledamot skall vara kvinna. Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden. I fråga om läkarrepresentanten är föreskrivet, att i stad såsom ledamot i nämnden skall ingå stadsläkare, om sådan finnes, eller ock annan i staden bosatt, av staden därtill utsedd läkare. I landskommun, där tjänsteläkare är bosatt, är denne ledamot av nämnden. Skulle flera tjänsteläkare vara bosatta i sådan kommun, bestämmer länsstyrelsen vilken av dem som skall vara ledamot.

Suppleanter i barnavårdsnämnden utses enligt 5 § BvL efter i huvudsak samma grunder som de ordinarie ledamöterna.

Föredragande statsrådet. Med hänsyn till vad i samband med tillkomsten av KL och SochjL uttalats om önskvärdheten av största möjliga frihet för

kommunerna att ordna sin förvaltning och sina verksamhetsformer samt om de fördelar, som stod att vinna ur samordningssynpunkt, därest kvalificerande bestämmelser om olika nämnders sammansättning bortföll (jfr betänkandet s. 246—248), bör det enligt min uppfattning inte ifrågakomma att hålla fast vid de tvingande bestämmelserna om vissa befattningshavares eller yrkesutövaras ledamotskap i barnavårdsnämnden. Förhållandena har också så väsentligt ändrats efter tillkomsten av 1924 års lag, att dessa bestämmelser, som tidigare utan tvivel varit motiverade och av värde, numera kan avvaras. I likhet med flertalet remissinstanser delar jag alltså kommitténs ståndpunkt i denna fråga och ansluter mig även till dess uppfattning, att tillräckliga skäl icke föreligger för en rekommendation om inval av personer med speciell sakkunskap. I enlighet med nyssnämnda uttalanden bör det emellertid även i övrigt stå fritt för kommunens fullmäktige att i barnavårdsnämnden invälja de personer, som anses bäst lämpade för uppdraget. Den av kommittén föreslagna bestämmelsen, att ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnden skall väljas bland personer som är kända för intresse och förståelse för barn och ungdom, har därför inte fått någon motsvarighet i departementsförslaget. Att båda könen skall vara representerade i barnavårdsnämnden torde vidare numera allmänt framstå som helt självklart, varför föreskrift därom i lagen inte kan anses nödvändig.

Motioner. I motionerna I: 442 av herr Bengtson m. fl. och II: 561 av herr Hedlund m. fl. yrkas sådan ändring av 7 § första stycket att sista punkten får följande lydelse: I nämnden bör finnas lärare ävensom, där så lämpligen kan ske, företrädare för juridisk sakkunskap. I motiveringen för sin hemställan anför motionärerna bl. a.:

De nuvarande bestämmelserna om att i nämnden skall ingå vissa personer med särskild sakkunskap har enligt vår mening varit till gagn för verksamheten och har även ofta medfört att nämnderna därigenom tillförts krafter som varit villiga att åtaga sig det betungande uppdraget som ordförande i nämnden. Vi kan emellertid ansluta oss till de skäl föredragande statsrådet anfört mot tvingande föreskrifter om att ledamot skall vara på visst sätt kvalificerad. En regel att viss sakkunskap *bör* vara företrädd inom nämnden kan emellertid vara av ett icke ringa värde såsom handlingsnorm för de därav berörda. — — — Med införande av nioårig skolplikt kommer det att bli av allt större betydelse, i synnerhet för den förebyggande verksamheten, att en nära kontakt uppehålls mellan skola och barnavårdsnämnd. Denna kontakt sker bäst genom att någon i kommunen anställd lärare inväljes i nämnden. Kommunerna har enligt vår uppfattning haft goda erfarenheter av de lärarrepresentanter som enligt nuvarande bestämmelser skolat ingå i nämnden. Med införandet av den nioåriga skolan blir det av vikt att även den insikt om barnens beteende och den sakkunskap som högstadiets lärare besitter företrädes inom nämnden. Det synes oss därför värdefullt att rekommendationen i 7 §, att juridisk sakkunskap *bör* vara företrädd, kompletteras med en rekommendation att lärare *bör* ingå i nämnden.

Utskottet. Önskemålet att i barnavårdsnämnden skall ingå lärare kan ha två principiellt skilda skäl. Dels kan det motiveras med att läraren har

grundlig kännedom om de barn mot vilka åtgärd ifrågasättes, dels kan det vara förestavat av att han har erfarenhet av barn i allmänhet. Det först angivna skälet torde ha nämnvärd betydelse endast för smärre och medelstora kommuner, och det torde för övrigt vara riktigast, om lärares kunskaper om ett barn och dettas hemförhållanden tillföres nämnden på samma sätt som övrig utredning, nämligen genom skriftlig eller muntlig utsaga, av vilken barnet eller dess föräldrar får del innan ärendet avgöres. Däremot är det från alla synpunkter angeläget, att nämnden vid behov får del av den erfarenhet av barn i allmänhet och av pedagogisk verksamhet bland barn och ungdom som lärarna samlat; önskemålet härom torde emellertid tillgodoses genom föreskriften i första stycket av förslaget 10 §, på grund varav nämnden, närhelst behov föreligger, kan tillkalla lärare liksom andra sakkunniga att delta i nämndens överläggningar. Utskottet — som i övrigt ansluter sig till vad föredragande statsrådet anfört i frågan — kan följaktligen inte tillstyrka motionsyrkandet.

27 §.

Barnavårdskommittén. Enligt kommitténs förslag skulle föreskrift avseende underårigs levnadsförhållanden få avse bl. a. inskränkning i den underåriges förfogande över arbetsförtjänst eller andra medel. I sin motivering anförde kommittén i denna del bl. a.:

Föreskrift för underårig att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra medel är avsedd icke blott att lära den unge att planera sin ekonomi och sina utgifter utan bör också kunna tjäna till att förmå honom att ersätta skada som han kan ha orsakat. Att underårig får söka ersätta skada som han vållat andra kan i många fall ha en god uppfostrande effekt. Om den unge har någotsånär god inkomst och om det värde, som skall ersättas, är måttligt stort, bör han sålunda helt eller till större delen kunna ersätta detsamma. Meningen är däremot icke, att man skall söka förmå honom att betala så stora summor, att betalningen måste utsträckas över flera år, och icke heller att nämnden skall medverka till att skadeersättning avkräves den som undergår utbildning och icke har någon nämnvärd inkomst. Över huvud taget bör vid meddelande av föreskrift av här ifrågavarande slag hänsyn tagas såväl till den skadelidandes omständigheter som till den unges möjligheter att fullgöra vad som ålägges honom.

Föredragande statsrådet. Vad kommittén föreslagit i fråga om *föreskrifter avseende underårigs levnadsförhållanden* kan jag i allt väsentligt godtaga.

Föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst eller andra medel är avsedd inte blott för att lära den unge att planera sin ekonomi och sina utgifter utan bör — såsom kommittén framhållit — också kunna tjäna till att förmå honom att ersätta skada som han kan ha orsakat. Inom ramen för en sådan föreskrift bör alltså även kunna meddelas bestämmelse om tid och sätt för skadeståndsbetalning. I några yttranden har påyrkats, att i lagen skall införas en uttrycklig bestämmelse om att föreskrift av sistnämnda art skall kunna meddelas. Tydligtvis har man därvid åsyftat en

bestämmelse av motsvarande innebörd som i 8 § lagen om villkorlig dom. Enligt detta stadgande kan föreskrivas, att den dömda skall på visst angivet sätt söka fullgöra honom åvilande skadeståndsskyldighet i anledning av brottet. En bestämmelse av denna innebörd skulle emellertid enligt min mening vara främmande för barnavårdslagstiftningen. Föreskrift om skadeståndsbetalning enligt lagen om villkorlig dom behöver nämligen inte vara individualpreventivt motiverad, utan den kan användas enbart i syfte att målsäganden skall få ut sitt skadestånd. Vid bedömande av huruvida underårig med stöd av barnavårdslagen bör åläggas att gottgöra skada bör emellertid i första hand endast den uppfostrande effekten av sådan föreskrift beaktas. Då upptagandet i barnavårdslagen av en bestämmelse av ifrågavarande innebörd också eljest skulle kunna vålla missförstånd angående barnavårdsnämndens uppgifter, har jag funnit mig icke kunna biträda de framställda yrkandena.

Motioner. I motionerna I: 17 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 25 av herr Hjalmarson m. fl. hemställs om sådan ändring av 27 §, att föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden skall få gälla även fullgörande av skadeståndsskyldighet. I motiveringen för yrkandet anför motionärerna efter att ha redogjort för vad föredragande statsrådet uttalat i frågan:

För oss förefaller det uppenbart att en bestämmelse av antytt slag bör intagas i lagen. Anser man att tid och sätt för betalning av i judiciell ordning utdömt skadestånd skall kunna fastställas inom ramen för de i 27 § nämnda föreskrifterna, bör detta också sägas ut i lagtexten. Statsrådets resonemang om individualprevention och särskilt risken för missförstånd angående barnavårdsnämndernas uppgifter är uppenbarligen framsprunget ur känslan av att barnavårdsnämndernas naturliga funktion är vårdande, icke rättsskipande, och att nämnderna i sitt handlande därför inte får låta sig ledas av hänsyn till tredje man. I sin mån ställer detta vårt nuvarande reaktionssystemss djupaste dilemma i blyxtbelysning. Barnavården har övertagit en stor del av rättsvårdens funktioner, men den är — på grund av själva sitt väsen och sin naturligt ensidiga inriktning — icke kapabel att i alla avseenden fullgöra den. Snedvridningen i denna del innebär att samhället inriktar omsorgerna på den skadegörande parten och icke i tillbörlig mån beaktar den skadelidandes intressen.

Vi understryker att rimlig uppmärksamhet måste ägnas åt skadeståndsfrågan. Detta är påkallat redan med hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet. Emellertid anser vi också att det är viktigt ur både individual- och allmänpreventiv synpunkt. Vi tror att många ungdomar skulle avhålla sig från skadegörelser om de finge klart för sig att det blir kännbara ekonomiska efterräkningar för dem själva. För den som vållat skada torde ett lämpligt utformat ersättningsåläggande ha en fostrande och för framtiden brottsåterhållande effekt. Att ersättningen icke får bli så betungande, att vederbörande kanske finner det meningslöst att komma i ordnade förhållanden och leva skötsamt säger sig självt. En skälig avvägning måste göras från fall till fall.

Utskottet. Under förarbetena till 1944 års lag om eftergift av åtal mot vissa underåriga betonades, att den underåriges och hans föräldrars beredvillighet att ersätta uppkommen skada borde beaktas vid prövning av

fråga om åtalseftergift. Målsägandens ställning framhölls i lagen genom ett ännu gällande stadgande (5 §) om att, då brottet medfört skada av någon betydelse, åklagaren där så kan ske skall bereda målsäganden tillfälle att yttra sig innan åtalet må eftergivnas. Det får antagas, att åklagarna vid angivna förhållanden ofta väcker åtal, när det med hänsyn till målsäganden eller från allmänna synpunkter är angeläget, att den underåriges skadeståndsansvar slås fast. Bifalles skadeståndstalan, kan domstolen, om villkorlig dom meddelas, jämlikt det av statsrådet nämnda stadgandet i 8 § lagen om villkorlig dom föreskriva, att den underårige skall på visst angivet sätt söka fullgöra skadeståndsskyldigheten. Enligt propositionen kan nämnden, då en underårig orsakat skada, med stöd av 27 § meddela bestämmelse om tid och sätt för skadeståndsbetalning; en förutsättning härför är givetvis, att förhållande som avses i 25 § är för handen. Härvid kan inte annat skadestånd komma i fråga än sådant som den underårige medgivit att betala eller som han genom laga kraft ägande dom förpliktats att utgiva. Bestämmelse om skadeståndsbetalning får naturligtvis inte ha sådan innebörd, att den äventyrar den underåriges tillrättaförande. Såsom barnavårdskommittén förordat, bör emellertid hänsyn kunna tas inte blott till den underåriges möjligheter att fullgöra vad som ålägges honom utan också till den skadelidandes omständigheter. Att i enlighet med motionsyrkandet i förevarande paragraf uttryckligen framhäva, att föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden må avse fullgörande av skadeståndsskyldighet, synes med hänsyn till vad nu anförts, bl. a. angående lagen om åtalseftergift, inte behövt.

30 §.

Barnavårdskommittén. Omhändertagande under utredning måste enligt kommittén vara till tiden snävt begränsat. Utredningen skall bedrivas med all nödig skyndsamhet och bevisning angående eventuellt behov av definitivt omhändertagande måste skyndsamt framskaffas. Kommittén förutsätter, att detta i regel skall kunna ske inom loppet av två veckor, och har därför föreslagit, att beslut om provisoriskt omhändertagande icke skall gälla mer än nämnda tid. I vissa fall kan emellertid, anför kommittén, utredningen vålla särskilda svårigheter och dra ut på tiden. Särskilt framhålles vikten i många fall av att få till stånd ett på tillräcklig observationstid grundat läkarutlåtande om den underåriges psykiska beskaffenhet. Omhändertagandet för utredning skall därför enligt förslaget kunna, efter ny prövning, förlängas med ytterligare högst två veckor. Ytterligare förlängning har befunnits icke böra ifrågakomma.

Föredragande statsrådet. Omhändertagande för utredning skall enligt kommitténs förslag få avse högst två veckor, men omhändertagandet skall efter ny prövning kunna förlängas med ytterligare högst två veckor. Jag kan godtaga förslaget att maximitiden bestämmas till fyra veckor. Som barnavårdsnämnden i Stockholm förordat bör däremot föreskriften om att beslutet skall

omprövas efter två veckor enligt min mening slopas. Det torde nämligen kunna förutsättas, att barnavårdsnämnderna kommer att gå fram med stor försiktighet på detta område och inte låta omhändertagandet bestå längre än nödigt. Utgångspunkt för beräkning av tiden är dagen för beslutet angående omhändertagandet. Har ordföranden meddelat interimistiskt beslut, skall tiden räknas från dagen för detta beslut och inte från den dag, då nämnden godkänner åtgärden. Om den underårige enligt 37 § lagförslaget tages i förvar hos polismyndighet, skall tiden för sådan förvaring självfallet inräknas i fyraveckorsfristen.

Motioner. I motionerna I: 442 av herr Bengtson m. fl. och II: 561 av herr Hedlund m. fl. yrkas, att paragrafens andra stycke måtte erhålla följande lydelse: Omhändertagande för utredning må avse högst två veckor. Efter ny prövning må, om utredningen i ärendet möter särskilda svårigheter, nämnda tid förlängas, dock högst med ytterligare två veckor.

I sin motivering anför motionärerna bl. a.:

Att möjlighet öppnas att för utredning omhändertaga barn i de fall då sannolika skäl föreligger för ingripande med stöd av 25 § synes oss befogat. Det är emellertid av största vikt att den unge erhåller starkast möjliga garantier för att detta omhändertagande icke skall bestå längre än absolut nödvändigt. Från denna synpunkt anser vi att kommittén bättre än föredragande statsrådet beaktat den enskildes krav på rättssäkerhet.

Utskottet. Det får antagas, att det ofta skulle vara möjligt att slutföra utredningen på sådan tid, att omhändertagandet för utredning kunde inskränkas till två veckor. En ändring sådan som den av motionärerna föreslagna kunde tänkas medverka till att nämnderna mera energiskt än eljest inriktade sina utredningsresurser främst på sådana fall, där någon omhändertagits för utredning. Emellertid finns det skäl att räkna med att nämnderna även med den i propositionen föreslagna lydelsen av bestämmelsen kommer att visa tillbörlig försiktighet. Såsom föredragande statsrådet framhållit åligger det barnavårdsnämnden att oavslåttligt följa utvecklingen och pröva, huruvida behovet av omhändertagande kvarstår. Utskottet kan med hänsyn till vad nu anförts inte tillstyrka motionsyrkandet. Emellertid är det här fråga om en ny uppgift för barnavårdsnämnderna. Skulle erfarenheten visa, att dessa kommer att hålla kvar för utredning omhändertagna onödigt länge, kan andra tidsfrister övervägas.

33 §.

Föredragande statsrådet. I anslutning till ett påpekande av utredningen om administrativa frihetsberövanden om att bestämmelser i kommittéförslaget saknades om den tid, under vilken polismyndighet må hålla underårige i förvar, anför statsrådet:

Avsaknaden i gällande lag och kommitténs förslag av varje föreskrift med syfte att till tiden begränsa frihetsberövandet utgör onekligen en brist ur rättssäkerhetssynpunkt. Den av utredningen om administrativa frihetsberö-

vanden föreslagna maximitiden, fem dagar, ansluter sig i sak nära till vad som gäller beträffande anhållande enligt rättegångsbalken. I det övervägande flertalet fall synes dock en väsentligt kortare tid — ett eller annat dygn — vara till fyllest. En så lång tid som fem dagar kan endast i sällsynta fall antagas vara erforderlig. Den föreslagna tidsfristen skulle med hänsyn härtill i allmänhet inte innebära någon fördel för de i förvar tagna. Snarast skulle en viss risk föreligga för en förlängning av den genomsnittliga tiden för förvaringen. Å andra sidan synes det vanskligt att finna någon kortare tidsfrist, som är ur alla synpunkter lämplig. Jag har därför kommit till den uppfattningen att frågan bör lösas på annat sätt. Därvid har jag funnit att rättegångsbalkens bestämmelse om gripande i huvudsak bör kunna tjäna som förebild. En något längre tid för förvaringen än vad som förutsatts beträffande gripande torde dock i allmänhet krävas. Jag föreslår därför ett stadgande av innebörd, att polismyndigheten ofördröjligen skall anmäla åtgärden hos barnavårdsnämnden och att denna — d. v. s. regelmässigt ordföranden — skyndsamt skall besluta, om den underårige skall omhändertagas eller frigivas. Prövningen kommer naturligtvis i allmänhet endast att gälla, huruvida skäl föreligger till omhändertagande för utredning. För denna prövning erforderlig utredning synes regelmässigt kunna införskaffas utan större omgång.

Motioner. I motionerna I: 17 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 25 av herr Hjalmarson m. fl. föreslås ett tillägg till paragrafens andra stycke av följande lydelse: Dock må ej någon kvarhållas längre tid än fem dagar. Motionärerna motiverar sitt förslag på följande sätt:

Det förefaller oss betänkligt att ingen tidsgräns angivits för frihetsberövande av ifrågavarande slag. Föredragande statsrådet, som utgår från att det normalt endast kan bli fråga om förvar i ett eller annat dygn, befarar att fastställande av en maximitid snarast skulle kunna medföra en förlängning av den genomsnittliga förvaringstiden. Vi anser icke att någon sådan risk föreligger och förordar i likhet med vad utredningen om administrativa frihetsberövanden anfört att en maximitid av fem dagar fastställs. Därmed bringas bestämmelsen i nära anslutning till de regler som gäller för anhållande.

Utskottet. Vid tillämpningen av förevarande bestämmelse måste den normala gången bli, att barnavårdsnämnden eller dess ordförande blir i stånd att redan inom ett eller två dygn besluta, om den underårige skall omhändertagas eller frigivas. Av skäl som föredragande statsrådet anfört synes det inte nödvändigt eller tillrådligt att föreskriva viss tidsgräns. Skulle emellertid tillämpningen av bestämmelsen ge anledning därtill, kan frågan om en sådan gräns tagas upp till bedömande i annat sammanhang. Utskottet kan därför inte tillstyrka motionsyrkandet.

34 §.

Gällande bestämmelser. Det ankommer, som i andra sammanhang berörts, på varje kommun att ordna sin barnavård och vidtaga åtgärder till skydd

för ungdom inom kommunen (1 § första stycket BvL). Enligt 2 § BvL har barnavårdsnämnd att noggrant tillse, att barn och ungdom, som vistas inom kommunen och är i den belägenhet, att det enligt BvL ankommer på nämnden att ingripa, blir föremål för dess åtgärder. 2 § jämförd med 28 § BvL torde ge vid handen, att vistelse bör uppfattas så, att även tillfällig uppehållsort betraktas såsom vistelseort.

Som ett visst undantag från skyldigheten för barnavårdsnämnden i underårigs vistelseort att göra alla erforderliga ingripanden, då behov av åtgärd från samhällets sida uppkommer, kan betraktas det förfarande, som möjliggöres genom 28 § BvL. Enligt detta stadgande äger nämnden i kommun, där underårig vid tillfälligt uppehåll beträdes med vanart eller eljest med levnadssätt, som påkallar ingripande enligt BvL, överlämna honom till nämnden i kommun, där han får anses ha sin egentliga vistelseort.

Barnavårdskommittén. Kommittén har funnit erforderligt att framlägga förslag till regler, som tydligare och på ett från BvL delvis avvikande sätt anvisar, vilken barnavårdsnämnd som skall eller må ingripa.

Huvudregeln har ansetts alltjämt böra vara, att ingripande skall företagas av barnavårdsnämnden i den kommun, där underårig, som ingripandet gäller, vistas. Detta har i förslaget — 104 § första stycket — kommit till klart uttryck.

I förslaget saknas direkt motsvarighet till stadgandet i 28 § BvL om underårigs »överlämnande» till barnavårdsnämnden i hans egentliga vistelseort. Överlämnandeinstitutet ger — anför kommittén — såsom rättslig konstruktion anledning till kritik och det är enligt kommitténs mening varken behövt eller lämpligt att låta stadgandet i 28 § BvL få direkt motsvarighet i ny barnavårdslag.

Föredragande statsrådet. Propositionens ståndpunkt att i den nya lagen inte upptaga någon motsvarighet till 28 § BvL har av föredragande statsrådet motiverats på följande sätt:

Av skäl kommittén anfört torde stadgandet i 28 § BvL om underårigs överlämnande till barnavårdsnämnden i hans egentliga vistelseort inte böra erhålla direkt motsvarighet i ny barnavårdslag. Det yrkande härom, som framförts i vissa yttranden, kan jag alltså inte tillstyrka. Vistelsens tillfällighet, det förhållandet att den underårige har sitt hem eller fosterhem i annan kommun eller andra dylika omständigheter kan emellertid inverka på valet av åtgärd. Sålunda kan nämnden såsom kommittén framhållit tillråda eller föreskriva, att den underårige skall uppehålla sig på annan ort varvid nämnden också närmare kan precisera, vart han bör bege sig, hur han bör skaffa sig utbildning eller arbete m. m. samt befrämja vad som tillrådes eller föreskrives med praktiska arrangemang och eventuellt med ekonomiskt stöd. Härvid bör dock understrykas, att sådan åtgärd får väljas endast under den förutsättningen att den är berättigad ur barnavårdssynpunkt.

Andra synpunkter, såsom praktiska lämplighetsskäl, är ovidkommande och får inte läggas till grund för valet av åtgärd. Enligt departementsförslaget liksom enligt kommitténs förslag blir det vidare möjligt att överflytta tillsynen av övervakning eller befattningen med omhändertagna till annan barnavårdsnämnd med dennas samtycke. Trots de möjligheter som sålunda enligt förslaget står till buds att uppnå i huvudsak samma resultat som enligt 28 § BvL, föreligger utan tvivel ett behov av att redan från början kunna överflytta ett ärende från barnavårdsnämnden i den tillfälliga vistelsekommunen till nämnden i kommun, till vilken den underårige genom sitt hem eller på annat sätt har starkare anknytning. För en sådan överflyttning talar inte sällan starka lämplighetsskäl med hänsyn till utredningen. Främst med tanke på sådana fall föreslår jag därför ett stadgande av innebörd, att vistelsekommunens barnavårdsnämnd skall kunna överflytta frågan om ingripande till annan barnavårdsnämnd. Sådan överflyttning bör dock inte vara begränsad till dessa fall, utan bör få ske, så snart skäl därtill föreligger. För överflyttning bör krävas samtycke av den andra nämnden. Ärendet bör kunna överflyttas på vilket stadium som helst, innan det avgjorts genom slutligt beslut. Givetvis bör därvid all förebragt utredning tillhandahållas den nämnd, som skall övertaga ärendet.

Motion. I motionen II: 548 av herr Braconier hemställes att i den nya lagen måtte intagas en föreskrift om återsändande av innehåll som angives i motionen. I motiveringen för sin hemställan utvecklar motionären, efter en redogörelse för föredragande statsrådets uttalanden i frågan, sin ståndpunkt på följande sätt:

Det torde emellertid icke vara i alla lägen till fyllest att allenast överflytta ärenden från en kommun till en annan. Om ett ingripande skall få avsedd effekt, kan det ej sällan vara nödvändigt att den underårige, varom det är fråga, kan sändas åter till sin hemkommun. Varje möjlighet härtill bör icke avskäras i den nya lagen. En regel som ger möjlighet till sådant återsändande torde därför böra införas i den nya lagen. Såsom villkor bör dock uppställas, att sådana omständigheter måste föreligga, att det är till uppenbart gagn för den underårige dels att han vistas i hemkommunen, dels ock att hans ärende handlägges av dess barnavårdsnämnd.

Utskottet. Såsom motionären anført kan det, om ett ingripande skall få avsedd effekt, ej sällan vara nödvändigt att den underårige sändes till sin hemkommun från den kommun, kanske en storstad, där han påträffats. Propositionen ger också vidsträckta möjligheter härtill. Slutföres utredningen av barnavårdsnämnden i den kommun där den underårige påträffats, kan nämnden i sitt beslut exempelvis ställa den underårige under övervakning och med stöd av 27 § i lagförslaget föreskriva, att han skall vistas i sin hemort. Den vidare befattningen med den underårige kan i sådant fall flyttas över till barnavårdsnämnden i hemorten; enligt förslaget fordras emellertid härför samtycke av denna nämnd. Stadgandena härom meddelas i 26 och 27 §§. Motsvarande stadganden om underårig som omhändertagits för samhällsvård finns i 35 §.

I förevarande paragraf regleras endast överflyttning av ännu icke avgjort

ärendet om ingripande mot underårig. Av paragrafens sista stycke framgår, att överflyttning till hemkommunen — eller annan kommun — kan beslutas även på detta stadium, något som ofta kan vara lämpligt med hänsyn till utredningen. Också här förutsättes samtycke från barnavårdsnämnden i den andra kommunen. Har den underårige omhändertagits för utredning i den kommun där han påträffats, kommer han väl i sådana fall ofta att sändas till den andra kommunen för den fortsatta utredningen. Skulle barnavårdsnämnden i denna kommun vägra sitt samtycke till överflyttningen av ärendet, kan barnavårdsnämnden i den kommun där den underårige påträffats likväl under utredningstiden placera denne varhelst han med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter lämpligen bör uppehålla sig.

Av vad nu anförts framgår, att motionärens önskemål sådana de uttryckts i motionen i allt väsentligt blir uppfyllda genom vad som föreslagits i propositionen. Den omständigheten att överflyttning av befattningen med underårig förutsätter samtycke av den barnavårdsnämnd, till vilken befattningen överflyttas, torde, om barnavårdsnämnderna handlar i enlighet med lagens syften, inte behöva vålla några svårigheter. Utskottet, som ansluter sig till vad föredragande statsrådet anfört i frågan, kan därför inte tillstyrka någon ändring i anledning av motionen.

Förslaget till lag angående ändring i socialhjälpslagen

Beträffande de föreslagna ändringarna i socialhjälpslagen, vilka i huvudsak är följdändringar till förslaget till barnavårdslagen, har utskottet ej funnit anledning till uttalande.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

A. att riksdagen, med förklaring att förevarande proposition, nr 10, icke kunnat helt bifallas samt med avslag å

1) motionerna I: 17 och II: 25, såvitt däri hemställts om ändringar i förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag),

2) motionerna I: 45 och II: 52,

3) motionerna I: 442 och II: 561,

4) motionerna I: 443 och II: 566,

5) motionerna I: 444 och II: 567,

6) motionen II: 92,

7) motionen II: 253 samt

8) motionen II: 548,

måtte för sin del antaga

I) det genom propositionen framlagda förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) med den ändringen att 19 § erhåller nedan angivna, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende som rör enskild person, skall tillfälle beredas honom att yttra sig, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende, skall den ärendet rör under- rättas om vad som framkommit vid utredningen samt tillfälle beredas honom att yttra sig däröver, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Begär den — — — — — sådant förhör.

Den ärendet — — — — — äga betydelse.

Är fråga — — — — — gälla föräldrarna.

II) det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp;

B. att riksdagen som sin mening ville giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet yttrat i anledning av motionerna I: 213 och II: 252;

C. att motionerna I: 6 och II: 9 samt I: 15 och II: 23 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 16 och II: 24 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 17 och II: 25, såvitt däri hemställts om utredning angående möjlighet för domstol att meddela förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1960

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, Sunne, fru Carlqvist, fru Svenson, herr Birke, fru Hamrin-Thorell och herr Magnusson;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Tobo, Nilsson i Göteborg, Bengtsson i Varberg, fröken Höjer, herrar Johansson i Södertälje, Wahrendorff, fru Wallerius-Gunne och fru Eriksson i Ängelholm.

Reservationer**Vid A i utskottets hemställan****Förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag)****Till 24 §.**

Av herr *Sunne*, fru *Hamrin-Thorell*, herr *Jacobsson* i Tobo och fröken *Höjer*, vilka ansett,

a) att det stycke i utskottets utlåtande, som börjar »Tanken att» och slutar »denna del» (s. 119—120) bort ersättas med text av följande lydelse:

Tanken att förbud mot att skilja barn från fosterhem skulle underställas länsstyrelsens prövning för att bli gällande har diskuterats av föredragande statsrådet vid lagrådsremissen. Statsrådet har därvid motiverat propositionens ståndpunkt med att den enskildes rättssäkerhet kan tillgodoses lika väl med besvärsmätt som med underställning. Utskottet finner emellertid uppenbart, att ett underställningsförfarande skulle ge bättre garantier än det föreslagna besvärsmättet för att frågor om förbud av detta slag kommer att avgöras med beaktande av föräldrarnas legala vårdnadsrätt. Bl. a. måste det antagas, att vårdnadshavaren med den i propositionen föreslagna lösningen ofta på grund av bristande företagsamhet skulle underlåta att anföra besvär inom rätt tid, vilket skulle leda till att frågan om förbud över huvud taget inte skulle prövas av ett juridiskt kvalificerat organ. Vidare bör länsstyrelsen som regel kunna avgöra ärendet snabbare vid underställning än om besvärstid först skall löpa. Att barnavårdsnämndens beslut skall underställas en juridiskt kvalificerad instans bör också medföra en viss säkerhet mot att förbud meddelas i en utsträckning som inte är avsedd samt befordra enhetlighet i tillämpningen.

Utskottet anser därför i likhet med motionärerna, att det bör stadgas att förbud mot förflyttning av fosterbarn för att bli gällande skall underställas länsstyrelsens prövning. Det synes överflödigt att, såsom motionärerna förordat, föreskriva att förbud skall underställas endast då vårdnadshavaren inte samtycker. Frågor om förbud att taga barn från fosterhem kan nämligen knappast tänkas uppkomma utan att tvist föreligger mellan fosterföräldrarna och vårdnadshavaren, och det skulle därför sannolikt sällan inträffa, att vårdnadshavaren godkände ett av barnavårdsnämnden meddelat förbud. — Stadgandet om underställning bör inflyta i förslagets 24 §. Ändringen av 24 § föranleder jämkningar i 22 och 80 §§.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av yrkande i motionerna I: 443 och II: 566, måtte för sin del besluta sådana ändringar i 22, 24 och 80 §§ förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag), att stadgandena får följande lydelse.

22 §.

Av barnavårdsnämnden meddelat beslut, mot vilket talan må fullföljas enligt denna lag, skall, såvitt det icke avser utdömande av vite, lända till efterrättelse utan hinder av att det ej äger laga kraft. Beslut enligt 30 § angående omhändertagande för utredning *och förbud enligt 50 § att taga fosterbarn från fosterhemmet skola* även lända till omedelbar efterrättelse.

Nämnden äger — — — laga kraft.

24 §.

Har barnavårdsnämnden enligt 29 eller 30 § beslutat att någon skall omhändertagas för samhällsvård eller utredning *eller har nämnden enligt 50 § meddelat förbud att taga fosterbarn från fosterhemmet*, skall beslutet ofördröjligen på sätt som stadgas i 23 § delgivas *den underårige*, om han fyllt femton år, och hans föräldrar.

Den som *enligt första stycket får del av beslut angående omhändertagande* skall samtidigt anmodas att skriftligen förklara, huruvida han samtycker till att det verkställles. *Lämnar icke envar som enligt första stycket skall erhålla del av beslutet sådant samtycke*, skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning.

Förbud att taga fosterbarn från fosterhemmet skall städse underställas länsstyrelsens prövning.

Beslut som skall underställas länsstyrelsens prövning skall jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet ingivas till länsstyrelsen.

80 §.

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat av enskild anlitat biträde,

med stöd av 26 § meddelat föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden eller förordnat om övervakning,

avslagit framställning om ändring eller upphävande av föreskrift eller övervakning som beslutats enligt nämnda paragraf,

träffat avgörande i ärende angående samhällsvård enligt 31 §,

meddelat bestämmelse enligt 41 § andra stycket om rätt till umgänge med någon som är omhändertagen,

träffat avgörande i ärende angående samhällsvårds upphörande eller beslutat att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,

meddelat beslut som avses i 46 § andra eller tredje stycket,

avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn,

avslagit framställning om förbud att taga fosterbarn från fosterhemmet eller om upphävande av sådant förbud eller

träffat avgörande i ärende angående förbud som avses i 51 §.

Ändring sökes — — — till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen äger — — — laga kraft.

Till 27 §.

Av herr *Birke* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka ansett

a) att utskottets yttrande i specialmotiveringen under 27 § (s. 127—128 ovan) bort ha följande lydelse:

Enligt lagförslagets 26 § skall bl. a. föreskrifter i vissa fall meddelas underåriga. Dessa föreskrifter anges närmare i 27 §. Bl. a. nämns föreskrift angående förfogande över arbetsförtjänst och andra tillgångar. Sådan föreskrift skall enligt statsrådets uttalande i propositionen bl. a. kunna tjäna till att förmå den unge att ersätta skada, som han kan ha orsakat. Inom ramen för dylik föreskrift bör sålunda, säger statsrådet, även kunna meddelas bestämmelse om tid och sätt för skadeståndsbetalning. Detta har emellertid icke kommit till uttryck i lagtexten, och som motivering härför anför statsrådet, att upptagande av en sådan bestämmelse, som skulle komma att motsvara förefintlig passus av samma innebörd i 8 § lagen om villkorlig dom, skulle vara främmande för barnavårdslagstiftningen och även eljest kunna vålla missförstånd angående barnavårdsnämndens uppgifter.

Utskottet kan inte dela denna uppfattning. Därest anordningen i sak accepteras inom den barnavårdande verksamheten — och statsrådet förutsätter att så skall bli fallet — synes icke själva det formella stadgandet här om kunna anses främmande för barnavårdslagstiftningen eller eljest vara ägnat att vålla missförstånd. Med hänsyn till den betydelse, som en ordnad och ordentligt fullgjord amortering av ett förnuftigt avvägt skadestånd får anses ha, synes det utskottet angeläget, att möjligheten till medverkan härvidlag från barnavårdsnämndernas sida kommer till uttryck i lagen. I anledning härav föreslår utskottet, att lagförslagets 27 § ändras på sådant sätt, att det klart framgår, att föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden skall få gälla även fullgörandet av skadeståndsskyldighet.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till yrkande i motionerna I: 17 och II: 25, måtte för sin del besluta att 27 § förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) skall erhålla följande lydelse.

27 §.

Föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden må meddelas den underåriga, hans föräldrar eller annan fostrare. Sådan föreskrift kan gälla anlitande av barnavårdsanstalt, behandling för sjukdom eller annan kroppslig eller själslig brist eller svaghet, sysselsättning, arbetsanställning, vistelseort eller bostad, *inskränkning i förfogandet* över arbetsförtjänst eller andra tillgångar, *tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldighet* eller förbud att använda rusdrycker eller narkotiska medel. Annan liknande föreskrift må även meddelas.

På barnavårdsnämnd — — — denna samtycker.

Föreskrift upphör — — — tjugoett år.

Till 30 §.

1) Av herr *Birke* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka ansett

a) att den del av utskottets utlåtande som börjar med orden »Betänkligheterna från» och slutar med orden »motionerna i denna del» (s. 116 ovan) bort ersättas med text av följande lydelse:

I vissa situationer kan inom barnavården ett omedelbart omhändertagande vara påkallat. Detta gäller framför allt i sådana fall där barn utsätts för misshandel eller eljest för övergrepp i hemmet. Barnavårdsnämnderna bör i sådana fall liksom i övrigt, då allvarliga missförhållanden i hemmet kan anses utgöra ett akut hot mot den unges fysiska eller psykiska hälsa, kunna inskrida med omhändertagande utan hinder av att fullständig utredning ej hunnit verkställas. Med hänsyn härtill finner utskottet värdefullt att det i lagförslagets 30 § upptagna institutet omhändertagande för utredning, i vad det avser ovan nämnda förhållanden, tillföres barnavårdslagstiftningen.

I lagförslaget förutsätts emellertid jämväl, att institutet skall kunna tillämpas då inskridande påkallas av den unges eget beteende, d. v. s. då sådana betingelser som anges i 25 § b föreligger och ingripandet motiveras med risk för brottslig eller annan skadlig verksamhet från den unges sida eller med hänsyn till att den fortsatta utredningen skulle kunna allvarligt försvåras eller vidare åtgärder hindras. Även om situationer kan förekomma, där skyndsamt provisoriskt omhändertagande på angivna grunder i och för sig är befogat, synes det utskottet att den föreslagna ordningen främst med avseende på rättssäkerheten inger så starka betänkligheter att den icke bör lagfästas. Betänkligheterna accentueras av det förhållandet att barnavårdsnämnderna i många fall kan antas icke inrymma eller icke ha tillgång till juridisk sakkunskap liksom den omständigheten att den oftast icke rättsbildade ordföranden ensam med stöd av sina befogenheter enligt 11 § förutsätts kunna fatta beslut om omhändertagande samt omedelbart låta detta gå i verkställighet.

Ungdomar, som missköter sig men inte begått brott, bör enligt utskottets mening under utredningstiden hållas under sorgfällig uppsikt och bli föremål för hjälpande och tillrättaförande åtgärder från barnavårdsorganens sida. En ordning, som möjliggör frihetsberövande redan innan det faktiska vårdbehovet klarlagts, förefaller normalt icke erforderlig. Att den undantagsvis skulle kunna medföra praktiska fördelar kan, i betraktande av de principiella invändningar som måste resas mot densamma, icke anses utgöra tillräcklig motivering för dess införande. Vad beträffar ungdomar, som begått brott och i anledning av sin kriminella aktivitet omedelbart bör omhändertas, vill utskottet i första hand erinra om de möjligheter till kortvarigt polisiärt förvar som enligt lagförslaget under vissa betingelser föreligger. Är situationen sådan, att ett ingripande av häktningsskarakter befinner påkallat, torde häktning — under förutsättning att lokalfrågan är ordnad på ett tillfredsställande sätt — vara att fö-

redra framför omhändertagande för utredning. Det judiciella förfarandet skapar nämligen större rättssäkerhet. Det ger också bättre garantier för att omhändertagandet sker under former som effektivt motverkar rymning. Utskottet vill också erinra om den möjlighet för domstol att ersätta häktning av underårig under 18 år med övervakning, vilken anvisas i 24 kap. 3 § rättegångsbalken. Sådan övervakning, som kan anordnas på anstalt inom barnavården, kräver visserligen samtycke av den underårige. Men det är att märka, att den underårige skall häktas, om han ej vill underkasta sig övervakningen.

Lagförslagets 30 § bör alltså ändras på det sätt som föreslagits i motionerna I: 17 och II: 25. Härav föranledes vissa följdändringar i 36 och 37 §§.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till yrkande i motionerna I: 17 och II: 25, måtte för sin del besluta att 30, 36 och 37 §§ förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) skall erhålla följande lydelse.

30 §.

Föreligga sannolika skäl för att ingripande med stöd av 25 § a) är påkallat, må barnavårdsnämnden i avvidan på att ärendet kan slutligt avgöras omhändertaga den underårige för utredning, om detta anses nödvändigt på grund av förefintliga risker för den underåriges hälsa eller utveckling.

Omhändertagande för — — — fyra veckor.

36 §.

Den omhändertagne skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt. Har han omhändertagits för samhällsvård av anledning som avses i 25 § b), må han intagas i ungdomsvårdsskola.

Den vårdform — — — i fråga.

37 §.

Har barnavårdsnämnd genom beslut, som omedelbart skall gå i verkställighet, av anledning som avses i 25 § b) omhändertagit underårig för samhällsvård, eller har sådant omhändertagande beslutats av nämndens ordförande, ankommer det på polismyndighet att, om den omhändertagne på grund av sitt uppträdande eller levnadssätt är farlig för allmän ordning eller säkerhet, efter framställning av nämnden eller dess ordförande på lämpligt sätt förvara den omhändertagne till dess länsstyrelsen eller nämnden meddelat slutligt beslut i ärendet eller annan placering ordnats.

Den som — — — en vecka.

2) av fru *Svenson* och herr *Wahrendorff*, vilka ansett

a) att utskottets yttrande i specialmotiveringen under 30 § (s. 129) bort ha följande lydelse:

Det får antagas, att det i allmänhet skulle vara möjligt att slutföra utredningen på sådan tid, att omhändertagandet för utredning kunde inskränkas till två veckor. En ändring sådan som den av motionärerna föreslagna kunde tänkas medverka till att nämnderna mera energiskt än eljest inriktade sina utredningsresurser främst på sådana fall, där någon omhändertagits för utredning. Undantagen torde främst vara fall där en omfattande läkarundersökning erfordras. Sådana fall bör kunna tillgodoses genom den av motionärerna föreslagna möjligheten att, om utredningen i ärendet möter särskilda svårigheter, förlänga tiden med ytterligare två veckor. Då det av rätts-säkerhetsskäl uppenbarligen är angeläget att i möjligaste mån begränsa omhändertagandet, ansluter sig utskottet till vad som föreslagits i motionerna.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till yrkande i motionerna I: 442 och II: 561, måtte för sin del besluta att 30 § förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) skall erhålla följande lydelse.

30 §.

Föreligga sannolika — — — åtgärder hindras.

Omhändertagande för utredning må bestå högst *två* veckor. *Efter ny prövning må, om utredningen i ärendet möter särskilda svårigheter, nämnda tid förlängas, dock högst med ytterligare två veckor.*

Beslut om — — — underårige häktas.

Till 33 §.

Av herr *Birke* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka ansett,

a) att utskottet i specialmotiveringen under 33 § (s. 130) bort anföra följande:

Även om det får förutsättas att polisiärt tagande i förvar enligt 33 § normalt kommer att medföra frihetsförlust i blott en eller ett par dagar, synes det utskottet betänkligt att ingen tidsgräns uttryckligen angivits i lagen. Utskottet vill understryka vad föredragande statsrådet uttalat här-om, nämligen att avsaknaden av varje föreskrift med syfte att till tiden begränsa frihetsberövandet utgör en brist ur rättssäkerhetssynpunkt. De av statsrådet yppade farhågorna för att en maximering till fem dagar snarast skulle kunna medföra en förlängning av den genomsnittliga tiden för förvaringen kan utskottet icke dela. Det torde icke göras gällande att motsvarande bestämmelse om tidsbegränsning, då fråga är om polisiärt omhändertagande av vuxna, skulle vara ägnad att försena handläggningen och göra förvaringen längre än nödvändigt. Tvärtom torde det vara en oomtvistad mening att förekomsten av en tidsgräns utgör en värdefull rättsgaran-

ti. Det synes utskottet icke finnas anledning förutsätta, att en femdagars-regel skulle verka på annat sätt i förevarande sammanhang. Utskottet tillstyrker därför i sak vad som i denna del föreslås i motionerna I: 17 och II: 25, vilket överensstämmer med vad som under remissbehandlingen förordats av utredningen om administrativa frihetsberövanden. Utskottet anser dock, att stadgandet bör utformas annorlunda än motionärerna föreslagit.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av yrkande i motionerna I: 17 och II: 25, måtte för sin del besluta sådan ändring i 33 § förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag), att stadgandet får följande lydelse.

33 §.

Innebär underårigs — — — barnavårdsnämnds beslut.

Då underårig — — — — — annan fostrare.

Har ej barnavårdsnämnden inom fem dagar från det den underårige tagits i förvar beslutat att han skall omhändertagas, skall han omedelbart frigivas.

Till 50 §.

Av herr Birke och fru Wallerius-Gunne, vilka ansett,

a) att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar »Det synes» och slutar »i ämnet» (s. 119) bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet finner det angeläget att frågan om förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning får en tillfredsställande lösning på så sätt, att ett särskilt institut angående sådant förbud tillskapas. Den i propositionen föreslagna avvägningen, nämligen att förbud skall kunna meddelas, då förflyttningen kan antas medföra avsevärd skada för barnet, bör vara vägledande vid konstruktionen av den nya regeln. Utskottet anser emellertid att spørgsmålet är av sådan art, att befogenheten att meddela förbud bör ligga hos allmän domstol.

För detta talar bl. a. den omständigheten att en domstol har bättre förutsättningar att överblicka och taga hänsyn till alla i de enskilda fallen förekommande omständigheter, som kan kräva beaktande, samt att den till följd av själva sin konstruktion är bättre skickad än en barnavårdsnämnd att värja sig mot ovidkommande sidoinflytelser. För avgörande genom domstol talar också, att de allmänna domstolarna inom sitt kompetensområde har en rad närbesläktade frågor, där avgörandet måste träffas under hänsynstagande till bl. a. de omständigheter som skulle vara att beakta vid tillämpning av institutet förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning. I själva verket kunde domstolarna här bygga vidare på den praxis som redan utvecklats. Frågan bör enligt utskottets mening bli föremål för en skyndsam ut-

redning med sikte på en lösning av angivet slag. Sedan institutet i dess judiciella del sålunda reglerats, bör detta kompletteras på så sätt, att i barnavårdslagen inskrives befogenhet för barnavårdsnämnd på den ort, där barnet vistas, att i avvaktan på domstols prövning meddela provisoriskt flyttningsförbud.

I avvaktan på att det nu skisserade institutet införes bör enligt utskottets mening den föreslagna 50 § utgå. Härav föranledes vissa följdändringar i 11, 12, 16, 80 och 88 §§.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till yrkande i motionerna I: 17 och II: 25, måtte för sin del besluta sådan ändring i förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag), att 50 § utgår samt att 11, 12, 16, 80 och 88 §§ får följande lydelse.

11 §.

Kan barnavårdsnämndens prövning icke avvaktas utan fara eller allvarlig olägenhet, äger nämndens ordförande

1. vidtaga åtgärd som enligt 4 eller 5 kap. ankommer på nämnden,
2. meddela beslut enligt 43 § om att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 51 § samt
4. förordna barnavårdsman.

Beslut som — — — nästa sammanträde.

Avser beslutet omhändertagande enligt 29 eller 30 §, skall ordföranden omedelbart sammankalla nämnden för att besluta i ärendet. Nämndens sammanträde skall i sådant fall hållas utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för ordförandens beslut.

12 §.

Om kommunens fullmäktige så bestämma, äger barnavårdsnämnden uppdraga åt särskild inom nämnden bildad avdelning eller åt ledamot i nämnden eller åt befattningshavare i kommunens tjänst att på nämndens vägnar avgöra vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges beslut. Nämnden må dock icke annorledes än genom samfällt beslut

1. utdöma förelagt vite,
2. vidtaga åtgärd enligt 26 § 2., 3. eller 4. eller enligt 29 eller 30 § eller göra framställning om intagning i ungdomsvårdsskola,
3. meddela beslut som avses i 46 § andra stycket, tillstånd som avses i 47 § eller förbud som avses i 51 §,
4. meddela föreläggande enligt 100 §,
5. fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt föräldrabalken, enligt

4 § andra stycket eller 5 § lagen om allmänna barnbidrag eller enligt 11 § 1 eller 3 mom., 12 § 2 mom. eller 17 § andra stycket bidragsförskottslagen eller

6. göra framställning eller avgiva yttrande till kommunens fullmäktige.
Beslut som — — — nästa sammanträde.

16 §.

Om det — — — annan sakkunnig.

Gäller ärendet ingripande med stöd av 25 §, äger barnavårdsnämnden eller dess ordförande förordna att läkarintyg angående den underårige skall anskaffas. Sådant intyg skall, om ej särskilda skäl föranleda annat, föreligga, innan nämnden beslutar att omhändertaga underårig för samhällsvård enligt 29 §.

I fall — — — tredje stycket.

80 §.

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat av enskild anlitat biträde,

med stöd av 26 § meddelat föreskrift rörande underårigs levnadsförhållanden eller förordnat om övervakning,

avslagit framställning om ändring eller upphävande av föreskrift eller övervakning som beslutats enligt nämnda paragraf,

träffat avgörande i ärende angående samhällsvård enligt 31 §,

meddelat bestämmelse enligt 41 § andra stycket om rätt till umgänge med någon som är omhändertagen,

träffat avgörande i ärende angående samhällsvårds upphörande eller beslutat att samhällsvård skall återupptagas efter villkorligt upphörande,

meddelat beslut som avses i 46 § andra eller tredje stycket,

avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn eller

träffat avgörande i ärende angående förbud som avses i 51 §.

Ändring sökes — — — till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen äger — — — laga kraft.

88 §.

Försumma fosterföräldrar — — — med dagsböter.

Med dagshöter eller fängelse i högst sex månader straffes den som

1. utan tillstånd, då sådant enligt 47 § kräves, i sitt hem mottager fosterbarn,

2. överträder förbud som meddelats enligt 51 §,

3. utan tillstånd, då sådant enligt 54 § kräves, bedriver förmedlingsverksamhet beträffande fosterbarn,

4. utan tillstånd, då sådant enligt 57 § kräves, driver barnhem eller be-

träffande sådant hem vidtager åtgärd som avses i tredje stycket av nämnda paragraf eller

5. i strid mot förbud som meddelats enligt 62 § fortsätter verksamheten vid barnavårdsanstalt.

Utan anknytning till visst stadgande.

Av fru *Svenson* och herr *Wahrendorff*, vilka ansett,

a) att det stycke i utskottets utlåtande, som börjar »Frågan om» och slutar »sådan ändring» (s. 117) bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet vill i huvudsak ansluta sig till vad motionärerna sålunda anført. Det kan emellertid diskuteras, om det är lämpligast att dra gränsen mellan omhändertagande jämlikt 29 § och omhändertagande jämlikt 31 §. Det är att märka, att omhändertagande jämlikt 29 § kan grundas inte bara på förhållande som avses i 25 § b) i lagförslaget, d. v. s. brottslig gärning och annan asocialitet hos den underårige, utan även på att den underårige i hemmet behandlas på sådant sätt, att hans hälsa utsättes för fara, eller på att hans utveckling äventyras på grund av föräldrarnas olämplighet som fostrare eller bristande förmåga att fostra honom. Dessa sistnämnda fall bör enligt utskottets mening jämte de under 31 § hänförliga fallen benämnas samhällsvård. Beteckningen samhällsfostran bör förbehållas de fall, där omhändertagandet grundar sig på 25 § b) i lagförslaget. Den av utskottet här förordade ändringen fordrar emellertid omarbetning av många av lagförslagets stadganden; utskottet anser lämpligt, att förslag till ändringarna utarbetas inom Kung. Maj:ts kansli och förelägges riksdagen i proposition vid höst-sessionen detta år.

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av yrkande i motionerna I: 442 och II: 561, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådana ändringar i den föreslagna lagen om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag), att för slutligt omhändertagande av anledning som avses i 25 § b) i lagförslaget införes beteckningen samhällsfostran samt att beteckningen samhällsvård förbehålles övriga former av omhändertagande jämlikt 29 och 31 §§ i lagförslaget.

Vid C i utskottets hemställan

Av herrar *Sunne* och *Birke*, fru *Hamrin-Thorell*, herr *Jacobsson* i Tobo, fröken *Höjer* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka ansett,

a) att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar »Den del» och slutar »första stycket» (s. 109—110) bort ersättas med text av följande lydelse:

Den del av barnavårdsnämndernas verksamhet som är av intresse från rättssäkerhetssynpunkt är i stället främst deras prövning av frågor huruvida de sociala indikationerna för ingripande är för handen, alltså om det föreligger annat förhållande som avses i 25 § lagförslaget än brottslig gärning. Av särskild vikt är härvidlag ärenden där nämnden överväger att skilja barn från dess fostrare. Vidare kan nämnas frågor om förbud att skilja barn från fosterhem; här till återkommer utskottet i det följande. Beslut som innebär att barn skiljes från fostrare skall visserligen enligt propositionen i huvudsaklig anslutning till gällande ordning underställas länsstyrelsens prövning, såvida inte den underårige om han fyllt 15 år och hans föräldrar skriftligen samtycker till att beslutet verkställs. Det kan emellertid, även om denna ordning inte i och för sig ger anledning till allvarigare anmärkningar från rättssäkerhetssynpunkt, ifrågasättas om det inte skulle vara möjligt att finna former för prövning av dessa frågor redan i första instans hos ett juridiskt mera kvalificerat organ. Utskottet tänker härvid på särskilda ungdomsdomstolar; även till denna fråga återkommer utskottet.

Ehuru utskottet alltså hyser vissa betänkligheter mot det föreslagna förfarandet, anser utskottet dock att det bör kunna godtagas som ett provisorium. I en detaljfråga — — — (lika med utskottet) — — — första stycket.

b) att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar »I det» och slutar »ungdomsdomstolar, och utskottet kan därför icke tillstyrka motionerna» (s. 111—112) bort ersättas med text av följande lydelse:

I det föregående avsnittet, om förfarandet hos barnavårdsnämnd, har utskottet uttalat, att det föreslagna förfarandet bör kunna godtagas som ett provisorium. Vad gäller frågor om att skilja barn från dess fostrare har emellertid utskottet ifrågasatt, om det inte skulle vara möjligt att anförtro prövningen av dessa frågor redan i första instans åt ett juridiskt mera kvalificerat organ än barnavårdsnämnden; härmed åsyftade utskottet ungdomsdomstolar. Handläggning inför sådan domstol av frågor om omhändertagande skulle enligt utskottets mening innebära bestämda fördelar från rättssäkerhetssynpunkt jämfört med den i propositionen föreslagna ordningen. Av vikt är framför allt att rättssäkerhetsgarantierna förläggas till första instans, medan de enligt det i propositionen föreslagna förfarandet till väsentlig del skulle ligga i länsstyrelsens underställningsprövning. Den juridiskt mera kvalificerade prövningen skulle på detta sätt kunna göras snabbar. Detta skulle vara av stor betydelse för avgörandet — utskottet syftar främst på intresset av att den muntliga bevisningen inte är för gammal — och dessutom bidra till att göra proceduren så skonsam som möjligt för den underårige och hans föräldrar. Man måste också räkna med att en ungdomsdomstol skulle löpa mindre risk än en barnavårdsnämnd att komma under inflytande av lokala opinioner.

Då utskottet ovan behandlat förfarandet i barnavårdsnämnd, har utskottet såsom ett skäl att godtaga propositionen i denna del anfört, att näm-

den inte i någon större utsträckning behöver pröva skuldfrågor. Därmed är emellertid inte sagt, att det inte skulle vara fördelaktigt, om både skuldfrågan och frågan om åtgärd kunde bedömas av samma myndighet. Med en sådan ordning skulle man slippa från vissa kompetenskonflikter mellan domstol och barnavårdsorgan. Även i övrigt skulle man få en lämplig lösning av frågorna om samordning mellan domstolarnas och barnavårdsorganens verksamhet. Sålunda skulle ett enhetligt förfarande medföra tidsvinster och besparingar både för det allmänna och för dem ärendet rör. Vidare skulle samma organ kunna välja mellan åtgärder av både straffrättslig och social karaktär.

En sådan ordning förutsätter, att den prövande myndigheten har sakkunskap både på det juridiska och på det sociala området. Barnavårdsnämnderna kan sålunda inte komma i fråga, om de inte får helt annan sammansättning än som föreslagits i propositionen. Inte heller ett organ av typen administrativ domstol torde lämpa sig väl för prövning av skuldfrågor. Lämpligast torde även från nu berörda synpunkter vara att inrätta särskilda ungdomsdomstolar. Finge ungdomsdomstolarna lämplig sammansättning, skulle de vara väl skickade inte bara att pröva skuldfrågor utan också att vid val av åtgärder beakta både hänsyn till den allmänna laglydnaden och behovet av tillrättaförande åtgärder i det enskilda fallet.

Utöver ingripanden som regleras i barnavårdslagen — omhändertagande och olika slag av förebyggande åtgärder — skulle en ungdomsdomstol till skillnad från barnavårdsnämnd kunna tillämpa alla påföljder som kan komma i fråga jämlikt strafflagstiftningen och dessutom ådöma skadestånd. Såsom tänkbara påföljder kan framhållas böter, villkorlig dom kombinerad med föreskrift om skadeståndsbetalning, vidare villkorlig dom kombinerad med ovillkorligt bötesstraff och slutligen sådana särskilda straff för unga som kan komma att införas.

Såsom motionärerna framhållit, skulle inrättande av ungdomsdomstolar dessutom kunna tänkas ha gynnsamma verkningar för barnavårdsnämndernas verksamhet. Dessa skulle nämligen kunna slippa att ta befattning med frågor om omhändertagande och i stället inrikta sin verksamhet på de förebyggande åtgärderna, både de allmänt förebyggande och de åtgärder som grundas på 26 §. Häremot kan knappast invändas, att barnavårdsnämnden skulle behöva ta initiativet till ungdomsdomstolens prövning och därmed under alla förhållanden behöva ta ställning i ärendena om omhändertagande. Det föreligger nämligen inte något hinder mot att det anförtros åt annan myndighet eller befattningshavare, såsom åklagaren, länsstyrelsen eller socialvårdskonsulenten, att väcka talan hos domstolen.

Många problem är emellertid förknippade med frågan om ungdomsdomstolar. Ett sådant är spörsmålet om domstolarnas verksamhetsområde och sammansättning, ett annat är frågan om förfarandet vid domstolarna. Den närmare gränsdragningen mot å ena sidan de allmänna domstolarna och å andra sidan barnavårdsorganen måste också övervägas. För sådana frågor fordras en utredning. Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt, om möj-

ligt så att förslaget i ämnet kan prövas parallellt med det väntade förslaget angående administrativa frihetsberövanden.

c) att utskottet bort hemställa,

C. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 6 och II: 9 samt I: 15 och II: 23, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning efter ovan angivna riktlinjer angående inrättande av ungdomsdomstolar.

Vid D i utskottets hemställan

Av herr Birke och fru Wallerius-Gunne, vilka ansett,

a) att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar »Av vad» och slutar »ämnet. Utskottet kan alltså icke tillstyrka motionerna» (s. 114) bort ersättas med text av följande lydelse:

Av vad nu anförts framgår, att spørgsmålet om brottspåföljder för unga lagöverträdare — liksom påföljdssystemet i sin helhet — för närvarande är under omprövning. Den uppfattningen torde vinna alltmer gehör, att reaktionssystemet hos oss är alltför odifferentierat och att det i varje fall bör byggas ut med möjlighet att för kort tid beröva unga lagöverträdare friheten huvudsakligen i syfte att hos dem själva och hos andra inskräpa, att samhället ser allvarligt på brottet. Utskottet vill härvidlag nämna det av strafflagberedningen framlagda förslaget om korttidsbehandling i tillsynsanstalt. Visserligen skall enligt beredningen denna behandling inte kunna tillgripas för lagöverträdare i åldern 15—17 år, men vid remissbehandlingen av beredningens betänkande har från flera håll förordats, att åldersgränsen vid 18 år skulle slopas. Ett annat exempel på att rättsuppfattningen synes vara på väg att godtaga korttidsbestraffning av unga lagöverträdare är ett uttalande i det under hösten 1959 av parlamentariska sakkunniga framlagda betänkandet angående ungdomsbrottsligheten, att det pågående reformarbetet bör resultera i ett tillräckligt differentierat system som erbjuder möjlighet till såväl korttids- som långtidsbehandling av unga lagöverträdare.

Det kan råda delade meningar i frågan i vad mån unga lagöverträdare bör tas om hand inom socialvården eller inom kriminalvården. Meningsmotsättningar torde inte i större utsträckning råda beträffande unga med starkt onormal personlighetsutrustning eller mycket otillfredsställande uppväxtförhållanden. Här föreligger i allmänhet vårdbehov, och det ter sig då naturligt att söka tillrättaföra sådana unga med åtgärder inom barnavårdslagens ram, i sista hand med behandling på ungdomsvårdsskola. Diskussionen rör i stället främst unga lagöverträdare med någorlunda normal uppväxt och personlighetsutrustning. På sina håll har man menat, att även sådana unga bör tas om hand inom socialvården; försöksverksamheten med korttidsbehandling vid Hammargården kan tas som

ett uttryck för en sådan uppfattning. Utskottet håller emellertid före, att ungdomar av denna typ i allmänhet bör tillrättas inom kriminalvården och detta även om de inte fyllt 18 år. Framför allt vill utskottet åberopa, att brottspåföljdens främsta syfte när det gäller normala ungdomar är att slå fast grundläggande normer för samlevnaden, ett syfte som är främmande för valet av åtgärd inom socialvården. Är brottet sådant, att böter och villkorlig dom, var för sig eller tillhoppa, framstår som en alltför ringa påföljd, kan frihetsberövande under kortare tid — utskottet bortser här från verkligt grova brott — vara motiverat, främst för att bryta den brottsliga aktiviteten och förmå den brottslige att besinna sig och inse allvaret i sin situation. Ett sådant frihetsberövande bör vid behov kunna kombineras med eftertillsyn.

Nuvarande lagstiftning ger inte några större möjligheter att utdöma en sådan brottspåföljd. Beträffande unga i åldern 18—20 år innebär strafflagberedningens förslag om behandling i tillsynsanstalt som ett led i skyddstillsyn en betydande förbättring av möjligheterna på området. Men för yngre lagöverträdare skulle enligt förslaget inte några möjligheter finnas till omhändertagande för kortare tid inom kriminalvården. Av vad ovan anförts framgår, att utskottet inte kan ansluta sig till beredningens ståndpunkt i fråga om denna åldersgrupp. På vad sätt ett kortvarigt frihetsberövande lämpligast skall anordnas kan utskottet inte nu ta ställning till. En möjlighet är att låta stadgandena om skyddstillsyn utan inskränkning bli tillämpliga även i fråga om personer i åldern 15—17 år. I många fall skulle emellertid den föreslagna tiden för behandling i tillsynsanstalt, två månader, sannolikt vara alltför lång; åtskilligt torde vara att vinna genom att införa möjlighet till differentiering. En sådan möjlighet kan måhända visa sig önskvärd även för lagöverträdare i åldern 18—20 år. I dessa frågor fordras ytterligare överväganden, liksom i fråga om metoderna för straffets verkställande, eftertillsynen m. m. Utskottet anser, att riksdagen hos Kungl. Maj:t bör hemställa om utredning om de berörda spörsmålen och om de frågor i övrigt, som hänger samman med kortvarigt frihetsberövande för unga.

b) att utskottet bort hemställa,

D. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 16 och II: 24, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införande i reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Vid E i utskottets hemställan

Av herr *Birke* och fru *Wallerius-Gunne*, vilka — under hänvisning till vad de anförde i den ovan under A intagna reservationen till 50 § förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) — ansett, att utskottet bort hemställa,

E. att riksdagen, med bifall till yrkande i motionerna I: 17 och II: 25, ville hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjlighet för domstol att på framställning från barnavårdsnämnd meddela förbud mot skadlig fosterbarnsförflyttning, m. m.

Särskilt yttrande

av fru *Svenson* och herr *Wahrendorff*.

Den viktigaste åtgärden på lagstiftningens område i kampen mot ungdomsbrottsligheten är enligt vår mening att införa ett tillräckligt differentierat system av tillrättaförande åtgärder. I vad mån dessa åtgärder skall ankomma på socialvården eller på kriminalvården är till stor del en lämplighetsfråga. Den huvudsakliga skiljelinjen bör emellertid dragas mellan fall där vårdbehov är för handen och andra fall. För de fall där vårdbehov föreligger är enligt vår mening den i propositionen föreslagna regleringen i allt väsentligt lämplig; om åtgärderna kommer att få avsedd effekt torde bero på om tillräckliga resurser i fråga om anstalter och personal ställs till förfogande. Även anslagen från stat och kommun till vård i fosterhem och andra hem torde ha viss betydelse.

När det gäller fall där vårdbehov inte föreligger är det enligt vår mening önskvärt, att påföljdssystemet snarast möjligt bygges ut med fler åtgärder som är ägnade att ge de unga lagöverträdarna en tankeställare och att hos andra ingjuta en känsla av respekt för lagarna och rättsskipningen. I detta avseende kan vi i mångt och mycket ansluta oss till vad som anförts i reservationen av herr Birke och fru Wallerius-Gunne angående kortvarigt frihetsberövande. Såsom framgår av utskottets yttrande är emellertid frågan om påföljder för brott i sin helhet under omprövning. Särskilt med hänsyn till de positiva uttalanden angående korttidsstraff för unga som under senare tid gjorts dels av strafflagberedningen och under remissbehandlingen av dess betänkande, dels av de parlamentariska sakkunniga i det under hösten 1959 framlagda betänkandet om ungdomsbrottsligheten har vi utgått från att det nya förslaget angående påföljdssystemet kommer att innefatta bl. a. möjlighet till kortvarigt frihetsberövande av unga lagöverträdare. På grund därav har vi i likhet med utskottet ansett överflödigt, att riksdagen gör en framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.

Om påföljdssystemet bygges ut efter de nu angivna riktlinjerna, kommer åklagarna med all säkerhet att meddela åtalseftergift i betydligt mindre utsträckning än vad som varit vanligt hittills; de inom kriminalvården anordnade påföljderna kommer uppenbarligen ofta att framstå som effektivare än de åtgärder som kan beslutas med stöd av barnavårdslagen. Redan den nyligen införda möjligheten att kombinera villkorlig dom med böter bör för övrigt verka i denna riktning.

Även om vi alltså anser, att den viktigaste lagstiftningsfrågan på området är hur de tillrättaförande åtgärderna skall gestaltas, bortser vi givetvis inte från betydelsen av att de beslutande organen är lämpligt sammansatta. Vad beträffar påföljder inom kriminalvården talar emellertid mycket för att våra nuvarande allmänna domstolar är fullt ut lika lämpliga som särskilda ungdomsdomstolar. I denna fråga vill vi i allt väsentligt ansluta oss till vad utskottet anfört. Ingenting hindrar för övrigt, att de nu gällande särskilda bestämmelserna om rättegången i mål mot underåriga kompletteras i vissa avseenden, exempelvis beträffande domstolens sammansättning och hörande av barnavårdsnämnden eller liknande.

I fråga om åtgärder med stöd av barnavårdslagen skulle det från vissa synpunkter vara fördelaktigt, om dessa kunde beslutas av samma organ som tillämpar strafflagstiftningen. Man skulle härigenom komma från vissa praktiska olägenheter. Dessutom skulle garantierna dels mot ogrundade ingripanden och dels mot obefogad underlåtenhet att ingripa förstärkas, något som är av betydelse även beträffande andra unga än lagöverträdare. Enligt vår mening är det nämligen tvivelaktigt, om de i propositionen föreslagna reglerna om barnavårdsnämndens organisation och arbetsformer är helt betryggande i dessa avseenden. I andra hänseenden är det emellertid osäkert, om något skulle vara att vinna på att ungdomsdomstolar skulle kunna besluta även om åtgärder med stöd av barnavårdslagen. Vi vill här hänvisa till den ingående kännedom om barnens miljöer som barnavårdsnämnden i allmänhet har; denna kännedom är en uppenbar fördel vid valet av åtgärd.

Av nu anförda skäl vill vi inte i nuvarande läge ansluta oss till kravet på utredning angående ungdomsdomstolar. Frågan om rättssäkerhetsgarantierna i barnavårdsförfarandet är emellertid inte slutgiltigt löst. Sedan den nya barnavårdslagen varit i kraft ett par år, bör det vara möjligt att säkrare bedöma om den föreslagna ordningen är tillfredsställande, och frågan om att inrätta ungdomsdomstolar kan då tas upp till ny prövning. Möjligen kan det vara lämpligt att göra en sådan prövning i samband med det väntade lagförslaget angående administrativa frihetsberövanden.

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll	2
Lagförslagen	3
Förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårds- vårdslag)	4
Förslag till lag angående ändring i lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp	25
Inledning	29
Huvuddragen av den svenska barnavårdslagstiftningen	32
Propositionen och motionerna	35
<i>Allmänna synpunkter på frågan om ny barnavårdslagstiftning.</i>	35
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	35
Lagrådet	40
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	42
<i>Allmänt förebyggande verksamhet</i>	43
Gällande bestämmelser	43
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	43
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	48
Motionerna I: 444 och II: 567 samt II: 92	48
<i>Om juristmedverkan i barnavårdsnämnd och om ungdomsdom- stolar</i>	49
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	49
Lagrådet	51
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	53
Motioner	54
<i>Förfarandet hos barnavårdsnämnd m. m.</i>	58
Gällande bestämmelser	58
Föredragande statsrådet	60
<i>Vissa åldersgränser i barnavårdslagen</i>	64
Föredragande statsrådet	64
<i>Barnavårdsnämnds ingripanden i enskilda fall</i>	66
Gällande bestämmelser	66
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	68
Lagrådet	73
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	74
Motioner	75
<i>Kortvarigt frihetsberövande</i>	80
Strafflagberedningen	80
1958 års B-riksdag	80
Försöksverksamhet med korttidsbehandling inom socialvården	81
Korttidsbehandling utomlands	81
1959 års betänkande angående ungdomsbrottsligheten	81
Motionerna I: 16 och II: 24	82

<i>Skadliga fosterbarnsförflyttningar</i>	84
Rådande förhållanden	84
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	84
Lagrådet	88
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	89
Motioner	89
<i>Vissa andra frågor rörande fosterbarnsvård m. m.</i>	91
Föredragande statsrådet	91
<i>Barnavårdsanstalter m. m.</i>	93
Föredragande statsrådet vid remissen till lagrådet	93
Lagrådet	100
Föredragande statsrådet vid anmälan av lagrådets utlåtande	100
Motioner	101
<i>Landstingskommuns befattning med fosterbarnsvård</i>	104
Föredragande statsrådet	104
Utskottet	104
Allmänna synpunkter	104
Allmänt förebyggande verksamhet	106
Förfarandet hos barnavårdsnämnd	108
Ungdomsdomstolar	110
Kortvarigt frihetsstraff	113
Ingripanden i enskilda fall	114
Frågor rörande fosterbarnsvård	117
Barnavårdsanstalter	120
Specialmotivering	124
Utskottets hemställan	133
Reservationer	135
<i>Vid A i utskottets hemställan, förslaget till lag om samhällets vård av barn och ungdom</i>	135
Till 24 §, av herr Sunne, fru Hamrin-Thorell, herr Jacobsson i Tobo och fröken Höjer	135
Till 27 §, av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	137
Till 30 §, av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	138
Till 30 §, av fru Svenson och herr Wahrendorff	139
Till 33 §, av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	140
Till 50 §, av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	141
Utan anknytning till visst stadgande, av fru Svenson och herr Wahrendorff	144
<i>Vid C i utskottets hemställan</i>	144
av herrar Sunne och Birke, fru Hamrin-Thorell, herr Jacobsson i Tobo, fröken Höjer och fru Wallerius-Gunne	144
<i>Vid D i utskottets hemställan</i>	147
av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	147
<i>Vid E i utskottets hemställan</i>	148
av herr Birke och fru Wallerius-Gunne	148
Särskilt yttrande	149
av fru Svenson och herr Wahrendorff	149